Legnica — Tarninów

Przedmieście Jaworskie, Złotoryjskie
i fragment Chojnowskiego
Studium historyczno-urbanistyczne

Tom II

Katalog zabytków cz. 1

Plac Słowiański
Plac Wolności
Skwer Orląt Lwowskich
Ul. gen. Władysława Andersa
Ul. Mordechaja Anielewicza
Ul. Artyleryjska
Ul. Adama Asnyka
Ul. Dezyderego Chłapowskiego
Ul. Chojnowska
Ul. Dziennikarska
Ul. św. Elżbiety
Ul. Władysława Grabskiego
Ul. Grunwaldzka
Ul. Hutników

Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków
Wrocław MMVII

Plac Słowiański 2
Plac Wolności 5
Skwer Orląt Lwowskich 12
Ulica gen. Władysława Andersa 13
Ulica Mordechaja Anielewicza 48
Ulica Artyleryjska 54
Ulica Adama Asnyka 66
Ulica Dezyderego Chłapowskiego 69
Ulica Chojnowska 97
Ulica Dziennikarska 125
Ulica św. Elżbiety 133
Ulica Władysława Grabskiego 140
Ulica Grunwaldzka 157
Ulica Hutników 167

Plac Słowiański

Schulenplatz 1855 r., Friedrichsplatz od 1869 r., Plac marszałka Rokossowskiego od 1946 r., Plac marszałka Stalina od 1947 r., Plac Słowiański od 1956 r. (fot. 1, 2)

Plac założony ok. 1855 r.; w południowej części placu, przed Bramą Furty, ulokowano budynek szkoły, ukończony w 1855 r., przed którym rozwiązano skwer z fontanną. 15.VIII. 1860 r. na placu położono, po staraniach burmistrza Aleksandra Boeca, kamień węgielny pod pomnik Fryderyka Wielkiego. Plac ulegał przeobrażeniom, uporządkowany w 1862 r. był pierwszym placem o charakterze miejskim usytuowanym poza murami i nosił wówczas imię króla Prus Fryderyka Wielkiego. W 1868 r. kamień węgielny przeniesiono na środek placu i ustawiono cokół; pomnik stanowiący centralny punkt założenia odsłonięto 15.VIII.1869 r. (była to kopia pomnika proj. berlińskiego rzeźbiarza Johanna Gottfrieda Schadowa wykonanego dla Szczecina). Jesienią 1903 r. zdemontowany pomnik przetransportowano do Geislingen w Wirtembergii celem wykonania odlewu. W 1937 r. zlikwidowano fontannę i na jej miejsce, 08.VI.1937 r., przeniesiono pomnik Fryderyka Wielkiego. Postument wysadzono w 1949 lub 1950 r.

Obecnie przed głównym budynkiem szkolnym skwer wybrukowano euro-kostką oraz zachowano niewielki teren zielony ze szpalerem grabowym.

- Plac Słowiański 5 (fot. 3, 4, 5)

Budynek miejskich szkół powszechnych, wzn. w l. 1853–1855, wg projektu miejskiego inspektora budowlanego Kirchnera; od 1867 r. mieścił również *Wilhelmsschule* dla chłopców; od 1872 r. szkoły żeńskie; pod koniec XIX w. wyższa szkoła dla dziewcząt (*höhere Toechterschule*); ob. Zespół Szkół Ekonomicznych.
Budynek główny – neorenesans oraz wzn. ok. 1900–1904 r. budynek sali gimnastycznej – neobarok.

- Budynek główny:

Mur., z granitowymi okładzinami i wyrobionym w tynku detalem architektonicznym; wolnostojący, usytuowany u zbiegu Placu Słowiańskiego (elewacja pn.) i ul. A. Mickiewicza (elewacja wsch.). Budynek na rzucie litery U, składa się z trzech części rozwiązanych na rzutach prostokątów, nakrytych dwuspadowymi dachami, o pokryciu ceramicznym. Podpiwniczony, trzykondygnacyjny o czterokondygnacyjnych ścianach szczytowych skrzydeł bocznych.
Elewacja pn. (fasada) trójczłonowa: 7-osiowy korpus flankują 3-osiowe, wychodzące przed lico korpusu ściany szczytowe skrzydeł bocznych, których narożach ujęto lizenami i zaakcentowano w połaci dachu sterczynami nakrytymi osobnymi 2-spadowymi daszkami; sterczyny pokryte w ścianach pn. i pd. płycinami. Trójkątne szczyty zwieńczone fryzem z dekoracją płycinową, złożoną ze ślepych okulusów i prostokątnych płycin; powyżej fryzu gzyms złożony z uproszczonych konsoli. W osi szczytów potrójne, wąskie otwory okienne zamknięte łukami pełnymi o formie triforium. Na osi fasady odcinkowo zamknięty otwór wejściowy w portalowym, uskokowo ukształtowanym obramieniu wysuniętym przed lico ściany, zamkniętym profilowanym gzymsem koronującym i przekrytym dachem pulpitowym. Elewację korpusu zamyka gładki pas tynku i gzyms wieńczący z modylionami.
Elewacje skrzydeł bocznych 7-osiowe, z otworami wejściowymi w osiach środkowych; otwory wejściowe zamknięte łukiem odcinkowym, w profilowanych, lekko rozglifionych otworach. Powyżej III kondygnacji fryz z okulusami, pomiędzy którymi prostokątne płyciny.

Elewacja pd. podobna do fasady; skrzydła boczne obejmują wewnętrzny dziedziniec.
Wszystkie elewacje posiadają identycznie opracowany detal architektoniczny wyrobiony w tynku: cokół pokryty okładziną z płyt granitowych; przyziemie dekorowane pasami boniowania, oddzielone gzymsem kordonowym; otwory okienne I i II kondygnacji zamknięte łukiem odcinkowym, otwory okienne III kondygnacji zamknięte łukiem pełnym z płycinami podokiennymi; otwory I-III kondygnacji z boniowanymi opaskami w górnej części, powtarzającymi kształt łuku; ceramiczny gzyms z konsolkami.
Stolarka okienna oryginalna, drewniana o stałych ślemionach i słupkach, dwuskrzydłowa, sześciodzielna.
We wnętrzu, w sieni granitowe schody wyrównawcze z podestem; sień wydzielona drzwiami wahadłowymi; klatki schodowe w skrzydłach bocznych, ze współczesnymi, monolitycznymi, dwubiegowymi schodami o metalowych balustradach; drzwi wewnętrzne płycinowe w profilowanych ościeżach.

Przed fasadą pozostałość dawnego skweru zachowanego w formie trawnika ze współczesnym szpalerem drzew.

Stan zachowania:
— bardzo dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów;
— stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych; stolarka okienna.

W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej nawiązującej do zachowanej.

Zachować zieleń przed fasadą.

- Budynek sali gimnastycznej:

Mur., tynk., z detalem architektonicznym wyrobionym w tynku; wolnostojący, usytuowany u zbiegu ul. Szkolnej (elewacja pd.) i ul. A. Mickiewicza (elewacja wsch.). Rozwiązany na rzucie prostokąta, o jednokondygnacyjnej bryle nakrytej mansardowym dachem z użytkowym poddaszem, facjatami oraz lukarnami. Od zachodu bryła rozrzeźbiona dwukondygnacyjnym, 1-osiowym ryzalitem nakrytym 3-spadowym dachem o linii wklęsło-wypukłej; pokrycie dachów ceramiczne.
Elewacja pd. i pn. 5-osiowa, o osiach rozdzielonych boniowanymi lizenami; naroża budynku zaakcentowane masywnym boniowaniem. Pierwsza oś od zachodu dwukondygnacyjna: w elewacji pd. dwa otwory okienne (w niższej kondygnacji prostokątny, w II – zamknięty łukiem odcinkowym), w elewacji pn. – otwór wejściowy o wykroju koszowym, z szerokim fryzem ujętym łukiem kotarowym dwudzielnym, w którym zwornik a nad nim prosty odcinek gzymsu; powyżej otwór okienny. W pozostałych osiach otwory okienne w kształcie dużych prostokątów zamkniętych łukiem odcinkowym; wszystkie otwory w lekko rozglifionych, tynkowych, uszakowych opaskach ze zwornikami. W partii poddasza, w 2 osi dwuosiowa facjata o szczycie wklęsło-wypukłym z niewielkimi uskokami; otwory zamknięte łukiem odcinkowym, o wystroju jak pozostałe. Po stronie zach. drewniana lukarna z prostokątnym otworem

okiennym, nakryta 3-spadowym daszkiem; po stronie wsch. dwie niewielkie lukarny z eliptycznymi otworami okiennymi, nakryte daszkami 2-spadowymi.
Elewacja wsch. i zach. – szczytowe, o barokowych szczytach zakończonych wolutowymi spływami; w zwieńczeniu z dekoracyjnie opracowanymi kominami nakrytymi 4-spadowymi daszkami. Elewacja wsch. bez otworów okiennych, z dekoracją ramową w formie boniowanych lizen. Elewacja zach. 5-osiowa, z szerokim dwukondygnacyjnym, 1-osiowym ryzalitem w osi środkowej; w I kondygnacji ryzalitu szeroki otwór okienny zamknięty łukiem odcinkowym, w tynkowym, uszakowym obramieniu, w II kondygnacji smukły otwór okienny zamknięty łukiem odcinkowym, w tynkowej opasce z kluczem; powyżej gzyms wieńczący wyładowany nad otworem okiennym. Po obu stronach ryzalitu po dwa niewielkie, prostokątne otwory okienne; w I kondygnacji ujęte we wspólne, uszakowe obramienie.
Wszystkie elewacje posiadają identycznie opracowany w tynku detal architektoniczny: naroża i lizeny międzyosiowe dekorowane pasami boniowań, gzyms wieńczący, opaski i obramienia otworów okiennych; portal wejściowy, dekoracja szczytów i ryzalitu.
Stolarka okienna oryginalna, drewniana o stałych ślemionach i słupkach, dwuskrzydłowa, sześciodzielna oraz okna stałe sześciodzielne z drobniejszymi podziałami szczeblinowymi.
We wnętrzu sala gimnastyczna; w części zachodniej klatka schodowa z jednobiegowymi, z dolnym i górnym zabiegiem, schodami na każdej kondygnacji; schody drewniane, tralkowa balustradą, profilowaną, giętą poręczą oraz słupkiem.

Stan zachowania:
— bardzo dobry; sala w trakcie remontu.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów;
— stolarka okienna;
— klatka schodowa.

W przypadku wymiany stolarki okiennej wymaga się stosowania stolarki drewnianej nawiązującej do zachowanej.

Zespół kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- Plac Słowiański — róg A. Mickiewicza (fot. 6)

Wieżyczka meteorologiczna, wzn. ok. 1890 r.; renowacja i konserwacja 2006 r., zniszczona przez samochód XI.2007 r.; eklektyzm.
Wykonana z piaskowca, na rzucie kwadratu, ustawiona obecnie na niskim cokole. Wieżyczka o ażurowych bokach; prześwity zamknięte łukiem pełnym, o profilowanym obramieniu z kostkami i kluczem, ujęta w ściętych, sfazowanych narożach, kolumnami o dekoracyjnie, z motywem roślinnym opracowanych głowicach; pod kolumnami rauty. Całość zamyka fryz z rozetkami, wysunięty gzyms oraz ostrosłupowy, czterospadowy dach o ściętym wierzchołku, z trójkątnymi szczytami na każdym boku; na samym szczycie maszt z wiatromierzem Wilda.

Obiekt kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

Plac Wolności

W 1870 r. *Wilhelmsplatz*, po 1933 r. przemianowany na *Adolf Hitler Platz*.

Ukształtowany na przedpolu podjazdu do Bramy Złotoryjskiej, gdzie na pocz. XIX w. istniał plac, od którego rozpoczynała się Szosa Złotoryjska. Na planie miasta z 1826 r. czytelny zarys placu, na którym wznoszą się dwa budynki na rzucie prostokąta. Obecną formę plac uzyskał podczas regulacji dokonanej około 1870 r., wówczas z przekątniowym układem ścieżek. Pośrodku umieszczona została fontanna o oktogonalnym basenie otoczona ażurowym, metalowym ogrodzeniem. W 1913 ustawiono na czterech postumentach popiersia dowódców pruskich z okresu wojen napoleońskich: Blüchera, Gneisenaua, Sackena i Yorka. (fot. 7, 8, 9).

Plac został znacznie przekształcony podczas budowy przejścia podziemnego w latach 70. XX w. W tym też czasie rozebrana została kamienica przy wylocie ul. Nowy Świat z narożna wieżyczką.

Postuluje się uzupełnienie linii zabudowy przy wylocie ul. Nowy Świat.

- Pl. Wolności 2 (fot. 10)

Kamienica czynszowa, wzn. 3 ćw. XIX w., przebudowana i nadbudowana na pocz. XX w., neoklasycyzm.
Mur., tynk., podpiwniczona, trzykondygnacyjna, na rzucie prostokąta.
F a s a d a 7-osiowa, tynkowana, wyraźnie dzieląca się na dwie części, starszą (pięcioosiową) i nowszą, wyższą (dwuosiową). Na osi części starszej jednoosiowy ryzalit pozorny. Posadowiony w przyziemiu na czterech stylizowanych filarach, podkreślony wtórną facjatą w połaci dachu. W ryzalicie dwa balkony na ozdobnych konsolach. W nowszej części elewacji skrajny, dwuosiowy, podwyższony ryzalit pozorny, ze zgrupowanymi osiami okiennymi. W starszej partii elewacji profilowany gzyms nad przyziemiem i profilowany gzyms koronujący, łączące się z gzymsowaniem nowszej części elewacji. Przyziemie budynku pokryte pasowym boniowaniem. Skrajny ryzalit pozorny zwieńczony fryzem z ząbków, profilowanym gzymsem na konsolach oraz attyką w formie pełnej balustrady ze słupkami. Główny, prostokątny otwór wejściowy z dwoma flankującymi go oknami sieni ujętymi filarami. W otworze wejściowym drzwi w stylu neoklasycyzmu, ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe. Okna prostokątne, dwuskrzydłowe w profilowanych obramieniach z podokiennikami. W skrajnym ryzalicie pozornym okna ze wspólnymi podokiennikami. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna, z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami. Zachowane kute balustrady balkonów.
Ponad fasadą połać dachu dwuspadowego z pokryciem ceramicznym, z prostą lukarną nakrytą spłaszczonym dachem dwuspadowym. Dach od strony tylnej podniesiony, nad nadbudowanym piętrem.
E l e w a c j a b o c z n a trójosiowa, zwieńczona trójkątnym szczytem, dzielona profilowanym gzymsem nad przyziemiem. Przebudowany szczyt zwieńczony profilowanym gzymsem. Okna prostokątne w tynkowych obramieniach z podokiennikami. W szczycie koliste okulusy w profilowanych opaskach.
E l e w a c j a t y l n a bez artykulacji i dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z reliktami tralkowej balustrady z profilowaną poręczą i słupkami.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych;
— kute elementy metalowe, w tym kraty balkonów fasady.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Zaleca się, aby podczas remontu elewacji uzupełnić pilastry przy wejściu i pilastry na narożach.

- Pl. Wolności 3 (fot. 11, 12, 13)

Kamienica czynszowa, obecnie Wojewódzki Urząd Pracy, wzn. w końcu XIX w., historyzm (neorenesans).
Mur., tynk., podpiwniczona, czterokondygnacyjna z podstryszem, na rzucie zbliżonym do litery L, z prostokątnym korpusem i skrzydłem oficynowym. Wzniesiona na narożu ulicy M. Anielewicza.
Fasada 7-osiowa z dwoma balkonami w osi. Detal architektoniczny wykonany w tynku: cokół, gzyms cokołowy, profilowany gzyms ponad przyziemiem, narożne, przemienne boniowanie, profilowane gzymsy pod oknami I–III piętra oraz wieńczące, uproszczone, stylizowane belkowanie. To ostatnie złożone z fryzu z oknami podstrysza, denticuli i z gładkiego pasa pod okapem dachu. Elewacja pokryta pasowym boniowaniem, innym w przyziemiu, innym w partii I–III piętra. Otwór wejściowy w osi fasady, prostokątny, w profilowanym obramieniu. Drzwi neorenesansowe, bogato zdobione, ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, ze stałym nadświetlem rozdzielonym płaskorzeźbionym słupkiem. Okna prostokątne, dwuskrzydłowe. W przyziemiu w profilowanych obramieniach, z prostokątnymi płycinami podokiennymi. Okna I piętra w obramieniach uszakowych, zaopatrzone w dekoracyjne ławy podokienne oraz — w trójkątne naczółki na konsolach. Okna II i III piętra w profilowanych obramieniach opartych na konsolach. Obramienia okien II piętra zwieńczone segmentowymi naczółkami na konsolach, obramienia okien III piętra — profilowanymi gzymsami na konsolach. Okienka podstrysza w opaskach. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna ze stałymi profilowanymi ślemionami i miejscami — z dekoracją na słupkach. Balkony z kutymi balustradami.
Ponad fasadą połać dachu z pokryciem ceramicznym.
Elewacje boczna, tylna korpusu i skrzydła oficynowego bez dekoracji.
Sień przechodnia ze stopniami wyrównawczymi, dzielona na segmenty koszowymi łukami konstrukcyjnymi, sprowadzanymi na występy muru, nakryta stropem płaskim. W przedniej części sieni strop pokryty bogatą dekoracją z zachowaną fasetą, rozetami i polichromią z motywami groteski. Podest sieni wydzielony drewnianymi drzwiami wahadłowymi. W bok od sieni, w trakcie tylnym, klatka schodowa. Zachowane schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą, na dole z słupkiem o kanelowanym trzonie. Na klatce schodowej widoczne relikty pierwotnej malatury z motywem meandra. Częściowo zachowane drzwi wejściowe do mieszkań oraz kolorowe przeszklenia okien klatki schodowej.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna, w tym okien klatki schodowej oraz stolarka drzwi wewnętrznych;
— kute balustrady balkonów fasady;
— polichromowane sztukaterie w sieni;
— schody i relikty malatury w klatce schodowej.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- Pl. Wolności 4 (fot. 14)

Kamienica czynszowa, wzn. w końcu XIX w., historyzm (neorenesans północny).
Mur., tynk., podpiwniczona, czterokondygnacyjna, na rzucie czworoboku z zamkniętym półkoliście ryzalitem klatki schodowej od podwórza.
Fasada 5-osiowa, do wysokości I piętra włącznie tynkowana, w partii wyższych kondygnacji licowana cegłą. Ożywiona skrajnym, ryzalitem pozornym zamkniętym trapezowym szczytem. W ryzalicie brama przejazdowa, dwie, zgrupowane osie okienne oraz balkony na ozdobnych konsolach. Detal architektoniczny elewacji wykonany w tynku: cokół, pasowe boniowanie przyziemia i I piętra, profilowane gzymsy: nad przyziemiem, pod oknami I piętra, nad II piętrem. Nad I piętrem stylizowane belkowanie połączone z obramieniami okien tej kondygnacji. Ponadto w partii II piętra dwa pasowe gzymsy, jeden podokienny i drugi na wysokości nadproży okien. Fasada zwieńczona uproszczonym belkowaniem z architrawem i fryzem z prostokątnymi płycinami. Osłonięta wysuniętym okapem dachu. Kierunek wertykalny kompozycji fasady podkreślony w partii skrajnego ryzalitu. Zaakcentowany wydzielającymi go narożnymi, boniowanymi pilastrami (w partii I i III piętra) i narożnym, przemiennym boniowaniem (w partii II piętra). Szczyt ryzalitu ujęty ramą, zwieńczony profilowanym gzymsem (na konsolach), dekorowanym kulami. Balustrady balkonów pełne, ze słupkami zdobionymi diamentowymi boniami oraz — z segmentami zdobionymi ornamentem okuciowym. W skrajnym ryzalicie, pozornym szeroka brama przejazdowa zamknięta łukiem koszowym, podkreślonym szeroką opaską. Właściwy otwór wejściowy prowadzący do klatki schodowej umieszczony w prawej skrajnej osi fasady, zamknięty półkoliście, z archiwoltą podkreśloną profilowaną opaską z kluczem i przewiązkami. Okna prostokątne, zamknięte łukiem odcinkowym (w partii III piętra skrajnego ryzalitu pozornego) lub pełnym (w szczycie ryzalitu), dwuskrzydłowe i jednoskrzydłowe. W przyziemiu okna zagłębione względem lica boniowania, podkreślone diamentowymi kluczami w partii tegoż boniowania. Okna w ryzalicie w uszakowych profilowanych obramieniach, zaopatrzone w płyciny nadokienne. W partii II piętra — ze wspólnym, segmentowym naczółkiem, w partii III piętra — ze wspólnym, profilowanym gzymsem na konsolach. Obramienia okien w pozostałej części elewacji uszakowe, z płycinami pod- i nadokiennymi oraz — z gzymsami nadokiennymi lub trójkątnymi naczółkami na konsolach. W polach podokiennych płycin ornament okuciowy z motywami diamentowych boni, lwich głów i z motywami roślinnymi. Dwa okna w szczycie ujęte opaskami z kluczami, zabezpie-

czone kutymi kratami. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna z profilowanymi słupkami i stałymi profilowanymi ślemionami.
Ponad fasadą połać dachu z pokryciem z eternitu, ożywiona skrajnym trapezowym szczytem (z dachem dwuspadowym ściętym) oraz — trzema lukarnami osłoniętymi czterospadowymi iglicami o wklęsłych połaciach, krytymi blachą.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Sień przejazdowa dzielona na segmenty koszowymi łukami konstrukcyjnymi sprowadzanymi na występy muru, nakryta sklepieniem odcinkowym na stalowych dźwigarach. Dawna sień prowadząca do klatki schodowej przekształcona na lokal biurowy. Nowe wejście na schody — w ryzalicie klatki schodowej, w tylnej elewacji budynku. Od I piętra wzwyż schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wewnętrznych.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- Pl. Wolności 5 (fot. 8, 15)

Kamienica czynszowa, wzn. w końcu XIX w., historyzm (neorenesans północny).
Mur., tynk., podpiwniczona, czterokondygnacyjna, na rzucie litery L z osobnym ryzalitem klatki schodowej na osi od podwórza.
Fasada 5-osiowa, w przyziemiu tynkowana, w partii wyższych kondygnacji licowana cegłą. Ożywiona jednoosiowym, środkowym, ryzalitem pozornym, podkreślonym dwuosiową facjatą z półkolistym naczółkiem. W ryzalicie główny otwór wejściowy oraz balkony na ozdobnych konsolach. Detal architektoniczny elewacji wykonany w tynku: cokół, gzyms cokołowy, pasowe boniowanie przyziemia, profilowane gzymsy (nad przyziemiem, pod oknami I piętra, nad II piętrem). Ponadto w partii II piętra pasowy gzyms podokienny. Fasada zwieńczona uproszczonym belkowaniem z architrawem i gładkim fryzem. Osłonięta wysuniętym okapem dachu. Kierunek wertykalny kompozycji fasady podkreślony w partii środkowego ryzalitu. Zaakcentowany wydzielającymi go: przemiennym boniowaniem (w partii I piętra), narożnymi, boniowanymi lizenami (w partii II piętra) i narożnymi gładkimi lizenami (w partii III piętra). Facjata na osi ryzalitu dzielona dekorowanymi hermami zdobionymi motywem cekinowym i boniami diamentowymi. Nad hermami odcinki belkowania wspierające odcinek belkowania wieńczącego. Facjata flankowana dwiema wolutami z liśćmi akantu. Naczółek facjaty ujęty ramą z kluczem, wypełniony promienistym żłobkowaniem. W przyziemiu ryzalitu wysoki otwór wejściowy zamknięty łukiem pełnym, zagłębiony względem lica boniowania, pozornie ujęty opaską. W otworze wejściowym drewniane drzwi dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe, neorenesansowo-neobarokowe ze stałym nadświetlem. Okna prostokątne, niektóre zamknięte łukiem pełnym, dwuskrzydłowe. W przyziemiu okna zagłębione względem lica boniowania, podkreślone diamentowymi kluczami w partii tegoż boniowania. Pod oknami

dekoracyjne ławy podokienne złożone z cokołów, skrajnych herm i podokienników. Płaszczyzny pomiędzy hermami wypełnione prostokątnymi płycinami z boniami diamentowymi. Drzwi balkonowe w ryzalicie w uszakowych profilowanych obramieniach z przewiązkami. Nad drzwiami balkonowymi w partii III piętra maszkaron flankowany wolutami. Obramienia okien w pozostałej części elewacji w rozbudowanych obramieniach. W partii I piętra pary okien ze wspólnymi, dekoracyjnymi ławami podokiennymi, dzielonymi słupkami, wypełnionymi boniem diamentowym i stylizowanym ornamentem okuciowym. Na górnej części ławy podokiennej (na profilowanym gzymsie) posadowione cokoły pilastrów flankujących okna. Nad pilastrami odcinek belkowania z metopami, ornamentem okuciowym, ząbkami i profilowanym gzymsem. Na gzymsie tym oparte dekorowane ławy podokienne okien II piętra z prostokątnymi płycinami z ornamentem okuciowym. Okna II piętra w uszakowych obramieniach z przewiązkami. Powyżej prostokątne płyciny z wolutami, zdobione boniami diamentowymi, zwieńczone profilowanymi gzymsami. Okna III piętra w profilowanych obramieniach okiennych. Okna w facjacie bez obramień. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna z profilowanymi słupkami i stałymi profilowanymi ślemionami. Balkony z kutymi balustradami z bogatą ornamentacją geometryczno-roślinną.
Ponad fasadą połać dachu z pokryciem z kolorowej papy, ożywiona środkową facjatą z dachem dwuspadowym oraz — lukarnami z oknami zamkniętymi półkoliście, zwieńczonymi półkolistymi, profilowanymi gzymsami ze stykającymi się wolutami.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Sień ze schodami wyrównawczymi i dalej z przechodem. Ściany dzielone pilastrami posadowionymi na cokole, wspierającymi profilowany gzyms. Sień nakryta stropem z fasetami, zdobionymi dekoracją roślinną w stylu neoklasycyzmu. Lustro stropu wydzielone szlakiem z ornamentem okuciowym, dekorowane rozetą. Schody w tylnym trakcie budynku, drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych oraz wewnętrznych;
— kute balustrady balkonów;
— sztukaterie w sieni.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

W podwórzu trójkondygnacyjna oficyna gospodarcza o otworach okiennych zwieńczonych łukiem odcinkowym, pozbawiona dekoracji.

- Pl. Wolności 6 (fot. 8, 16)

Kamienica czynszowa, wzn. w końcu XIX w., historyzm (neorenesans północny).

Mur., tynk., podpiwniczona, czterokondygnacyjna, na rzucie litery L z osobnym ryzalitem klatki schodowej na osi od podwórza.
Fasada 7-osiowa, ze zgrupowanymi parami skrajnych osi. W przyziemiu i w partii III piętra tynkowana. Pozostała część elewacji licowana cegłą. Nad parami skrajnych osi dwuosiowe facjaty flankowane wolutami, zwieńczone segmentowymi, przerwanymi naczółkami. Pod lewą parą osi okiennych otwór wejściowy. Balkony na ozdobnych konsolach — w środkowej osi elewacji. Detal architektoniczny wykonany w tynku: cokół, gzyms cokołowy, pasowe boniowanie przyziemia, boniowanie III piętra, profilowane gzymsy (nad przyziemiem, pod oknami I–III piętra), uproszczona strefa wieńczącego belkowania pod wysuniętym okapem dachu. Kierunek wertykalny kompozycji fasady podkreślony spiętrzeniem rozbudowanych obramień okien w parach skrajnych osi okiennych. Skrajne facjaty dzielone pilastrami wspierającymi odcinki belkowania i segmentowe naczółki. Pod lewą parą skrajnych osi wysoki otwór wejściowy zamknięty łukiem pełnym, z archiwoltą podkreśloną układem klińców. W otworze wejściowym drewniane drzwi dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe, neorenesansowe ze stałym nadświetlem. Okna zamknięte łukiem pełnym, odcinkowym i prostokątne, dwuskrzydłowe. W przyziemiu okna z prostokątnymi płycinami podokiennymi (z boniami diamentowymi) oraz z oprawami archiwolt z klińców (jak w przypadku portalu). Drzwi balkonowe w partii I piętra (w osi elewacji) w uszakowym profilowanym obramieniu z kluczem. Drzwi balkonowe II piętra w obramieniu identycznym jak okna tej kondygnacji. Obramienia okien w pozostałej części elewacji w rozbudowanych obramieniach. W parach skrajnych osi okna I i II piętra obramione wspólnie. W partii I piętra zaopatrzone we wspólne, dekoracyjne ławy podokienne w formie tralkowej balustrady. Na górnej części ławy podokiennej (na profilowanym gzymsie) posadowione cokoły pilastrów flankujących dwa okna. Nad pilastrami wspólny odcinek belkowania (z płycinami) i trójkątny naczółek. Powyżej dekorowane ławy podokienne okien II piętra (z prostokątnymi płycinami). Okna II piętra ujęte pilastrami z jońskimi głowicami, wspierającymi wspólne odcinki belkowania i wspólne segmentowe naczółki nałożone na ławy podokienne okien III piętra. Te okna (zamknięte łukiem pełnym) w profilowanych obramieniach z kluczami. Flankowane pilastrami wspierającymi odcinek belkowania wieńczącego fasadę. Podobnie ujęte okna w skrajnych facjatach. Pojedyncze okna I i II piętra obramione podobnie jak okna w skrajnych osiach. Pojedyncze okna III piętra (zamknięte łukami odcinkowymi) w tynkowych opaskach. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna, z profilowanymi słupkami i stałymi profilowanymi ślemionami. Balkony z kutymi balustradami z bogatą ornamentacją geometryczno-roślinną.
Ponad fasadą połać dachu z pokryciem z barwionej papy, ożywiona skrajnymi facjatami z dachami dwuspadowymi lub płaskimi oraz — trzema lukarnami z oknami zamkniętymi półkoliście, nakrytymi dachami trójspadowymi
Elewacja tylna bez dekoracji.
Sień przelotowa ze ścianami dzielonymi pilastrami posadowionymi na cokole, wspierającymi profilowany gzyms. Sień nakryta stropem z płytkimi fasetami. W jednej ze ścian sieni prostokątny otwór wejściowy prowadzący na klatkę schodową. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z reliktami tralkowej balustrady z profilowaną poręczą i słupkami.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku;
— detal architektoniczny fasady;

— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych oraz wewnętrznych;
— balustrady balkonów;
— barwne przeszklenie okien klatki schodowej;
— wystrój sieni.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece.
Zaleca się rekonstrukcję tralkowej balustrady schodów. W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

Skwer Orląt Lwowskich

Bilseplatz, później *Hindenburgplatz* – 1933 r.

Plac powstał na terenie dawnych posiadłości jezuitów, patrz niżej.

- Skwer Orląt Lwowskich (fot. 17-22)

Ok. 1893 r. uporządkowana została okolica ob. ul. T. Kościuszki i udostępniony został teren pod zabudowę nowej dzielnicy. W 1895 r. podniesiony został poziom placu i przystąpiono do prac budowlanych. Zabudowa pierzei wokół skweru powstawała w latach 1896-1912 r.
W latach 2000-2001 plac uporządkowano, a pośrodku ustawiono zwieńczony krzyżem obelisk upamiętniający 760 lecie bitwy na Legnickim Polu i nastanie nowego millenium.
Skwer założony na planie prostokąta, ze ścieżkami wzdłuż jego przekątnych prowadzącymi do okrągłego klombu. W centrum skweru współcześnie wystawiony obelisk zwieńczony krzyżem. Skwer otoczony murkiem; wśród nasadzeń: magnolie, rajskie jabłonie, rododendrony, wrzosy. Współcześnie dokomponowana zieleń placu oraz urządzenia małej architektury (ławki, latarnie, kosze na śmieci), wyremontowane nawierzchnie ciągów pieszych.

Stan zachowania:
—Dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Kontynuacja prac rewaloryzacyjnych skweru (remont murków okalających skwer).

Ulica gen. Władysława Andersa

Raupachstrasse – do 1945 r., *aleja*, następnie *ul. Armii Czerwonej* – 1946, *gen. Władysława Andersa* – od 1991 r.

Zabudowa w części zachodniej ulicy (w obrębie południowej pierzei ulicy przy skwerze Orląt Lwowskich) powstawała od ok. 1895 r. do pierwszych lat XX w. Na wschodnim odcinku sięgającym ul. Jaworzyńskiej kamienice czynszowe wznoszone były do ok. 1910 r. Na całej długości obustronnie obsadzonej ul. gen. W. Andersa zachowały się chodniki z płyt granitowych. Przedłużeniem ulicy w kierunku zachodnim jest wybrukowany przechód sięgający ul. Złotoryjskiej, prowadzący wzdłuż rozległego założenia willi z ogrodem (obecny adres: ul. Złotoryjska 84).

- ul. W. Andersa 1 (fot. 23)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1895-1900 r., historyzm.
Mur., tynk., z fasadą częściowo w wątku ceglanym, narożna, usytuowana u zbiegu ul. S. Okrzei i W. Andersa. Podpiwniczona, IV-kondygnacyjna, o bryle rozczłonkowanej ryzalitem i uskokami w elewacji południowej oraz ryzalitem pozornym i balkonami w elewacji wschodniej; ścięte narożе zaakcentowane V-kondygnacyjnym ryzalitem, przechodzącym w partii dachu w wieżyczkę. Ponad fasadą połacie dachu łamanego z pokryciem ceramicznym.
Elewacja południowa – fasada 6-osiowa, z uskokiem pomiędzy 1 i 2 osią oraz III-kondygnacyjnym, 2-osiowym ryzalitem w obrębie 4-5 osi, zakończonym tarasem z pełną, murowaną balustradą; w połaci dachu dwie lukarny nakryte czterospadowymi daszkami. Otwór wejściowy w skrajnej, zach. osi, w cofniętej części elewacji – zamknięty łukiem odcinkowym, ujęty płaską tynkową opaską spiętą klińcem na osi. Drzwi wejściowe z dwudzielnym nadświetlem, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe, górne płyciny przeszklone.
Ryzalit narożny 1-osiowy, w poziomie I i II kondygnacji wysunięty na rzucie prostokąta, powyżej o ściętych narożach; w poziomie poddasza przechodzący w ośmioboczną wieżyczkę, nakrytą ośmiobocznym hełmem z trójkątnymi świetlikami.
Elewacja wschodnia 4-osiowa, z ryzalitem pozornym w skrajnej pd. osi; przy ryzalicie, we wszystkich kondygnacjach balkony: w parterze wsparty na murowanych słupkach, z murowaną, pełną balustradą, balkony powyżej – wsparte na konsolowych wspornikach z dekoracją w postaci główek dziecięcych – z kutymi, ażurowymi balustradami. W połaci dachu dwie lukarny nakryte czterospadowymi daszkami.
Elewacje na ceglanym cokole, artykułowane pasami gzymsowymi. W wątku ceglanym przyziemie elewacji oraz górne kondygnacje ryzalitów, pozostałe części elewacji tynkowane. Naroża elewacji i ryzalitów w przyziemiu podkreślone tynkowymi boniami o fakturze groszkowanej. Wokół okien przyziemia obramienia zamknięte łukiem pełnym, z tynkowymi klińcami i przewiązkami (wokół okien ryzalitów w układzie klińcowym). W półokrągłych nadokiennikach okien parteru owalne kartusze z ukazanymi z profilu popiersiami. Okna wyższych kondygnacji w tynkowych płaskich opaskach z przewiązkami i dekoracją nadproża w formie pasa ornamentu ząbkowego, z naczółkami półkolistymi (z dekoracją muszlową i roślinną oraz kartuszami z cyrklem i trójkątem w ryzalicie południowym), trójkątnymi oraz w formie odcinków profilowanych gzymsów. Zachowana oryginalna drewniana stolarka okienna, z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami.
Elewacja zachodnia 4-osiowa oraz północna 1-osiowa, bez dekoracji.
Klatka schodowa ażurowa; schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami, w sieni wielobarwna posadzka ceramiczna. Zachowana stolarka drzwi wewnętrznych.

Przed fasadą niewielki ogródek bez ogrodzenia.

Stan zachowania:
— Średni.

Zalecenia konserwatorskie:
Zalecany remont budynku.
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— oryginalna stolarka drzwi wejściowych;
— wykrój i układ otworów, oryginalna stolarka okienna;
— posadzka ceramiczna w sieni;
— kute elementy metalowe;
— klatka schodowa.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy odtworzyć zieleń ogródka przed fasadą.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. W. Andersa 2 (fot. 24)

Willa dwurodzinna — ob. Powiatowy Urząd Pracy w Legnicy, wzn. ok. 1900-1910 r., eklektyzm.
Mur., tynk., z wyrobionym w tynku detalem architektonicznym, II-kondygnacyjna z sutereną, częściowo otoczona kanałem fosy, nakryta czterospadowym, ceramicznym dachem z facjatami. Budynek usytuowany na zadrzewionej działce w pn. pierzei ul. W. Andersa. Bryła budynku rozczłonkowana ryzalitami.
Elewacja główna południowa – 8-osiowa z dwoma, 2-osiowymi, I-kondygnacyjnymi skrajnymi ryzalitami. Ryzality zakończone tarasami o dekorowanych, pełnych, murowanych balustradach zdobionych służkami zwieńczonymi kulami. W płycinach balustrady ryzalitu wsch. dekoracja z motywem tarczy herbowej ujętej ornamentem zawijanym oraz liśćmi kasztanowca. Ponad ryzalitami 2-osiowe szczyty nakryte dachami dwuspadowymi. Otwory o wykroju prostokątnym, w szczytach – zamknięte łukiem kotarowym, w płaskich opaskach tynkowych z przewiązkami. W oknach ryzalitów opaski ponad oknami zamknięte łukiem kotarowym. Okna parteru w korpusie budynku z trójkątnymi naczółkami, okna piętra ponad ryzalitami z wspólnym naczółkiem utworzonym poprzez kotarowo wyłamane odcinki gzymsu (w polu naczółka motywy roślinne); pozostałe okna piętra z nadokiennikami w formie odcinków gzymsu. Szczyty z podziałami kratownicowymi, utworzonymi przez gzymsy i trójkątne służki; w trójkątnych zwieńczeniach motywy muszlowe, w polach bocznych – motywy roślinne i zwierzęce; ponad gzymsem wieńczącym kule.
Elewacja wschodnia 4-osiowa. W 2 osi obecne główne wejście do budynku. Otwór wejściowy zamknięty łukiem pełnym, ujęty uproszczonym portalem, wysuniętym przed lico elewacji, zamkniętym prostym odcinkiem gzymsu. Drzwi wejściowe o formach historyzujących, z nadświetlem bez podziałów, dwuskrzydłowe, z dekorowanym ślemieniem i listwą przymykową, ramowo-płycinowe z górnymi, prostokątnymi płycinami przeszklonymi. Elewacja zachodnia 3-osiowa, z otworem wejściowym w osi środkowej z analogicznym portalem.

Elewacja tylna północna 6-osiowa z dwoma 1-osiowymi ryzalitami w osiach skrajnych, bez dekoracji.
Stolarka okienna współczesna PCV.
Wnętrze adaptowane do potrzeb urzędu. W sieni sufit z fasetą, dekorowany ramą sztukateryjną i rozetą z motywami roślinnymi. Klatka schodowa bez cech stylowych.

Od południa parcela otoczona oryginalnym kutym ogrodzeniem na podmurówce.

Stan zachowania:
— Dobry. Budynek po remoncie kapitalnym.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— historyczne granice parceli, fragmenty oryginalnego ogrodzenia oraz zieleń i elementy zagospodarowania działki;
— bryła budynku, forma dachu;
— detal architektoniczny elewacji;
— sztukaterie w sieni;
— wykrój i układ otworów, stolarka drzwi wejściowych.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym boazerie, stolarka drzwi wewnętrznych, sztukaterie, piece.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. W. Andersa 4 (fot. 25)

Willa — ob. Ośrodek Diagnostyki Onkologicznej Społecznej Fundacji Solidarności oraz Poradnia Onkologiczna, wzn. l. 80.-90. XX w., neoklasycyzm.
Mur., tynk., z wyrobionym w tynku detalem architektonicznym, podpiwniczona, II-kondygnacyjna, nakryta dachem czterospadowym, z pokryciem ceramicznym. Budynek usytuowany na zadrzewionej działce w pn. pierzei ul. W. Andersa. Bryła budynku rozczłonkowana ryzalitami oraz tarasami. Elewacje opracowane analogicznie, na wysokim cokole, w którym okna piwnic; artykułowane gzymsem cokołowym oraz zwieńczone profilowanym gzymsem koronującym. Okna w obramieniach zwieńczonych odcinkami gzymsów.
Elewacja główna południowa – 3-osiowa z płytkim ryzalitem w 3 osi oraz mocno wysuniętymi tarasami w obu kondygnacjach w skrajnej, zachodniej osi. Dolny taras wsparty na cokole, obiegającym elewacje willi, górny wsparty na masywnych, czworobocznych filarach; balustrady obu tarasów murowane, tralkowe ze słupkami.
Elewacja wschodnia 3-osiowa z 1-osiowym ryzalitem na osi, w którym wejście do budynku. Otwór wejściowy w ryzalicie, zamknięty łukiem pełnym, osłonięty daszkiem na kutych, ażurowych, metalowych wspornikach. Drzwi wejściowe z nadświetlem bez podziałów, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe, z przeszklonymi górnymi płycinami, zamkniętymi nadwieszonym łukiem pełnym. Przeszklenia przesłonięte współczesnymi kratami.
Elewacja zachodnia z ryzalitem na osi, symetrycznie względem ryzalitu po 1 osi okiennej; w parterze ryzalitu okno potrójne, powyżej – zdwojone.
Elewacja tylna 5-osiowa z wysokim oknem w 2 osi. Stolarka okienna współczesna PCV.
Wnętrze adaptowane do potrzeb przychodni.

Parcela otoczona kutym ogrodzeniem na ceglanej podmurówce.

Stan zachowania:
— Dobry. Budynek po remoncie kapitalnym.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— historyczne granice parceli, zieleń i elementy zagospodarowania działki;
— bryła budynku, forma dachu;
— detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka drzwi wejściowych.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym boazerie, stolarka drzwi wewnętrznych, sztukaterie, piece.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. W. Andersa 6 (fot. 26)

Kamienica czynszowa, wzn. l. 90. XIX w., neorenesans północny.
Mur., tynk., z wyrobionym w tynku detalem architektonicznym, usytuowana w ciągu zwartej zabudowy południowej pierzei ul. W. Andersa. Podpiwniczona, IV-kondygnacyjna. Ponad fasadą połać dachu łamanego z pokryciem ceramicznym; w połaci dachu facjata.
Elewacja północna – fasada 6-osiowa, o rytmicznie rozstawionych parach osi. Wejście główne do budynku w 3 osi od wsch. Otwór wejściowy prostokątny, ujęty profilowaną opaską spiętą kluczem. Drzwi dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe, o górnych płycinach przeszklonych, z dekoracją na listwie przymykowej; nadświetle prostokątne, przeszklone, bez podziałów. Po zach. stronie wejścia – w przyziemiu (w obrębie 4-6 osi) – witryna lokalu handlowego z oryginalną stolarką. W 2 i 5 osi w II i III kondygnacji wsparte na dekoracyjnych, kutych wspornikach balkony o ażurowych, kutych balustradach wybrzuszonych w dolej partii. Elewacja na niskim, ceglanym cokole. W przyziemiu elewacja dekorowana pasami gładkich boni, powyżej gładko tynkowana z boniami artykułującymi naroża budynku. Podziały poziome elewacji w postaci profilowanych pasów gzymsów podokiennych. Obramienia okien parteru analogiczne jak opaska otworu wejściowego. W II kondygnacji okna z prostokątnymi płycinami podokiennymi, w których głowy męskie (skrzaty?) wśród liści paproci; ponad otworami okiennymi płyciny ujęte niskimi pilastrami, na których wsparte proste odcinki gzymsu oraz – w dwóch środkowych osiach – naczółki półokrągłe i trójkątne o wyłamanych narożach; w półokrągłych naczółkach motywy muszli. Okna III kondygnacji z analogicznymi zwieńczeniami (w odwrotnym układzie); pod oknami, w osi węgarów palmetki. Okna IV kondygnacji w tynkowych opaskach z dekoracją geometryczną. W połaci dachu, na osi elewacji 1-osiowa facjata ze szczytem zwieńczonym trzema kulami. Zachowana oryginalna drewniana stolarka okienna, z dekoracją na słupkach i profilowanymi ślemionami.
Elewacja tylna południowa 6-osiowa, bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona sienią ze stopniami wyrównawczymi. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami. Sień nakryta sufitem z fasetą, z sztukatorską dekoracją ramową; na podłodze wielobarwna posadzka ceramiczna. Zachowane drewniane, ramowo-płycinowe, częściowo przeszklone drzwi, oddzielające sień od klatki schodowej. Częściowo zachowana stolarka drzwi wewnętrznych.

Przed elewacją niewielki ogródek bez ogrodzenia, otoczony żywopłotem.

Stan zachowania:
— Dobry. Budynek po remoncie kapitalnym.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, oryginalna stolarka okienna;
— oryginalna stolarka drzwi wejściowych;
— kute elementy metalowe;
— sztukatorski wystrój sieni, posadzka ceramiczna;
— klatka schodowa.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. W. Andersa 7 (fot. 27)

Kamienica czynszowa, wzn. l. 90. XIX w., neorenesans północny.
Mur., tynk., z wyrobionym w tynku detalem architektonicznym, usytuowana w ciągu zwartej zabudowy południowej pierzei ul. W. Andersa. Podpiwniczona, IV-kondygnacyjna. Ponad fasadą połać dachu łamanego z pokryciem ceramicznym; w połaci dachu facjaty.
Elewacja północna – fasada 6-osiowa, z ryzalitem pozornym w obrębie 3-4 osi. Na osi budynku, w II, III i IV kondygnacji pseudoryzalitu wsparte na dekoracyjnych, kutych wspornikach balkony z ażurowymi, kutymi balustradami, wybrzuszonymi w części dolnej. W połaci dachu, na osi elewacji, 2-osiowa facjata zwieńczona pinaklami oraz półkolistym naczółkiem. Po bokach dwie lukarny nakryte daszkami ze szpicami. Wejście główne do budynku w 3 osi. Otwór wejściowy zamknięty łukiem pełnym, ujęty boniami w układzie klińcowym. Drzwi dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe, o górnych płycinach przeszklonych i dolnych z dekoracją rautową; nadświetle półokrągłe, przeszklone, bez podziałów. Po wsch. stronie wejścia zewnętrzne, jednobiegowe z podestem schody prowadzące do wejścia do lokalu usługowego w parterze (współcześnie powiększony otwór okienny). Elewacja na niskim cokole obłożonym cegłą. W poziomie przyziemia lico dekorowane pasami boni – w układzie naprzemiennym: gładkie i o fakturze groszkowanej, powyżej gładko tynkowane; pasami boni podkreślone również naroża budynki i ryzalitu pozornego. Elewacja artykułowana poziomo profilowanymi gzymsami ponad przyziemiem oraz podokiennymi w III i IV kondygnacji. Wydatny gzyms wieńczący z dekoracyjnie opracowanymi wolutowymi krokstynami oraz ornamentem kostkowym. Okna parteru ujęte opracowanymi klińcowo boniami. Powyżej otwory w opaskach tynkowych z przewiązkami i z klińcami. W II kondygnacji okna z prostokątnymi płycinami podokiennymi, w których dekoracja z motywami kwiatowymi. Ponad otworami okiennymi prostokątne, o wklęsłych narożach, płyciny o groszkowanej fakturze, ujęte wolutowymi konsolkami, na których wsparte wyłamane w narożach, trójkątne naczółki, w których maski męskie. W III kondygnacji okna zwieńczone analogicznymi płycinami i półokrągłymi, wyłamanymi w narożach naczółkami z polem wypełnionym motywami masek. Okna IV kondygnacji zwieńczone rodzajem palmety ponad opaską. Częściowo zachowana oryginalna drewniana stolarka okienna, z dekoracją na słupkach i profilowanymi ślemionami.

Elewacja tylna – południowa z ryzalitem na osi oraz skrzydłem oficynowym, pomiędzy którymi, we wszystkich kondygnacjach balkony; bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona sienią ze stopniami wyrównawczymi. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami. Sień nakryta sufitem z fasetą, z sztukatorską dekoracją ramową oraz centralnym motywem wieńca; na ścianach neorokokowe kartusze, w których postacie kobiece; na podłodze wielobarwna posadzka ceramiczna. Zachowane drewniane, ramowo-płycinowe, częściowo przeszklone drzwi, oddzielające sień od klatki schodowej. Częściowo zachowana stolarka drzwi wewnętrznych.

Przed elewacją niewielki ogródek bez ogrodzenia, otoczony żywopłotem.

Stan zachowania:
— Dobry. Budynek po remoncie kapitalnym.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— oryginalna stolarka drzwi wejściowych;
— wykrój i układ otworów, oryginalna stolarka okienna;
— kute elementy metalowe;
— sztukatorski wystrój sieni, posadzka ceramiczna;
— klatka schodowa.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy odtworzyć zieleń ogródka przed fasadą.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. W. Andersa 8 (fot. 28)

Nr rej. zabytków 639/1038/L z dn. 20.09.1995 r.
(obiekt wpisany do rejestru zabytków w granicach działki nr 341, obręb Tarninów)
Decyzja wymaga uzupełnienia o wyrys z ewidencji gruntów z określeniem zasięgu wpisu do rejestru zabytków.
(WEZ, 1995 r.)
Kamienica czynszowa, wzn. 1898 r., eklektyzm.
Mur., tynk., z wyrobionym w tynku detalem architektonicznym, usytuowana w ciągu zwartej zabudowy południowej pierzei ul. W. Andersa. Podpiwniczona, IV-kondygnacyjna. Ponad fasadą połać dachu łamanego z pokryciem ceramicznym; w połaci dachu – na osi – facjata oraz dwie lukarny nakryte dwuspadowymi daszkami.
Elewacja południowa – fasada 8-osiowa, o regularnie rozmieszczonych osiach. Przyziemie 7-osiowe, na osi symetrii wejście główne do budynku. W 2 i 7 osi w II, III i IV kondygnacji balkony o ażurowych, kutych balustradach, wsparte na dekoracyjnych, kutych wspornikach, wybrzuszonych w partii dolnej. Otwór wejściowy zamknięty łukiem pełnym, ujęty wklęską. Drzwi o formach historyzujących, drewniane, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe o bogato dekorowanych skrzydłach oraz górnych płycinach przeszklonych; nadświetle dwudzielne, przeszklone. Elewacja na niskim ceglanym cokole. W partii przyziemia lico dekorowane tyn-

kowymi pasami boni o fakturze groszkowanej oraz gładkiej (w układzie naprzemiennym). Lico centralnej części elewacji (w obrębie 4-5 osi) ponad przyziemiem pokryte gładkimi boniami. Elewacja podzielona horyzontalnie gzymsami ponad przyziemiem oraz podokiennymi w III i IV kondygnacji; zwieńczona wysuniętym gzymsem koronującym wspartym na wolutowych wspornikach zdobionych cekinami, pomiędzy którymi pas ornamentu kostkowego. Naroża elewacji zaakcentowane pojedynczymi boniami. Obramienia okien parteru analogiczne jak opaska otworu wejściowego, z płycinami podokiennymi, w których wydłużony motyw rautowy z ornamentem zawijanym; ponad oknami klucze z motywem liści akantu. Okna II kondygnacji z płycinami podokiennymi, w których motywy muszlowe; w 1-3 oraz 5-8 osi w profilowanych opaskach uszakowych, z trójkątnymi, wyłamanymi w narożach naczółkami, w których motywy kartuszy; w 4 i 5 osi opaski bez uszaków, z naczółkami półokrągłymi, również wyłamanymi w narożach (w polach naczółków motywy muszlowe); naczółki wsparte na wolutowych konsolach, pomiędzy którymi motywy neorokokowych kartuszy. Okna III i IV kondygnacji w opaskach analogicznych jak okna I piętra; w osiach węgarów gzymsy podokienne oparte na konsolkach wolutowych z motywem liściastym. W III kondygnacji obramienia z nadokiennikami w formie ujętego wolutami neorokokowego kartusza o polu wypełnionym motywem kratki regencyjnej; w IV kondygnacji okna z płycinami nadokiennymi z dekoracją roślinną. W połaci dachu, na osi elewacji, 2-osiowa facjata ujęta pilastrami o boniowanych trzonach, zwieńczona szczytem w kształcie trójliścia ze sterczynami w narożach; w ślepym polu szczytu okrągła rama z czterema klińcami. Zachowana oryginalna drewniana stolarka okienna, z dekoracją na słupkach i profilowanymi ślemionami.
Elewacja tylna północna 7-osiowa, z ryzalitem na osi oraz skrzydłem oficynowym, bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie oficynowym, poprzedzona sienią ze stopniami wyrównawczymi. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami. W sieni sufit z fasetą, z sztukatorską dekoracją ramową; pośrodku motyw wieńca, na suficie rama z motywami muszli w narożach, w ramie fasety neorokokowe kartusze, na ścianach neorokokowe motywy roślinne. Zachowane drewniane, ramowo-płycinowe, częściowo przeszklone drzwi, oddzielające sień od klatki schodowej. Częściowo zachowana stolarka drzwi wewnętrznych.

Przed elewacją niewielki ogródek bez ogrodzenia otoczony żywopłotem.

Stan zachowania:
— Dobry. Budynek po remoncie kapitalnym

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— oryginalna stolarka drzwi wejściowych;
— wykrój i układ otworów, oryginalna stolarka okienna;
— kute elementy metalowe;
— wystrój sztukatorski sieni;
— klatka schodowa.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy odtworzyć zieleń ogródka przed fasadą.

Wszelkie prace remontowe, zmiany własności, funkcji i przeznaczenia obiektu wymagają pisemnego pozwolenia legnickiej Delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.

- ul. W. Andersa 9 (fot. 29)

Kamienica czynszowa, wzn. l. 90. XIX w. r., neorenesans północny.
Mur., tynk., z wyrobionym w tynku detalem architektonicznym, usytuowana w ciągu zwartej zabudowy południowej pierzei ul. W. Andersa. Podpiwniczona, IV-kondygnacyjna. Ponad fasadą połać dachu łamanego z pokryciem ceramicznym; w połaci dachu, na osi facjatka oraz symetrycznie dwie lukarny.
Elewacja północna – fasada 5-osiowa. W 3 osi we wszystkich kondygnacjach balkony o ażurowych, kutych balustradach, wybrzuszonych w partii dolnej; na balkon w parterze, wsparty na murowanych słupkach, prowadzi bieg zewnętrznych schodów z kutą balustradą; balkony wyższych kondygnacji wsparte na ażurowych wspornikach. Wejście główne do budynku w skrajnej osi wsch. Otwór wejściowy ujęty łukiem koszowym, w płaskiej tynkowej opasce. Drzwi wejściowe drewniane, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe, z neorenesansową dekoracją skrzydeł o górnych płycinach przeszklonych; nadświetle przeszklone, bez podziałów. Elewacja na niskim, ceglanym cokole. Przyziemie dekorowane gładkim boniowaniem; przy łuku wejścia głównego bonia w układzie klińcowym; powyżej elewacja gładko tynkowana. Artykułowana profilowanym gzymsem ponad przyziemiem; gzyms koronujący mocno wysunięty, wsparty na wolutowych konsolach, pomiędzy którymi pas ornamentu ząbkowego. Pośrodku połaci dachu 2-osiowa facjatka, zwieńczona trójlistnym szczytem flankowanym przez dwa obeliski. Okna o wykroju prostokątnym. W parterze ujęte gładkimi opaskami z płycinami podokiennymi, w których motywy kartuszy i rogów obfitości. Okna wyższych kondygnacji w profilowanych opaskach z przewiązkami. W II kondygnacji w aedikulowych obramieniach z płycinami podokiennymi z motywem rautów, ponad otworami okiennymi prostokątne płyciny zdobione groszkowaniem oraz po bokach motywy rautowe; obramienia zwieńczone trójkątnymi, wyłamanymi w narożach naczółkami. W III kondygnacji gzymsy podokienne wsparte na konsolkach, płyciny nadokienne dekorowane groszkowaniem, ujęte kanelowanymi konsolkami; w zwieńczeniach półokrągłe, wyłamane w narożach naczółki z dekoracją muszlową. W IV kondygnacji analogiczne gzymsy podokienne, natomiast w miejscu nadokienników symetryczna dekoracja powtarzająca motyw muszli ujętej wolutami. Zachowana oryginalna drewniana stolarka okienna, z dekoracją na słupkach i profilowanymi ślemionami.
Elewacja tylna południowa z ryzalitem oraz skrzydłem oficynowym, bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona sienią ze stopniami wyrównawczymi. Wnętrze nierozpoznane.

Przed elewacją niewielki ogródek bez ogrodzenia, otoczony żywopłotem.

Stan zachowania:
— Dobry. Budynek po remoncie kapitalnym.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, oryginalna stolarka okienna;
— oryginalna stolarka drzwi wejściowych;
— kute elementy metalowe;
— klatka schodowa.

Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy odtworzyć zieleń ogródka przed fasadą.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. W. Andersa 10 (fot. 30)

Kamienica czynszowa, wzn. l. 90. XIX w., eklektyzm.
Mur., tynk., z wyrobionym w tynku detalem architektonicznym, narożna, usytuowana w ciągu zwartej zabudowy południowej pierzei ul. W. Andersa, u zbiegu ul. W. Andersa i T. Kościuszki. Podpiwniczona, IV-kondygnacyjna, nakryta dachem wielospadowym, o bryle rozczłonkowanej ryzalitami i facjatami.
Elewacja północna 6-osiowa. W 3-5 osi wysunięty trójbocznie, 3-osiowy, płytki ryzalit. Otwór wejściowy w 2 osi; prostokątny, ujęty uszakową opaską z przewiązkami. Drzwi wejściowe drewniane, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe, z geometryczną dekoracją skrzydeł o górnych płycinach przeszklonych; nadświetle przeszklone, bez podziałów.
Narożny ryzalit 2-osiowy, zwieńczony szczytem o wykroju wklęsło-wypukłym; odcinki gzymsu wieńczącego wolutowo zawinięte na osi, w zwieńczeniu motyw palmety. Pośrodku pola szczytu okulus w opasce z klińcami.
Elewacja wschodnia 6-osiowa, rozczłonkowana wysuniętym na głębokość 1 osi ryzalitem w 4-5 osi, zwieńczonym trójkątnym, 2-osiowym szczytem, flankowanym sterczynami w postaci słupków nakrytych dwuspadowymi daszkami. Pomiędzy ryzalitem a ryzalitem narożnym, we wszystkich kondygnacjach, wyoblone balkony z ażurowymi, kutymi balustradami.
Elewacje opracowane analogicznie: na niskim cokole, artykułowane gzymsem cokołowym, pasem gzymsowym ponad przyziemiem i podokiennym w IV kondygnacji. Okna parteru oraz IV kondygnacji w obramieniach analogicznych jak opaska otworu wejściowego. Ponad oknami II kondygnacji odcinki profilowanego gzymsu; okna III kondygnacji w opaskach z przewiązkami, z trójkątnymi, wyłamanymi w narożach, naczółkami. Gzyms koronujący profilowany, z pasem ornamentu kostkowego. Zachowana oryginalna drewniana stolarka okienna, z dekoracją na słupkach i profilowanymi ślemionami.
Elewacja tylna południowa z ryzalitem oraz skrzydłem oficynowym, bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona sienią ze stopniami wyrównawczymi. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami. W sieni wielobarwna posadzka ceramiczna. Zachowane drewniane, ramowo-płycinowe, częściowo przeszklone drzwi, oddzielające sień od klatki schodowej. Częściowo zachowana stolarka drzwi wewnętrznych.

Przed elewacją niewielki ogródek bez ogrodzenia.

Stan zachowania:
— Dobry. Budynek po remoncie kapitalnym.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, oryginalna stolarka okienna;
— oryginalna stolarka drzwi wejściowych;

— kute elementy metalowe;
— klatka schodowa.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy odtworzyć zieleń ogródka przed fasadą.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. W. Andersa 11 (fot. 31)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1900 r., historyzm.
Mur., w cegle, z wyrobionym w tynku detalem architektonicznym, usytuowana w ciągu zwartej zabudowy południowej pierzei ul. W. Andersa. Podpiwniczona, IV-kondygnacyjna. Ponad fasadą połać dachu łamanego z pokryciem ceramicznym; w połaci dachu 3 facjatki w konstrukcji ryglowej, nakryte ceramicznymi daszkami naczółkowymi.
Elewacja północna – fasada 7-osiowa, rozplanowana symetrycznie; okna 1 i 2 oraz 6 i 7 osi we wspólnych obramieniach. Wejście główne do budynku na osi budynku. W 4 osi, w II, III i IV kondygnacji, ponad wejściem do budynku, balkony o ażurowych, kutych balustradach. Otwór wejściowy poprzedzony trzema stopniami, zamknięty łukiem pełnym. Otwór wejściowy o ściętych ościeżach z wnękami; powyżej rozpięta szeroka, profilowana archiwolta spięta kluczem, oraz szeroka rama z boni opracowanych klińcowo – w klińcu na osi maszkaron. Po obu stronach archiwolty dwie maski dziecięce w kartuszach. Drzwi wejściowe drewniane, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe, z geometryczną dekoracją skrzydeł, o górnych płycinach przeszklonych; nadświetle dwudzielne. Elewacja na tynkowanym cokole; artykułowana gzymsami ponad cokołem oraz podokiennymi w II i IV kondygnacji; gzyms wieńczący profilowany. Okna przyziemia, II i III kondygnacji w tynkowych opaskach z klińcami i przewiązkami, okna IV kondygnacji w opaskach tynkowych o ściętych ościeżach. Okna parteru w obramieniach z pasów tynkowych z dekoracją klińcową i motywami rautowymi. Okna II kondygnacji z prostokątnymi płycinami nadokiennymi, ponad którymi pas ornamentu kostkowego, zwieńczone wyłamanymi w narożach trójkątnymi naczółkami. Okna III kondygnacji z płycinami nadokiennymi zwieńczonymi odcinkami gzymsu z pasem ornamentu kostkowego. Zachowana oryginalna drewniana stolarka okienna, z dekoracją na słupkach i profilowanymi ślemionami.
Elewacja tylna południowa rozczłonkowana ryzalitami, bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona sienią ze stopniami wyrównawczymi. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą. W sieni sufit z fasetą, z sztukatorską dekoracją ramową; wokół sufitu rama z motywami kartuszy oraz wolutowych konsol, pośrodku motyw wieńca. W sieni wielobarwna posadzka ceramiczna. Zachowane drewniane, ramowo-płycinowe, częściowo przeszklone drzwi ze stałym nadświetlem, oddzielające sień od klatki schodowej. Częściowo zachowana stolarka drzwi wewnętrznych.

Przed elewacją niewielki ogródek otoczony żywopłotem.

Stan zachowania:
— Dobry. Budynek po remoncie kapitalnym.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;

— tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, oryginalna stolarka okienna;
— oryginalna stolarka drzwi wejściowych;
— kute elementy metalowe;
— sztukatorski wystrój oraz posadzka w sieni;
— klatka schodowa.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy odtworzyć zieleń ogródka przed fasadą.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. W. Andersa 12 (fot. 32)

Kamienica czynszowa, obecnie Sąd Rejonowy, wzn. ok. 1900 r., historyzm.
Mur., tynk., z fasadą częściowo w wątku ceglanym, z wyrobionym w tynku i ceglanym detalem architektonicznym, usytuowana w ciągu zwartej zabudowy południowej pierzei ul. W. Andersa. Fasada kamienicy opracowana bliźniaczo z sąsiednią nr 13. Podpiwniczona, IV-kondygnacyjna. Ponad fasadą połać dachu łamanego z pokryciem ceramicznym; wyniesionym szczytem oraz oknami połaciowymi.
Elewacja północna – fasada 5-osiowa, zakomponowana asymetrycznie. W obrębie 3-4 osi ryzalit pozorny; w 3 osi w II i III kondygnacji, 1-osiowy wykusz zakończony tarasem z pełną balustradą; w 4 osi, przy wykuszu, balkony o ażurowych, kutych balustradach; wykusz oraz balkony oparte na ozdobnych wolutowych wspornikach z dekoracją ornamentalną. Wejście główne do budynku w skrajnej, zach. osi. Otwór wejściowy zamknięty łukiem pełnym, ujęty klińcowo rozmieszczonymi boniami o fakturze groszkowanej. Ponad wejściem poziomo ułożona płycina z ornamentalną dekoracją neorokokową. Stolarka drzwi wejściowych współczesna. Elewacja na tynkowanym cokole; ponad cokołem i przyziemiem gzymsy. Gzyms koronujący ceglany, arkadkowy, przerwany w osi szczytu. W poziomie przyziemia pasy boni, lico elewacji w poziomie II kondygnacji oraz ściany wykusza w wątku ceglanym, powyżej elewacja gładko tynkowana. Okna parteru zamknięte łukiem pełnym, powyżej prostokątne. W przyziemiu – w obramieniach z klińcowo ułożonych boni o fakturze groszkowanej, spiętych kluczem. Okna II kondygnacji w opaskach z przewiązkami, z płycinami podokiennymi z geometryczną dekoracją ceglaną oraz z trójkątnymi, wyłamanymi w narożach naczółkami. Okna III i IV kondygnacji w obramieniach z ceglanymi węgarami z przewiązkami dekorowanych pasem ornamentu kostkowego (okno II kondygnacji wykusza zamknięte łukiem odcinkowym, w opasce tynkowej). Ponad oknami III kondygnacji dekoracja ceglana w kształcie łuku odciążającego. Ponad oknami IV kondygnacji odcinki profilowanego gzymsu. Ryzalit pozorny zakończony jednoosiowym szczytem o wykroju schodkowym (poszczególne uskoki nakryte ceramicznymi daszkami dwuspadowymi) z półkolistym zwieńczeniem. Stolarka okienna współczesna.
Elewacja tylna południowa 6-osiowa, z ryzalitem, bez dekoracji.
Wnętrze adaptowane do obecnej funkcji.

Stan zachowania:
— Dobry. Budynek po remoncie kapitalnym

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:

— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— tynkowy oraz ceglany detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów;
— kute elementy metalowe.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. W. Andersa 13 (fot. 33)

Kamienica czynszowa, obecnie Sąd Rejonowy, wzn. ok. 1900 r., historyzm.
Mur., tynk., z fasadą częściowo w wątku ceglanym, z wyrobionym w tynku i ceglanym detalem architektonicznym, usytuowana w ciągu zwartej zabudowy południowej pierzei ul. W. Andersa. Fasada kamienicy opracowana bliźniaczo z sąsiednią nr 13. Podpiwniczona, IV-kondygnacyjna. Ponad fasadą połać dachu łamanego z pokryciem ceramicznym; w połaci dachu szczyt oraz w dwóch rzędach okna połaciowe.
Elewacja północna – fasada 5-osiowa, zakomponowana asymetrycznie. W 3 osi od wsch. w II i III kondygnacji, 1-osiowy wykusz zakończony tarasem z pełną balustradą, przy którym, w 2 osi balkony o ażurowych, kutych balustradach; wykusz oraz balkony oparte na ozdobnych wolutowych wspornikach z dekoracją ornamentalną. Wejście główne do budynku w skrajnej, wsch. osi. Otwór wejściowy zamknięty łukiem pełnym, ujęty klińcowo rozmieszczonymi boniami o fakturze groszkowanej. Ponad wejściem poziomo ułożona płycina z ornamentalną dekoracją neorokokową. Stolarka drzwi wejściowych współczesna. Elewacja na tynkowanym cokole; w poziomie przyziemia pasy boni, lico elewacji w obrębie II kondygnacji oraz ściany wykusza w wątku ceglanym, powyżej elewacja gładko tynkowana. Fasada artykułowana gzymsami ponad cokołem i ponad przyziemiem. Gzyms koronujący ceglany, arkadkowy, przerwany w partii szczytu ponad 1 i 2 osią. Okna parteru zamknięte łukiem pełnym, powyżej prostokątne. W przyziemiu w obramieniach z klińcowo opracowanych boni o fakturze groszkowanej, spiętych kluczem. Okna II kondygnacji w opaskach z przewiązkami, z płycinami podokiennymi z geometryczną dekoracją ceglaną oraz trójkątnymi, wyłamanymi w narożach naczółkami. Okna III i IV kondygnacji w obramieniach z ceglanymi węgarami z przewiązkami, dekorowanymi pasem ornamentu kostkowego (okno II kondygnacji wykusza zamknięte łukiem odcinkowym, w opasce tynkowej). Ponad oknami III kondygnacji dekoracja ceglana w kształcie łuku odciążającego, ponad oknami IV kondygnacji odcinki profilowanego gzymsu. Pomiędzy oknami 1 i 2 osi w III kondygnacji wyrobiona w tynku dekoracja kwiatowa (z wykorzystaniem m.in. motywów kwiatów konwalii); powyżej potrójne okno rozdzielone półwałkami z dekoracją kostkową; ponad oknem, w ceglanym obramieniu, łączącym się z obramieniem okna szczytu, trójdzielna płycina również z dekoracją kwiatową. Szczyt jednoosiowy o wykroju schodkowym (poszczególne uskoki nakryte ceramicznymi daszkami dwuspadowymi); w zwieńczeniu trójkątny, wyłamany w narożach naczółek wsparty na wolutowych konsolach; w polu pomiędzy konsolami kartusz z litera „*H*” pośrodku. Stolarka okienna współczesna.
Elewacja tylna południowa 6-osiowa, z ryzalitem, bez dekoracji.
Wnętrze adaptowane do obecnej funkcji.

Stan zachowania:
— Dobry. Budynek po remoncie kapitalnym

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— tynkowy oraz ceglany detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów;
— kute elementy metalowe.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. W. Andersa 14 (fot. 34)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1905 r., secesja z elementami neogotyku.
Mur., tynk., z wyrobionym w tynku detalem architektonicznym, narożna, usytuowana w ciągu zwartej zabudowy południowej pierzei ul. W. Andersa, u zbiegu ul. W. Andersa i Wojska Polskiego. Podpiwniczona, IV-kondygnacyjna, o bryle rozczłonkowanej narożnym ryzalitem o formie wtopionej w korpus budynku czworobocznej, V-kondygnacyjnej wieży nakrytej dachem czterospadowym zwieńczonym iglicą. Ponad elewacjami korpusu połacie dachu łamanego o pokryciu ceramicznym z oknami połaciowymi.
Elewacja północna 3-osiowa z wysuniętą 1-osiową elewacją wieży od wschodu. Przy wieży, we wszystkich kondygnacjach balkony, o ażurowych, kutych, wybrzuszonych w partii dolnej balustradach, posadowione na dekoracyjnie opracowanych wspornikach. Główne wejście do budynku w skrajnej osi zach. Otwór wejściowy zamknięty łukiem ostrym, ujęty tynkową profilowaną opaską. Obramienie zamknięte dwubocznie wyłamanym, profilowanym gzymsem, wysunięte przed lico elewacji; w wydzielonym, trójkątnym górnym polu tympanonu dekoracja z motywami liści i kwiatostanów kasztanowca. Drzwi wejściowe drewniane, trójskrzydłowe z bocznymi skrzydłami stałymi; ramowo-płycinowe z bogatą geometryczną i roślinną dekoracją skrzydeł; górna płycina środkowego skrzydła przeszklona, przesłonięta kratą; nadświetle przeszklone, o szachownicowym układzie szprosów.
Elewacja wschodnia 5-osiowa z wysuniętą 1-osiową elewacją wieży od północy. W 1 osi w II-IV kondygnacji okna zdwojone; w obrębie 2-3 osi od pd. trójkondygnacyjny ryzalit (w przyziemiu 2-osiowy, powyżej okna potrójne).
Elewacje północna i wschodnia narożnej wieży opracowane analogicznie, V-kondygnacyjne, 1-osiowe, z pseudowykuszami w II i III kondygnacji, wspartymi na konsolkach umieszczonych w obramieniu okna parteru. W połaci pn. dachu wieży 1-osiowa facjata zwieńczona trójkątnym szczytem ze sterczyną.
Elewacje kamienicy opracowane analogicznie: na niskim, tynkowanym cokole, w przyziemiu z pasami boniowania, powyżej gładko tynkowane. Okna przyziemia powyżej ok. 1/3 wysokości ujęte uszakowymi, tynkowymi opaskami. Ponad oknami prostokątne płyciny z dekoracją maswerkową oraz w partii wykuszy i ryzalitu – pod gzymsem podokiennym II kondygnacji – fryz arkadkowy z motywami trójliści. W wyższych kondygnacjach okna w tynkowych opaskach z przewiązkami; o zróżnicowanych obramieniach (z wykorzystaniem motywów laskowania i oślego grzbietu w nadprożach): okna III kondygnacji z płycinami podokiennymi wypełnionymi motywami kwiatowymi wpisanymi w dekorację maswerkową. Analogiczne motywy kwiatowe we fryzie gzymsu wieńczącego. Częściowo zachowana oryginalna drewniana stolarka okienna, z dekoracją na słupkach i profilowanymi ślemionami.
Przed elewacją zachodnią skrzydło oficynowe; elewacje tylne bez dekoracji.

Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona sienią ze stopniami wyrównawczymi. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami. W sieni sklepienie odcinkowe z dekoracją sztukatorską w postaci pasów profilowanego gzymsu. Podniebia biegów schodów z dekoracją ramową z motywami kwiatowymi. Częściowo zachowana stolarka drzwi wewnętrznych.

Przed elewacjami niewielki ogródek bez ogrodzenia.

Stan zachowania:
— Średni. Ubytki tynku w elewacjach.

Zalecenia konserwatorskie:
Zalecany remont elewacji.
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, oryginalna stolarka okienna;
— oryginalna stolarka drzwi wejściowych;
— kute elementy metalowe;
— sztukatorski wystrój sieni;
— klatka schodowa.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy odtworzyć zieleń ogródka przed fasadą.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. W. Andersa 15 (fot. 35)

Kamienica czynszowa, wzn. 1902 r., secesja.
Mur., tynk., z wyrobionym w tynku detalem architektonicznym, narożna, usytuowana w ciągu zwartej zabudowy południowej pierzei ul. W. Andersa, u zbiegu ul. W. Andersa i Wojska Polskiego. Podpiwniczona, IV-kondygnacyjna, o bryle rozczłonkowanej ryzalitami i loggiami oraz wyniesioną partią czterospadowego dachu ponad narożem budynku ze zwieńczeniem w formie cebulastego hełmu. Ponad elewacjami połacie dachu z pokryciem ceramicznym z lukarnami.
Elewacja północna 7 osiowa, rozczłonkowana wysuniętą partią 5-osiowego ryzalitu w obrębie 3-7 osi. Ryzalit w II i III kondygnacji dwuczłonowy: 2-osiowe części boczne, z pseudowykuszami na całej szerokości w II i III kondygnacji, rozdzielone II-kondygnacyjną loggią z murowanymi balustradami (w II kondygnacji balustrada o formach tralkowych) – motyw analogicznej balustrady również w przeszklonym otworze w przyziemiu; w III kondygnacji z motywami kwiatowymi. Wschodni, III-kondygnacyjny człon ryzalitu zakończony tarasem o murowanej balustradzie z motywami kwiatowymi. Zachodni człon zwieńczony 1-osiowym szczytem w obramieniu architektonicznym, ujętym rodzajem narożnych wielobocznych wieżyczkowych wykuszy. W połaci dachu dwie 3-osiowe facjaty. Ponad loggiami, w ślepym polu elewacji, w kartuszu z ornamentu wstęgowego napis „*ANNO DOMINI 1902*”.
Elewacja zachodnia 10-osiowa z 2-osiowym pseudowykuszem w II i III kondygnacji 1-2 osi oraz z 3-osiowym, IV-kondygnacyjnym ryzalitem zwieńczonym szczytem (o dekoracji analogicznej jak szczyt w elewacji pn.) w 6-8 osi. Wejście główne do budynku w 5 osi od pn. Po-

nad wejściem, w IV kondygnacji, przy ryzalicie, balkon. Otwór wejściowy prostokątny z wolutowo ściętymi górnymi narożami; nadświetle stałe, zamknięte łukiem koszowym, o dolnych narożach wyoblonych. Obramienie w postaci płaskiej, tynkowej opaski spiętej ponad nadświetlem okrągłym medalionem i trzema kwiatami powyżej. Drzwi wejściowe dwuskrzydłowe z okuciami w postaci fantazyjnych taśm, okręgu i rodzaju kraty.
Elewacje kamienicy opracowane analogicznie: na niskim, tynkowanym cokole, w przyziemiu z pasami boniowania, powyżej gładko tynkowane, z bardzo bogatym wystrojem. Okna II i III kondygnacji z płycinami podokiennymi zdobionymi motywami kwiatowymi i kartuszami, okna III kondygnacji zamknięte łukiem odcinkowym (niektóre z obramieniami kotarowymi), okna IV kondygnacji zamknięte oślim grzbietem. Pseudowykusze wsparte na kostkowych konsolkach; ich lica artykułowane pilastrami w wielkim porządku z dekoracją w postaci fantastycznych zwierząt(?) w partii kapiteli. Gzyms wieńczący profilowany z odcinkami fryzu z motywami liści i owoców kasztanowca; ponad pseudowykuszami pasy ornamentu kostkowego. W szczycie pn. dekoracja z przedstawieniami pelikanów. Częściowo zachowana oryginalna drewniana stolarka okienna, z dekoracją na słupkach i profilowanymi ślemionami; w nadślemieniach zadrobniony podział szczeblinowy.
Elewacje tylne bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, współczesna, w sieni zachowane marmurowe schody wyrównawcze.

Przed elewacją pn. niewielki ogródek bez ogrodzenia, otoczony żywopłotem.

Stan zachowania:
— Średni.

Zalecenia konserwatorskie:
Zalecany remont elewacji.
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— oryginalna stolarka drzwi wejściowych;
— wykrój i układ otworów, oryginalna stolarka okienna.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy odtworzyć zieleń ogródka przed fasadą.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. W. Andersa 16 (fot. 36)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1900 r., historyzm.
Mur., tynk., z fasadą częściowo w wątku ceglanym, z wyrobionym w tynku detalem architektonicznym, usytuowana w ciągu zwartej zabudowy południowej pierzei ul. W. Andersa. Podpiwniczona, IV-kondygnacyjna. Ponad fasadą połać dachu łamanego z pokryciem ceramicznym ze szczytem na osi oraz dwiema nakrytymi dwuspadowymi daszkami lukarnami.
Elewacja północna – fasada 6-osiowa, rozplanowana symetrycznie, rozczłonkowana w 3-4 osi 2-osiowym, III-kondygnacyjnym ryzalitem, wysuniętym na głębokość jednej osi i zakończonym tarasem z murowaną, tralkową balustradą (taras wtórnie zadaszony i przeszklony). Przy ryzalicie, w II i III kondygnacji, w 5 osi posadowione na dekoracyjnych wspornikach balkony

z ażurowymi, kutymi balustradami. W partii przyziemia oraz pierwszego piętra lico elewacji pokryte pasami boni, powyżej elewacja w wątku ceglanym. Elewacja artykułowana gzymsami cokołowym oraz podokiennym w II kondygnacji; gzyms koronujący profilowany, z fryzem zdobionym prostokątnymi płycinami. Przyziemie ryzalitu adaptowane na lokal handlowy: współcześnie została przebudowana witryna, dodane zewnętrzne stopnie, zlikwidowany balkon oraz częściowo zamurowany otwór drzwi balkonowych. Wejście do budynku w skrajnej, zach. osi. Otwór wejściowy prostokątny; obramienie zamknięte łukiem odcinkowym zdobionym klińcowo opracowanymi tynkowymi boniami. Drzwi wejściowe współczesne. Okna II kondygnacji zamknięte łukiem odcinkowym; pozostałe prostokątne. W przyziemiu okna w obramieniach opracowanych analogicznie jak otwór wejściowy. W II kondygnacji w tynkowych, uszakowych opaskach z przewiązkami i kluczami, z nadprożem dekorowanym pasem ornamentu kostkowego. W III kondygnacji okna ujęte korynckimi pilastrami posadowionymi na odcinkach podokiennych gzymsów wspartych na konsolkach zdobionych guzami oraz liśćmi akantu; ponad pilastrami rozpięte profilowane obramienia, ponad którymi pas ornamentu kostkowego i trójkątne, wyłamane w narożach naczółki, w których polach dekoracja roślinna. W IV kondygnacji okna w uszakowych opaskach z przewiązkami dekorowane w nadprożu pasem ornamentu kostkowego. Szczyt 3-osiowy, w obramieniu architektonicznym, artykułowany odcinkami gzymsów, ponad którymi trzy pary kul; zwieńczony trójkątnym naczółkiem przeciętym trójkątną służką oraz powyżej sterczyną. Środkowe okno w szczycie o nadprożu dekorowanym motywem łuku kotarowego, zwieńczone trójkątnym naczółkiem. Zachowana oryginalna drewniana stolarka okienna, z dekoracją na słupkach i profilowanymi ślemionami.
Elewacja tylna ze skrzydłem oficynowym oraz ryzalitem mieszczącym okna klatki schodowej, bez dekoracji.
Klatka schodowa, poprzedzona schodami wyrównawczymi w sieni, w trakcie tylnym; schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami. W sieni sufit z fasetą. Dekoracja sztukatorska w postaci ramy z wicią roślinną. Zachowane drewniane, ramowo-płycinowe, częściowo przeszklone drzwi ze stałym nadświetlem, oddzielające sień od klatki schodowej. Częściowo zachowana stolarka drzwi wewnętrznych.

Przed elewacją zachowany fragmentarycznie ogródek bez ogrodzenia.

Stan zachowania:
— Średni.

Zalecenia konserwatorskie:
Zalecany remont i rekompozycja elewacji wraz ze zmianą witryny lokalu handlowego.
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, oryginalna stolarka okienna;
— kute elementy metalowe;
— dekoracja sztukatorska w sieni;
— klatka schodowa.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy odtworzyć zieleń ogródka przed fasadą.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. W. Andersa 17 (fot. 37)

Kamienica czynszowa, wzn. 1899 r., historyzm z elementami neobaroku.
Mur., tynk., z wyrobionym w tynku detalem architektonicznym, usytuowana w ciągu zwartej zabudowy południowej pierzei ul. W. Andersa. Podpiwniczona, IV-kondygnacyjna. Ponad fasadą połać dachu łamanego z pokryciem ceramicznym.
Elewacja północna – fasada 6-osiowa, ponad przyziemiem zakomponowana symetrycznie. Wejście do budynku w 4 osi; przy wejściu, w 3 i 5 osiach przyziemia balkony. W II kondygnacji balkony w 2 i 5 osi, w III i IV kondygnacji balkony umieszczone centralnie, w obrębie 3-4 osi. Balkony posadowione na dekoracyjnych wspornikach, o kutych, ażurowych balustradach. W skrajnych osiach II i III kondygnacji elewacja rozczłonkowana pseudowykuszami. Powyżej, w III i IV kondygnacji zdwojone otwory okienne. W partii przyziemia lico elewacji pokryte pasami boni, powyżej elewacja gładko tynkowana. Fasada artykułowana gzymsem międzykondygnacyjnym ponad przyziemiem oraz zwieńczona profilowanym gzymsem koronującym (z gładkim fryzem i pasem ornamentu kostkowego). Otwór wejściowy zamknięty łukiem pełnym, ujęty wyoblonymi ościeżami, powyżej ponad impostami rozpięta profilowana archiwolta z klińcowo opracowanych boni. Drzwi wejściowe neobarokowe, trójskrzydłowe, o bocznych, przeszklonych, stałych skrzydłach i środkowym, zamkniętym łukiem odcinkowym – pełnym; nadświetle czterodzielne. Skrajne okna parteru oraz okna IV kondygnacji zamknięte łukiem odcinkowym; pozostałe prostokątne. Okna w tynkowych, uszakowych opaskach z przewiązkami. W oknach przyziemia nadproża z klińcowo opracowanych boni zdobione pasem ornamentu kostkowego; w II kondygnacji opaski z motywem łuku kotarowego; w III kondygnacji z motywem łuku kotarowego trójdzielnego (ponad oknami dekoracja w formie łuków odciążających spiętych kluczami); w IV kondygnacji opaski spięte kluczem. Pseudowykusze w architektonicznych ramach, ujętych pilastrami – w II kondygnacji z motywem kół na trzonach, w III kondygnacji, w dolnej części trzonów maszkarony; zdwojone płyciny podokienne w II kondygnacji zdobione wieńcami laurowymi, pomiędzy kondygnacjami wykuszy wydłużone płyciny z kartuszami podtrzymywanymi przez putta; pseudowykusze zwieńczone imitacją tralkowej balustrady oraz kulami w narożach. W większości zachowana oryginalna drewniana stolarka okienna, z dekoracją na słupkach i profilowanymi ślemionami.
Elewacja tylna ze skrzydłem oficynowym oraz ryzalitem mieszczącym okna klatki schodowej, bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, drewniane schody zabiegowe z duszą do poziomu I piętra, powyżej dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami. W sieni sufit z fasetą. Dekoracja sztukatorska w postaci ramy oraz centralnego okrągłego motywu z wiciami roślinnymi i kwiatami. Częściowo zachowana stolarka drzwi wewnętrznych.

Przed elewacją niewielki ogródek bez ogrodzenia otoczony żywopłotem.

Stan zachowania*:*
— Średni.

Zalecenia konserwatorskie:
Zalecany remont elewacji i klatki schodowej.
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, oryginalna stolarka okienna;
— oryginalna stolarka drzwi wejściowych;

— kute elementy metalowe;
— dekoracja sztukatorska w sieni;
— klatka schodowa.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy odtworzyć zieleń ogródka przed fasadą.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. W. Andersa 18 (fot. 38)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1900 r., historyzm z elementami neorenesansu północnego.
Mur., tynk., z fasadą częściowo w wątku ceglanym, z wyrobionym w tynku oraz ceglanym detalem architektonicznym, usytuowana w ciągu zwartej zabudowy południowej pierzei ul. W. Andersa. Podpiwniczona, IV-kondygnacyjna. Ponad fasadą połać dachu łamanego z pokryciem ceramicznym.
Elewacja północna – fasada 5-osiowa, zakomponowana symetrycznie. Na osi budynku wejście, powyżej, w środkowej osi w II i III kondygnacji balkony o ażurowych, kutych balustradach, posadowione na dekoracyjnych wspornikach, oraz – ponad przerwanym gzymsem koronującym – 1-osiowy, I-kondygnacyjny szczyt zakończony sterczyną. W partii przyziemia, do połowy wysokości okien elewacja w wątku ceglanym, powyżej gładko tynkowana. Artykułowana gzymsem cokołowym oraz profilowanymi gzymsami podokiennymi w II i IV kondygnacji; gzyms koronujący profilowany. Otwór wejściowy zamknięty łukiem odcinkowym, nadproże z klińcowo ułożonych cegieł, spięte kluczem. Portal w postaci ryzalitowo wysuniętego fragmentu lica elewacji, o dwubocznym zamknięciu i krawędziach nakrytych ceramicznymi daszkami pulpitowymi. Drzwi wejściowe neorenesansowe, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe, z bogatą dekoracją skrzydeł; nadświetle przeszklone, dwudzielne. Otwory w elewacji prostokątne, jedynie w IV kondygnacji okna zamknięte łukiem odcinkowym; w płaskich, tynkowych, uszakowych opaskach z przewiązkami. W parterze ponad oknami dekoracja ceglana w formie łuków odciążających; w II kondygnacji okna z naczółkami trójkątnymi, wyłamanymi w narożach; ponad oknami III kondygnacji oraz środkowym oknem IV kondygnacji powtórzony motyw ceglanego łuku odciążającego z kluczem; opaski okien IV kondygnacji spięte kluczami. Częściowo zachowana oryginalna drewniana stolarka okienna, z dekoracją na słupkach i profilowanymi ślemionami.
Elewacja tylna ze skrzydłem oficynowym oraz ryzalitem mieszczącym okna klatki schodowej, bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym przechodniej sieni, z duszą do poziomu I pietra; powyżej schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami. W sieni sufit z fasetą. Dekoracja sztukatorska w postaci ramy oraz centralnego kwadratowego motywu z wicią roślinną i kwiatami. Częściowo zachowana stolarka drzwi wewnętrznych.

Przed elewacją niewielki ogródek bez ogrodzenia otoczony żywopłotem.

Stan zachowania*:*
— Średni.

Zalecenia konserwatorskie:
Zalecany remont klatki schodowej.

Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— tynkowy oraz ceglany detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, oryginalna stolarka okienna;
— oryginalna stolarka drzwi wejściowych;
— kute elementy metalowe;
— dekoracja sztukatorska w sieni;
— klatka schodowa.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy odtworzyć zieleń ogródka przed fasadą.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. W. Andersa 19 (fot. 39)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1900 r., historyzm z elementami neorenesansu północnego.
Mur., tynk., częściowo fasada w wątku ceglanym, z wyrobionym w tynku oraz ceglanym detalem architektonicznym, usytuowana w ciągu zwartej zabudowy południowej pierzei ul. W. Andersa. Podpiwniczona, IV-kondygnacyjna. Ponad fasadą połać dachu łamanego z pokryciem ceramicznym; w połaci dachu – na osi – szczyt oraz symetrycznie dwie lukarny.
Elewacja północna – fasada 7-osiowa, rozplanowana symetrycznie. Na osi symetrii budynku wejście oraz wyniesiony ponad przerwany gzyms koronujący 1-osiowy i I-kondygnacyjny szczyt. W 2 i 6 osi, w II, III i IV kondygnacji balkony o ażurowych, kutych balustradach, posadowione na dekoracyjnie opracowanych wspornikach. Elewacja na niewysokim ceglanym cokole, w partii przyziemia tynkowana, powyżej w wątku ceglanym; artykułowana gzymsem cokołowym, profilowanym gzymsem międzykondygnacyjnym ponad przyziemiem oraz pasami tynkowymi na wysokości naczółków okien II kondygnacji i parapetów okien IV kondygnacji. Gzyms koronujący profilowany, z pasem ornamentu kostkowego. Otwór wejściowy zamknięty łukiem pełnym, ujęty profilowaną archiwoltą oraz architektonicznym obramieniem – w dolnej części wspartym na profilowanych odcinkach gzymsu i flankowanym trójkątnymi służkami; które wspierają odcinek profilowanego gzymsu, ponad którym rozbudowane, kanelowane, wolutowe konsole dźwigające trójkątny z wyłamanymi narożami naczółek na osi symetrii portalu (w jego polu motywy roślinne i wstęga); symetrycznie po bokach spływy wolutowe i motywy kul ponad służkami. Stolarka drzwi wejściowych wtórna. Okna w przyziemiu zamknięte łukiem odcinkowym, powyżej prostokątne; w płaskich tynkowych opaskach z przewiązkami. W parterze opaski okien zamknięte klińcowym układem boni. W II kondygnacji obramienia z trójkątnymi, wyłamanymi w narożach naczółkami (w ich polach motywy roślinne). Okna III kondygnacji z płycinami nadokiennymi, w których motyw przenikających się dwóch półkoli oraz łuku kotarowego. W IV kondygnacji płyciny prostokątne z motywem trójdzielnego łuku kotarowego. Szczyt w obramieniu architektonicznym, ujęty po bokach spływami wolutowymi zdobionymi liśćmi akantu. Zachowana oryginalna drewniana stolarka okienna, z dekoracją na słupkach i profilowanymi ślemionami.
Elewacja tylna 9-osiowa z uskokami, bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona sienią z dodatkowym biegiem schodów z podestem przy ścianie wsch. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami. W sieni sufit z fasetą, z sztukatorską dekoracją ramową z motywami roślinnymi. Częściowo zachowana stolarka drzwi wewnętrznych.

Przed elewacją niewielki ogródek bez ogrodzenia otoczony żywopłotem.

Stan zachowania*:*
— Średni.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, oryginalna stolarka okienna;
— kute elementy metalowe;
— dekoracja sztukatorska w sieni;
— klatka schodowa.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy odtworzyć zieleń ogródka przed fasadą.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. W. Andersa 20 (fot. 40)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1900 r., historyzm z elementami neobaroku i neorokoka.
Mur., tynk., z wyrobionym w tynku detalem architektonicznym, narożna, usytuowana w ciągu zwartej zabudowy południowej pierzei ul. W. Andersa, u zbiegu ul. W. Andersa i ul. E. Orzeszkowej. Podpiwniczona, IV-kondygnacyjna. Ponad elewacjami połacie dachu wielospadowego z pokryciem ceramicznym.
Elewacja północna 4-osiowa. Główne wejście do budynku w 2 osi od wsch. Otwór wejściowy prostokątny, w nadprożu na osi klucz z motywem rautowym. Drzwi wejściowe dwuskrzydłowe ze zdobionymi rautami dolnymi płycinami; nadświetle przeszklone, trójpodziałowe.
Ścięte naroże jednoosiowe, z poprzedzonym zewnętrznymi schodami wejściem do lokalu handlowego w przyziemiu. W II i III kondygnacji balkony o ażurowych, kutych balustradach, posadowione na dekoracyjnie opracowanych wspornikach. Ponad drugą kondygnacją naroże budynku ujęte pilastrami wielkiego porządku, na których wsparty gzyms koronujący. Ponad gzymsem narożna 1-osiowa facjata w obramieniu architektonicznym, ujętym stylizowanymi wolutami po bokach oraz zwieńczona wklęsło-wypukłym naczółkiem ze sterczyną.
Elewacja wschodnia 5-osiowa z 1-osiowym ryzalitem w skrajnej, pd. osi. W 4 osi wtórnie przekute, dodatkowe wejście do lokalu handlowego (również poprzedzone zewnętrznym biegiem schodów).
Elewacje oraz naroże kamienicy opracowane analogicznie: na niskim cokole; lico przyziemia oraz II kondygnacji zdobione pasami boniowania, powyżej elewacja gładko tynkowana. Ponad przyziemiem oraz II kondygnacją profilowane gzymsy międzykondygnacyjne. Okna w zróżnicowanych obramieniach: ponad oknami przyziemia klucze z dekoracją rautową; okna II kondygnacji w profilowanych opaskach, u góry ujęte wolutowymi konsolkami, na których gładkie płyciny i gzyms międzykondygnacyjny, wyłamany w co drugiej osi okiennej i tworzący półokrągłe naczółki (w ich polach motywy muszlowe). Profilowane opaski okien III kondygnacji spięte kluczami o groszkowanym licu, ponad którymi odcinki prostego belkowania. Okna IV kondygnacji w profilowanych, uszakowych opaskach o górnych krawędziach wolutowo zawiniętych na osiach symetrii okien. Opaska okna w narożnej facjacie spięta klu-

czem z motywem rautowym. Gzyms koronujący profilowany. Częściowo zachowana oryginalna drewniana stolarka okienna, z dekoracją na słupkach i profilowanymi ślemionami.
Elewacje tylne bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona sienią ze stopniami wyrównawczymi. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami. Zachowane drewniane, ramowo-płycinowe, częściowo przeszklone drzwi ze stałym nadświetlem, oddzielające sień od klatki schodowej. Częściowo zachowana stolarka drzwi wewnętrznych.

Przed elewacją północną niewielki ogródek bez ogrodzenia otoczony żywopłotem.

Stan zachowania:
— Średni.

Zalecenia konserwatorskie:
Zalecany remont elewacji wraz z rekompozycją przyziemia – ze zmianą form zewnętrznych schodów oraz witryn lokalu handlowego.
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, oryginalna stolarka okienna;
— oryginalna stolarka drzwi wejściowych;
— kute elementy metalowe;
— klatka schodowa.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy odtworzyć zieleń ogródka przed fasadą.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. W. Andersa 23 (fot. 41)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1910 r., secesja z elementami stylistyki *art deco*.
Mur., tynk., z wyrobionym w tynku detalem architektonicznym, usytuowana w ciągu zwartej zabudowy południowej pierzei ul. W. Andersa. Podpiwniczona, IV-kondygnacyjna. Ponad fasadą połać dachu łamanego z pokryciem ceramicznym z lukarnami.
Elewacja północna – fasada 6-osiowa. Główne wejście do budynku w 2 osi. W obrębie 2-3 osi, w II, III i IV kondygnacji 3-osiowy, wysunięty trójbocznie wykusz. Przy wykuszu, w 4 osi balkony o pełnych, murowanych balustradach. Ponad wykuszem 2-osiowy szczyt o czworobocznym zamknięciu, nakryty dachem mansardowym. Elewacja na niskim ceglanym cokole, w którym okna piwnic; w partii przyziemia, do ok. 2/3 wysokości okien pokryta pasami tynkowych boni; powyżej gładko tynkowana. Otwór wejściowy zamknięty łukiem pełnym. Drzwi wejściowe dwuskrzydłowe o górnych płycinach przeszklonych; stałe nadświetle wielopodziałowe z zachowanymi fragmentami oryginalnego przeszklenia. Wejście oraz okna parteru ujęte w górnej części wspólną, profilowaną listwą. W 1 osi wejście i współczesna witryna lokalu handlowego. Ponad przyziemiem lico elewacji i wykusza zdobione motywami geometrycznymi; elewacja artykułowana gzymsem podokiennym w III kondygnacji, ponad którym – w partii wykusza – tynkowy pas o dolnej krawędzi falistej; gzyms wieńczący profi-

lowany. Naroża budynku zaakcentowane pasami lizenowymi. Częściowo zachowana oryginalna stolarka okienna z profilowanymi ślemionami oraz słupkami.
Elewacja tylna 9-osiowa, z uskokiem, bez dekoracji. Elewacja szczytowa ślepa.
Sień ze schodami wyrównawczymi. Klatka schodowa w trakcie tylnym. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami. W sieni sufit z fasetą. Sufit oraz ściany pokryte ramową dekoracją sztukatorską, w którą wpisane płyciny z przedstawieniami figuralnymi o tematyce mitologicznej. Podniebia biegów schodów dekorowane ramową dekoracją z motywami wieńców laurowych oraz masek. Zachowana ponadto oryginalna posadzka ceramiczna oraz boazerie na ścianach. Zachowane drewniane, ramowo-płycinowe, częściowo przeszklone drzwi ze stałym nadświetlem, oddzielające sień od klatki schodowej. Częściowo zachowana stolarka drzwi wewnętrznych.

Stan zachowania:
— Średni.

Zalecenia konserwatorskie:
Zalecany remont elewacji oraz sieni i klatki schodowej wraz z odczyszczeniem sztukaterii z wtórnych powłok malarskich.
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów;
— oryginalna stolarka drzwi wejściowych;
— kute elementy metalowe;
— dekoracja sztukatorska, boazerie i posadzka w sieni;
— klatka schodowa.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. W. Andersa 24 (fot. 42)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1910 r., secesja z elementami stylistyki *art deco*.
Mur., tynk., z wyrobionym w tynku detalem architektonicznym, usytuowana w ciągu zwartej zabudowy południowej pierzei ul. W. Andersa. Podpiwniczona, IV-kondygnacyjna. Ponad fasadą połać dachu łamanego z pokryciem ceramicznym z lukarnami.
Elewacja północna – fasada 6-osiowa. Ponad przyziemiem zakomponowana symetrycznie. Główne wejście do budynku w 3 osi. W obrębie 3-4 osi, w II, III i IV kondygnacji 2-osiowy wykusz wsparty na kanelowanych wspornikach, o podniebiu dekorowanym motywem tynkowych kasetonów; przy wykuszu, symetrycznie, w 2 i 5 osi balkony o ażurowych, kutych balustradach. Ponad wykuszem 4-osiowy, II-kondygnacyjny szczyt o wykroju wklęsło-wypukłym. Elewacja na ceglanym cokole, w którym okna piwnic; w partii przyziemia, do ok. 2/3 wysokości okien dekorowana pasami tynkowych boni; powyżej gładko tynkowana. Otwór wejściowy prostokątny, wraz ze stałym nadświetlem ujęty wspólnym obramieniem, zamkniętym wklęsło-wypukłym odcinkiem gzymsu; w górnych narożach portalu motywy podwieszonych na plakietkach wieńców, pasów z ornamentem cekinowym i girland. Drzwi wejściowe drewniane, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe o górnych płycinach przeszklonych; nadświetle zamknięte łukiem obniżonym, trójdzielne o murowanych słupkach, z zachowanymi

fragmentami oryginalnego przeszklenia. Okna przyziemia zamknięte łukiem pełnym, w II i III kondygnacji prostokątne, w IV kondygnacji zamknięte odcinkowo. W obrębie II-IV kondygnacji okna we wspólnych, płytkich, prostokątnych niszach. Ponad przyziemiem lico elewacji, wykusza i szczytu zdobione tynkowymi motywami geometrycznymi – m.in. pod oknami IV kondygnacji wykusza motywy podwieszonych draperii i wieńców laurowych. Zachowana oryginalna stolarka okienna z profilowanymi ślemionami oraz dekoracją na słupkach.
Elewacja tylna 9-osiowa, z uskokiem, bez dekoracji.
Sień ze schodami wyrównawczymi. Klatka schodowa w trakcie tylnym – zachowane oryginalne, barwne przeszklenia wielopodziałowych okien klatki schodowej. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami. W sieni sufit z fasetą. Sufit oraz ściany pokryte ramową dekoracją sztukatorską. Zachowana oryginalna posadzka ceramiczna. Zachowana stolarka drzwi wewnętrznych.

Stan zachowania:
— Średni.

Zalecenia konserwatorskie:
Zalecany remont elewacji oraz sieni i klatki schodowej.
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów;
— oryginalna stolarka drzwi wejściowych;
— kute elementy metalowe;
— dekoracja sztukatorska oraz posadzka ceramiczna w sieni;
— klatka schodowa.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. W. Andersa 25 (fot. 43)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1910 r., secesja z elementami stylistyki *art deco*.
Mur., w cegle, z wyrobionym w tynku detalem architektonicznym, usytuowana w ciągu zwartej zabudowy południowej pierzei ul. W. Andersa. Podpiwniczona, IV-kondygnacyjna. Ponad fasadą połać dachu łamanego z pokryciem ceramicznym z lukarnami.
Elewacja północna – fasada 6-osiowa. Ponad przyziemiem zakomponowana symetrycznie. Główne wejście do budynku w 4 osi. W obrębie 3-4 osi, w II, III i IV kondygnacji 2-osiowy wykusz zamknięty czworobocznie; przy wykuszu, w 2 i 5 osi balkony o murowanych, pełnych balustradach. Ponad wykuszem facjata o wykroju pięciobocznym, nakryta dachem mansardowym. Elewacja na niskim ceglanym cokole, powyżej gładko tynkowana. Ponad przyziemiem profilowany gzyms międzykondygnacyjny z pasem ornamentu kostkowego; powyżej elewacja artykułowana pasami lizenowymi (w ich górnej części zdwojone, wydłużone ośmioboczne plakiety). Otwór wejściowy prostokątny, ujęty rodzajem pilastrów, których głowice są zarazem dekoracyjnymi konsolkami wykusza. Drzwi wejściowe trójskrzydłowe z wąskimi bocznymi stałymi skrzydłami; ramowo-płycinowe, o górnych płycinach przeszklonych; nadświetle wielopodziałowe z zachowanymi fragmentami oryginalnego przeszklenia. Płyciny podokienne w II kondygnacji z imitacją tralkowej balustrady, powyżej w podokienni-

kach niewielkie kwadratowe płyciny z dekoracją kwiatową i przedstawieniem wiewiórki, natomiast balustrady balkonów dekorowane pasem kwadratowych plakiet; w IV kondygnacji w płycinach podokiennych dekoracja geometryczna z motywem rozet pośrodku. W polu szczytu wykusza motyw wazy oraz podwieszonych symetrycznie girland; motyw girlandy powtórzony również pod ośmiobocznym świetlikiem w facjacie. Częściowo zachowana oryginalna stolarka okienna z profilowanymi ślemionami oraz dekoracją na słupkach.
Elewacja tylna 8-osiowa, bez dekoracji.
Sień ze schodami wyrównawczymi. Zachowane drewniane boazerie na ścianach sieni oraz oryginalna wielobarwna posadzka ceramiczna. Sufit sieni z fasetą, z dekoracją sztukatorską o motywach geometrycznych; w górnej części ściany – w ramach – motywy roślinne oraz nagie postacie dziecięce. Klatka schodowa w trakcie tylnym. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami. Zachowane drewniane, ramowo-płycinowe, częściowo przeszklone drzwi, oddzielające sień od klatki schodowej. Częściowo zachowana stolarka drzwi wewnętrznych.

Stan zachowania:
— Średni.

Zalecenia konserwatorskie:
Zalecany remont elewacji oraz sieni i klatki schodowej.
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów;
— oryginalna stolarka drzwi wejściowych;
— kute elementy metalowe;
— dekoracja sztukatorska, posadzka oraz boazerie w sieni;
— klatka schodowa.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. W. Andersa 26 (fot. 44)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1905-1910 r., secesja.
Mur., tynk., z wyrobionym w tynku detalem architektonicznym, narożna, wzniesiona na rzucie zbliżonym do litery „V”, usytuowana w ciągu zwartej zabudowy północnej pierzei ul. W. Andersa, u zbiegu ul. W. Andersa i Jaworzyńskiej. Podpiwniczona, IV-kondygnacyjna. Ponad elewacjami połacie dachu łamanego z pokryciem ceramicznym, w których szczyty oraz lukarny.
Elewacja południowa – 6-osiowa z głównym wejściem (otwór wejściowy prostokątny) do budynku w 4 osi. W przyziemiu, w skrajnej, zach. osi witryna lokalu handlowego. Ponad wejściem, w II, III i IV kondygnacji balkony o kutych, ażurowych, wybrzuszonych w dolnej partii balustradach, osadzone na dekorowanych kanelowaniem wspornikach. W 4-5 osi przerwany gzyms koronujący oraz wyniesiony ponad połać dachu 3-osiowy, II-kondygnacyjny szczyt zamknięty naczółkiem o wykroju trójliścia.
Ścięte naroże budynku 1-osiowe, z wejściem do lokalu handlowego (apteki) w przyziemiu, powyżej balkony o kutych, ażurowych, wybrzuszonych w dolnej partii balustradach, osadzo-

ne na dekorowanych kanelowaniem wspornikach. Ponad połacią dachu 2-osiowy, I-kondygnacyjny wolutowy szczyt, zwieńczony naczółkiem o wykroju schodkowym.
Elewacja wschodnia w przyziemiu 4-osiowa z witryną apteki w 1 osi; powyżej 6-osiowa. W 2-3 osi przerwany gzyms koronujący oraz wyniesiony ponad połać dachu 2-osiowy, II-kondygnacyjny szczyt o wykroju wklęsło-wypukłym; flankowany i zwieńczony kulami.
Elewacje o analogicznym wystroju architektonicznym: na niskim ceglanym cokole, w którym okna piwnic, powyżej gładko tynkowane, ponad przyziemiem oraz III kondygnacją pasy gzymsowe. Okna do wysokości III kondygnacji prostokątne, w IV kondygnacji zamknięte łukiem odcinkowym. Okna II kondygnacji z fartuchami pod gzymsem podokiennym, połączone z oknami III kondygnacji prostokątnymi płycinami; w pasie pomiędzy gzymsami prostokątne podokienniki – wszystkie te elementy z dekoracją geometryczną, wykorzystującą motywy ornamentu okuciowego. Szczyty dekorowane ramami i płycinami w tynku fakturalnym. Główne drzwi wejściowe dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe; nadświetle przeszklone, pięciodzielne. Stolarka okienna z profilowanymi ślemionami oraz dekoracją na słupkach.
Elewacje tylne bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, w sieni poprzedzona dodatkowym biegiem schodów z podestem. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami. Częściowo zachowana stolarka drzwi wewnętrznych.

Stan zachowania:
— Średni.

Zalecenia konserwatorskie:
Zalecany remont elewacji oraz wymiana witryn lokali handlowych w przyziemiu.
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów;
— oryginalna stolarka drzwi wejściowych;
— kute elementy metalowe;
— klatka schodowa.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. W. Andersa 27 (fot. 45)

Kamienica czynszowa, wzn. 1907 r., secesja.
Mur., tynk., z wyrobionym w tynku detalem architektonicznym, usytuowana w ciągu zwartej zabudowy północnej pierzei ul. W. Andersa. Podpiwniczona, IV-kondygnacyjna. Ponad fasadą połać dachu łamanego z pokryciem ceramicznym, w której szczyt oraz lukarny.
Elewacja południowa – fasada 7-osiowa, zakomponowana symetrycznie. Główne wejście do budynku w 4 osi. W 2 i 6 osi w II, III i IV kondygnacji balkony o kutych, ażurowych, wybrzuszonych w dolnej partii balustradach, wsparte na dekorowanych kanelowaniem wolutowych wspornikach. Otwór wejściowy zamknięty łukiem odcinkowym, ujęty w górnej części uszakową opaską z kluczem. Drzwi dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe o górnych płycinach przeszklonych; nadświetle przeszklone, czterodzielne o promieniście rozchodzącym się układzie szprosów w części środkowej oraz z zachowanymi fragmentami oryginalnego przeszkle-

nia. Elewacja na niskim ceglanym cokole. Lico elewacji w dolnej partii przyziemia pokryte pasami tynkowanych boni; w połowie wysokości okien pas ornamentu esownicowego. Powyżej elewacja gładko tynkowana. Artykułowana profilowanymi gzymsami podokiennymi w II i IV kondygnacji. Elewacja zwieńczona pasem fryzu z motywami roślinnymi i wstęgami, ponad którym profilowany gzyms koronujący. W 3 i 4 osi przerwany fryz i gzyms koronujący oraz wyniesiony ponad połać dachu 2-osiowy, II-kondygnacyjny szczyt. Dolna kondygnacja szczytu ujęta lizenami oraz spływami wolutowymi, oddzielona od wyższej gzymsem. Górna część szczytu o wykroju wklęsło-wypukłym z uskokami. W polu szczytu, wokół świetlika, tynkowa dekoracja w formie kartusza z form ornamentu zawijanego. Pod oknami dolnej kondygnacji szczytu wydłużona płycina zdobiona podwieszonymi kampanullami z datą budowy budynku „*ANNO 1907*." Okna parteru oraz szczytu zamknięte łukiem odcinkowym, pozostałe prostokątne. Okna w płaskich, szerokich opaskach z przewiązkami oraz kluczami w parterze i w IV kondygnacji. Okna II i III kondygnacji we wspólnych tynkowych opaskach; w płycinach podokiennych okien III kondygnacji motywy kampanulli. Stolarka okienna z profilowanymi ślemionami oraz dekoracją na słupkach.
Elewacja tylna rozczłonkowana uskokiem oraz skrzydłem oficynowym, bez dekoracji.
Sień ze schodami wyrównawczymi. Zachowana ceramiczna okładzina ścian oraz lastrikowa posadzka. Sufit sieni z fasetą dekorowaną sztukateryjną ramą z motywami roślinnymi. Klatka schodowa w trakcie tylnym. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami. Częściowo zachowana stolarka drzwi wewnętrznych.

Stan zachowania:
— Średni.

Zalecenia konserwatorskie:
Zalecany remont elewacji.
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna;
— oryginalna stolarka drzwi wejściowych;
— kute elementy metalowe;
— dekoracja sztukatorska, ceramiczna okładzina ścian oraz posadzka w sieni;
— klatka schodowa.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. W. Andersa 28 (fot. 46)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1907 r., secesja.
Mur., tynk., z wyrobionym w tynku detalem architektonicznym, usytuowana w ciągu zwartej zabudowy północnej pierzei ul. W. Andersa. Podpiwniczona, IV-kondygnacyjna. Ponad fasadą połać dachu łamanego z pokryciem ceramicznym, w której szczyt oraz trzy lukarny.
Elewacja południowa – fasada 7-osiowa, zakomponowana asymetrycznie. Główne wejście do budynku w 4 osi. W 2 i 6 osi w II, III i IV kondygnacji balkony o kutych, ażurowych, wybrzuszonych w dolnej partii balustradach. Otwór wejściowy prostokątny, ujęty pilastrami o trzonach do połowy wysokości zdobionych motywami owali, powyżej kanelowanych, w par-

tii kapitelu rozety, zawinięta wolutowo wstęga oraz motywy liści. Drzwi dwuskrzydłowe, skrzydła współczesne, nadświetle trójdzielne z zachowanymi fragmentami oryginalnego przeszklenia. Elewacja na niskim ceglanym cokole, powyżej gładko tynkowana, artykułowana gzymsem podokiennym w III kondygnacji; zwieńczona wyładowanym, profilowanym gzymsem koronującym, przerwanym w osi szczytu. Na wysokości okien poszczególnych kondygnacji wyrobione w tynku pasy oraz pasowe dekoracje ornamentalne (z wykorzystaniem form kartuszowych w II kondygnacji oraz z ornamentem esownicowym w III kondygnacji). Ponad 4 i 5 osią wyniesiony ponad połać dachu 2-osiowy I-kondygnacyjny szczyt o wykroju wklęsło-wypukłym z uskokami. W polu szczytu, wokół świetlika, tynkowa dekoracja z maską kobiecą, wokół której motyw muszlowy oraz po bokach podwieszone girlandy. Okna przyziemia w 5-7 osi zamknięte łukiem odcinkowym, pozostałe prostokątne, w tynkowych opaskach oraz dekoracyjnych obramieniach (okna III kondygnacji z płycinami podokiennymi dekorowanymi kartuszami, ponad oknami IV kondygnacji stylizowana wić roślinna z maszkaronami na skraju elewacji). Stolarka okienna w większości współczesna.
Elewacja tylna rozczłonkowana ryzalitem mieszczącym wielopodziałowe okna klatki schodowej oraz skrzydłem oficynowym, bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, Schody drewniane, w dolnym biegu zabiegowe, z duszą do wysokości II kondygnacji, powyżej dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami. Dodatkowe biegi schodów do mieszkań w parterze. Sufit przechodniej sieni z fasetą dekorowaną sztukateryjną ramą z motywami muszlowymi. Częściowo zachowana stolarka drzwi wewnętrznych.

Stan zachowania:
— Średni.

Zalecenia konserwatorskie:
Zalecany remont elewacji.
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów;
— kute elementy metalowe;
— dekoracja sztukatorska, ceramiczna okładzina ścian oraz oryginalna posadzka w sieni;
— klatka schodowa.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. W. Andersa 29 (fot. 47)

Kamienica czynszowa, wzn. 1908 r., secesja.
Mur., tynk., z wyrobionym w tynku detalem architektonicznym, usytuowana w ciągu zwartej zabudowy północnej pierzei ul. W. Andersa. Fasada kamienicy opracowana bliźniaczo z sąsiednią nr 30. Podpiwniczona, IV-kondygnacyjna. Ponad fasadą połać dachu łamanego z pokryciem ceramicznym. W połaci dachu dwie facjaty.
Elewacja południowa – fasada 6-osiowa, rozplanowana asymetrycznie. Główne wejście do budynku w 4 osi, witryna i wejście do lokalu handlowego w skrajnych dwóch osiach zach. W 3 i 5 osi II, III i IV kondygnacji balkony o kutych, ażurowych, wybrzuszonych w dolnej partii

balustradach, wsparte na wspornikach dekorowanych kanelowaniem oraz motywem wieńca. Otwór wejściowy prostokątny, drzwi dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe o górnych płycinach przeszklonych, z dwudzielnym nadświetlem, w którym zachowane resztki oryginalnego przeszklenia. Elewacja na niskim ceglanym cokole. Lico elewacji w przyziemiu pokryte pasami tynkowanych boni. Powyżej elewacja gładko tynkowana, ponad przyziemiem oraz III kondygnacją profilowane gzymsy. W 3-6 osi elewacja zwieńczona gzymsem z konsolkami zdobionymi motywem cekinowym, na których rozpięte spłaszczone arkady z dekoracją klińcową; pomiędzy konsolkami półkoliste motywy rozet. Dwie skrajne zachodnie osie artykułowane pionowymi pasami boni, w ich obrębie przerwany gzyms koronujący i wyniesiony ponad połać dachu 2-osiowy I-kondygnacyjny szczyt ujęty pilastrami, zwieńczony motywem trójliścia. W trójlistnym polu napis: ”*ANNO 1908.*”. Okna parteru, II kondygnacji i szczytu prostokątne, w III i IV kondygnacji zamknięte łukiem odcinkowym. Okna II i III kondygnacji połączone wspólnymi tynkowymi ramami; pomiędzy oknami płyciny wypełnione stylizowaną dekoracją roślinną. Płyciny podokienne w IV kondygnacji wypełnione żłobkowaniem. Stolarka okienna w większości współczesna.
Elewacja tylna rozczłonkowana ryzalitem i skrzydłem oficynowym, bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, dostępna z przechodniej sieni. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami. Częściowo zachowana stolarka drzwi wewnętrznych.

Stan zachowania:
— Średni.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów;
— oryginalna stolarka drzwi wejściowych;
— kute elementy metalowe;
— klatka schodowa.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. W. Andersa 30 (fot. 48)

Kamienica czynszowa, wzn. 1908-09 r., secesja.
Mur., tynk., z wyrobionym w tynku detalem architektonicznym, usytuowana w ciągu zwartej zabudowy północnej pierzei ul. W. Andersa. Fasada kamienicy opracowana bliźniaczo z sąsiednią nr 29. Podpiwniczona, IV-kondygnacyjna. Ponad fasadą połać dachu łamanego z pokryciem ceramicznym. W połaci dachu dwie facjaty.
Elewacja południowa – fasada 6-osiowa, rozplanowana asymetrycznie. Parter kamienicy 5-osiowy z wejściem o budynku w 3 osi oraz witryną lokalu handlowego w skrajnej osi wsch. W 3 i 5 osi II, III i IV kondygnacji balkony o kutych, ażurowych, wybrzuszonych w dolnej partii balustradach, wsparte na wspornikach dekorowanych kanelowaniem oraz motywem wieńca. Otwór wejściowy prostokątny, drzwi dwuskrzydłowe (skrzydła ramowo-płycinowe współczesne) z dwudzielnym nadświetlem, w którym zachowane resztki oryginalnego prze-

szklenia. Elewacja na niskim ceglanym cokole. lico elewacji w przyziemiu pokryte pasami tynkowanych boni. Powyżej elewacja gładko tynkowana. Artykułowana ponad przyziemiem oraz III kondygnacją profilowanymi gzymsami. W obrębie 1-4 osi elewacja zwieńczona gzymsem z konsolkami zdobionymi motywem cekinowym, na których rozpięte spłaszczone arkady z dekoracją klińcową; pomiędzy konsolkami półkoliste motywy rozet. Dwie skrajne wschodnie osie artykułowane pionowymi pasami boni, ponad osiami przerwany gzyms koronujący i wyniesiony ponad połać dachu 2-osiowy I-kondygnacyjny szczyt ujęty kanelowanymi pilastrami, zwieńczony motywem trójliścia. W trójlistnym polu płycina z kartuszem ujętym motywami ornamentu zawijanego, po którego bokach trzymające w dziobach girlandy antytetycznie ustawione orły o rozpostartych skrzydłach. Poniżej napis: *"ERBAUT 1908-09."*.
Okna parteru, II kondygnacji i szczytu prostokątne, w III i IV kondygnacji zamknięte łukiem odcinkowym. Okna II i III kondygnacji ujęte wspólnymi ramami; w płycinach pomiędzy oknami stylizowana dekoracja roślinna. Płyciny podokienne w IV kondygnacji wypełnione żłobkowaniem. Stolarka okienna w większości współczesna.
Elewacja tylna rozczłonkowana ryzalitem i skrzydłem oficynowym, bez dekoracji.
Klatka schodowa w tylnym trakcie, z poziomu przechodniej sieni dodatkowe biegi schodów do mieszkań parteru. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami. W sieni sufit z fasetą, z sztukatorską dekoracją ramową. Sufit dekorowany pośrodku motywem wieńca oraz profilowanymi pasami, imitującymi gurty; wokół ścian profilowana rama z dekoracją geometryczną. Częściowo zachowana stolarka drzwi wewnętrznych.

Stan zachowania:
— Średni.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów;
— oryginalna stolarka drzwi wejściowych;
— kute elementy metalowe;
— dekoracja sztukatorska w sieni;
— klatka schodowa.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. W. Andersa 30a (fot. 49), zob. hasła: ul. Z. Kossak-Szczuckiej 4 i 5.

Budynek użyteczności publicznej, związany z „*Marthaheim*", obecnie budynek usługowy, wzn. l. 80. XIX w., neoklasycyzm.
Mur., w cegle, z wyrobionym w tynku detalem architektonicznym, usytuowana we wnętrzu blokowym, cofnięta w stosunku do pd. pierzei ul. W. Andersa. Podpiwniczona, IV-kondygnacyjna, kryta dachem dwuspadowym z pokryciem ceramicznym.
Elewacja zachodnia 9-osiowa z uskokiem w 1 osi, w którym wejście do budynku. Elewacja artykułowana gzymsami podokiennymi. W 5-6 osi II kondygnacji balkon z ażurową, kutą balustradą. Drzwi wejściowe dwuskrzydłowe, ramowo płycinowe z dekoracją geometryczną.

Stan zachowania:
— Zły.

Zalecenia konserwatorskie:
Wskazany remont budynku.
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

- ul. W. Andersa 31 (fot. 50), zob. hasła: ul. Z. Kossak-Szczuckiej 4 i 5.

Budynek użyteczności publicznej, obecnie budynek usługowy, wzn. 1880 (obecny człon zach. – budynek „*Marthaheim*"), l. 80. XIX w. (człon wsch.), neoklasycyzm.
Budynki pierwotnie o adresach od ob. ul. Z. Kossak-Szczuckiej; w miejscu obecnego wyasfaltowanego boiska istniał otoczony ogrodzeniem ogród. Człon zachodni budynku pierwotnie połączony z obecnym budynkiem ul. Z. Kossak-Szczuckiej 4.
Mur., tynk, z wyrobionym w tynku detalem architektonicznym. Budynek dwuczłonowy, III-kondygnacyjny, kryty dachem dwuspadowym.
Człon wschodni założony na nieregularnym rzucie, III-kondygnacyjny z dodatkową obniżoną kondygnacją poddasza. Wejście do budynku zamknięte łukiem odcinkowym w 1 osi w 2-osiowej, pozbawionej dekoracji elewacji południowej. Widoczna od strony ul. Z. Kossak-Szczuckiej elewacja północna 4-osiowa, artykułowana profilowanymi gzymsami międzykondygnacyjnymi oraz gzymsem pod oknami poddasza. Zachowana oryginalna stolarka okienna z profilowanymi ślemionami i dekoracją na słupkach.
Człon zachodni założony na rzucie prostokąta, III-kondygnacyjny, Elewacja południowa 5-osiowa, artykułowana okapem pulpitowego daszku ponad przyziemiem oraz gzymsem międzykondygnacyjnym ponad I piętrem; wejście do budynku w skrajnej, wsch. osi. Widoczna od strony ul. Z. Kossak-Szczuckiej elewacja północna 5-osiowa, o nieregularnie rozmieszczonych osiach okiennych; artykułowana profilowanymi gzymsami międzykondygnacyjnymi. Zachowana oryginalna stolarka okienna z profilowanymi ślemionami i dekoracją na słupkach.

Stan zachowania:
— Dobry. Elewacje po remoncie.

Zalecenia konserwatorskie:
Zalecane odtworzenie ogrodu od strony ul. Z. Kossak-Szczuckiej.
Do zachowania:
— bryła budynku,
— tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

- ul. W. Andersa 32 (fot. 51)

Kamienica czynszowa, wzn. po 1925 r., modernizm z elementami neobaroku.
Mur., elewacje w tynku fakturalnym, z wyrobionym w tynku detalem architektonicznym, narożna, wzniesiona na rzucie zbliżonym do litery „V", usytuowana w ciągu zwartej zabudowy północnej pierzei ul. W. Andersa, u zbiegu ul. W. Andersa i E. Orzeszkowej. Podpiwniczona, IV-kondygnacyjna, o bryle rozczłonkowanej ryzalitami. Ponad elewacjami połacie dachu wielospadowego z pokryciem ceramicznym z lukarnami.
Elewacja południowa 8-osiowa z V-kondygnacyjnym, 5-osiowym ryzalitem w 3-7 osi. Ryzalit komponowany symetrycznie: na osi główne wejście do budynku. Przy ryzalicie, w 2 i 8 osi, w II, III i IV kondygnacji balkony o ażurowych, kutych balustradach. Ostatnia kondygnacja ryzalitu wyniesiona ponad połać dachu, 6-osiowa z szczytem zakończonym fantazyjnie wyłamanym gzymsem (zakończenie trójkątne i spływy poniżej); w polu szczytu biforyjne okna poddasza. Otwór wejściowy prostokątny, ujęty ściętymi, wyłamanymi i wysuniętymi nieco przed lico elewacji ościeżami, ponad którymi odcinek wyładowanego, profilowanego gzymsu, ponad którym półokrągłe, przeszklone stałe nadświetle ujęte profilowaną opaską. Drzwi dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe, z płaskorzeźbioną dekoracją kwiatową w środkowych płycinach.
Ścięte narożе 4-osiowe, w połaci dachu dwie lukarny. Pomiędzy ściętym narożem budynku a elewacją wschodnią artykułowany lizenami, 3-osiowy ryzalit – o formie wtopionej w narożе wieży – zwieńczony ośmiobocznym dachem.
Elewacja wsch. 6-osiowa z III-kondygnacyjnym, 2-osiowym ryzalitem w obrębie 3-4 osi, zakończonym tarasem z kutą, ażurową balustradą. Przy ryzalicie, w 5 osi, w II i III kondygnacji balkony również o ażurowych, kutych balustradach. W połaci dachu, ponad fasadą trzy lukarny.
Podział poziomy elewacji budynku w postaci gzymsu ponad przyziemiem oraz gładkiego pasa gzymsu wieńczącego. Ryzalit w elewacji południowej oraz ścięte narożе kamienicy z dekoracją opracowane analogicznie. W poszczególnych osiach okna II i III kondygnacji ujęte wspólnymi ramami; podokienne płyciny okien II kondygnacji z motywem ram o wklęsłych i załamanych pod kątem ostrym narożnikach. Płyciny pod oknami III kondygnacji z podobnie opracowanymi ramami, których dolny odcinek tworzą dwie symetryczne woluty, pomiędzy którymi rodzaj podwieszonej palmety; środkowa płycina w ryzalicie pd. z dodatkową geometryczną dekoracją. Ponad oknami III kondygnacji obramienia zamknięte dekoracyjnie z motywami wici roślinnej. Pozostałe okna bez obramień. Częściowo zachowana oryginalna drewniana stolarka okienna.
Elewacja wschodnia oraz tylne bez dekoracji. Klatka schodowa poprzedzona sienią ze stopniami wyrównawczymi. Schody wyrównawcze oryginalne, lastrykowe. Zachowane drewniane, ramowo-płycinowe, częściowo przeszklone drzwi ze stałym nadświetlem, oddzielające sień od klatki schodowej. W sieni sufit z fasetą z dekoracją sztukatorską w postaci profilowanej ramy oraz motywu sześcioramiennej gwiazdy na suficie. Częściowo zachowana stolarka drzwi wewnętrznych.

Stan zachowania:
— Dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, oryginalna stolarka okienna;
— oryginalna stolarka drzwi wejściowych;

— kute elementy metalowe;
— sztukaterie oraz posadzka w sieni;
— klatka schodowa.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. W. Andersa 33 (fot. 52)

Kamienica czynszowa, wzn. 1910 r., secesja.
Mur., tynk., z wyrobionym w tynku detalem architektonicznym, usytuowana w ciągu zwartej zabudowy północnej pierzei ul. W. Andersa. Podpiwniczona, IV-kondygnacyjna. Ponad fasadą połać dachu łamanego z pokryciem ceramicznym; w połaci dachu facjata.
Elewacja południowa – fasada 5-osiowa, w 3 osi od zach. 3-osiowy ryzalit, wysunięty trójbocznie, zakończony tarasem o pełnej balustradzie; ponad ryzalitem w połaci dachu 2-osiowa facjata; przy ryzalicie, w 1-2 osi we wszystkich kondygnacjach loggie z wysuniętymi na rzucie wycinka koła balkonami o ażurowych, kutych balustradach. Wejście główne do budynku w skrajnej, wsch. osi. Otwór wejściowy o wykroju prostokątnym; ujęty pilastrami, na których wsparte poste belkowanie – w partii fryzu dekoracja geometryczna, ponad pilastrami kobiece maski z chustami. Drzwi wejściowe dwuskrzydłowe z górnymi płycinami przeszklonymi, dolnymi zdobionymi motywem rautów. Nadświetle przeszklone, bez podziałów. Powyżej okna klatki schodowej, których obramienia łączą się z portalem. Znajdujące się ponad wejściem okno klatki schodowej ujęte pilastrami wspartymi na belkowaniu portalu; trzony pilastrów zdobione motywem podwieszonej draperii oraz kapitele maszkaronami. Powyżej odcinek wyłamanego gzymsu; w płycinie nadokiennej napis z monogramami „*Erbaut / E. 1910 H.*” oraz powyżej podwieszona draperia, maszkaron, pędy winnej latorośli oraz róże. Lico elewacji w poziomie przyziemia pokryte poziomymi pasami boni; powyżej elewacja gładko tynkowana. Okna o zróżnicowanych kształtach (okna II kondygnacji w ryzalicie i 4 osi zamknięte półokrągło, okna IV kondygnacji ryzalitu o zaokrąglonych górnych narożach) w zróżnicowanych obramieniach: okna parteru w prostych opaskach tynkowych, okna II kondygnacji z profilowanymi, szerokimi opaskami ujmującymi nadproża okien oraz prostokątnymi płycinami podokiennymi; powyżej dekoracja otworów w formie ram; ponad środkowym oknem III kondygnacji wykusza płycina z dekoracją geometryczną, ponad oknami IV kondygnacji w 1 i 2 osi kartusz z symetrycznym motywem rogów obfitości, w 5 osi, pomiędzy oknami klatki schodowej, na wysokości okien III kondygnacji rama z motywami kwiatowymi w narożach i pośrodku. Stolarka okienna w większości współcześnie wymieniona; zachowane wielopodziałowe okna klatki schodowej z fragmentami oryginalnych przeszkleń.
Elewacja tylna południowa 6-osiowa, bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie przednim.
Wnętrze nierozpoznane.

Przed elewacją niewielki ogródek bez ogrodzenia otoczony żywopłotem.

Stan zachowania:
— Dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:

— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, oryginalna stolarka okienna i przeszklenia;
— oryginalna stolarka drzwi wejściowych;
— kute elementy metalowe;
— klatka schodowa.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy odtworzyć zieleń ogródka przed fasadą.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. W. Andersa 34 (fot. 53)

Kamienica czynszowa, wzn. 1912 r., secesja z elementami neobaroku.
Mur., tynk., z wyrobionym w tynku detalem architektonicznym, usytuowana w ciągu zwartej zabudowy północnej pierzei ul. W. Andersa. Podpiwniczona, IV-kondygnacyjna. Ponad fasadą połać dachu łamanego z pokryciem ceramicznym; w połaci dachu facjata.
Elewacja południowa – fasada 5-osiowa, w 2 osi ryzalit: 3-osiowy, wysunięty trójbocznie na głębokość 1 osi, zakończony tarasem o pełnej balustradzie. Ponad ryzalitem w połaci dachu dwuosiowa facjata; przy ryzalicie, w 2-3 osi we wszystkich kondygnacjach balkony o kutych, ażurowych balustradach. Wejście główne do budynku w skrajnej, zach. osi. Otwór wejściowy o wykroju prostokątnym; ponad otworem wejściowym zamknięty łukiem koszowym naczółek, obwiedziony profilowaną archiwoltą spiętą kluczem; w polu naczółka kartusz ujęty liśćmi akantu. Drzwi wejściowe dwuskrzydłowe z neobarokową dekoracją pełnych skrzydeł; nadświetle przeszklone, o szachownicowym układzie szprosów. Lico elewacji w poziomie przyziemia i II kondygnacji pokryte poziomymi pasami boni; powyżej elewacja gładko tynkowana. Okna w zróżnicowanych obramieniach: okna parteru z naczółkami analogicznymi jak otwór wejścia (w polach naczółków – w kartuszach – ukazane z profilu głowy kobiety i mężczyzny); gzymsy podokienne wsparte na wolutowych konsolkach. Okna II kondygnacji w górnej części ujęte profilowaną listwą, z wąskimi płycinami podokiennymi; ponad oknami płyciny z przedstawieniami figuralnymi i dekoracją ornamentalną. Ponad oknem II kondygnacji w skrajnej, wsch. osi data budowy „*1912*” ujęta dekoracją z motywem krzewu różanego. Okna III i IV kondygnacji w środkowej osi ryzalitu oraz 5 osi ujęte wspólnymi ramiami – pomiędzy oknami płyciny z przedstawieniami figuralnymi i dekoracją ornamentalną. Stolarka okienna w większości współcześnie wymieniona; w górnych kondygnacjach klatki schodowej zachowane wielopodziałowe okna z zachowanymi fragmentarycznie oryginalnymi przeszkleniami.
Elewacja tylna północna 6-osiowa z ryzalitem klatki schodowej w skrajnej, zach. osi, bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona sienią ze stopniami wyrównawczymi. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami. W sieni sufit z fasetą, z sztukatorską dekoracją ramową; pośrodku owalny motyw z dekoracją kwiatową, na suficie profilowana rama o fantazyjnej linii z wolutami, faseta z pasową ramą z dekoracją roślinną. Częściowo zachowana stolarka drzwi wewnętrznych.

Przed elewacją niewielki ogródek bez ogrodzenia.

Stan zachowania:

— Średni.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, oryginalna stolarka okienna i przeszklenia;
— oryginalna stolarka drzwi wejściowych;
— sztukaterie w sieni;
— klatka schodowa.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy odtworzyć zieleń ogródka przed fasadą.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. W. Andersa 35 (fot. 54)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1910 r., secesja z elementami stylistyki *art deco*.
Mur., w cegle, z wyrobionym w tynku detalem architektonicznym, usytuowana w ciągu zwartej zabudowy północnej pierzei ul. W. Andersa. Wysoko podpiwniczona, IV-kondygnacyjna. Ponad fasadą połać dachu z pokryciem ceramicznym; w połaci dachu, 2 oszalowane facjatki nakryte ceramicznymi daszkami naczółkowymi.
Elewacja południowa – fasada 6-osiowa, rozplanowana asymetrycznie; w 3-4 osi od zach. 2-siowy ryzalit, wysunięty na głębokość 1 osi i wyniesiony ponad połać dachu, zakończony trójkątnym szczytem. Przy ryzalicie, w 5 osi, we wszystkich kondygnacjach balkony o pełnych murowanych balustradach. Wejście główne do budynku oraz okna klatki schodowej w skrajnej, wschodniej osi. Otwór wejściowy poprzedzony trzema stopniami, zamknięty łukiem pełnym. Arkada otworu wejściowego profilowana, dekorowana na całej wysokości motywami owocowymi i kwiatowymi, opasanymi wstęgą, przewiązaną na osi portalu. Drzwi wejściowe dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe, z geometryczną dekoracją skrzydeł, o górnych płycinach przeszklonych z szachownicowym układem szprosów. Lico elewacji w poziomie sutereny i przyziemia pokryte poziomymi pasami boni; powyżej elewacja gładko tynkowana, z dekoracją ramową w postaci lizen, ujmujących naroża elewacji oraz ryzalitu i artykułujących poszczególne osie okienne. Ponad portalem prostokątna płycina z dekoracją figuralną, z przedstawieniem dwóch nagich postaci dziecięcych zbierających do koszy owoce winnego grona; powyżej zamknięte łukiem odcinkowym okna klatki schodowej w płaskich tynkowych obramieniach z lambrekinami oraz podwieszonymi girlandami. Nadproża okien parteru dekorowane boniami opracowanymi klińcowo z owalnymi plakietami na osi. Płyciny z dekoracją figuralną umieszczone ponad oknami II kondygnacji wykusza oraz ponad oknami 1-2 osi. Zachowana oryginalna drewniana stolarka okienna, z dekoracją na słupkach i profilowanymi ślemionami oraz wielopodziałowe okna klatki schodowej z zachowanymi fragmentarycznie oryginalnymi przeszkleniami.
Elewacja tylna północna 6-osiowa, bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie przednim, schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i ozdobnym słupkiem. Łukowo wygięte podniebia biegów schodów oraz sufity podestów dekorowane sztukateryjnymi ramami z motywami przewiązanych wieńców laurowych oraz wazami. W sieni zachowana posadzka ceramiczna oraz dwubarwna ceramiczna okładzina ścian. Częściowo zachowana stolarka drzwi wewnętrznych.

Przed elewacją niewielki ogródek bez ogrodzenia otoczony żywopłotem.

Stan zachowania:
— Średni.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, oryginalna stolarka okienna i przeszklenia;
— oryginalna stolarka drzwi wejściowych;
— sztukaterie oraz ceramiczna okładzina ścian i posadzka w sieni;
— klatka schodowa.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy odtworzyć zieleń ogródka przed fasadą.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

Ulica Mordechaja Anielewicza

Od ok. 1875 r. *Sternstrasse*, po 1945 r. — ul. Gwiazdowa, a od 1947 r. — M. Anielewicza.

Przebieg ulicy czytelny na planie miasta z 1826 r., wówczas bez zwartej zabudowy, jedynie z budynkami dawnego folwarku krzyżowców z czerwoną gwiazdą na południowo-wschodnim krańcu, w rejonie obecnej parceli M. Anielewicza 3.
Na ulicy zachowane chodniki wyłożone granitowymi płytami.
Zalecane uzupełnienie zabudowy przy skrzyżowaniu z ul. Chojnowską, w miejscu rozebranej kamienicy nr 3 oraz pomiędzy kamienicami nr 3b i 5, nr 6 i 7.

- ul. M. Anielewicza 3 (fot. 55, 56)

Zakład wytwórczy, wzn. ok. 1910, budownictwo ceglane, secesja.
Budynek złożony z trzech części, na rzucie podkowy, tynk., jedno- i półtorakondygnacyjny. C z ę ś ć p o ł u d n i o w a półtorakondygnacjowa, nakryta dachem płaskim, współcześnie przebudowana. Stylowy charakter zachowała częściowo, trójosiowa, tynkowana elewacja zwrócona ku ulicy. Wystrój elewacji złożony z ceglanych: cokołu, narożnych lizen, dekoracyjnego gzymsu nad przyziemiem i uproszczonej attyki wieńczącej budynek. Prostopadle do głównego budynku i równolegle do ulicy Anielewicza usytuowana c z ę ś ć d r u g a , ś r o d k o w a , parterowa nakryta dachem pulpitowym. Złożona z dwóch bocznych dwuosiowych segmentów zwieńczonych odcinkami gzymsu koronującego i — z części centralnej z bramą. Część centralna ujęta skrajnie lizenami, ożywiona szczytem wklęsło-wypukłym. Naroża bocznych partii budynku i części centralnej podkreślone pseudomachikułami stylizowanymi w duchu secesji. Brama, dawniej o łuku odcinkowym, w ceglanym obramieniu, obecnie częściowo zamurowana. Okna prostokątne, w jednej z bocznych partii elewacji przebudowane. W oryginalnym ujęciu — okna na tle secesyjnych, prostokątnych płaszczyzn tynku połączonych ozdobnym szlakiem. C z ę ś ć t r z e c i a , p ó ł n o c n a , nakryta dachem pulpitowym, zwrócona elewacją boczną ku ulicy, półtorakondygnacjowa, murowana, tynkowana, z artykulacją i obramieniami otworów wykonanymi w cegle. Elewacja skierowana ku ulicy jednoosiowa, dzielona podziałem ramowym, zwieńczona w osi szczytem zamkniętym łukiem odcinkowym, osłonięta ceramicznym obdaszkiem. Dawne otwory w osi (o łuku odcinkowym), w ceglanych obramieniach obecnie zamurowane lub pierwotnie ślepe, zatynkowane.
Uwaga: C z ę ś ć t r z e c i a , p ó ł n o c n a , jest adresowo i geodezyjnie przypisana do ul. Chojnowskiej 46a – wpis do rejestru zabytków nr 640/976/L z dnia 25.09.1992.

Stan zachowania:
— dość dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Ochronie podlega układ i dekoracja elewacji od strony ul. M. Anielewicza.

Dla części wpisanej do rejestru zabytków obowiązuje zasada, iż wszelkie prace remontowe, zmiany własności, funkcji i przeznaczenia obiektu wymagają pisemnego pozwolenia legnickiej Delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.

- ul. M. Anielewicza 3a (fot. 57)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1910, secesja z nawiązaniami do stylów historycznych.
Mur., tynk., podpiwniczona, czterokondygnacyjna.
Fasada 6-osiowa z przyziemiem licowanym cegłą, wyższymi kondygnacjami tynkowanymi. Ożywiona w osi dwuosiowym szczytem, ostrołucznym przechodzącym w wolutowy. Detal architektoniczny: ceglany cokół, profilowany, tynkowy gzyms ponad przyziemiem. W partii I piętra zróżnicowane ujęcie środkowej i skrajnych partii elewacji. Brak artykulacji parteru. Okna w skrajnych parach osi połączone płycinami z plecionką. Nad oknami girlanda z liści laurowych. Podziały architektoniczne w partii II i III piętra kształtowane atektonicznie, jak dekoracyjne szlaki, złożone z odcinków tynkowego, pasowego, dekorowanego gzymsu pod oknami II piętra, par dekorowanych lizen wydzielających po dwie osie okienne oraz — z profilowanego gzymsu koronującego. Pasowe gzymsy i trzony lizen wypełnione motywem plecionki i komponowanymi układami kaboszonów oraz rozet.
Otwór wejściowy w jednej ze środkowych osi, prostokątny, bez obramienia. Drzwi ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, ze stałym nadświetlem. Okna prostokątne, dwuskrzydłowe, niektóre obramione, niektóre bez obramień. W przyziemiu nad oknami niewielkie klucze. Okna I piętra w środkowych osiach — w dekoracyjnie ujętych opaskach, pozostałe pary okien tej kondygnacji bez obramień, połączone płyciną z plecionką. Okna II i III piętra bez obramień, z płycinami podokiennymi, tralkami i kluczami (dodatkowy element pionowego podziału elewacji). Okulus w szczycie w obramieniu z liści laurowych. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna ze stałymi profilowanymi ślemionami.
Ponad fasadą połać dachu z pokryciem ceramicznym i szczytem.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona sienią ze stopniami wyrównawczymi. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami, w znacznym stopniu wymienionymi.

Stan zachowania:
— dość dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych.
Zaleca się rekonstrukcję tralkowej balustrady schodów, w oparciu o istniejące formy. W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. M. Anielewicza 3b (fot. 58)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1910, historyzm (neorenesans północny łączony z neobarokiem)
Mur., tynk., podpiwniczona, czterokondygnacyjna.
Fasada 5-osiowa w dolnej części tynkowana, w górnej licowana cegłą. Ożywiona dwuokienną, jednokondygnacyjną facjatą na osi, zwieńczoną trójlistnym szczytem. Detal architektoniczny wykonany w tynku: cokół, pasowe boniowanie górnej części przyziemia,, profilowany

gzyms ponad przyziemiem, pasowe gzymsy na wysokości ślemion okien I piętra, na wysokości parapetów, ślemion i naczółków okien II piętra oraz na poziomie parapetów i ślemion okien III piętra. Fasada zwieńczona profilowanym gzymsem koronującym przerwanym u podstawy facjaty. Szczyt facjaty ujęty profilowaną ramą. Otwór wejściowy w osi fasady, prostokątny bez obramienia. Drzwi ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, ze stałym nadświetlem. Okna prostokątne, dwuskrzydłowe, niektóre współcześnie powiększone. Okna przyziemia bez obramień, zaakcentowane dużymi kluczami włączonymi w boniowanie przyziemia. Okna I piętra w opaskach, zaopatrzone w profilowane trójkątne naczółki (bez podstaw). Okna II i III piętra włączone, wraz z obramieniami w system artykulacji fasady. W osiach okna w opaskach, płyciny nad- i podokienne oraz gzymsy nadokienne i stylizowane, profilowane naczółki trójkątne lub półkoliste. W niewielkim stopniu zachowana drewniana stolarka okienna z dekoracją na słupkach i stałymi, profilowanymi ślemionami.
Ponad fasadą połać dachu z pokryciem ceramicznym i facjatą.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona sienią ze stopniami wyrównawczymi. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami.

Stan zachowania:
— zły.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
Zaleca się przywrócenie przekształconym otworom ich dawnych form i obramień, według wzorów z wystroju elewacji. W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Wskazane jest odtworzenie dekoracji szczytu.

- ul. M. Anielewicza 5 (fot. 59)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1890, z nawiązaniami do neorenesansu północnego.
Mur., tynk., podpiwniczona, czterokondygnacyjna.
Fasada 4-osiowa do I piętra włącznie tynkowana, powyżej licowana cegłą. Detal architektoniczny wykonany w tynku: cokół, lizeny w partii przyziemia, gzyms ponad przyziemiem, rozbudowana strefa belkowania nad I piętrem, z fryzem zdobionym tryglifami oraz guzami. Wyższe kondygnacje dzielone pasowymi, tynkowymi gzymsami zespolonymi z obramieniami okiennymi. Naroża górnej partii fasady podkreślone boniami. Fasada zwieńczona strefą belkowania ze stylizowanymi konsolami i wykonanym z desek gzymsem koronującym. Otwór wejściowy w drugiej osi od pd., zamknięty łukiem pełnym. Drzwi ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, ze stałym nadświetlem. Okna prostokątne, dwuskrzydłowe, w przyziemiu, i w partii I piętra bez obramień. W górnych kondygnacjach fasady włączone wraz z rozbudowane obramieniami w system jej artykulacji. Obramienia te złożone z opasek, prostokątnych, gładkich płycin nad- i podokiennych oraz z gzymsów nadokiennych okien II piętra. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna, z dekoracją na słupkach i ze stałymi profilowanymi ślemionami.
Ponad fasadą połać dachu z pokryciem ceramicznym i trzema niewielkimi lukarnami o dachach dwuspadowych.

Elewacja tylna bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona sienią ze stopniami wyrównawczymi. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami. Na klatce zachowane oryginalne drzwi wejściowe wspólnych ubikacji.

Stan zachowania:
— dość dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

- ul. M. Anielewicza 6 (fot. 60)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1890, współcześnie wyremontowana z zatarciem cech stylowych. Zachowana bryła i dawny rozkład otworów w fasadzie.
Mur., tynk., podpiwniczona, czterokondygnacyjna.
Fasada 4-osiowa, tynkowana. Otwór wejściowy w jednej ze środkowych osi, zamknięty półkoliście, bez obramienia. Drzwi oryginalne, ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, ze stałym nadświetlem. Okna prostokątne, dwuskrzydłowe, bez obramień. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna, z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona sienią ze stopniami wyrównawczymi. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami. Na klatce schodowej zachowane oryginalne drzwi wejściowe wspólnych ubikacji.

Stan zachowania:
— dość dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Obiekt istotny jako element struktury urbanistycznej ulicy, nie kwalifikujący się do objęcia gminną i wojewódzką ewidencją zabytków.
Ochronie podlega bryła budynku.

- ul. M. Anielewicza 7 (fot. 61)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1920 r.
Mur., tynk., podpiwniczona, czterokondygnacyjna.
Fasada 4-osiowa, w partii przyziemia licowana cegłą, powyżej tynkowana, zwieńczona profilowanym gzymsem. Otwór wejściowy w prawej, skrajnej osi, prostokątny, bez obramienia. Okna prostokątne, dwuskrzydłowe, pierwotnie w opaskach. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna, ze stałymi profilowanymi ślemionami.
Elewacja tylna bez dekoracji.

Klatka schodowa w trakcie tylnym. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z balustradą ze szczeblinami, słupkami i profilowaną poręczą.

Stan zachowania:
— dobry (budynku), zły (fasady).

Zalecenia konserwatorskie:
Obiekt istotny jako element struktury urbanistycznej ulicy.
Ochronie podlega bryła budynku i forma i rodzaj pokrycia dachu.

- ul. M. Anielewicza 8 (fot. 62)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1890, neorenesans północny.
Mur., tynk., podpiwniczona, czterokondygnacyjna.
Fasada 5-osiowa, ze skrajnym, dwuosiowym ryzalitem pozornym. W ryzalicie okna zgrupowane. Elewacja w przyziemiu tynkowana, powyżej licowana cegłą. Cokół ceglany. Inne elementy wystroju wykonane w tynku. Przyziemie dzielone szerokimi lizenami. Ponad przyziemiem profilowany gzyms. Wyższe kondygnacje dzielone pasowymi, tynkowymi gzymsami zespolonymi z obramieniami okiennymi. Naroża ceglanej partii fasady oraz naroża skrajnego ryzalitu podkreślone boniami. Fasada zwieńczona strefą belkowania z ząbkami i profilowanym gzymsem koronującym. Otwór wejściowy w środkowej osi, zamknięty łukiem odcinkowym, bez obramienia, z kluczem. Drzwi ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, ze stałym nadświetlem. Okna prostokątne, dwuskrzydłowe, w przyziemiu bez obramień, z prostokątnymi płycinami podokiennymi i dekoracyjnymi odcinkowymi łukami nadokiennymi z kluczami. W górnych kondygnacjach fasady okna włączone (wraz z rozbudowanymi obramieniami) w system jej pionowej artykulacji. Obramienia okien I i II piętra złożone z opasek, prostokątnych płycin podokiennych, z podobnych płycin nadokiennych (z łukami z kluczami w partii drugiej kondygnacji) oraz — z gładkich gzymsów nadokiennych lub trójkątnych naczółków na konsolach. Okna III piętra w opaskach o łuku koszowym, z kluczami w formie konsol. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna, z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Sień przelotowa nakryta stropem wzmocnionym łukami konstrukcyjnymi na uskokowych konsolach. W bocznej ścianie sieni wejście na klatkę schodową. Klatka schodowa w trakcie tylnym. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami.

Stan zachowania:
— dość dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie dachu;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

- ul. M. Anielewicza 9 (fot. 63)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1890, neorenesans północny.
Mur., tynk., podpiwniczona, czterokondygnacyjna.
Fasada 5-osiowa, ze skrajnym, dwuosiowym ryzalitem pozornym i z dwoma balkonami w osi. Elewacja w przyziemiu tynkowana, powyżej licowana cegłą. Detal architektoniczny wykonany w tynku: szerokie lizeny w partii przyziemia, profilowany gzyms ponad przyziemiem. Wyższe kondygnacje dzielone pasowymi, tynkowymi gzymsami zespolonymi z obramieniami okiennymi. Naroża ceglanej partii fasady oraz naroża skrajnego ryzalitu podkreślone boniami. Fasada zwieńczona strefą belkowania z ząbkami i z gzymsem koronującym opartym na konsolach. Otwór wejściowy w środkowej osi, zamknięty łukiem odcinkowym, bez obramienia, z kluczem. Drzwi ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, ze stałym nadświetlem. Okna prostokątne, dwuskrzydłowe, w przyziemiu bez obramień, z prostokątnymi płycinami podokiennymi i dekoracyjnymi odcinkowymi łukami nadokiennymi z kluczami. W górnych kondygnacjach fasady okna włączone (wraz z rozbudowanymi obramieniami) w system jej pionowej artykulacji. Obramienia okien I i II piętra złożone z opasek, prostokątnych płycin podokiennych, z podobnych płycin nadokiennych (z łukami z kluczami w partii drugiej kondygnacji) oraz — z gładkich gzymsów nadokiennych lub trójkątnych naczółków na konsolach. Okna III piętra w opaskach o łuku koszowym, z kluczami w formie konsol. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna, z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami. Balkony w partii I i II piętra z kutą balustradą o formach historyzujących.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Sień przelotowa nakryta stropem wzmocnionym łukami konstrukcyjnymi. W bocznej ścianie sieni wejście na klatkę schodową. Klatka schodowa w trakcie tylnym, Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, częściowo z przyścienną poręczą, częściowo z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie dachu;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych;
— kute, metalowe balustrady balkonów.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
W wypadku remontu elewacji należy uzupełnić brakujące elementy wystroju.

Ulica Artyleryjska

Do 1945 r. *Nachoder Strasse.*

Wytyczona przed 1925 r., wyprowadzona na wschodzie od ul. Złotoryjskiej (przy zbiegu z ul. Hutników), doprowadzona na zachodzie do ul. Marynarskiej. Zabudowana w okresie od 1925 r., dwurodzinnymi domami nr 12-14, 16-18, 20-22. W latach 1926-1927 wzniesiony, według proj. architekta Gustava Wahla i dla legnickiego *Mieterschutzverein,* kolejny zespół budynków, mieszczący ok. 120 mieszkań, utrzymany w stylu modernizmu łączonego z motywami historyzującymi — domy przy ulicach: Artyleryjskiej 4, 6, 8, 10, Piechoty 15, 17 i Saperskiej 14, 16[1]. Ów zamknięty kompleks zabudowy na planie litery „U" utworzony z obiektów poprzedzonych od strony ulicy ogródkami, zgrupowanych wokół wewnętrznego dziedzińca, pierwotnie kształtowanego ogrodowo. Według innych zasad realizowana zabudowa zachodniej części ulicy, pomiędzy skrzyżowaniem z ul. Pancerną i Marynarską. Południowa pierzeja zabudowana jedno i dwurodzinnymi domami. Północna wypełniona zespołem pięciu trójklatkowych wielorodzinnych domów, zlokalizowanych prostopadle do ulicy, w otoczeniu kształtowanych tarasowo zieleńców, wydzielonych od strony ulicy parkanem z wysokim murowanym cokołem. Dla rozbicia monotonii każdy z domów zróżnicowany detalem elewacji lub układem lukarn. Pierwotnie ulica obsadzona obustronnym szpalerem drzew, obecnie zachowanym jedynie fragmentarycznie. Po północnej stronie ulicy, pomiędzy ul. Pancerną i Saperską zachowany murowany parkan otaczający teren gdzie znajdowały się tereny sportowe seminarium nauczycielskiego.
Zalecane odtworzenie szpaleru po obu stronach ulicy. Fot. 75, 80.

- ul. Artyleryjska 4 (fot. 64)

Dom wielorodzinny, wzn. 1926-27, w grupie budynków przy ul. Artyleryjskiej, Piechoty i Saperskiej, zbudowanej dla legnickiego *Mieterschutzverein*, według proj. architekta Gustava Wahla. Modernizm łączony z formami historyzującymi.
Budynek mur., tynk., podpiwniczony, trzykondygnacjowy z częściowo mieszkalnym poddaszem, nakryty dachem namiotowym z czteroosiową, wydłużoną facjatą z dachem trójspadowym. Elewacja frontowa 5-osiowa z trzema osiami zgrupowanymi (z oknami dwuskrzydłowymi) oraz z dwiema osiami skrajnymi (z oknami trójskrzydłowymi). Detal architektoniczny wykonany w tynku: gzyms pod oknami I piętra, gzyms koronujący, gzyms wieńczący elewację facjaty. Otwór wejściowy w środkowej osi, prostokątny, ujęty kanelowanymi lizenami wspierającymi odcinek gzymsu i półkolisty naczółek z nadświetlem w polu. Drzwi jednoskrzydłowe, ramowo-płycinowe, częściowo przeszklone. W nadświetlu drewniana stolarka o komponowanym układzie kwater. Okna prostokątne, dwu- lub trójskrzydłowe, w tynkowych opaskach. Częściowo (w nadświetlu portalu i w niektórych otworach okiennych) zachowana drewniana stolarka. W oknach facjaty — drewniane, żaluzjowe okiennice.
E l e w a c j a o d u l . P i e c h o t y 3-osiowa, dzielona podobnie jak elewacja frontowa, ożywiona jednoosiowym, środkowym, dwukondygnacjowym, dwuosiowym, półkolistym wykuszem (z balkonem na wysokości II piętra). Okna obramione jak w fasadzie, w elewacji trójskrzydłowe, w wykuszu dwuskrzydłowe. W połaci dachu umieszczona symetrycznie i osiowo czteroosiowa facjata z dachem trójspadowym.
E l e w a c j a o d p o d w ó r z a wieloosiowa, o ceglanym cokole przyziemia, z poziomym fryzem nad parterem i osiowo rozmieszczonymi loggiami balkonowymi o charakterystycznych, trójkątnych, wysuniętych balustradach.

[1] K. Freund, *Baugeschitliche…*, s. 317; B. Störtkuhl, *Modernizm w Legnicy…*, s. 50, il. 64.

Przed fasadą ogródek wydzielony ogrodzeniem z murowanymi słupkami i drewnianymi segmentami.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie dachu;
— detal architektoniczny fasady, i elewacji bocznej;
— wykrój i układ otworów, drewniana stolarka drzwi wejściowych oraz stolarka okienna.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej.

- ul. Artyleryjska 6–8 (fot. 65, 66, 67)

Dom wielorodzinny, wzn. 1926-27. Środkowy człon grupy budynków przy ul. Artyleryjskiej, Piechoty i Saperskiej, zbudowanej dla legnickiego *Mieterschutzverein*, według proj. architekta Gustava Wahla. Modernizm łączony z formami historyzującymi.
Budynek mur., tynk., podpiwniczony, czterokondygnacjowy, wydłużony, komponowany, złożony z dwóch identycznych segmentów, nakryty dachem dwuspadowym z wydłużonymi facjatami z dachami trójspadowymi. Połączony jednotraktowym, łącznikiem z bramą (o łuku koszowym) z domem Artyleryjska 4. Podobnie zespolony z budynkiem Artyleryjska 10.
Elewacje frontowe każdego z segmentów bloku (nr 6 i 8) komponowane identycznie. Elewacja frontowa domu nr 6 siedmioosiowa, z wyróżnionymi trójosiowym ryzalitem pozornym podkreślonym facjatą w partii dachu. W środkowej osi ryzalitu portal oraz trójskrzydłowe okna klatki schodowej, rozmieszczone na innych poziomach niż pary skrajnych okien jednoskrzydłowych. Detal architektoniczny: licowany cegłą cokół, uproszczone belkowanie pod oknami I piętra, gzyms koronujący, gzyms wieńczący elewacje facjat. Otwór wejściowy w środkowej osi, prostokątny, ujęty kanelowanymi lizenami wspierającymi odcinek gzymsu. Pomiędzy gzymsem a otworem wejściowym odcinek muru ze stylizowaną dekoracją ornamentalną, złożoną z odcinków profilowanej ramy, motywów roślinnych i motywu ostrzy dzid. Powyżej, ponad gzymsem portalu, w polu naczółka prostokątne nadświetle. Naczółek wykreślony uskokową, profilowaną listwą wyprowadzoną aż poza gzyms przyziemia, wypełniony stylizowaną dekoracją roślinną. W portalu domu nr 8 zachowane oryginalne drzwi, jednoskrzydłowe, ramowo-płycinowe, częściowo przeszklone, zdobione stylizowaną dekoracją geometryczną. Okna prostokątne, jedno- dwu- i trójskrzydłowe, w tynkowych opaskach. Pary jednoskrzydłowych okien ujęte wspólnymi opaskami. Częściowo zachowana drewniana stolarka.
Nad fasadą połać dachu ze wspomnianymi facjatami i z trójkątnymi lukarnami. W skrajnych osiach tylnych elewacji budynków nr 6–8 prostokątne loggie z trójkątnymi balkonami.
E l e w a c j a o d p o d w ó r z a wieloosiowa, o ceglanym cokole przyziemia, z poziomym fryzem nad parterem i osiowo rozmieszczonymi loggiami balkonowymi o charakterystycznych, trójkątnych, wysuniętych balustradach.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:

— bryła budynku, ceramiczne pokrycie dachu;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, drewniana stolarka drzwi wejściowych (nr 8) oraz stolarka okienna.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej.

- ul. Artyleryjska 10 (fot. 68)

Dom wielorodzinny, wzn. 1926-27. Środkowy człon grupy budynków przy ul. Artyleryjskiej, Piechoty i Saperskiej, zbudowanej dla legnickiego *Mieterschutzverein*, według proj. architekta Gustava Wahla. Modernizm łączony z formami historyzującymi.
Budynek mur., tynk., podpiwniczony, trzykondygnacjowy z częściowo mieszkalnym poddaszem, nakryty dachem namiotowym z czteroosiową, wydłużoną facjatą z dachem trójspadowym. Elewacja frontowa 7-osiowa z jedną skrajną osią ślepą. Cokół ceglany, pozostały detal architektoniczny wykonany w tynku: uproszczona strefa belkowania pod oknami I piętra, gzyms koronujący, gzyms wieńczący elewację facjaty. Otwór wejściowy w środkowej osi fasady, prostokątny, ujęty kanelowanymi lizenami wspierającymi odcinek gzymsu i półkolisty naczółek z nadświetlem w polu. Drzwi jednoskrzydłowe, ramowo-płycinowe, częściowo przeszklone. Okna prostokątne, dwuskrzydłowe, w tynkowych opaskach. W prawej skrajnej osi prostokątne blendy markujące istnienie otworów. Częściowo zachowana drewniana stolarka ze stałymi, profilowanymi ślemionami. W oknach facjaty — drewniane okiennice.
E l e w a c j a b o c z n a o d u l . S a p e r s k i e j 6-osiowa, dzielona podobnie jak elewacja frontowa. Okna obramione jak w fasadzie. W połaci dachu umieszczona symetrycznie i osiowo wydłużona facjata z dachem trójspadowym. Elewacja tylna bez dekoracji.
Wąska i wysoka sień nakryta sklepieniem krzyżowym dzielonym gurtami, opartym na przyściennych pilastrach. Wiatrołap drewniany, ramowo-płycinowy, częściowo przeszklony, z półkolistym nadświetlem. Klatka schodowa w trakcie tylnym. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z balustradą ze szczeblinami, profilowaną poręczą i słupkami.
E l e w a c j a o d p o d w ó r z a wieloosiowa, o ceglanym cokole przyziemia, z poziomym fryzem nad parterem i osiowo rozmieszczonymi loggiami balkonowymi o charakterystycznych, trójkątnych, wysuniętych balustradach.

Przed budynkiem niewielki ogródek wydzielony ogrodzeniem z murowanymi słupkami i drewnianymi segmentami.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych nad elewacjami;
— detal architektoniczny fasady i pozostałych elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy odtworzyć zieleń ogródka przed budynkiem.

- ul. Artyleryjska 12–14 (fot. 69)

Budynek dwurodzinny (nr 12–14) o charakterze osiedlowo-willowym, wzn. przed 1925. Modernizm łączony z neoklasycyzmem, z rozwiązaniami z budownictwa letniskowego.
Budynek mur., tynk., podpiwniczony, na rzucie prostokąta, dwukondygnacjowy z częściowo mieszkalnym poddaszem, nakryty wspólnym dachem naczółkowym. Fasada każdego z dwóch segmentów 3-osiowa, z trójbocznymi, dwukondygnacjowymi wykuszami na osiach. W segmencie nr 12 wykusz z werandą o konstrukcji metalowej na wysokości piętra. W partii dachu wydłużona, czteroosiowa facjata, z bocznymi partiami zwieńczonymi trójkątnymi szczytami (na osi elewacji każdego z segmentów). Detal architektoniczny obu części budynku wykonany w tynku, częściowo malowany, złożony z gzymsów pod oknami przyziemia, piętra, profilowanego gzymsu koronującego, malowanych obramień szczytów lukarny. Okna prostokątne, dwuskrzydłowe w opaskach. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna ze stałymi ślemionami. Otwory wejściowe w bocznych elewacjach segmentów budynku, umieszczone asymetrycznie. Każdy poprzedzony gankiem i schodami. Wejście na ganek części budynku nr 12 zamknięte kutą furtką.

Przed fasadą niewielki ogródek.

Stan zachowania:
— segment nr 12 — stan zachowania zły, segment nr 14 — stan zachowania bardzo dobry, po remoncie, nowe tynki elewacji.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie dachu;
— detal architektoniczny fasady, i pozostałych elewacji;
— wykrój i układ otworów, relikty stylowej stolarki okiennej oraz drzwiowej;
— metalowa konstrukcja werandy na I piętrze, kuta furtka ganku budynku nr 12.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy zachować zieleń ogródka.

- ul. Artyleryjska 15–15a (fot. 70)

Blok wielorodzinny, jeden z pięciu na terenie osiedla przy ul. Artyleryjskiej 15–23, wzn. ok. 1930–1940, modernizm.
Budynek mur., tynk., na rzucie wydłużonego prostokąta, podpiwniczony, z dwiema klatkami schodowymi, dwukondygnacjowy z częściowo mieszkalnym poddaszem, nakryty wysokim dachem czterospadowym z wysuniętymi okapami. Elewacja frontowa 10-osiowa, z wydłużoną facjatą w partii dachu, i z trójkątnymi lukarnami. Cokół licowany cegłą, wklęsły. Gładki gzyms koronujący wykonany w tynku lub z desek, tynkowany. Otwory wejściowe prostokątne, we wgłębnych, ceglanych opaskach. Drzwi jednoskrzydłowe o konstrukcji ramowej, częściowo przeszklone. Okna prostokątne, jedno- dwu- trzy- i czteroskrzydłowe o różnej wielkości i proporcjach — element kompozycji elewacji. Okna bez obramień. Tylko charakterystyczne narożne okna w ceglanych, połączonych obramieniach. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna. W elewacjach bocznych artykulacja jak w elewacji frontowej i narożne okna.
Nad elewacją frontową połać dachu z ceramicznym pokryciem i 6-osiową, jednokondygnacjową facjatą nakrytą dachem pulpitowym.

Schody klatek schodowych powrotne, częściowo wylewane z lastriko, częściowo drewniane, z geometrycznie kształtowaną balustradą ze słupkami, szczeblinami i profilowaną poręczą.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie dachu;
— kompozycja i detal architektoniczny fasady i pozostałych elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka drzwi wejściowych, balustrady schodów.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy dokonać rekompozycji zieleńca w otoczeniu bloku.

- ul. Artyleryjska 16–18 (fot. 71)

Budynek dwurodzinny o charakterze osiedlowym, wzn. przed 1925. Modernizm łączony z neoklasycyzmem nawiązującym do neoklasycyzmu 2 ćw. XIX w.
Budynek mur., tynk., na rzucie prostokąta, podpiwniczony, dwukondygnacjowy z częściowo mieszkalnym poddaszem, nakryty wspólnym dachem czterospadowym. Fasada dla obu segmentów komponowana jednolicie, złożona z dwóch dwuosiowych części. W skrajnych partiach elewacji blendy o łuku zbliżonym do koszowego, zawierające otwory wejściowe i okna obu sieni. W partii dachu wydłużona, czteroosiowa facjata, z bocznymi partiami zwieńczonymi trójkątnymi szczytami. Detal architektoniczny obu części budynku wykonany w tynku, złożony z cokołu, gzymsu pod oknami I piętra, stylizowanej, pasowej strefy belkowania, pasowego gzymsu koronującego elewacje facjaty. Okna prostokątne, dwuskrzydłowe bez obramień.

Przed fasadą niewielki ogródek wydzielony ogrodzeniem z murowanymi słupkami.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie dachu;
— detal architektoniczny fasady, i pozostałych elewacji;
— wykrój i układ otworów.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej.
Należy odtworzyć zieleń ogródka przed fasadą.

- ul. Artyleryjska 17 (fot. 72)

Blok wielorodzinny, jeden z pięciu na terenie osiedla przy ul. Artyleryjskiej 15–23, wzn. Ok. 1930–1940, modernizm.
Budynek mur., tynk., na rzucie wydłużonego prostokąta, podpiwniczony, z dwiema klatkami schodowymi, dwukondygnacjowy, z częściowo mieszkalnym poddaszem, nakryty wysokim dachem czterospadowym z wysuniętymi okapami. Elewacja frontowa 10-osiowa, z wydłużoną facjatą w partii dachu, i z trójkątnymi lukarnami. Cokół licowany cegłą, wklęsły. Gładki

gzyms koronujący wykonany z tynku lub z desek, tynkowany. Otwory wejściowe prostokątne, we wgłębnych, ceglanych opaskach. Drzwi jednoskrzydłowe o konstrukcji ramowej, częściowo przeszklone. Okna prostokątne, jedno- dwu- trzy- i czteroskrzydłowe o różnej wielkości i proporcjach — element kompozycji elewacji. Okna bez obramień. Tylko charakterystyczne narożne okna w ceglanych, połączonych obramieniach. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna. W elewacjach bocznych artykulacja jak w elewacji frontowej i narożne okna.
Nad elewacją frontową połać dachu z ceramicznym pokryciem i 6-osiową, jednokondygnacjową facjatą nakrytą dachem pulpitowym.
Schody powrotne klatek schodowych, częściowo wylewane z lastriko, częściowo drewniane, z geometrycznie kształtowaną balustradą ze słupkami, szczeblinami i profilowaną poręczą.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie dachu;
— kompozycja i detal architektoniczny elewacji frontowej i pozostałych elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka drzwi wejściowych, balustrady schodów.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy dokonać rekompozycji zieleńca w otoczeniu bloku.

- ul. Artyleryjska 19–19a–19b (fot. 73)

Blok wielorodzinny, jeden z pięciu na terenie osiedla przy ul. Artyleryjskiej 15–23, wzn. Ok. 1930–1940, modernizm.
Budynek mur., tynk., na rzucie wydłużonego prostokąta, podpiwniczony, z trzema klatkami schodowymi, dwukondygnacjowy z częściowo mieszkalnym poddaszem, nakryty wysokim dachem czterospadowym z wysuniętymi okapami. Elewacja frontowa wieloosiowa, z wydłużoną facjatą w partii dachu, i z trójkątnymi lukarnami. Cokół licowany cegłą, wklęsły. Gładki gzyms koronujący wykonany z tynku lub z desek, tynkowany. Otwory wejściowe prostokątne, we wgłębnych, ceglanych opaskach. Drzwi jednoskrzydłowe o konstrukcji ramowej, częściowo przeszklone. Okna prostokątne, jedno- dwu- trzy- i czteroskrzydłowe o różnej wielkości i proporcjach — element kompozycji elewacji. Okna bez obramień. Tylko charakterystyczne narożne okna w ceglanych, połączonych obramieniach. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna. W elewacjach bocznych artykulacja jak w elewacji frontowej i narożne okna.
Nad fasadą połać dachu z ceramicznym pokryciem i 6-osiową, jednokondygnacjową facjatą nakrytą dachem pulpitowym.
Schody klatek schodowych powrotne, częściowo wylewane z lastriko, częściowo drewniane, z geometrycznie kształtowaną balustradą ze słupkami, szczeblinami i profilowaną poręczą.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie dachu;
— kompozycja i detal architektoniczny elewacji frontowej i pozostałych elewacji;

— wykrój i układ otworów, stolarka drzwi wejściowych, balustrada schodów.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy dokonać rekompozycji zieleńca w otoczeniu bloku.

- ul. Artyleryjska 20–22 (fot. 74, 77)

Budynek dwurodzinny o charakterze osiedlowym, wzn. przed 1925. Modernizm łączony z neoklasycyzmem nawiązującym do neoklasycyzmu 2 ćw. XIX w.
Budynek mur., tynk., na rzucie prostokąta, podpiwniczony, dwukondygnacjowy z częściowo mieszkalnym poddaszem, nakryty dachem czterospadowym. Fasada dla obu segmentów komponowana jednolicie, pięcioosiowa, z wgłębną osią środkową. W partii dachu trzy jednoosiowe facjaty z trójkątnymi szczytami, w tym jedna na osi fasady. Detal architektoniczny wykonany w tynku, złożony z cokołu, gzymsu pod oknami I piętra, stylizowanej, pasowej strefy belkowania. Okna prostokątne, jedno- lub dwu- i trzyskrzydłowe bez obramień. Otwory wejściowe do każdej z części budynku prostokątne, umieszczone w murowanych gankach w elewacjach bocznych. Ganek części budynku nr 22 kryty dachem trójspadowym.

Przed fasadą niewielki ogródek wydzielony ogrodzeniem z murowanymi słupkami. Segmenty ogrodzenia dawniej kute, metalowe lub drewniane (sztachety).

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie dachu;
— detal architektoniczny fasady i pozostałych elewacji;
— wykrój i układ otworów.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej. Zaleca się przywrócenie trójspadowego dachu z pokryciem ceramicznym nad gankiem części budynku nr 22.
Należy odtworzyć zieleń ogródka przed elewacją frontową oraz uzupełnić brakujące części ogrodzenia. Można zastosować segmenty kute metalowe lub z drewnianych sztachet.

- ul. Artyleryjska 21a–21b–21c (fot. 76)

Blok wielorodzinny, jeden z pięciu na terenie osiedla przy ul. Artyleryjskiej 15–23, wzn. ok. 1930–1940, modernizm.
Budynek mur., tynk., na rzucie wydłużonego prostokąta, podpiwniczony, z trzema klatkami schodowymi, dwukondygnacjowy z częściowo mieszkalnym poddaszem, nakryty wysokim dachem czterospadowym z wysuniętymi okapami. Elewacja frontowa wieloosiowa, z dwiema wydłużonymi facjatami w partii dachu i z trójkątnymi lukarnami. Cokół licowany cegłą, wklęsły. Gładki gzyms koronujący wykonany w tynku lub z desek, tynkowany. Otwory wejściowe prostokątne, we wgłębnych, ceglanych opaskach. Drzwi jednoskrzydłowe o konstrukcji ramowej, częściowo przeszklone. Okna prostokątne, jedno- dwu- trzy- i czteroskrzydłowe o różnej wielkości i proporcjach — element kompozycji elewacji. Okna bez obramień. Tylko charakterystyczne narożne okna w ceglanych, połączonych obramieniach. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna. W elewacjach bocznych artykulacja jak w elewacji frontowej i narożne okna.

Nad elewacją frontową połać dachu z ceramicznym pokryciem i dwiema jednokondygnacjowymi facjatami nakrytymi dachami pulpitowymi.
Schody klatek schodowych powrotne, częściowo wylewane z lastriko, częściowo drewniane, z geometrycznie kształtowaną balustradą ze słupkami, szczeblinami i profilowaną poręczą.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie dachu;
— kompozycja i detal architektoniczny elewacji frontowej i pozostałych elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka drzwi wejściowych, balustrady schodów.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy dokonać rekompozycji zieleńca w otoczeniu bloku.

- ul. Artyleryjska 23 (fot. 78, 79)

Blok wielorodzinny, jeden z pięciu na terenie osiedla przy ul. Artyleryjskiej 15–23, wzn. ok. 1930–1940, modernizm.
Budynek mur., tynk., na rzucie wydłużonego prostokąta, podpiwniczony, z dwiema klatkami schodowymi, dwukondygnacjowy z częściowo mieszkalnym poddaszem, nakryty wysokim dachem czterospadowym z wysuniętymi okapami. Elewacja frontowa 12-osiowa, z wydłużoną facjatą w partii dachu, i z trójkątnymi lukarnami. Cokół licowany cegłą, wklęsły. Gładki gzyms koronujący wykonany z tynku lub z desek, tynkowany. Otwory wejściowe prostokątne, we wgłębnych, ceglanych opaskach. Drzwi jednoskrzydłowe o konstrukcji ramowej, częściowo przeszklone. Okna prostokątne, jedno- dwu- trzy- i czteroskrzydłowe o różnej wielkości i proporcjach — element kompozycji elewacji. Okna bez obramień. Tylko charakterystyczne narożne okna w ceglanych, połączonych obramieniach. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna. W elewacjach bocznych artykulacja jak w elewacji frontowej i narożne okna.
Nad fasadą połać dachu z ceramicznym pokryciem i dwiema jednokondygnacjowymi facjatami nakrytymi dachem pulpitowym.
Schody klatek schodowych powrotne, częściowo wylewane z lastriko, częściowo drewniane, z geometrycznie kształtowaną balustradą ze słupkami, szczeblinami i profilowaną poręczą.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie dachu;
— kompozycja i detal architektoniczny elewacji frontowej i pozostałych elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka drzwi wejściowych, balustrady schodów.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy dokonać rekompozycji zieleńca w otoczeniu bloku.

- ul. Artyleryjska 24-26 (fot. 81)

Budynek dwurodzinny o charakterze osiedlowym, wzn. przed 1925. Modernizm łączony z neobarokiem.
Budynek mur., tynk., podpiwniczony, dwukondygnacjowy z częściowo mieszkalnym poddaszem, nakryty dachem czterospadowym. Fasada obu segmentów 6-osiowa, komponowana jednolicie, zwieńczona gzymsem koronującym. W skrajnych partiach elewacji prostokątne blendy (do wysokości I piętra włącznie), zawierające w przyziemiu otwory wejściowe i okna sieni. W partii dachu dwuosiowa facjata zwieńczona trójkątnym szczytem z wklęsłymi bokami. Otwory wejściowe prostokątne w ceglanych opaskach. W segmencie nr 24 drzwi jednoskrzydłowe, ramowo-płycinowe ze stałym nadświetlem. Okna prostokątne, jedno- lub trójskrzydłowe bez obramień. Nad portalami, oknami przyziemia i w polu szczytu tynkowe naczółki, stylizowane modernistyczno-neobarokowe. Częściowo (w segmencie nr 26) zachowane relikty drewnianej stolarki okiennej.

Przed fasadą niewielki ogródek wydzielony ogrodzeniem z murowanymi słupkami.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie dachu;
— detal architektoniczny fasady, i pozostałych elewacji;
— wykrój i układ otworów;
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej według zachowanych wzorów
Należy odtworzyć zieleń ogródka przed fasadą.

- ul. Artyleryjska 28–30 (fot. 82)

Budynek dwurodzinny o charakterze osiedlowym, wzn. ok. 1930, modernizm z elementami neobaroku.
Budynek mur., tynk., na rzucie zryzalitowanego prostokąta, podpiwniczony, dwukondygnacjowy z częściowo mieszkalnym poddaszem, nakryty dachem czterospadowym. Fasada obu segmentów komponowana jednolicie, dzielona pasowym gzymsem pod oknami I piętra, zwieńczona gzymsem koronującym. W skrajnych partiach elewacji, w przyziemiu wyróżnione oprawą otwory wejściowe i okna sieni. W partii dachu trójosiowa facjata nakryta dachem trójspadowym. Detal architektoniczny wykonany w tynku. Otwory wejściowe poprzedzone jednobiegowymi schodami, kształtowane jak pałacowe portale. Ujęte boniowanymi lizenami, zwieńczone strefą belkowania (z przeprutym prostokątnym nadświetlem) z gzymsem koronującym. Nad gzymsem szlak z motywu trójkąta, przedłużony nad sąsiednie wąskie okno doświetlające sień. W obu otworach wejściowych drzwi jednoskrzydłowe, ramowo-płycinowe, częściowo przeszklone, neobarokowe. Nadświetle przeszklone, zabezpieczone kutą kratą. Okna prostokątne, dwuskrzydłowe, w opaskach. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna.

Przed fasadą niewielki ogródek wydzielony ogrodzeniem z murowanymi słupkami.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie dachu;
— detal architektoniczny fasady, i pozostałych elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka drzwi wejściowych i okien sieni;
— kute kraty w nadświetlach portali.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej według zachowanych wzorów

- ul. Artyleryjska 32 (fot. 83)

Willa, wzn. ok. 1930. Modernizm łączony z neorenesansem i neobarokiem.
Budynek mur., tynk., podpiwniczony, dwukondygnacjowy z częściowo mieszkalnym poddaszem, zwrócony ku ulicy szczytowo, nakryty dachem mansardowym z naczółkami. Fasada 2-osiowa, zwieńczona trapezowym szczytem. W przyziemiu, w skrajnej osi elewacji prostokątna blenda w uskokowym obramieniu, zawierająca otwór wejściowy i okno sieni. Detal architektoniczny wykonany w tynku: pasowy gzyms pod oknami I piętra, gzyms koronujący. Elewacja zdobiona dodatkowo trzema kartuszami umieszczonymi na jej osi. W kartuszach motywy krzyża, serca, kotwicy odnoszące się do chrześcijańskich cnót kardynalnych: wiary, miłości i nadziei. Otwór wejściowy poprzedzony jednobiegowymi schodami, prostokątny, bez obramienia. Drzwi jednoskrzydłowe, ramowo-płycinowe ze stałym nadświetlem, obecnie zaślepionym. Okna prostokątne, dwu- lub trójskrzydłowe w malowanych opaskach. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna.

Przed fasadą niewielki ogródek wydzielony ogrodzeniem z murowanymi słupkami.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie dachu;
— detal architektoniczny fasady, i pozostałych elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka drzwi wejściowych, relikty stolarki okiennej.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej według zachowanych wzorów.

- ul. Artyleryjska 34 (fot. 84)

Willa, wzn. ok. 1930. Modernizm łączony z neobarokiem.
Budynek mur., tynk., na rzucie zryzalitowanego prostokąta, podpiwniczony, dwukondygnacjowy z częściowo mieszkalnym poddaszem. Bryła rozczłonkowana. Części budynku nakryte dachem mansardowym i dwuspadowym z łamanymi połaciami. Fasada 5-osiowa, z jednoosiowym, skrajnym ryzalitem pozornym (z klatką schodową) oraz ze skrajnym dwukondygnacjowym, trójosiowym, półkolistym wykuszem (z tarasem w partii dwukondygnacjowego szczytu). Skrajny ryzalit z klatką schodową licowany cegłą. W cegle wykonany podział ramowy, glify głębokiej, profilowanej blendy i opaski otworów. Pozostała część fasady tynkowana. Detal architektoniczny ceglany: cokół, gzyms koronujący. Otwór wejściowy prostokątny w ceglanej opasce. Drzwi jednoskrzydłowe, ramowo-płycinowe, częściowo przeszklone, zdobione dekoracją geometryczną. Okna prostokątne, jedno- lub trójskrzydłowe, w tynko-

wych opaskach. Częściowo (w dużym oknie klatki schodowej) zachowana drewniana stolarka okienna o komponowanym układzie podziałów i kwater.
Nad fasadą willi połać dachu z prostokątnymi lukarnami oraz skrajnie usytuowany szczyt, trapezowy, z trójkątnym naczółkiem, przepruty trzema otworami. Nad nimi wspólny gzyms nadokienny z motywem trójkątów. Na wysokości szczytu pełna balustrada balkonu na dachu półkolistego wykusza.

Przed fasadą niewielki ogródek wydzielony ogrodzeniem z murowanymi słupkami.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie dachu;
— detal architektoniczny fasady, i pozostałych elewacji;
— wykrój i układ otworów, drewniana stolarka drzwi wejściowych oraz okna klatki schodowej.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej.

- ul. Artyleryjska 36 (fot. 85)

Willa, wzn. ok. 1930. Modernizm.
Budynek mur., tynk., podpiwniczony, dwukondygnacjowy nakryty dachem czterospadowym, zwrócony ku ulicy elewacją boczną. Elewacja frontowa z ryzalitem środkowym (z klatką schodową), zwieńczona gzymsem koronującym. Otwór wejściowy prostokątny w ryzalicie. Okna prostokątne, jedno- i dwuskrzydłowe o różnych proporcjach, bez obramień.

Przed fasadą niewielki ogródek wydzielony ogrodzeniem z murowanymi słupkami.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie dachu;
— detal architektoniczny fasady, i pozostałych elewacji;
— wykrój i układ otworów.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej.

- ul. Artyleryjska 38 (fot. 86, 87)

Willa, wzn. ok. 1930. Modernizm.
Budynek mur., tynk., podpiwniczony, dwukondygnacjowy nakryty dachem czterospadowym, zwrócony ku ulicy kalenicowo. Elewacja frontowa trójosiowa, zwieńczona gzymsem koronującym. W ryzalicie prostokątny otwór wejściowy. Okna prostokątne, jedno- i dwuskrzydłowe, bez obramień, umieszczone w prostokątnych blendach.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie dachu;
— detal architektoniczny fasady, i pozostałych elewacji;
— wykrój i układ otworów.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej.

Ulica Adama Asnyka

Do 1945 r. *Arnim Strasse.*

Wytyczona po 1925, pierwotnie projektowana jako połączenie ul. Pancernej ze Złotoryjską, ostatecznie przeprowadzona inaczej, jako samodzielna *Arnim Str.* Zapoczątkowana na wschodzie przy ul. Złotoryjskiej (*Logau Platz* obecnie pl. Łużycki), doprowadzona na zachodzie do ul. Marynarskiej, a następnie — do ul. Rybnickiej. Pierwotnie wytyczona łukiem, znajdującym swą kontynuację w obecnej ul. Żołnierskiej. Ulica A. Asnyka zabudowana w pierwszej fazie, w l. 1927–1930, jedynie w części wschodniej, poprzez wzniesienie zespołu bloków mieszkalnych w kwartale ul. A. Asnyka, J. Kilińskiego, Łącznej, Złotoryjskiej — obecnie w części zniszczonym.

Zalecenia konserwatorskie do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego:
Przewidzieć w planie zagospodarowania przestrzennego odtworzenie ul. Łącznej, pomiędzy ul. Pancerną a J. Kilińskiego, wraz z zabudową wielorodzinną, w miejscu obecnych budynków przemysłowych i garaży.

- ul. A. Asnyka 1–3 (fot. 88, 89)

Dom wielorodzinny, obecnie Komenda Miejska Policji. Wzniesiony ok. 1930, razem z budynkiem ul. Asnyka 5. Modernizm łączony z formami historyzującymi.
Budynek mur., tynk., na rzucie zbliżonym do litery L o narożach podkreślonych kolistymi wykuszami. Na wysokim, użytkowym podpiwniczeniu, trzykondygnacjowy z obecnie częściowo użytkowym poddaszem, nakryty dachem wielospadowym krytym dachówką ceramiczną. Partia cokołowa przyziemia pokryta cegłą klinkierową. Elewacje kondygnacji dekorowane poziomymi, podokiennymi pasami cegły klinkierowej. W elewacji od ul. Asnyka 5-osiowy ryzalit, połączony z symetrycznie dostawionymi balkonami. Na osi ryzalitu główne wejście do budynku, ujęte w prostokątne, uskokowe obramienie licowane klinkierem. Ryzalit zwieńczony schodkowym tympanonem. Okna prostokątne, obecnie plastikowe, jednoskrzydłowe, powtarzające dawne podziały. Wnętrze trójtraktowe, dostosowane do obecnych potrzeb.

Przed budynkiem pierwotnie niewielki ogródek, obecnie zachowany jedynie od wschodu i południa. Ujęty ogrodzeniem z oryginalnym niskim ceglanym cokołem z cegły klinkierowej i współczesnymi wysokim ceglanymi słupami, pomiędzy którymi metalowe segmenty.

Stan zachowania:
— bardzo dobry, po remoncie.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— układ dekoracji elewacji łączący tynk z surową cegłą;
— wykrój i układ otworów elewacji, zwłaszcza dekoracji wejścia głównego.

- ul. A. Asnyka 2–4–6 (fot. 90, 91)

Modernistyczny dom wielorodzinny, wzn. w l. 1927–30 przez spółkę *Schlesische Heimstätte* na zlecenie *Gemeinütziege Siedlungs- und Baugesellschaft Liegnitz,* jako jedna z części bloku

zabudowy o wspólnie kształtowanym wewnętrznym podwórzu. W obrębie tego bloku usytuowane także domy przy ul.: A. Asnyka 2–4–6–10 (ten ostatni człon nie istnieje), Złotoryjskiej 103a, 105–107, oraz — nieistniejące dziś budynki przy ul. Łącznej 2-4-6 (*Rotherweg*) oraz J. Kilińskiego 1 (*Weißenhofer Str.*)[2].
Równocześnie ten sam inwestor, stosujący podobne rozwiązania projektowe, wzniósł w sąsiedztwie domy wielorodzinne przy ul. Złotoryjskiej 150–150a, a następnie — przy ul. Złotoryjskiej 154–154a oraz ul. M. Reja 2–2a.

Budynek przy ul. A. Asnyka 2–4–6, mur., tynk., podpiwniczony, trójkondygnacjowy, wydłużony, o załamanej osi, komponowany, złożony z trzech segmentów, nakryty dachem trójspadowym z wydłużoną facjatą nakrytą dachem pulpitowym od strony ul. Asnyka. Połączony od wschodu z budynkiem ul. Złotoryjska 103a (oznaczoną na mapach 103).
Elewacje frontowe każdego z segmentów bloku komponowane identycznie, bez wyraźnych podziałów. Wysoki, oblicowany surową cegłą cokół z pasowymi podziałami, obiegający wszystkie elewacje. Schody wejść do klatek schodowych o granitowych stopnicach, ujęte w ceglane wangi, na których zamontowane proste, metalowe pochwyty balustrady. Wejścia do klatek schodowych ujęte w ceglane, profilowane, prostokątne, uskokowe obramienia zamknięte prostym odcinkiem gzymsu wysuniętego okapu. Nad nimi pionowe, wyłożone cegłą w układzie pionowym, cofnięte od lica, dekoracyjne pasy z wąskimi oknami klatek schodowych.
E l e w a c j a o d z a c h o d u o ceglanym cokole przyziemia z pasowymi podziałami.
E l e w a c j a o d p o d w ó r z a wieloosiowa, o ceglanym cokole przyziemia z pasowymi podziałami, częściowo ukrytym w fosie osuszającej. Nad elewacją w połaci dachu pasowa facjata.
Schody klatek schodowych powrotne, w dolnym biegu wylewane z lastriko, dalej z drewna, gdzie z geometrycznie kształtowaną drewnianą balustradą ze słupkami, szczeblinami i profilowaną poręczą.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie dachu;
— detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów;
— układ i balustrady schodów.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej, jednolitej dla całego bloku zabudowy, o drobnych podziałach kwaterowych.

- ul. A. Asnyka 5 (fot. 92, 93, 94)

Dom wielorodzinny, obecnie Komenda Miejska Policji. Wzniesiony ok. 1930, razem z budynkiem ul. Asnyka 1–3. Modernizm łączony z formami historyzującymi.
Budynek mur., tynk., na rzucie zbliżonym do litery L, o narożach podkreślonych kolistymi wykuszami. Na wysokim, użytkowym podpiwniczeniu, trzykondygnacjowy z obecnie częściowo użytkowym poddaszem, nakryty dachem wielospadowym krytym dachówką ceramiczną. Partia cokołowa przyziemia pokryta cegłą klinkierową. Elewacje kondygnacji dekorowane poziomymi, podokiennymi pasami cegły klinkierowej, z trójkątnymi niszami nad

[2] B. Störtkuhl, *Modernizm w Legnicy…*, s. 51-52.

oknami. W elewacji od ul. Asnyka 5-osiowy ryzalit, połączony z symetrycznie dostawionymi balkonami. Na osi ryzalitu wejście do budynku ujęte w prostokątne, uskokowe obramienie licowane klinkierem. Ryzalit zwieńczony schodkowym tympanonem. W elewacji od ul. Pancernej zaznaczone obramieniami okien i wystawką w dachu wejście do budynku. Okna prostokątne, częściowo drewniane dwuskrzydłowe, w części jednoskrzydłowe plastikowe. Cegła elewacji wtórnie pomalowana. Wnętrze trójtraktowe, dostosowane do obecnych potrzeb.

Przed budynkiem pierwotnie niewielki ogródek, obecnie zachowany jedynie od południa i zachodu, ujęty ogrodzeniem z oryginalnym niskim ceglanym cokołem z cegły klinkierowej i współczesnymi wysokim ceglanymi słupami, pomiędzy którymi metalowe segmenty.

Stan zachowania:
— dość dobry, elewacja wymaga remontu.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— układ dekoracji elewacji łączący tynk z surową cegłą (podczas remontu konieczne usunięcie farby z cegieł);
— wykrój i układ otworów elewacji, zwłaszcza dekoracji wejść od ul. A. Asnyka i Pancernej;
— w wypadku wymiany okien zaleca się dla uzyskania jednolitości zastosowanie identycznego systemu jak w budynku A. Asnyka 1–2.

- ul. A. Asnyka 7–9 (fot. 95)

Blok wielorodzinny, wzn. ok. 1930–1940, modernizm z elementami stylu rodzimego.
Budynek mur., tynk., na rzucie wydłużonego prostokąta, podpiwniczony, z dwiema klatkami schodowymi, 3-kondygnacjowy, nakryty wysokim dachem czterospadowym z wysuniętymi okapami. Elewacja frontowa 6-osiowa, cokół przyziemia pokryty cegłą klinkierową, podobnie dekorowane wejścia od ul. Asnyka. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie dachu;
— kompozycja i dekoracja elewacji w tym klinkierowa okładzina cokołu oraz obramienia drzwi wejściowych;
— wykrój i układ otworów, stolarka drzwi wejściowych, balustrady schodów.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej zaleca się stosowanie stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów, jednolitej dla całego domu.
Należy utrzymać zieleniec na tyłach bloku.

Obiekt istotny jako element struktury urbanistycznej dzielnicy, jednak nie kwalifikujący się do objęcia gminną i wojewódzką ewidencją zabytków.

Ulica Dezyderego Chłapowskiego

Augustastraβe 1881 r., F. Engelsa 1946 r., D. Chłapowskiego od 1991 r.

Wytyczona w 1881 r., w 1898 r. przedłużona do ul. Jaworzyńskiej (jej orientacyjny przebieg wykreślony został na planie miasta z 1877 r.).
Zabudowa ulicy postępowała w kierunku zachodnim. Do 1900 r. powstały pierzeje między ulicami A. Mickiewicza i F. Roosevelta oraz częściowo pd. pierzeja miedzy ul. F. Roosevelta i Jaworzyńską. Pozostałe budynki wzniesiono najprawdopodobniej do 1905 r.

Wzdłuż całej ulicy, po obu jej stronach ogródki przed fasadami kamienic oraz chodniki ułożone z prostokątnych płyt granitowych. Fot. 127.

- ul. D. Chłapowskiego 1 (fot. 96)

Kamienica czynszowa, wzn. w l. 90. XIX w., neorenesans północny.
Mur., tynk., fasada ponad przyziemiem w wątku ceglanym. Kamienica podpiwniczona, z trójkondygnacyjną fasadą i czterokondygnacyjną elewacją tylną. Ponad fasadą połać łamanego dachu z pokryciem ceramicznym, w której facjata opracowana w formie szczytu oraz dwie mniejsze drewniane lukarny z ostrosłupowymi hełmami i dwie lukarny współczesne z dachami dwuspadowymi. Elewacja tylna rozczłonkowana w 2 osi trójbocznym ryzalitem mieszczącym klatkę schodową.
Fasada 5-osiowa, ze zdwojonymi otworami okiennymi w 3 osi, nad którymi w partii dachu facjata pierwotnie ze spływami wolutowymi, nakryta dachem dwuspadowym, zwieńczona sterczyną. Trzecia oś ujęta w I i II kondygnacji boniowanymi, w III kondygnacji ozdobnymi lizenami dla uzyskania wrażenia pseudoryzalitu ze szczytem. Analogiczna dekoracja na narożach fasady. Ponadto w II i III kondygnacji 3 osi otwory poprzedzone prostokątnymi balkonami. Balkon w III kondygnacji wsparty na ozdobnych konsolach, zamknięty ażurową balustradą z murowanymi, narożnymi słupkami; balustrada balkonu w II kondygnacji metalowa, współczesna. W 5 osi przyziemia prostokątny otwór wejściowy. Lukarny z ostrosłupowymi hełmami w obrębie 1 i 2 osi. Detal architektoniczny wyrobiony w tynku: pasy boniowania w partii I kondygnacji; dekoracja naroży i 3 osi; profilowany gzyms cokołowy; pasy gzymsowe w II i III kondygnacji; listwowy gzyms wieńczący wzbogacony konsolkami z rautami; profilowane opaski okienne; płyciny podokienników w III kondygnacji z płaskorzeźbionymi motywami kartuszowymi, na których przedstawienia głów kobiecych z festonem z chusty podwieszonym pod brodą. W dużej mierze zachowana drewniana stolarka okienna, z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami. Drzwi wejściowe dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe.
Elewacja tylna w całości tynkowana, bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona sienią. Schody dwubiegowe powrotne, z drewnianą, tralkową poręczą.

Przed fasadą pozostałość niewielkiego ogródka; ogrodzenie współczesne.

Stan zachowania:
— dość dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych, forma facjaty i lukarn z hełmami;

— ceglana licówka i tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych;
— klatka schodowa.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. D. Chłapowskiego 2 (fot. 97)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1890 r., neorenesans północny.
Mur., tynk., II i III kondygnacja fasady w wątku ceglanym; kamienica podpiwniczona, czterokondygnacyjna. Ponad fasadą połać łamanego dachu z pokryciem ceramicznym i wysuniętym okapem, w której trzy lukarny. Elewacja tylna rozczłonkowana czteroosiowym ryzalitem. Fasada 5-osiowa, z otworem wejściowym w 1 osi zamkniętym łukiem odcinkowym. W 2 i 3 osi przyziemia niewielki taras o pełnej, murowanej balustradzie. W 3 osi II-IV kondygnacji porte-fenêtre poprzedzone prostokątnymi balkonami wspartymi na ozdobnych, wolutowych konsolach ozdobionych ornamentem cekinowym. Balustrady balkonów w II-III kondygnacji wyoblone, kute; balustrada balkonu w IV kondygnacji współczesna, metalowa. Dwuosiowa, I-kondygnacyjna lukarna na osi fasady ujęta spływami wolutowymi, dekorowana pilastrami i profilowanym gzymsem, zwieńczona naczółkiem na łuku nadwieszonym, w którego polu motyw stylizowanej konchy muszli. Otwory okienne zamknięte pełnym łukiem. Lukarny boczne mniejsze, drewniane, umieszczone pomiędzy 1 i 2 oraz 4 i 5 osią, zwieńczone naczółkami na łuku nadwieszonym; otwory okienne zamknięte półkoliście. Cokół oraz I i II kondygnacja tynkowane, boniowane. W tynku wyrobione także gzymsy w I i II kondygnacji; listwowy gzyms wieńczący; obramienia okienne III kondygnacji zwieńczone gzymsami oraz naczółkami na łuku nadwieszonym z motywem muszli w polu w IV kondygnacji; płyciny podokienników z rautami i rozetami (obramienia okienne IV kondygnacji bez podokienników). Otwór drzwiowy oraz otwory okienne przyziemia i II kondygnacji zaakcentowane odcinkowym, klińcowym boniowaniem na nadprożu ozdobionym kluczem (w II kondygnacji z liściem akantu). W dużej mierze zachowana drewniana stolarka okienna, z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami. Drzwi wejściowe dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe, ze stałym nadświetlem. Górne kwatery przeszklone, zabezpieczone kutymi, metalowymi kratami; w dolnych kwaterach rauty.
Elewacja tylna w całości tynkowana, bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona sienią z dekoracją sztukatorską na fasecie. Schody dwubiegowe powrotne, z drewnianą, tralkową poręczą.
Częściowo zachowana stolarka drzwi wewnętrznych.

Przed fasadą niewielki ogródek z kutym ogrodzeniem o formach historyzujących, na podmurówce.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych, forma lukarn;
— ceglana licówka i tynkowy detal architektoniczny elewacji;

— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych;
— kute balustrady balkonów i kraty;
— klatka schodowa.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. D. Chłapowskiego 3 (fot. 98)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1890 r., neorenesans północny.
Mur., tynk., II i III kondygnacja elewacji frontowych w wątku ceglanym. Kamienica narożna, usytuowana u zbiegu ul. D. Chłapowskiego (elewacja pd.). i ul. F. Roosevelta (elewacja pn.). Podpiwniczona, czterokondygnacyjna, ze ściętym narożem, zwieńczonym facjatą opracowaną w formie szczytu ze spływami wolutowymi. Nakryta łamanym dachem z wysuniętym okapem i pokryciem z papy bitumicznej. W połaciach dachowych ponad elewacjami frontowymi niewielkie, drewniane lukarny, nakryte ostrosłupowymi hełmami. W obu elewacjach frontowych osie przylegające bezpośrednio do ściętego naroża oddzielone od pozostałej części elewacji pionowymi pasami boniowania i powiązane kompozycyjnie z narożem w jedną całość. Elewacje tylne nie rozczłonkowane.
Elewacja pd. 4-osiowa, z pierwszą osią wydzieloną pasem boniowania i witryną sklepową w przyziemiu (wejście do sklepu w narożu budynku). Prostokątny otwór wejściowy do kamienicy w 2 osi. Cokół oraz I i II kondygnacja tynkowane i boniowane. Tynkowane także gzymsy w I i II kondygnacji; listwowy gzyms wieńczący; obramienia okienne zwieńczone gzymsami w III kondygnacji oraz naczółkami na łuku nadwieszonym z motywem muszli w polu w IV kondygnacji; płyciny podokienników dekorowane rautami i rozetami (obramienia okienne IV kondygnacji bez podokienników). Otwór drzwiowy oraz otwory okienne przyziemia i II kondygnacji zaakcentowane odcinkowym, klińcowym boniowaniem na nadprożach ozdobionym kluczami (w II kondygnacji z liściem akantu). Stolarka okienna drewniana, z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami. Drzwi wejściowe dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe, ze stałym nadświetlem. Górne kwatery przeszklone, zabezpieczone kutymi kratami, w dolnych kwaterach rauty.
Elewacja zach. 5-osiowa, opracowana analogicznie jak elewacja pd. (bez otworu drzwiowego)
Naroże budynku 1-osiowe, z poprzedzonym schodami, prostokątnym otworem drzwiowym w przyziemiu prowadzącym do sklepu, zaakcentowanym odcinkowym, klińcowym boniowaniem z kluczem ponad nadprożem. Powyżej porte-fenêtre z prostokątnymi balkonami wspartymi na wolutowych konsolach ozdobionych ornamentem cekinowym i głowami lwów. Balustrady balkonów wyoblone, ażurowe, kute. Facjata wieńcząca naroże dwuosiowa, I-kondygnacyjna, ujęta spływami wolutowymi, dekorowana pilastrami i gzymsem, zamknięta naczółkiem na łuku nadwieszonym; otwory okienne o łuku pełnym.
Elewacje tylne w całości tynkowane, bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona sienią z drewnianymi schodami wyrównawczymi. Schody klatki schodowej dwubiegowe powrotne, z drewnianą, tralkową balustradą i profilowaną poręczą.
Częściowo zachowana przeszklona, ramowo-płycinowa stolarka drzwi wewnętrznych.

Przed elewacją pd. niewielki ogródek z kutym ogrodzeniem o formach historyzujących, na podmurówce.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, forma facjaty i lukarn;
— ceglana licówka i tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych;
— kute balustrady balkonów i kraty;
— klatka schodowa.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy przywrócić ceramiczne pokrycie dachu.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. D. Chłapowskiego 4 (fot. 99)

Kamienica czynszowa „Pod Słońcem”, wzn. w l. 1901-1904, secesja.
Mur., tynk., na fasadzie częściowo detal i wątek ceglany. Kamienica podpiwniczona, czterokondygnacyjna, z dwoma trójkondygnacyjnymi, czworobocznymi ryzalitami w fasadzie, zwieńczonymi w IV kondygnacji tarasami. Pomiędzy ryzalitami, w połaci ceramicznego, łamanego dachu, facjata nakryta czterospadowym dachem z przedłużoną kalenicą. Przy facjacie dwie mniejsze, drewniane lukarny z dachami pulpitowymi. Połać dachu znacznie wysunięta, tworząca zadaszenie tarasów. Elewacja tylna znacznie rozczłonkowana, z V-kondygnacyjnym ryzalitem klatki schodowej.
Fasada 8-osiowa, z ryzalitami w 3 i 6 osi, pomiędzy którymi balkony w II i III kondygnacji. Balustrada balkonu w II kondygnacji pełna, murowana, wsparta na łuku odcinkowym, pod którym rodzaj podcienia tworzonego przez balkon, osłaniającego otwór okienny w 4 oraz otwór wejściowy w 5 osi. Balustrada balkonu w III kondygnacji ażurowa, kuta. Balustrady i słupy podtrzymujące rodzaj arkadowania i zadaszenie tarasów drewniane. Powyżej w połaci dachowej w obrębie 4-5 osi facjata o konstrukcji ryglowej z otworem okiennym w formie triforium. Otwory okienne IV kondygnacji fasady zamknięte półkoliście, pomiędzy oknami w 4 i 5 osi płaskorzeźbiona tarcza słoneczna na banderoli podtrzymywanej przez dwie gałązki oliwne. W ścianach bocznych ryzalitów dodatkowe otwory okienne. W przyziemiu w 2 osi fasady dodatkowy balkon z kutą balustradą. Otwór drzwiowy zamknięty łukiem odcinkowym, ujęty uproszczonym, ceglanym portalem z gzymsem, ponad którym nadświetle opracowane w formie biforium dekorowanego półkolumienką wspierającą pełne łuki otworów. Detal architektoniczny o formach uproszczonych, częściowo ceglany w postaci okładziny w przyziemiu i części II i IV kondygnacji, pasów nadokiennych oraz fryzu pod otworami okiennymi IV kondygnacji. Ponadto tynkowy pas gzymsowy nad przyziemiem oraz tynkowe płyciny podokienników w III kondygnacji. W dużej mierze zachowana drewniana stolarka okienna z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami. Drzwi wejściowe o formach historyzująco-secesyjnych, jednoskrzydłowe, ramowo-płycinowe, górna kwatera przeszklona.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, dwubiegowe powrotna, schody drewniane, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i ozdobnym słupkiem.
Częściowo zachowana stolarka drzwi wewnętrznych.

Przed fasadą niewielki ogródek z kutym ogrodzeniem na podmurówce, dzielonym ceglanymi słupkami z dwuspadowymi daszkami.

Stan zachowania:
— dość dobry, widoczne uszkodzenia tynków na elewacjach.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych, forma facjaty i lukarn;
— ceglany i tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych;
— kute balustrady balkonów;
— klatka schodowa;
— kute ogrodzenia ogródka przed fasadą.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. D. Chłapowskiego 5 (fot. 100)

Kamienica czynszowa, wzn. w l. 1901-1904, neorenesans północny.
Mur., tynk., fasada ponad przyziemiem w wątku ceglanym. Kamienica podpiwniczona, czterokondygnacyjna, z II-kondygnacyjnym, 2-osiowym szczytem na osi symetrii fasady. Ponad elewacją frontową ceramiczna połać łamanego dachu, w której dwie niewielkie, drewniane lukarny z dachami dwuspadowymi, usytuowane po bokach szczytu. Elewacja tylna rozczłonkowana środkowym ryzalitem i bocznym skrzydłem oficynowym.
Fasada 7-osiowa, z 6-osiowym przyziemiem, w którym w 1 osi szeroki otwór okienny, w 2 osi witryna z otworem drzwiowym prowadzącym do sklepu oraz w 3 osi główny otwór wejściowy do budynku. Wszystkie otwory w przyziemiu zamknięte łukami odcinkowymi. W 3 i 6 osi II-IV kondygnacji porte-fenêtre poprzedzone prostokątnymi balkonami wspartymi na ozdobnych konsolach. Balustrady balkonów secesyjne, kute. Cokół i przyziemie tynkowane, boniowane, z pasami naprzemiennie gładkimi i fakturowymi; układ boni akcentuje nadproża otworów. Detal architektoniczny wyrobiony w tynku: pas cokołowo-gzymsowy nad przyziemiem; pasy gzymsowe; profilowany gzyms wieńczący; obramienia okienne (z podokiennikami i naczółkami na łuku nadwieszonym w II kondygnacji; trójkątnymi naczółkami w III kondygnacji oraz gzymsami nadokiennymi w IV kondygnacji; w polach naczółków stylizowane konchy muszli). Szczyt ze spływami o linii wklęsło-wypukłej, ujęty pilastrami i profilowanymi gzymsami, zwieńczony naczółkiem segmentowym ozdobionym konchą muszli oraz sterczynami. Otwory okienne szczytu w opaskach; w II kondygnacji niewielka blenda w kształcie okulusa. W dużej mierze zachowana drewniana stolarka okienna, z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami. Drzwi wejściowe wtórne, drewniane, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe, ze stałym nadświetlem.
Elewacja tylna w całości tynkowana, bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, usytuowana obok sieni przejazdowej. Strop sieni ozdobiony fasetą ze sztukatorskim ornamentem roślinnym, ramą o finezyjnej linii oraz stylizowaną rozetą pośrodku. Na ścianach pozostałości secesyjnej dekoracji ramowej z głowami kobiecymi w wici kwiatowej.

Schody w przyziemiu zabiegowe, przechodzące w dwubiegowe powrotne, drewniane, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i ozdobnymi słupkami.

Przed fasadą niewielki ogródek z kutym ogrodzeniem o formach historyzujących, na podmurówce.

Stan zachowania:
— dość dobry, uszkodzenia detali architektonicznych fasady.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych, forma szczytu i lukarn;
— ceglana licówka i tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych;
— kute balustrady balkonów;
— klatka schodowa;
— kute ogrodzenie przed fasadą.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Wskazane odtworzenie sztukatorskiej dekoracji ścian sieni na podstawie zachowanych fragmentów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. D. Chłapowskiego 6 (fot. 101)

Kamienica czynszowa, wzn. w l. 1901-1904, neorenesans północny.
Mur., tynk., fasada ponad przyziemiem w wątku ceglanym. Kamienica podpiwniczona, czterokondygnacyjna, z II-kondygnacyjnym, 2-osiowym szczytem w elewacji frontowej. Ponad fasadą połać łamanego dachu z pokryciem ceramicznym, w której dwie niewielkie, drewniane lukarny z dachami dwuspadowymi, usytuowane po bokach szczytu. Elewacja tylna rozczłonkowana środkowym ryzalitem i bocznym skrzydłem oficynowym.
Fasada 7-osiowa, z szerokim, prostokątnym otworem bramnym w 4 osi, szczytem ponad 4-5 osią oraz lukarnami nad 3 i 7 osią. W 2 i 5 osi I-IV kondygnacji porte-fenêtre poprzedzone prostokątnymi balkonami wspartymi na ozdobnych konsolach (w przyziemiu balkon w 6, a nie w 5 osi; konsole w IV kondygnacji nie zachowane). Balustrady balkonów kute. Cokół i przyziemie tynkowane, boniowane, naprzemiennie z pasami gładkimi i fakturowymi; układ boni akcentuje nadproże otworu bramnego. Detal architektoniczny wyrobiony w tynku: pasy gzymsowe; profilowany gzyms wieńczący; obramienia okienne (z podokiennikami i naczółkami na łuku nadwieszonym w II kondygnacji; trójkątnymi naczółkami w III kondygnacji oraz gzymsami nadokiennymi w IV kondygnacji; w polach naczółków stylizowane konchy muszli). Szczyt ze spływami o linii wklęsło-wypukłej, ujęty pilastrami i profilowanymi gzymsami, zwieńczony naczółkiem segmentowym ozdobionym konchą muszli oraz sterczynami. Otwory okienne szczytu w opaskach; w II kondygnacji niewielkie tynkowe, gładkie tondo imitujące okulus. W dużej mierze zachowana drewniana stolarka okienna, z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami. Drzwi bramne wtórne, drewniane, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe, ze stałym nadświetlem.
Elewacja tylna w całości tynkowana, bez dekoracji.

Klatka schodowa w trakcie tylnym, usytuowana obok sieni przejazdowej. Strop sieni ozdobiony fasetą ze sztukatorskim ornamentem roślinnym. Na ścianach pozostałości secesyjnej dekoracji ramowej z głowami kobiecymi w wici kwiatowej. Schody w przyziemiu zabiegowe, przechodzące w dwubiegowe powrotne, drewniane, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i ozdobnymi słupkami.

Przed fasadą niewielki ogródek z kutym ogrodzeniem o formach historyzujących, na podmurówce.

Stan zachowania:
— dość dobry, uszkodzenia detali architektonicznych fasady.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych, forma szczytu i lukarn;
— ceglana licówka i tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych;
— kute balustrady balkonów;
— klatka schodowa;
— kute ogrodzenie przed fasadą.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. D. Chłapowskiego 7 (fot. 102)

Kamienica czynszowa, wzn. w 1905 r., secesja z motywami neobarokowymi.
Mur., tynk., podpiwniczona, czterokondygnacyjna, z czterokondygnacyjnym, czworobocznym ryzalitem w fasadzie, zwieńczonym spłaszczonym szczytem, zamkniętym gzymsem o linii wklęsło-wypukłej, ponad którym w połaci ceramicznego dachu facjata nakryta dachem naczółkowym. Przy facjacie dwie lukarny z dachami pulpitowymi. Elewacja tylna nie rozczłonkowana.
Fasada 6-osiowa, z 2-osiowym ryzalitem w 4-5 osi oraz loggiami w 6 osi II-IV kondygnacji, zamkniętymi pełnymi, murowanymi balustradami na odcinku koła i przylegającymi do ryzalitu. Otwór loggii w ostatniej kondygnacji o wyoblonych, górnych narożach; porte-fenêtre prowadzące na loggie trójdzielne. W przyziemiu 6 osi prostokątna brama przejazdowa. Pierwsza oś fasady z otworem drzwiowym w przyziemiu i otworami okiennymi klatki schodowej powyżej, V-kondygnacyjna, nieznacznie, prostokątnie wyładowana w partii dachu. Otwór drzwiowy zamknięty łukiem odcinkowym i obwiedziony profilowaną opaską, w portalu z dwóch pilastrów dźwigających gzyms o linii stylizowanego łuku nadwieszonego, zwieńczony przerwanym naczółkiem wklęsło-wypukłym z motywem kartuszowym, który stanowi jednocześnie podokiennik otworu okiennego umieszczonego powyżej. Nadproże dekorowane klińcowym kluczem; kartusz girlandą. Facjata 2-osiowa, ujęta pilastrami, na których gzyms; w szczycie okulus. Cokół ceglany; detal architektoniczny wyrobiony w tynku: płytkie pasy boniowania w obrębie I i II kondygnacji z zaakcentowaniem nadproży otworów; fakturowe płyciny dekorujące górną część ryzalitu i facjatę; opaski okienne; portal. Stolarka okienna drewniana, z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami. Częściowo zachowane pierwotne, kolorowe oszklenie okien klatki schodowej. Drzwi wejściowe drewniane, neoba-

rokowe, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe, ze stałym nadświetlem. Górne kwatery przeszklone, z częściowo zachowanym, kryształowym oszkleniem.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie przednim, schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z balustradą o uproszczonych formach. Na ścianach częściowo zachowana okładzina ceramiczna z ciemnozielonych kafli dekorowanych pasami czerwono-zielonego ornamentu. Posadzka ceramiczna.

Przed fasadą zachowane kute ogrodzenie o formach historyzujących, na podmurówce.

Stan zachowania:
— dość dobry, uszkodzenia tynków i detali architektonicznych fasady.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych, forma facjaty i lukarn;
— detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych;
— klatka schodowa;
— kute ogrodzenie przed fasadą.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym okładziny ceramiczne, sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. D. Chłapowskiego 8 (fot. 103)

Kamienica czynszowa, wzn. w 1905 r., secesja.
Mur., tynk., podpiwniczona, czterokondygnacyjna, z czterokondygnacyjnym, czworobocznym ryzalitem w fasadzie, nakrytym spłaszczonym dachem dwuspadowym, ponad którym w połaci ceramicznego dachu facjata opracowana w formie szczytu z dachem dwuspadowym. Przy facjacie niewielka, drewniana lukarna także z dachem dwuspadowym. Elewacja tylna nie rozczłonkowana.
Fasada 4-osiowa, z ryzalitem w 3 osi oraz płytkimi loggiami przechodzącymi w prostokątne balkony w 4 osi. Balustrada balkonu w I kondygnacji pełna, murowana, wyżej balustrady ażurowe, kute. Porte-fenêtre prowadzące na balkony trójdzielne. Otwór loggii w ostatniej kondygnacji o wyoblonych, górnych narożach. Otwór drzwiowy w 1 osi przyziemia ujęty boniowanym portalem zwieńczonym gzymsem na łuku wklęsło-wypukłym. Nad nim otwory okienne klatki schodowej, z okrągłym okulusem w V kondygnacji. Ryzalit w przyziemiu 2-osiowy, wyżej otwory okienne w formie prostokątnego triforium, z szerszą częścią środkową i węższymi częściami bocznymi. Dodatkowe otwory okienne w bocznych ścianach ryzalitu. Facjata 2-osiowa. Detal architektoniczny wyrobiony w tynku: płytkie pasy boniowania w obrębie całej fasady; fakturowe płyciny podokienników i dekoracyjne pasy pionowe; fakturowa opaska ujmująca otwory okienne III i IV kondygnacji klatki schodowej; obramienia okienne; dekoracja szczytów ryzalitu i facjaty. Okulus klatki schodowej obwiedziony sztukatorskim, stylizowanym wieńcem. W szczycie facjaty owalne tondo ujęte girlandami z napisem: „Anno 1905”. Stolarka okienna drewniana, z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami. Częściowo zachowane pierwotne, kolorowe oszklenie okien klatki schodowej. Drzwi wejściowe drewniane, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe, wtórne.

Elewacja tylna bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie przednim, schody drewniane, dwubiegowe powrotne. Posadzka ceramiczna, z bordiurą i ornamentem geometrycznym.

Przed fasadą zachowane kute ogrodzeniem o formach historyzujących, na podmurówce.

Stan zachowania:
— dość dobry, uszkodzenia detali architektonicznych i tynków fasady.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych, forma facjaty;
— detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych;
— klatka schodowa;
— kute ogrodzenie przed fasadą.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych, posadzki ceramiczne.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. D. Chłapowskiego 9 (fot. 104)

Kamienica czynszowa, wzn. w 1905 r., secesja.
Mur., tynk., podpiwniczona, czterokondygnacyjna, z czterokondygnacyjnym, czworobocznym ryzalitem w fasadzie, ponad którym w połaci ceramicznego dachu trójboczna facjata nakryta dachem wielospadowym. Przy facjacie niewielka, drewniana lukarna z dachem dwuspadowym. Elewacja tylna nie rozczłonkowana.
Fasada 5-osiowa, z loggiami w 1 osi przechodzącymi w balkony z kutymi balustradami. Porte-fenêtre prowadzące na balkony trójdzielne. Otwór loggii w ostatniej kondygnacji o wyoblonych, górnych narożach. W 2-3 osi ryzalit zamknięty uproszczonym gzymsem, z dodatkowymi otworami okiennymi w ścianach bocznych. Facjata 2-osiowa, zwieńczona analogicznym gzymsem. Otwór drzwiowy w 5 osi przyziemia ujęty uproszczonym portalem uszakowym, ponad którym profilowany gzyms. Nad nim cztery otwory okienne klatki schodowej (ostatni zdwojony). Detal architektoniczny wyrobiony w tynku: płytkie pasy boniowania w przyziemiu; wyżej tynk fakturowy; profilowany gzyms nad przyziemiem; uproszczone gzymsy wieńczące; opaski i obramienia okienne, W dużej mierze zachowana drewniana stolarka okienna z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami. Drzwi wejściowe drewniane, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe; w górnych kwaterach przeszklenia zamknięte półkoliście.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie przednim, schody drewniane, dwubiegowe powrotne z tralkową balustradą i ozdobnym słupkiem. Posadzka ceramiczna z bordiurą i geometrycznym wzorem.

Przed fasadą zachowane kute ogrodzenie o formach historyzujących, na podmurówce.

Stan zachowania:
— dość dobry, uszkodzenia detali architektonicznych i tynków fasady.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych, forma facjaty;
— detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych;
— klatka schodowa;
— kute ogrodzenie przed fasadą.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. D. Chłapowskiego 10 (fot. 105)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1905 r., secesja z motywami neobarokowymi.
Mur., tynk., podpiwniczona, czterokondygnacyjna, z czworobocznym ryzalitem w fasadzie zwieńczonym nad IV kondygnacją przerwanym naczółkiem, ponad którym trójboczna facjata nakryta dachem wielospadowym, stanowiąca jednocześnie V kondygnację ryzalitu. Przy facjacie niewielka, drewniana lukarna z dachem dwuspadowym. Elewacja tylna nie rozczłonkowana.
Fasada 5-osiowa, z loggiami w 1 osi przechodzącymi w balkony o ażurowych, kutych balustradach. Porte-fenêtre prowadzące na balkony trójdzielne. Otwór loggii w ostatniej kondygnacji o wyoblonych, górnych narożach. W 2 i 3 osi ryzalit z dodatkowymi otworami okiennymi w ścianach bocznych. Naczółek wieńczący ryzalit trójkątny przerwany przylegający do przedniej ściany facjaty, dekorowany na osi symetrii schodkową sterczyną zamkniętą łukiem nadwieszonym o wykroju wklęsło-wypukłym, ozdobioną motywem chrząstkowo-wolutowym i girlandą. Facjata 2-osiowa, z przednią ścianą ujętą pilastrami i zwieńczoną szczytem o nadwieszonym łuku wklęsło-wypukłym. W zwieńczeniu szczytu okulus w opasce. Otwór drzwiowy w 5 osi przyziemia ujęty uproszczonym, boniowanym portalem, zamknięty gzymsem na spłaszczonym łuku dzwonowatym, ozdobiony kluczem. Nad nim cztery otwory okienne klatki schodowej (ostatni zamknięty łukiem nadwieszonym). Detal architektoniczny fasady wyrobiony w tynku, bardzo bogaty: profilowany gzyms cokołowy; fakturowe płaszczyzny ścian w przyziemiu; pasy gzymsowe nad I i II kondygnacją; profilowany gzyms wieńczący; lizeny ujmujące naroża ryzalitu w II kondygnacji; pilastry w wielkim porządku rozczłonkowujące III i IV kondygnację ryzalitu i fasady; portal oraz obramienia okienne (z boni w przyziemiu; z nadokiennikami i ozdobnymi fartuchami podokiennymi w IV kondygnacji). Głowice pilastrów w ryzalicie dekorowane płaskorzeźbionymi głowami kobiecymi i męską. Stolarka okienna drewniana, z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami. Częściowo zachowane kolorowe oszklenie okien klatki schodowej. Drzwi wejściowe secesyjne, drewniane, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe ze stałym nadświetlem; w górnych kwaterach przeszklenia.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie przednim, schody drewniane, dwubiegowe powrotne.

Przed fasadą niewielki ogródek z kutym ogrodzeniem o formach historyzujących, na podmurówce.

Stan zachowania:
— dość dobry, uszkodzenia detali architektonicznych i tynków fasady.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych, forma facjaty;
— detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych;
— klatka schodowa;
— kute ogrodzenie ogródka przed fasadą.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. D. Chłapowskiego 11 (fot. 106)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1905 r., secesja z elementami neorenesansowymi.
Mur., tynk., podpiwniczona, czterokondygnacyjna, z czterokondygnacyjnym, ryzalitem w fasadzie nakrytym spłaszczonym, trójspadowym dachem, ponad którym w połaci dachowej budynku facjata opracowana w formie szczytu. Przy facjacie niewielka, drewniana lukarna z dachem pulpitowym. Elewacja tylna nie rozczłonkowana.
Fasada 3-osiowa, z odcinkowym otworem drzwiowym w 1 osi przyziemia, ujętym uproszczonym, boniowanym portalem, zamkniętym wyłamanym gzymsem, ozdobionym kluczem i wolutami. Nad nim cztery otwory okienne klatki schodowej (ta część fasady nieznacznie wyższa w stosunku do części pozostałej). W 2 osi elewacji trójosiowy, trójboczny ryzalit, wyoblony w partii przyziemia, ujęty w III kondygnacji pilastrami dźwigającymi trójkątne naczółki z dekoracją wolutowo-roślinną. Facjata 2-osiowa, z pilastrami w narożach, zwieńczona trójkątnym szczytem, w którym okulus. W 3 osi fasady loggie przechodzące w trójboczne balkony z ażurowymi, kutymi balustradami. Porte-fenêtre prowadzące na balkony trójdzielne. Otwór loggii w ostatniej kondygnacji o wyoblonych, górnych narożach. Detal architektoniczny fasady wyrobiony w tynku, bardzo bogaty: płytkie boniowanie w trzech dolnych kondygnacjach 1 osi fasady i II kondygnacji ryzalitu; pas gzymsowy nad III kondygnacją; profilowany gzyms wieńczący; pasy cokołowo-gzymsowe stanowiące jednocześnie podokienniki ryzalitu (ozdobione w II kondygnacji ornamentem okuciowym, w III kondygnacji prostokątnymi płycinami); pilastry i naczółki dekorujące ryzalit; portal; obramienia okienne oraz dekoracja facjaty. Stolarka okienna drewniana, z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami. Częściowo zachowane kolorowe oszklenie okien klatki schodowej. Drzwi wejściowe secesyjne, drewniane, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe ze stałym nadświetlem; w górnych kwaterach przeszklone.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie przednim, schody drewniane, dwubiegowe powrotne z tralkową balustradą i ozdobnym słupkiem.

Przed fasadą zachowane kute ogrodzenie o formach historyzujących, na podmurówce.

Stan zachowania:
— dość dobry, znaczne uszkodzenia tynków i detali architektonicznych fasady.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:

— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych, forma facjaty;
— detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych;
— klatka schodowa;
— kute ogrodzenie przed fasadą.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. D. Chłapowskiego 12 (fot. 107)

Kamienica czynszowa, wzn. w 1901 r., secesja z elementami neobaroku.
Mur., tynk., podpiwniczona, czterokondygnacyjna, z pierwszą i trzecią osią w fasadzie w formie pseudoryzalitów zwieńczonych ozdobnymi szczytami. Ponad fasadą połać dachu z pokryciem ceramicznym, na osi której drewniana lukarna zamknięta spłaszczonym łukiem wklęsło-wypukłym. Elewacja tylna rozczłonkowana V-kondygnacyjnym ryzalitem mieszczącym klatkę schodową oraz bocznym skrzydłem oficynowym.
Fasada 4-osiowa, z pierwszą osią opracowaną w formie ryzalitu pozornego wyznaczonego przez pilastry w wielkim porządku ujmujące w II-IV kondygnacji arkadę o łuku koszowym, w której loggie przechodzące w balkony opracowane odmiennie dla każdej kondygnacji. Pseudoryzalit zwieńczony I-kondygnacyjnym, 1-osiowym szczytem wolutowym z wyłamaną częścią górną w kształcie tonda, na której sterczyna w formie kuli. W tondzie dekoracja z liści palmowych ponad uskrzydloną głową anioła. W przyziemiu pseudoryzalitu otwór okienny zamknięty półkoliście, wyżej balkony: prostokątny z tralkową balustradą, dzieloną murowanymi słupkami (w II kondygnacji); prostokątny-wyłamany z balustradą z tralek i murowanych słupków połączoną z kutą, ażurową częścią czołową (w III kondygnacji); na łuku wklęsło-wypukłym z kutą balustradą (w IV kondygnacji). Porte-fenêtre prowadzące na balkony dwudzielne. Otwory okienne 2 i 3 osi fasady umieszczone blisko siebie, w II-IV kondygnacji ujęte wspólnym obramieniem ramowym; w przyziemiu poprzedzone niewielkim tarasem o pełnej, murowanej balustradzie. Czwarta oś fasady opracowana jako ryzalit pozorny zwieńczony szczytem bez otworów, z wklęsłymi bokami, wyłamanym u góry w formę tonda. W polu szczytu inicjały A.D i częściowo uszkodzona data: „...01”. W przyziemiu pseudoryzalitu otwór drzwiowy zamknięty pełnym łukiem, w profilowanym obramieniu uszakowym, z archiwoltą ozdobioną wolutami ze stylizowanym ornamentem cekinowym oraz klińcowym kluczem. Umieszczone nad nim otwory okienne trójdzielne, ostatni zamknięty pełnym łukiem. Detal architektoniczny fasady wyrobiony w tynku, bardzo bogaty: pasy boniowania i profilowany gzyms w przyziemiu; pasowy gzyms wieńczący; pilastry w wielkim porządku ozdobione pod głowicami roślinnymi zawieszkami oraz dekoracją ramową; obramienia okienne z ozdobnymi fartuchami podokienników; obramienie drzwiowe. Stolarka okienna drewniana, z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami. Drzwi wejściowe o formach historyzujących, drewniane, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe ze stałym nadświetlem; w górnych kwaterach przeszklenia.
Elewacja tylna z zachowanymi elementami pierwotnej dekoracji w postaci tynkowanego, profilowanego obramienia otworu drzwiowego oraz ceglanego zwieńczenia ryzalitu klatki schodowej.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona sienią ze schodami wyrównawczymi. Dolna partia ścian sieni boniowana, obwiedziona profilowanym gzymsem. Na stropie zachowana pozostałość dawnej dekoracji sztukatorskiej w postaci rozety. Ponadto zachowane drewniane,

dwuskrzydłowe, częściowo przeszklone drzwi wewnętrzne oddzielające sień od klatki schodowej oraz częściowo drzwi prowadzące do mieszkań.
Schody drewniane, dwubiegowe powrotne z tralkową balustradą i ozdobnymi słupkami.

Przed fasadą niewielki ogródek z kutym ogrodzeniem o formach historyzujących, na podmurówce.

Stan zachowania:
— dość dobry, uszkodzenia detali architektonicznych fasady.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych, forma szczytów;
— detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych;
— klatka schodowa;
— kute ogrodzenie ogródka przed fasadą.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. D. Chłapowskiego 13 (fot. 108)

Kamienica czynszowa lub budynek należący do zabudowań fabrycznych – obecnie Wyższa Szkoła Medyczna LZDZ w Legnicy, wzn. w l. 1901-1904, historyzm.
Mur., tynk., z ceglanym detalem architektonicznym, podpiwniczona, trójkondygnacyjna, z drugą osią w fasadzie zwieńczoną trójkątnym, wyłamanym szczytem. Nakryta ceramicznym dachem łamanym, z dwoma drewnianymi lukarnami o dachach pulpitowych ponad fasadą. Elewacja tylna przylega do III-kondygnacyjnego dawnego budynku fabrycznego – ob. oficynowego.
Fasada budynku 3-osiowa, z pierwszą osią poprzedzoną ceglanym, zamkniętym gankiem, na którym taras z murowaną balustradą. Przed gankiem kilkustopniowe schody; otwór drzwiowy zamknięty wyłamanym łukiem odcinkowym. Fasada ujęta ceglanym podziałem ramowym z kostkowymi gzymsami międzykondygnacyjnymi i rozbudowanym gzymsem wieńczącym. W 2-3 osi przyziemia tynkowana, koszowa blenda, w której odcinkowe otwory okienne z podokiennikami. W szczycie w 3 osi dodatkowy otwór okienny zamknięty pełnym łukiem. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami. Drzwi wejściowe o formach historyzujących, drewniane, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe ze stałym nadświetlem; w górnych kwaterach przeszklenia.
Elewacja boczna i tylna oraz wnętrza bez cech stylowych.
Przed fasadą zachowany relikt niewielkiego ogródka. Ogrodzenie współczesne, metalowe.
Stan zachowania:
— dość dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— ceglany detal architektoniczny elewacji;

— wykrój i układ otworów, zachowana stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Zabudowania fabryczne — obecnie budynki oficynowe wzn. na przełomie XIX/XX w.: III- i II-kondygnacyjny, przylegające do siebie, nakryte spłaszczonymi dachami dwuspadowymi o wysuniętych okapach.
Elewacja frontowa budynku III-kondygnacyjnego rozczłonkowana ceglanymi gzymsami; wokół prostokątnych otworów opaski gzymsowe.
Otwory okienne budynku II-kondygnacyjnego zamknięte odcinkowo, w II kondygnacji nadproża zaakcentowane klińcowym układem cegieł.
Ochronie podlegają bryły budynków i zachowany detal architektoniczny.

- ul. D. Chłapowskiego 18 (fot. 109)

Kamienica czynszowa, wzn. w l. 1901-1904, neogotyk.
Mur., tynk., część fasady i detal w wątku ceglanym. Kamienica podpiwniczona, czterokondygnacyjna, nakryta dachem łamanym. Elewacja tylna częściowo pięciokondygnacyjna, rozczłonkowana nieregularnie ryzalitem mieszczącym klatkę schodową oraz niewielkim bocznym skrzydłem oficynowym.
Fasada 8-osiowa, z ceglanym przyziemiem, ujęta po bokach dwoma 2-osiowymi, kompozycyjnymi ryzalitami pozornymi (wyodrębnionymi przez detal, a nie wyładowanie przed lico elewacji), zwieńczonymi wysokimi, I-kondygnacyjnymi 2-osiowymi szczytami trójkątnymi z czworobocznymi sterczynami przypominającymi blanki. Czwarta i piąta oś fasady poprzedzona czworobocznym, III-kondygnacyjnym ryzalitem, na którym taras z murowaną, pełną balustradą ozdobioną fryzem arkadkowym. Dodatkowe otwory okienne w ścianach bocznych ryzalitu. W 3 i 7 osi II-III kondygnacji porte-fenêtre poprzedzone kwadratowymi balkonami o wyoblonym narożu, przylegającymi do ryzalitu; balustrady balkonów kute. Ryzality pozorne zaakcentowane lizenami przechodzącymi w rodzaj arkadowania; otwory okienne IV kondygnacji i szczytu zdwojone, półokrągłe. Pozostałe otwory okienne fasady zamknięte łukami koszowymi. Otwór drzwiowy w skrajnej osi ryzalitu (4 osi fasady) zamknięty odcinkowo, ujęty uproszczonym portalem z wyłamanym, trójkątnym szczytem i rozszerzającymi się ku dołowi węgarami. Detal architektoniczny w całości ceglany: gzyms kostkowy nad przyziemiem; arkadkowy gzyms wieńczący; obramienia okienne z podokiennikami; szczyty; portal; łuki arkad dekorujące elewację. Ponad fasadą połać dachu z pokryciem ceramicznym, w której duża, siedmiodzielna, drewniana lukarna z dachem wielospadowym i naczółkiem pośrodku. W dużej mierze zachowana drewniana stolarka okienna, z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami. Drzwi wejściowe drewniane, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe, ze stałym nadświetlem; przeszklone górne kwatery o fantazyjnym obrysie.
Elewacja tylna w całości tynkowana, z ceglanym cokołem, pasami gzymsowymi oraz obramieniami otworów.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona sienią z drewnianymi schodami wyrównawczymi. Strop sieni ozdobiony fasetą z secesyjnym, sztukatorskim ornamentem roślinnym. Posadzka ceramiczna z geometrycznym wzorem i bordiurą.
Zachowane secesyjne ramowo-płycinowe, drewniane, częściowo przeszklone, dwuskrzydłowe drzwi oddzielające sień od klatki schodowej.
Schody dwubiegowe powrotne, drewniane, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i ozdobnymi słupkami.

Przed fasadą niewielki ogródek z kutym ogrodzeniem o formach historyzujących, na podmurówce.

Stan zachowania:
— dość dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych, forma szczytów i lukarny;
— ceglana licówka i detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych;
— kute balustrady balkonów;
— klatka schodowa;
— kute ogrodzenie ogródka przed fasadą.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych, posadzki.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. D. Chłapowskiego 19 (fot. 110, 111)

Kamienica czynszowa, wzn. w 1903 r., historyzm z elementami neogotyku i neorenesansu.
Mur., tynk., podpiwniczona, czterokondygnacyjna, z II-kondygnacyjnym, 2-osiowym szczytem na osi symetrii fasady. Ponad elewacją frontową połać dachu z pokryciem ceramicznym, w której dwie niewielkie, drewniane lukarny z trójspadowymi dachami, usytuowane po bokach szczytu. Elewacja tylna rozczłonkowana V-kondygnacyjnym ryzalitem środkowym, mieszczącym klatkę schodową i piony sanitarne.
Fasada 6-osiowa, z otworem drzwiowym w 4 osi, szczytem w 3-4 osi oraz lukarnami ponad 2 i 5 osią. Trzecia i czwarta oś w obrębie II-IV kondygnacji poprzedzona prostokątnymi balkonami wspartymi na trzech konsolach dekorowanych ornamentem roślinnym, osadzonych na ozdobnych wspornikach (środkowe wsporniki naprzemian w kształcie głów męskiej i kobiecej). Balustrady balkonów ażurowe, kute. Szczyt zamknięty podwyższonym łukiem pełnym, zwieńczony ostrołukową sterczyną skomponowaną ze środkowego trójkątnego pinakla i dwóch bocznych sterczyn półokrągłych spiętych dwoma gzymsami; po bokach szczytu dwie dodatkowe sterczyny okrągłe. Ponad otworami okiennymi zamkniętymi łukami koszowymi, okulus z nadokiennikiem stanowiącym podstawę pinakla ze zwieńczenia. Pozostałe otwory okienne w fasadzie: prostokątne w przyziemiu; o wklęsłych górnych narożach w II kondygnacji; o zaokrąglonych górnych narożach powyżej. Otwór drzwiowy ujęty fantazyjnym portalem, obwiedziony profilowaną opaską o łuku wklęsło-trójkątnym. Detal architektoniczny wyrobiony w tynku: pasy boniowania i profilowany gzyms w przyziemiu; pasy gzymsowe; uproszczony, profilowany gzyms wieńczący; różnorodnie opracowane, profilowane obramienia okienne z przewiązkami (obramienia w przyziemiu i III kondygnacji z łukami w ośli grzbiet; w II kondygnacji z łukami kotarowymi; w IV kondygnacji ze spłaszczonym łukiem trójlistnym); płyciny podokienników i fartuchy podokienne, portal i dekoracja szczytu. Stolarka okienna drewniana, z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami. Drzwi wejściowe drewniane, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe, ze stałym nadświetlem i przeszklonymi górnymi kwaterami o fantazyjnym obrysie, ozdobione ornamentem roślinnym.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona sienią, której ściany dekorowane arkadowaniem z pilastrów dźwigających profilowane, pełne archiwolty. Wolutowe głowice pilastrów ozdobione głowami kobiecymi, wtopione we fryz obiegający ściany ozdobiony motywami

kartuszy ujętych girlandami. Na stropie faseta ze sztukatorskim, secesyjnym ornamentem roślinno-geometrycznym. Schody dwubiegowe powrotne, drewniane, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i ozdobnymi słupkami.

Przed fasadą niewielki ogródek z kutym ogrodzeniem na podmurówce, ujęty murowanymi, tynkowanymi słupkami pokrytymi dekoracją secesyjną.

Stan zachowania:
— dość dobry, uszkodzenia detali architektonicznych fasady.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych, formę lukarn;
— detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych;
— kute balustrady balkonów;
— klatka schodowa;
— kute ogrodzenie przed fasadą wraz ze słupkami.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych. Wskazanie oczyszczenie wystroju sieni z warstw farby olejnej.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. D. Chłapowskiego 20 (fot. 112, 113)

Kamienica czynszowa, wzn. w l. 1901-1904, historyzm z elementami neogotyku.
Mur., tynk., podpiwniczona, czterokondygnacyjna, z III-kondygnacyjnym ryzalitem w fasadzie, zwieńczonym tarasem, ponad którym 2-osiowy szczyt nad IV kondygnacją. Połać łamanego dachu nad fasadą z pokryciem ceramicznym oraz trzema niewielkimi, drewnianymi lukarnami z trójspadowymi dachami. Elewacja tylna rozczłonkowana V-kondygnacyjnym ryzalitem środkowym mieszczącym klatkę schodową i piony sanitarne.
Fasada 8-osiowa, z ryzalitem w 3-4 osi, poprzedzona w 2 oraz 7-8 osi prostokątnymi balkonami. Balkony wsparte na konsolach osadzonych na wspornikach w formie ozdobnie ujętych kaboszonów, głów delfinów, plecionek, masek i głowy kobiecej. Konsole dekorowane motywami tarcz herbowych w labrach Balustrady balkonów ażurowe, kute (w 2 osi II kondygnacji murowane, z ażurową plecionką). W 2 osi balkony tylko w obrębie II i III kondygnacji; partia przyziemia pod balkonem w 7-8 osi zabudowana. Ryzalit czworoboczny, z dodatkowymi otworami okiennymi w ścianach bocznych. Jednoosiowy w I-II kondygnacji z dużymi trójdzielnymi, otworami okiennymi zamkniętymi łukiem odcinkowym; w III kondygnacji 2-osiowy. Naroża ryzalitu w III i IV kondygnacji cofnięte, ozdobione kolumnami o gładkich trzonach i głowicach z kiściami winogron. Balustrada tarasu ażurowa z motywami czterolistka, ujęta murowanymi, tynkowanymi słupkami, na których ustawione wazy. Szczyt o wyoblonych bokach zamknięty schodkowo, zwieńczony sterczyną w której półokrągły otwór. Otwory okienne I i II kondygnacji fasady oraz III kondygnacji ryzalitu opracowane podobnie zamknięte łukami odcinkowymi; wyżej otwory okienne prostokątne. Otwór drzwiowy w 5 osi ujęty rodzajem portalu wyładowanego przed lico fasady i zwieńczonego naczółkiem o półokrągłej, wyłamanej linii, w którego polu tabliczka z napisem: „SALVE” na lwiej masce, obwiedziona wicią roślinno-owocową; ponad tabliczką sowa. Detal architektoniczny tynko-

wany: profilowane gzymsy międzykondygnacyjne ryzalitu oraz I i II kondygnacji fasady; profilowany gzyms wieńczący; podokienne pasy fryzowe w II i III kondygnacji ryzalitu (z plecionką w II kondygnacji); różnorodnie opracowane obramienia okienne (odcinkowe w przyziemiu i II kondygnacji; z łukami w ośli grzbiet w III kondygnacji; z łukami Tudora w IV kondygnacji); płyciny i gzymsy podokienne; portal oraz dekoracja szczytu z ornamentem roślinnym w zwieńczeniu i pasie podokiennym. Stolarka okienna drewniana, z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami. Częściowo zachowane kolorowe przeszklenie okien klatki schodowej. Drzwi wejściowe drewniane, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe, ze stałym nadświetlem i przeszklonymi górnymi kwaterami o fantazyjnym obrysie, ozdobione ornamentem roślinnym.
Elewacja tylna w całości tynkowana, z gładkimi opaskami wokół otworów okiennych.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona sienią, której ściany ozdobione bogatą, neobarokową, sztukatorską dekoracją ramową z panopliami w polach. Na stropie faseta pokryta motywami kwiatowymi w wazach oraz dekoracja malarska w postaci bordiury z wici roślinno-kwiatowej ujmującej obłoki. Schody dwubiegowe powrotne, drewniane, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i ozdobnymi słupkami. Zachowane secesyjne, drewniane, dwuskrzydłowe, częściowo przeszklone drzwi o konstrukcji ramowo-listwowej, oddzielające sień od klatki schodowej oraz część wewnętrznej stolarki drzwiowej.

Przed fasadą niewielki ogródek z zachowanym kutym ogrodzeniem na podmurówce, z murowanym, tynkowanym słupkiem.

Stan zachowania:
— dość dobry, uszkodzenia detali architektonicznych fasady.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych, forma lukarn;
— detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych;
— kute balustrady balkonów;
— kute ogrodzenie przed fasadą wraz ze słupkiem.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. D. Chłapowskiego 21 (fot. 114)

Kamienica czynszowa, wzn. w 1905 r., historyzm z elementami neogotyku – fasada budynku scalona kompozycyjnie z fasadą kamienicy nr 22.
Mur., tynk., podpiwniczona, czterokondygnacyjna, z I-kondygnacyjnym, 2-osiowym szczytem na osi symetrii fasady. Nakryta dachem łamanym, z połacią o ceramicznym pokryciu nad fasadą, w której niewielka, drewniana lukarna z dwuspadowym dachem. Elewacja tylna rozczłonkowana bocznym skrzydłem oficynowym.
Fasada 7-osiowa, z prostokątnym otworem wejściowym w 4 osi oraz płytkimi logiami w 1-2 osi, zamkniętymi trójbocznymi, pełnymi murowanymi balustradami. Otwór loggii w II kondygnacji zamknięty łukiem spłaszczonym, w IV kondygnacji łukiem koszowym. W piątej osi porte-fenêtre poprzedzone prostokątnymi balkonami o ażurowych, kutych balustradach,

wspartymi na ozdobnych konsolach. Szczyt trójkątny, z dekoracją schodkową złożoną z pinakli i gzymsów, zwieńczony sterczynami; otwory okienne zdwojone. Otwory okienne w fasadzie i loggiach prostokątne, w IV kondygnacji zamknięte łukami koszowymi; ujęte fantazyjnymi obramieniami z łukami kotarowymi w II kondygnacji oraz motywem trójliścia w III kondygnacji. Detal architektoniczny tynkowany: płytkie boniowanie całości fasady z zaakcentowaniem nadproży otworów przyziemia; profilowane gzymsy międzykondygnacyjne i wieńczący; różnorodnie opracowane obramienia okienne (dekorowane w III kondygnacji motywami kwiatowymi i głowami kobiecymi w płycinach podokienników); dekoracja szczytu. Stolarka okienna drewniana, z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami. Drzwi wejściowe drewniane, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe, ze stałym nadświetlem, pierwotnie częściowo przeszklone.
Elewacja tylna w całości tynkowana, bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona sienią, z drewnianymi schodami wyrównawczymi. Na stropie sieni faseta z secesyjną sztukatorską dekoracją roślinną. Posadzka ceramiczna o geometrycznym wzorze, obwiedziona bordiurą z wici roślinnej.
Schody dwubiegowe powrotne, drewniane, z balustradą z l. 20. XX w.

Przed fasadą niewielki ogródek z kutym ogrodzeniem o formach historyzujących, na podmurówce.

Stan zachowania:
— dość dobry, uszkodzenia tynków fasady.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych, forma lukarny;
— detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych;
— kute balustrady balkonów;
— kute ogrodzenie przed fasadą.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych, posadzki.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. D. Chłapowskiego 22 (fot. 115, 116)

Kamienica czynszowa, wzn. w 1905 r., historyzm z elementami neogotyku – fasada budynku scalona kompozycyjnie z fasadą kamienicy nr 21.
Mur., tynk., podpiwniczona, czterokondygnacyjna, z I-kondygnacyjnym, 2-osiowym szczytem na osi symetrii fasady. Nakryta dachem łamanym, z połacią o ceramicznym pokryciu nad fasadą, w której dwie niewielkie, drewniane lukarny z dwuspadowymi dachami, po bokach szczytu. Elewacja tylna rozczłonkowana bocznym skrzydłem oficynowym.
Fasada 7-osiowa, z prostokątnym otworem wejściowym w 4 osi oraz płytkimi logiami w 6-7 osi, zamkniętymi trójbocznymi, pełnymi murowanymi balustradami. Otwór loggii w II kondygnacji zamknięty łukiem spłaszczonym, w IV kondygnacji łukiem koszowym. W trzeciej osi porte-fenêtre poprzedzone prostokątnymi balkonami o ażurowych, kutych balustradach, wspartymi na ozdobnych konsolach. Szczyt trójkątny, z dekoracją schodkową złożoną z pinakli i gzymsów, zwieńczony sterczynami; otwory okienne zdwojone. Otwory okienne w fasa-

dzie i loggiach prostokątne, w IV kondygnacji zamknięte łukami koszowymi; ujęte fantazyjnymi obramieniami z łukami kotarowymi w II kondygnacji oraz motywem trójliścia w III kondygnacji. Detal architektoniczny wyrobiony w tynku: płytkie boniowanie całości fasady z zaakcentowaniem nadproży otworów przyziemia; profilowane gzymsy międzykondygnacyjne i wieńczący; różnorodnie opracowane obramienia okienne (dekorowane w III kondygnacji motywami kwiatowymi i głowami kobiecymi w płycinach podokienników); dekoracja szczytu. Stolarka okienna drewniana, z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami. Drzwi wejściowe drewniane, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe, częściowo przeszklone, ze stałym nadświetlem, w którym zachowane fragmenty witraża z bordiurą wypełnioną ornamentem z gałązek oliwnych.
Elewacja tylna w całości tynkowana, bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona sienią, ze schodami wyrównawczymi z lastryka. Na stropie sieni faseta ze sztukatorską dekoracją roślinną. Schody dwubiegowe powrotne, drewniane, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i ozdobnymi słupkami.

Przed fasadą niewielki ogródek z kutym ogrodzeniem o formach historyzujących, na podmurówce.

Stan zachowania:
— dość dobry, uszkodzenia tynków fasady.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych, forma lukarn;
— detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych;
— kute balustrady balkonów;
— kute ogrodzenie przed fasadą.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych, witraże.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. D. Chłapowskiego 23 (fot. 117, 118)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1900 r., neorenesans północny.
Mur., tynk., fasada nad przyziemiem w wątku ceglanym. Kamienica podpiwniczona, czterokondygnacyjna, z III-kondygnacyjnym ryzalitem w fasadzie, zwieńczonym tarasem, ponad którym I-kondygnacyjny, 1-osiowy szczyt wieńczący IV kondygnację. Nad elewacją frontową połać dachu z pokryciem ceramicznym, w której dwie niewielkie, drewniane lukarny z dachami pulpitowymi, usytuowane po bokach szczytu. Elewacja tylna nie rozczłonkowana.
Fasada 5-osiowa, z półkoliście zamkniętym otworem wejściowym w 1 osi oraz czworobocznym ryzalitem w 3 osi. W 4 osi I-III kondygnacji porte-fenêtre poprzedzone prostokątnymi balkonami z kutymi balustradami, wspartymi na wolutowych konsolach. Ryzalit 1-osiowy, z dużymi, trójdzielnymi otworami okiennymi; dodatkowe otwory okienne w ścianach bocznych. Balustrada tarasu wieńczącego ryzalit, pełna, z narożnymi słupkami. Porte-fenêtre prowadzący na taras ujęty obramieniem z półkolistą, boniowaną archiwoltą, w której podłuczu dekoracja kwiatowa. Całość obramienia otworu stanowi zarazem podstawę zamkniętego półkoliście okna szczytu. Szczyt ze spływami o linii wklęsłej, zwieńczony naczółkiem o linii

wklęsło-wypukłej, ozdobiony po bokach i u góry sterczynami. Cokół oraz przyziemie fasady i ryzalitu tynkowane, boniowane z naprzemiennie pasami gładkimi i groszkowanymi oraz zaakcentowaniem nadproży otworów; wyżej okładzina ceglana. Detal architektoniczny wyrobiony w tynku: profilowany gzyms nad przyziemiem i II kondygnacją; pasy gzymsowe; konsolkowy gzyms wieńczący; obramienia okienne z płycinami podokienników (w II kondygnacji fasady i ryzalitu ozdobiony naczółkami na łuku nadwieszonym); dekoracja szczytu. Otwór drzwiowy w obramieniu z klińcowych, groszkowanych boni. Stolarka okienna drewniana, z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami. Drzwi wejściowe bogato zdobione, neorenesansowe, drewniane, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe, ze stałym nadświetlem. Górne kwatery przeszklone, w dolnych rauty, pomiędzy nimi ornament cekinowy.
Elewacja tylna w całości tynkowana, bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona sienią ze schodami wyrównawczymi. Ściany sieni dekorowane neobarokowym, sztukatorskim podziałem ramowym. Strop ujęty fasetą z dekoracją roślinną, obwiedziony dodatkową, ozdobną ramą, z rozbudowaną rozetą pośrodku. Zachowane ramowo-płycinowe, częściowo przeszklone, drewniane, dwuskrzydłowe drzwi oddzielające sień od klatki schodowej.
Schody dwubiegowe powrotne, drewniane, pierwotnie z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i ozdobnymi słupkami.

Przed fasadą niewielki ogródek z kutym, metalowym ogrodzeniem o formach historyzujących, na podmurówce.

Stan zachowania:
— dość dobry, uszkodzenia detali architektonicznych fasady.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— ceglana licówka i tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych;
— kute balustrady balkonów;
— kute ogrodzenie przed fasadą.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. D. Chłapowskiego 24 (fot. 119)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1900 r., neorenesans północny.
Mur., tynk., fasada nad przyziemiem w wątku ceglanym. Kamienica podpiwniczona, czterokondygnacyjna, z 2-osiową facjatą na osi symetrii nakrytą dwuspadowym dachem. Nad elewacją frontową połać łamanego dachu z pokryciem ceramicznym, w której cztery niewielkie, drewniane lukarny z trójkątnymi szczytami i dachami dwuspadowymi. Elewacja tylna rozczłonkowana środkowym V-kondygnacyjnym ryzalitem mieszczącym klatkę schodową.
Fasada w przyziemiu 7-; wyżej 6-osiowa, z półkoliście zamkniętym otworem wejściowym na osi symetrii, ujętym portalem. Ponadto 3, 4 i 5 oś przyziemia nieznacznie wyładowane przed lico dla zaakcentowania otworu drzwiowego. W 2- i 5 osi porte-fenêtre poprzedzone prostokątnymi balkonami wspartymi w II i III kondygnacji na ozdobnych konsolach ze wspornika-

mi w kształcie głów kobiecych. Balustrady balkonów kute, ażurowe. Otwory okienne przyziemia zamknięte półkoliście, pozostałe prostokątne. Otwór drzwiowy ujęty węgarami opracowanymi jako pilastry i profilowaną archiwoltą z klińcowym kluczem. Portal złożony z pilastrów o gładkich trzonach i uproszczonych głowicach, dźwigających profilowany gzyms, na którym trójkątny naczółek ze sterczyną w formie obelisku na wazie. Facjata ujęta pilastrami i spływami wolutowymi, zwieńczona trójkątnym naczółkiem z przedstawieniem kartusza z labrami, ozdobiona po bokach i u góry sterczynami. Cokół oraz przyziemie tynkowane, boniowane. Detal architektoniczny wyrobiony w tynku: profilowany gzyms nad przyziemiem; pasy gzymsowe; konsolkowy gzyms wieńczący; obramienia okienne (z naczółkami na łuku nadwieszonym w II kondygnacji; wyłamanymi, trójkątnymi w III kondygnacji; naczółki ozdobione motywami kartuszowymi); dekoracja szczytu. Stolarka okienna drewniana, z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami. Drzwi wejściowe neorenesansowe, bogato zdobione, drewniane, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe, ze stałym nadświetlem. Górne kwatery przeszklone, zamknięte półkoliście, w dolnych rauty.
Elewacja tylna w całości tynkowana, bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona sienią. Strop sieni ujęty fasetą ze sztukatorską dekoracją kwiatową, ozdobiony pośrodku rozbudowaną rozetą. Zachowane drewniane, ramowo-listwowe, dwuskrzydłowe drzwi oddzielające sień od klatki schodowej oraz częściowo drzwi prowadzące do mieszkań.
Schody dwubiegowe powrotne, drewniane, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i ozdobnymi słupkami.

Przed fasadą niewielki ogródek z kutym, metalowym ogrodzeniem o formach historyzujących, na podmurówce.

Stan zachowania:
— dość dobry, uszkodzenia detali architektonicznych fasady.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— ceglana licówka i tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych;
— kute balustrady balkonów;
— kute ogrodzenie przed fasadą.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. D. Chłapowskiego 25 (fot. 120)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1900 r., neorenesans północny.
Mur., tynk., fasada nad cokołem w wątku ceglanym. Kamienica podpiwniczona, czterokondygnacyjna, nakryta dachem łamanym, z ceramicznym pokryciem nad fasadą. Elewacja tylna rozczłonkowana, w części V-kondygnacyjna, ze środkowym ryzalitem mieszczącym klatkę schodową.
Fasada 5-osiowa, z półkoliście zamkniętym otworem wejściowym na osi symetrii, ujętym profilowaną i boniowaną opaską. Ponad otworem drzwiowym w 3 osi porte-fenêtre poprze-

dzone prostokątnymi balkonami z kutymi balustradami. Okładzina ceglana w przyziemiu ozdobiona pasami tynkowymi, w wyższych kondygnacjach tynkowymi pasami gzymsowymi. Pozostały detal architektoniczny wyrobiony w tynku: profilowany gzyms nad cokołem i przyziemiem; pas cokołowo-gzymsowy; konsolkowy gzyms wieńczący; obramienia okienne z przewiązkami zwieńczone w II i III kondygnacji odmiennie opracowanymi naczółkami segmentowymi, w polu których motywy głowy putta na tle muszli oraz motywy kartuszowe z wicią akantową; obramienia okienne IV kondygnacji zwieńczone gzymsami nadokiennymi; obramienie drzwiowe. Stolarka okienna drewniana, z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami. Drzwi wejściowe neorenesansowe, bogato zdobione, drewniane, jednoskrzydłowe, ramowo-płycinowe, z dwoma skrzydłami stałymi i stałym nadświetlem. Górne kwatery przeszklone, zamknięte półkoliście, zabezpieczone kutymi kratami; w dolnych rauty.
Elewacja tylna w całości tynkowana, bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, obok sieni przechodniej. Ściany sieni obiega w partii cokołowej profilowany gzyms, pod którym częściowo zachowana, drewniana boazeria listwowa. Strop sieni ujęty fasetą z neobarokową, sztukatorską dekoracją roślinno-kartuszową, ozdobiony pośrodku rozbudowaną rozetą. Częściowo zachowana posadzka ceramiczna o geometrycznym wzorze, z bordiurą.
Schody drewniane, w przyziemiu zabiegowe z podestem, wyżej dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i ozdobnymi słupkami.

Przed fasadą niewielki ogródek z kutym, metalowym ogrodzeniem o formach historyzujących, na podmurówce.

Stan zachowania:
— dość dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— ceglana licówka i tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych;
— kute balustrady balkonów;
— kute ogrodzenie przed fasadą.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. D. Chłapowskiego 26 (fot. 121)

Kamienica czynszowa, wzn. w 1898 r. dla A. Geislera, neorenesans północny.
Mur., tynk., fasada nad przyziemiem w wątku ceglanym. Kamienica podpiwniczona, czterokondygnacyjna, z trzema IV-kondygnacyjnymi ryzalitami pozornymi w fasadzie, w osiach bocznych i środkowej. Pseudoryzalit na osi symetrii zwieńczonym niewielkim szczytem o spływach wolutowych. Nad elewacją frontową połać łamanego dachu z pokryciem ceramicznym. Elewacja tylna rozczłonkowana, z V-kondygnacyjnym ryzalitem mieszczącym klatkę schodową.
Fasada 7-osiowa, z jednoosiowymi ryzalitami w 1, 4 i 7 osi. W 2-3 oraz 5-6 osi prostokątne (I i II kondygnacja) oraz trapezowe balkony z kutymi, ażurowymi balustradami, wspartymi w II

kondygnacji na ozdobnych konsolach. Pseudoryzality boczne opracowane analogicznie, z dużymi, trójdzielnymi otworami okiennymi. W przyziemiu pseudoryzalitu środkowego półkoliście zamknięty, cofnięty otwór wejściowy, w arkadzie z podniebiem ozdobionym pseudokasetonami z rozetami oraz niszami w węgarach. Arkada z profilowaną archiwoltą, zwieńczona wypukłym kartuszem, flankowanym przez półsiedzące postacie męską i kobiecą, podtrzymujące jednocześnie wyładowany, wklęsło-wypukły gzyms na wolutowych wspornikach, zamykający przyziemie. Pseudoryzalit ujęty nad przyziemiem pilastrami, rozczłonkowany płytkimi loggiami w II i III kondygnacji. Pilastry w obrębie II i III kondygnacji w wielkim porządku, na wysokich cokołach, ustawione na gzymsie zamykającym przyziemie i stanowiącym podstawę tralkowej balustrady zamykającej loggię I piętra. Jej podniebie ozdobione dekoracją sztukatorską z przedstawieniem putt podtrzymujących ozdobny kartusz. Loggia II piętra zamknięta pełną arkadą z ozdobną archiwoltą, na której umieszczony kartusz flankowany przez półleżące, półnagie postacie męską i kobiecą. III kondygnacja pseudoryzalitu zwieńczona odcinkowo wyładowanym gzymsem w formie belkowania, na którym ozdobna balustrada – podokiennik otworu okiennego IV-kondygnacji, ujętego pilastrami i profilowaną archiwoltą ozdobioną kartuszem z monogramem AG. Szczyt spłaszczony, ozdobiony po bokach i u góry sterczynami oraz płyciną z datą 1898. Wszystkie otwory okienne I kondygnacji zamknięte pełnymi łukami. Cokół oraz przyziemie fasady i ryzalitu tynkowane, boniowane, z zaakcentowaniem otworów. Detal architektoniczny bardzo bogaty, wyrobiony w tynku: profilowany gzyms nad przyziemiem; konsolkowy gzyms wieńczący ozdobiony w partii ryzalitu środkowego głowami lwów; uszakowe obramienia okienne fasady; obramienia okienne ryzalitów bocznych zwieńczone w II kondygnacji trójkątnymi naczółkami (podokienniki tralkowe), w III kondygnacji naczółkami na łuku nadwieszonym; dekoracja szczytu; sztukatorska dekoracja figuralna. Stolarka okienna drewniana, z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami. Drzwi wejściowe neorenesansowe, drewniane, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe, ze stałym nadświetlem. Górne kwatery przeszklone, zabezpieczone kutymi kratami.
Elewacja tylna w całości tynkowana, bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona wydłużoną sienią. Ściany sieni ponad partią cokołową dekorowane sztukatorskim podziałem ramowym o wklęsłych narożach. Strop ujęty pseudofasetą z neobarokową dekoracją roślinną w narożach, obwiedziony dodatkową, ozdobną ramą, dekorowany pośrodku rozbudowaną rozetą.
Schody dwubiegowe powrotne, drewniane, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i ozdobnymi słupkami.

Przed fasadą niewielki ogródek z kutym, metalowym ogrodzeniem o formach historyzujących, na podmurówce.

Stan zachowania:
— dość dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— ceglana licówka i tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych;
— kute balustrady balkonów i kraty;
— kute ogrodzenie przed fasadą;
— klatka schodowa.

Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. D. Chłapowskiego 27 (fot. 122)

Kamienica czynszowa, wzn. w l. 90. XIX w., neorenesans północny.
Mur., fasada w cegle, z tynkowanym detalem architektonicznym. Kamienica narożna, usytuowana u zbiegu ul. D. Chłapowskiego (elewacja pn.). i ul. F. Roosevelta (elewacja zach.). Podpiwniczona, pięciokondygnacyjna, ze ściętym, zryzalitowanym narożem, zwieńczonym I-kondygnacyjnym szczytem, nakryta wielospadowym dachem z pokryciem ceramicznym. W pn. połaci dachowej trzy niewielkie, drewniane lukarny z płaskimi dachami; środkowa ozdobiona sterczyną. Elewacja tylna rozczłonkowana ryzalitami.
Elewacja pn. 3-osiowa, z prostokątnym otworem drzwiowym na osi; elewacja pn. 2-osiowa. Nieznacznie wyładowane przed lico naroże budynku w całości tynkowane, 1-osiowe, z portefenêtre, poprzedzonymi w I kondygnacji niewielkim tarasem o pełnej, murowanej balustradzie, a wyżej (w II-IV kondygnacji) balkonami z kutymi balustradami. Zryzalitowane naroże ujęte w I-III kondygnacji boniowanymi pilastrami dźwigającymi w IV kondygnacji rodzaj arkady, ponad którą profilowany gzyms zamykający kondygnację. Piąta kondygnacja ryzalitu narożnego ze zdwojonym otworem okiennym, opracowana jako podstawa szczytu z gzymsem arkadkowym. Szczyt 1-osiowy, zbliżony kształtem do trójkąta ze spływami wolutowymi, dekorowany pilastrami i sterczynami w formie kul. Detal architektoniczny wyrobiony w tynku: cokół; pasy boniowania w I i II kondygnacji; bonie na narożach budynku; gzymsy międzykondygnacyjne i wieńczący; boniowana dekoracja V kondygnacji elewacji frontowych, narożnego ryzalitu i szczytu; obramienia okienne z płycinami podokienników i gzymsami nadokiennymi, obramienie drzwiowe. Klucze otworów przyziemia ozdobione głowami kobiecymi. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna, z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami oraz pierwotne oszklenie okien klatki schodowej. Drzwi wejściowe neomanierystyczne, ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, ze stałym nadświetlem; górne kwatery przeszklone, zabezpieczone kutymi kratami, w dolnych rauty.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona sienią z drewnianym stropem kasetonowym. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami.
Częściowo zachowana stolarka drzwi wewnętrznych oraz dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe, częściowo przeszklone drzwi oddzielające sień od klatki schodowej.

Przed elewacjami niewielki ogródek z oryginalnym, kutym ogrodzeniem o formach historyzujących.

Stan zachowania:
— dość dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— ceglana licówka i tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych;

— kute balustrady balkonów i kraty;
— strop sieni;
— klatka schodowa;
— kute ogrodzenie ogródka przed elewacjami.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. D. Chłapowskiego 28 (fot. 123)

Kamienica czynszowa, wzn. w l. 90. XIX w., neorenesans północny.
Mur., tynk., fasada w III-V kondygnacji w wątku ceglanym. Kamienica podpiwniczona, pięciokondygnacyjna, nakryta dachem łamanym, z ceramicznym pokryciem nad fasadą. Elewacja tylna rozczłonkowana środkowym ryzalitem pozornym mieszczącym piony sanitarne.
Fasada 5-osiowa, z prostokątnym otworem wejściowym w 2 osi. W 3 osi porte-fenêtre poprzedzone w przyziemiu niewielkim tarasem z pełną, murowaną balustradą, a wyżej prostokątnymi balkonami o kutych, ażurowych balustradach (balustrada balkonu w V kondygnacji nie zachowana). Cokół oraz I i II kondygnacja tynkowane boniowane, o zróżnicowanej formie boni; wyżej okładzina ceglana w kolorze żółtym. Detal architektoniczny tynkowany: gzymsy międzykondygnacyjne i wieńczący; pasy i płyciny tynkowe w III-V kondygnacji; opaski i obramienia okienne zwieńczone w III kondygnacji trójkątnymi naczółkami, w IV i V kondygnacji gzymsami nadokiennymi oraz obramienie drzwiowe w formie skromnego portalu. Ponad otworami przyziemia rodzaj wyrobionych w tynku naczółków segmentowych, dekorowanych boniami i rautami. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami. Drzwi wejściowe neorenesansowe, drewniane, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe, ze stałym nadświetlem. Górne kwatery przeszklone, zabezpieczone kutymi kratami; w dolnych rauty.
Elewacja tylna w całości tynkowana, bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona sienią. Schody dwubiegowe powrotne, drewniane, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i ozdobnymi słupkami, poprzedzone w przyziemiu trójstopniowym zabiegiem z podestem.

Przed fasadą niewielki ogródek z kutym, ogrodzeniem o formach historyzujących, na podmurówce.

Stan zachowania:
— dość dobry, uszkodzenia tynków elewacji tylnej.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— ceglana licówka i detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych;
— kute balustrady balkonów i kraty;
— klatka schodowa;
— kute ogrodzenie przed fasadą.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.

W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. D. Chłapowskiego 29 (fot. 124)

Kamienica czynszowa, wzn. w l. 90. XIX w., neorenesans północny.
Mur., tynk., fasada w wątku ceglanym. Kamienica podpiwniczona, pięciokondygnacyjna, nakryta dachem łamanym. Elewacja tylna rozczłonkowana środkowym ryzalitem mieszczącym piony sanitarne.
Fasada 5-osiowa, z prostokątnym, cofniętym otworem wejściowym w 5 osi, o zaokrąglonych, górnych narożach. W 3 osi pięciokondygnacyjny ryzalit pozorny z porte-fenêtre poprzedzonymi w przyziemiu niewielkim tarasem z pełną, murowaną balustradą, a wyżej w II-IV kondygnacji prostokątnymi balkonami o kutych balustradach, wspartymi na ozdobnych konsolach. Naroża pseudoryzalitu ujęte pilastrami, boniowanymi w I i II kondygnacji. Cokół oraz I i II kondygnacja dekorowana fakturowymi pasami tynkowymi; II i IV kondygnacja zwieńczone profilowanymi gzymsami międzykondygnacyjnymi. Detal architektoniczny wyrobiony w tynku: gzymsy międzykondygnacyjne, profilowany gzyms wieńczący z szerokim pasem podgzymsowym; pasy tynkowe w V kondygnacji; opaski i obramienia okienne zwieńczone w III kondygnacji naczółkami segmentowymi, w IV kondygnacji gzymsami nadokiennymi oraz płyciny podokienników ozdobione w II kondygnacji stylizowanym ornamentem geometryczno-okuciowym. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami. Drzwi wejściowe neorenesansowe, drewniane, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe, ze stałym nadświetlem. Górne kwatery przeszklone, zabezpieczone kutymi kratami; w dolnych rauty.
Elewacja tylna w całości tynkowana, bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona sienią. Schody dwubiegowe powrotne, drewniane, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i ozdobnymi słupkami.

Przed fasadą niewielki ogródek z kutym, ogrodzeniem o formach historyzujących, na podmurówce.

Stan zachowania:
— dość dobry, uszkodzenia tynków elewacji tylnej.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku;
— ceglana licówka i tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych;
— kute balustrady balkonów i kraty;
— klatka schodowa;
— kute ogrodzenie przed fasadą.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. D. Chłapowskiego 30 (fot. 125)

Kamienica czynszowa, wzn. w l. 90. XIX w., neorenesans północny.
Mur., tynk., fasada w II-IV kondygnacji w wątku ceglanym. Kamienica podpiwniczona, pięciokondygnacyjna, nakryta dachem łamanym. Elewacja tylna rozczłonkowana ryzalitem bocznym.
Fasada 4-osiowa, z otworem wejściowym zamkniętym pełnym łukiem w 1 osi, ujętym uproszczonym portalem z przerwanym naczółkiem segmentowym. W 2 osi I-IV kondygnacji porte-fenêtre poprzedzone w przyziemiu niewielkim tarasem z pełną, murowaną balustradą, a wyżej prostokątnymi balkonami o kutych balustradach. Przyziemie tynkowane boniowane; cokół i V kondygnacja tynkowane. Detal architektoniczny wyrobiony w tynku: profilowany gzyms nad przyziemiem, gzymsowe pasy tynkowe, konsolkowy gzyms wieńczący; boniowania naroży fasady oraz wydłużone pilastry w wielkim porządku w osiach międzyokiennych II-IV kondygnacji; opaski i obramienia okienne zwieńczone gzymsami nadokiennymi; płyciny podokienników; portal. Ponad otworami okiennymi II kondygnacji rodzaj zamarkowanych naczółków segmentowych. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami. Drzwi wejściowe neorenesansowe, drewniane, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe, ze stałym nadświetlem. W dolnych kwaterach rauty.
Elewacja tylna w całości tynkowana, bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona sienią. Schody dwubiegowe powrotne, drewniane, z pierwotnie z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i ozdobnymi słupkami (obecnie balustrada schodów bez cech stylowych).

Przed fasadą niewielki ogródek z kutym, ogrodzeniem o formach historyzujących, na podmurówce.

Stan zachowania:
— dość dobry, uszkodzenia detali architektonicznych fasady i tynków elewacji tylnej.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— ceglana licówka i tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych;
— kute balustrady balkonów;
— kute ogrodzenie przed fasadą.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. D. Chłapowskiego 31 (fot. 126)

Kamienica czynszowa, wzn. w l. 90. XIX w., neorenesans północny.
Mur., tynk., fasada w II-IV kondygnacji w wątku ceglanym. Kamienica podpiwniczona, pięciokondygnacyjna, nakryta dachem łamanym. Elewacja tylna rozczłonkowana ryzalitem bocznym.
Fasada 4-osiowa, z prostokątnym otworem wejściowym w 4 osi, ujętym uproszczonym portalem z trójkątnym naczółkiem. W 3 osi II-IV kondygnacji porte-fenêtre poprzedzone prosto-

kątnymi balkonami o kutych, ażurowych balustradach (balkon w III kondygnacji wsparty na ozdobnych konsolach). I i V kondygnacja tynkowane, boniowane; V kondygnacja ozdobiona czterema uproszczonymi pilastrami ujmującymi boczne osie okienne. W 1 i 4 osi V kondygnacji otwory okienne zdwojone zamknięte pełnymi łukami. Detal architektoniczny wyrobiony w tynku: profilowane gzymsy międzykondygnacyjne; pasy tynkowe w IV kondygnacji; konsolkowo-arkadkowy gzyms wieńczący; opaski i obramienia okienne ujęte pilastrami, zwieńczone w 1 i 4 osi II kondygnacji naczółkami na łuku nadwieszonym, w 1 i 4 osi III kondygnacji naczółkami trójkątnymi, a w 2 osi II i III kondygnacji gzymsami nadokiennymi; płyciny podokienników; portal. W obramieniach okiennych 1 i 4 osi IV kondygnacji uproszczone półkolumienki. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami. Drzwi wejściowe o formach historycznych, drewniane, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe, ze stałym nadświetlem. W dolnych kwaterach rauty.
Elewacja tylna w całości tynkowana, bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona sienią. Schody dwubiegowe powrotne, drewniane, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i ozdobnymi słupkami.

Przed fasadą niewielki ogródek ze współczesnym, metalowym ogrodzeniem, na podmurówce.

Stan zachowania:
— dość dobry, uszkodzenia detali architektonicznych fasady i tynków elewacji tylnej.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— ceglana licówka i tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych;
— klatka schodowa;
— kute balustrady balkonów.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

Ulica Chojnowska

Haynauer Strasse, Neue Haynauer Strasse.

Jedna z trzech najstarszych ulic na obszarze opracowania, obok Jaworzyńskiej i Złotoryjskiej. W l. 1707-1716 przed murami miejskimi wzniesiono przy niej klasztor bernardyński. Odcinek poza zasięgiem fortyfikacji miejskich zwany był od połowy XIX w. do lat 20. XX wieku Nową Chojnowską – *Neue Haynauer Str.*, a dalej w kierunku zachodnim Szosą Chojnowską. W 1823 r., oprócz znajdującego się poza obszarem opracowania klasztorem bernardyńskim, istniała już zwarta zabudowa wzdłuż południowej pierzei ulicy – obecne parcele od skrzyżowania z ul. Dziennikarską, M. Anielewicza, J. Korczaka po Hutników. Folwark Fickerta, zwany również *Bellevue*, który powstał z pomniejszonego folwarku Johanna Kaspara Ulricha, znajdował się w okolicy obecnego skrzyżowania z ul. Nowy Świat, w miejscu gdzie powstał zakład dla głuchoniemych – obecne parcele ul. Chojnowska 98, 98a, 100.
Plan miasta z 1877 r. ukazuje zwarta zabudowę od ul. Dziennikarskiej do M. Anielewicza, a następnie od M. Anielewicza do J. Korczaka, gdzie na narożu stał samotny budynek otoczony ogrodem. Następnie na odcinku od J. Korczaka do zbiegu z ul. Nowy Świat przeważa zabudowa ciągła, którą dopiero zamierzano przerwać planowanym przedłużeniem ul. Hutników. Dalej w kierunku zachodnim, po południowej stronie ulicy, wznosiły się jedynie zabudowania zakładu dla głuchoniemych.
Plan miasta z 1899 r. ukazuje pierwszy z budynków zakładu wychowawczego i opiekuńczego dla upośledzonych umysłowo *(Idiotenanstalt)*, ob. ul. Chojnowska 112, a po stronie północnej ulicy wznosi się budynek lazaretu wojskowego.
Przed 1900 r. wytyczono biegnące w kierunku południowym przecznice, obecne ul. Pancerną i Marynarską.
Charakterystyczne dla ulicy Chojnowskiej (dawnej Nowej Chojnowskiej) jest powstanie przy niej w drugiej połowie XIX w. i na początku XX kilku szpitali i zakładów opiekuńczych. Na terenie opracowania były to: sierociniec, szpital *Bürgerliche Hospital*, zakład opiekuńczy i szkoła dla głuchoniemych, zakład opiekuńczy dla umysłowo chorych. Po północnej stronie ulicy mieścił się zakład opiekuńczy (w dawnym klasztorze bernardynów), szpital miejski oraz lazaret wojskowy.

- ul. Chojnowska 44 (fot. 128, 129, 130)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1890, na miejscu wcześniejszego budynku, neorenesans północny łączony z neobarokiem.
Narożna, mur., tynk., na rzucie zbliżonym dl litery L, podpiwniczona, czterokondygnacyjna, ze ściętym narożnikiem, ożywionym trzykondygnacyjnym wykuszem. Wykusz nadwieszony nad przyziemiem, podwyższony, z piątą kondygnacją w partii dachu, nakrytą jednoprześwitowym hełmem zwieńczonym sygnaturką.
Elewacje licowane cegłą, podziały i obramienia okienne wykonane w tynku.
Fasada od ul. M. Anielewicza 5-osiowa, z lewą skrajną osią podkreśloną trójkątnym szczytem, ożywiona z drugiej strony wspomnianym już powyżej narożnym wykuszem na wydatnych konsolach. Nad asymetrycznie umieszczonym otworem wejściowym balkony (w partii I i II piętra), oparte na wydatnych konsolach. Detal architektoniczny elewacji: ceglany cokół, profilowane gzymsy podokienne pod oknami I i III piętra, pilastry flankujące drzwi balkonu I piętra oraz wieńcząca strefa belkowania z dekoracyjnymi konsolami w partii fryzu. Podobnie kształtowana artykulacja narożnego wykusza, rozbudowana o gzymsy pod- i nadokienne, tynkowe pasy łączące okienne obramienia oraz — o tynkowe bonie ujmujące

elewację piątej kondygnacji wykusza. Otwór wejściowy umieszczony w elewacji asymetrycznie, prostokątny, w oprawie zespolonej z balkonem I piętra. Ujęty obramieniem złożonym z pilastrów wspierających odcinek belkowania ze skrajnymi konsolami balkonu (z motywem lwich głów). Strefa belkowania portalu złożona ze sfazowanego architrawu, fryzu (z kluczem i dwiema płycinami) oraz z gzymsu płyty balkonowej. Drzwi neomanierystyczne, ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe. W ściętym narożniku budynku, pod wykuszem wejście do sklepu. Otwór wejściowy prostokątny. Powyżej blenda o łuku zbliżonym do koszowego. Wejście ujęte wiązkami filarów o ceglanych trzonach, wspierających konsole wykusza. Ponad blendą i pomiędzy konsolami — boniowanie z kluczem. Okna prostokątne, jedno- dwu- i trzyskrzydłowe, w piątej kondygnacji wykusza zamknięte łukiem pełnym. Okna w rozbudowanych obramieniach. W przyziemiu zachowane oryginalne, obramione, prostokątne witryny sklepowe. Ujęte uszakowymi opaskami z kluczami i przewiązkami (boniami diamentowymi). Obramienia okien I piętra w opaskach zdobionych boniami oraz konsolkami. Powyżej naczółki na konsolach, rozmieszczone przemiennie, półkoliste i trójkątne z bocznymi odcinkami gzymsu. Obramienia okien II piętra z przewiązkami-boniami, profilowanymi gzymsami nadokiennymi i dekoracyjnymi naczółkami wykreślonymi wolutami. W polach naczółków maszkarony i roślinne girlandy. Okna III piętra tylko w listwowych obramieniach z przewiązkami-boniami. Powyżej ceglane łuki pseudokonstrukcyjne z kluczami. Obramienia okien wykusza kształtowane podobnie, rozbudowane o podokienne płyciny. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna z dekoracją na słupkach i ze stałymi profilowanymi ślemionami. Balkony ograniczone kutymi balustradami o historyzujących formach.
Elewacja boczna od ul. Chojnowskiej 3-osiowa, z dwiema osiami zgrupowanymi, ożywiona skrajnie wspomnianym powyżej narożnym wykuszem na wydatnych konsolach. Dzielona i zdobiona jak fasada.
Nad elewacjami połacie dachu z pokryciem ceramicznym. Ponad fasadą od ul. M. Anielewicza połać dachu ożywiona skrajnym, trójkątnym szczytem i dwiema lukarnami z dachami dwuspadowymi ze sterczynami. W połaci dachu nad elewacją od ul. Chojnowskiej jedna lukarna. Narożny wykusz nakryty neobarokowym, jednoprześwitowym, cebulastym hełmem z sygnaturką zwieńczoną iglicą.
Elewacja tylna bez dekoracji, ze skrajnym, podwyższonym ryzalitem klatki schodowej, mającym zaokrąglone narożnik.
Sień nakryta stropem wzmocnionym łukami konstrukcyjnymi opartymi na przyściennych konsolach. W bocznej ścianie sieni wejście na klatkę schodową w trakcie tylnym. Schody dwubiegowe z półkolistymi zabiegami i duszą, metalowe, z kutą balustradą i profilowaną poręczą. Stopnie z dekoracją ornamentalną podstopnic, zdobione od spodu rozetami. W przyziemiu sieni ceramiczna posadzka. Przy podestach klatki schodowej WC z drzwiami ramowo-płycinowymi o prostym podziale. Ponadto w oknach klatki schodowej zachowane relikty oryginalnego przeszklenia.

Stan zachowania:
— bardzo dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad elewacjami;
— detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych;
— kute balustrady balkonów;
— konstrukcja i dekoracja schodów.

Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. Chojnowska 46 (fot. 131, 132, 133, 134)

Dom, wzn. w 1 poł. XIX w., przebudowany w 3 ćw. XIX w., pocz. XX w. i na pocz. XXI w. (przyziemie fasady), wczesny śląski neoklasycyzm.
Budynek mur., tynk., na rzucie prostokąta, podpiwniczony, dwukondygnacyjny nakryty dachem dwuspadowym.
Fasada 7-osiowa zwieńczona profilowanym gzymsem koronującym. W osi fasady otwór wejściowy o łuku odcinkowym ujęty wyrobionym w tynku portalem, złożonym z listwowych węgarów, nadproża, profilowanego gzymsu z ząbkami i pseudoattyki. Okna prostokątne w profilowanych obramieniach z wąskimi, profilowanymi gzymsami nadokiennymi. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna z dekoracją na słupkach i ze stałymi profilowanymi ślemionami.
Ponad fasadą połać dachu z pokryciem ceramicznym, z murowaną, trójosiową facjatą z trójkątnym szczytem, w którym polichromowane przedstawienie pozłoconego słońca z promieniami (tarcza słoneczna otoczona inskrypcją).
Elewacja tylna bez dekoracji. W osi elewacji zachowany kamienny portal z 1 poł. XIX w., zamknięty łukiem odcinkowym (z trapezowym kluczem) wspartym na kostkowych nasadnikach. Oś elewacji podkreślona także lukarną utrzymaną w stylu późnego baroku.
Sień przelotowa nakryta stropem wzmocnionym łukami konstrukcyjnymi. Z niej dostępna w tradycyjny sposób (wzdłuż ściany bocznej) klatka schodowa z posadzką ceramiczną w przyziemiu. Schody trójbiegowe, łamane, z duszą i podestami, prowadzące do sieni piętra i na strych, tu uzupełniane w XX w. Balustrady schodów z neoklasycystycznymi, kanelowanymi słupkami, dekorowanymi belkami policzkowymi (motyw medalionu lub rombu ujęty płycinami), pierwotnie z tralkami (obecnie częściowo zastąpionymi szczeblinami) i — z profilowaną poręczą. W budynku zachowane relikty barokowej stolarki drzwiowej.

Stan zachowania:
— dobry, fasada remontowana 2007.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wewnętrznych;
— dyspozycja przestrzenna klatki schodowej, schody i ich drewniana balustrada;
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. Chojnowska 46a (fot. 135 ,136)

Budynek wpisany do rejestru zabytków, nr 640/976/L z dn. 25.09.1992.
(WEZ 1992).

Dom na tyłach działek przy ul. Chojnowskiej nr 46 i ul. M. Anielewicza, wzn. ok. 1900, historyzm, w zawiązaniu do neogotyku i budownictwa ceglanego szkoły berlińskiej 3 ćw. XIX w., przebudowany 1929.

Mur., tynk., podpiwniczony, na planie czworoboku z aneksami, wolnostojący, dwukondygnacyjny z podstryszem. Bryła rozczłonkowana. Korpus budynku nakryty dachem płaskim. Ożywiony podwyższonym, środkowym ryzalitem pozornym, poprzedzonym dwukondygnacjowym wykuszem oraz — dostawionym do elewacji bocznej, podwyższonym, cofniętym w stosunku do fasady, ryzalitem z klatką schodową.

F a s a d a k o r p u s u budynku 3-osiowa, ze wspomnianym powyżej ryzalitem środkowym, i z trójbocznym, trójosiowym wykuszem, nakrytym dachem płaskim. Tynkowana, z podziałami i obramieniami otworów wykonanymi z cegły. Detal architektoniczny: cokół, pasowy gzyms ponad przyziemiem, profilowany gzyms pod oknami I pietra, ozdobny, geometryczny szlak pod oknami podstrysza, stylizowana strefa wieńcząca z pseudokonsolami. Wykusz zwieńczony gzymsami pasowym i profilowanym, a górna kondygnacja ryzalitu — podobnie jak boczne części fasady. Poza tym w górnej kondygnacji ryzalitu dodatkowy pasowy gzyms połączony z obramieniami okien. Okna o łuku odcinkowym, dwu- i trójskrzydłowe, okna pseudomezzanina jednoskrzydłowe, prostokątne. Pod oknami przyziemia prostokątne, wgłębne płyciny z malowanymi motywami roślinnymi. Nad oknami ceglane gzymsy nadokienne o łuku odcinkowym. Naroża węgarów i archiwolt okien I piętra częściowo sfazowane, poza tym nad oknami — odcinki łuków oraz nadokiennych gzymsów. Okna III kondygnacji ryzalitu obramione częściowo. Ich archiwolty podkreślone przemiennie klińcami, większymi i mniejszymi, połączone z gzymsem. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna ze stałymi profilowanymi ślemionami. W partii piętra zachowały się relikty dekoracyjnej polichromii z 1929 r. utrzymanej w stylu historyzmu, w nawiązaniu do renesansu, baroku i klasycyzmu. Polichromia wykonana przez artystę malarza R. Parthena, właściciela domu w okresie międzywojennym, tworzona z kartuszy i stylizowanych motywów roślinnych. Łuki odcinkowe nad oknami zdobione malowanymi szlakami o wzorach geometrycznych, a wgłębne płyciny przy oknach podstrysza — girlandami zawieszonymi na wstążkach, czy medalionami z popiersiami. E l e w a c j a b o c z n a k o r p u s u sąsiadująca z przybudówką z klatką schodową, ozdobiona w przyziemiu ceglaną licówką w formie ogrodzenia ze słupkami, powyżej dzielona gzymsami jak fasada. W elewacji przepruta skrajnie jedna oś okienna z otworem wejściowym i oknami. F a s a d a p r z y b u d ó w k i z klatką schodową jednoosiowa, licowana cegłą. Zwieńczona rozbudowaną stylizowaną strefą wieńczącą z pseudokonsolami (jak w fasadzie) i — sterczynami z daszkami dwuspadowymi. Otwór wejściowy w osi elewacji, zamknięty łukiem w ceglanym obramieniu. Drzwi neomanierystyczne, ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, częściowo przeszklone. Okna o łuku odcinkowym, ujęte podobnie jak portal. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna ze stałymi profilowanymi ślemionami. D r u g a e l e w a c j a b o c z n a k o r p u s u , jego e l e w a c j a t y l n a oraz pozostałe e l e w a c j e p r z y b u d ó w k i z k l a t k ą s c h o d o w ą bez dekoracji.

Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami.

Stan zachowania:
— dość dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku;
— detal architektoniczny i polichromia fasady (konieczna specjalistyczna konserwacja);
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych;
— kute kraty w drzwiach frontowych.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Zaleca się odtworzenie polichromii elewacji, wykonanie jednolitej kolorystyki elewacji.
Uwaga: D o n i e r u c h o m o ś c i , jest adresowo i geodezyjnie przypisany budynek gospodarczy do ul. M. Anielewicza 3 – objęta wpisem do rejestru zabytków nr 640/976/L z dnia 25.09.1992.

Wszelkie prace remontowe, zmiany własności, funkcji i przeznaczenia obiektu wymagają pisemnego pozwolenia legnickiej Delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.

- ul. Chojnowska 48–48a (fot. 137)

Dom, wzn. w 3 ćw. XIX w., przebudowany w 4 ćw. XIX w., uproszczony neoklasycyzm szkoły berlińskiej (architektura wernakularna).
Budynek obecnie dwuczłonowy, powstały w wyniku połączenia i przebudowy dwóch sąsiednich domów. Mur., tynk., na planie prostokąta, podpiwniczony, dwukondygnacyjny.
Fasada 9-osiowa z widocznymi zakłóceniami rozkładu otworów i przebiegu podziałów na jednym ze skrajów. Detal architektoniczny wykonany w tynku: cokół, profilowane gzymsy ponad przyziemiem, pod oknami I pietra, gzyms wieńczący. Pozostałe partie elewacji pokryte pseudoboniowaniem. Skrajna część fasady (w przyziemiu z parą okien, na piętrze z jednym oknem) dzielona podziałem ramowym. W części domu nr 48 prostokątna brama przepruta w lewej skrajnej osi. W części domu nr 48a prostokątny otwór wejściowy w opasce, z profilowanym gzymsem nadokiennym. Drzwi neoklasycystyczne, drewniane, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe ze stałym nadświetlem, ozdobionym w dolnej części kutą, dekoracyjną kratą. Okna prostokątne bez obramień, z profilowanymi gzymsami nadokiennymi, pierwotnie na konsolach. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna ze stałymi profilowanymi ślemionami.
Ponad fasadą dwuczęściowa połać dachu, kryta dachówką ceramiczną, wyższa nad jej partią 6-osiową. W wyższej części połaci dachu duża facjata w formie okna powiekowego. Wyżej małe okna powiekowe.
Elewacje tylne budynku nr 48–48a ujednolicone. Wspólna elewacja dzielona profilowanymi gzymsami, nad przyziemiem i pod oknami I piętra, zwieńczona profilowanym gzymsem koronującym. Prostokątne okna w opaskach, z profilowanymi gzymsami nadokiennymi. Do elewacji dobudowany asymetrycznie balkon z pełną murowaną balustradą, osłonięty przeszklonymi ściankami o konstrukcji szkieletowej i podobnym zadaszeniem. Ścianki wykonane z metalu. W wyższej połaci dachu krytej ceramicznie, centralnie umieszczone duże okno powiekowe.
Schody drewniane, dwubiegowe powrotne.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych;
— kuta krata w nadświetlu drzwi frontowych;
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

- ul. Chojnowska 50 (fot. 138)

Dom, wzn. w 3 ćw. XIX w., uproszczony neoklasycyzm
Mur., tynk., na rzucie prostokąta, podpiwniczony, trzykondygnacyjny.
Fasada 5-osiowa. Detal architektoniczny wykonany w tynku: cokół, profilowane gzymsy ponad przyziemiem, pod oknami I piętra, gzyms wieńczący na konsolach. W lewej skrajnej osi brama z odbojnikami, zamknięta łukiem odcinkowym. Drzwi drewniane, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe. Okna o łuku odcinkowym, bez obramień, w partii I piętra z profilowanymi gzymsami nadokiennymi. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna ze stałymi profilowanymi ślemionami.
Ponad fasadą dwuczęściowa połać dachu, kryta dachówką ceramiczną, z oknami powiekowymi w dwóch rzędach.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Sień przejazdowa kryta stropem wzmocnionym łukami konstrukcyjnymi. Z otworu wejściowego w jej bocznej ścianie dostępna klatka schodowa. W niej schody drewniane, jednobiegowe prowadzące do holi-galerii na piętrach. Schody z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami, w tym jednym neobarokowym w przyziemiu.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad elewacjami;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna, stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych, balustrada schodów;
— kuta krata w nadświetlu drzwi frontowych;
— dyspozycja przestrzenna klatki schodowej, schody i ich balustrada.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

- ul. Chojnowska 52 (fot. 139, 140, 141)

Dom, wzn. w 3 ćw. XIX w., podwyższony w końcu XIX w., uproszczony neoklasycyzm
Mur., tynk., na rzucie prostokąta, podpiwniczony, czterokondygnacyjny.

Fasada 4-osiowa. Detal architektoniczny wykonany w tynku: profilowane gzymsy ponad przyziemiem, I i II piętrem, gzyms wieńczący. W lewej, skrajnej osi prostokątna brama. Drzwi metalowe, (z lat 70. XX w.) dwuskrzydłowe, ze skrzydłami nierównej szerokości, częściowo przeszklone, ze stałym nadświetlem. Przeszklone kwatery zabezpieczone stylizowaną kratą złożoną pojedynczych prętów rozwidlających się na obu końcach. Okna prostokątne bez obramień.
Elewacja tylna budynku bez dekoracji.
Ściany przejazdowej sieni zdobione medalionami z przedstawieniami figuralnymi (Fortuna, Bachus). Sień kryta stropem wzmocnionym łukami konstrukcyjnymi. Przęsła stropu ujęte profilowanymi ramami, zdobione rozetami. Z otworu wejściowego w bocznej ścianie sieni dostępna klatka schodowa. W niej schody na I piętro, dwubiegowe, łamane z podestami, kamienne lub ze sztucznego kamienia, z drewnianą poręczą mocowaną w ścianie. Schody te doprowadzone do podestu, tu połączone z jednobiegowymi schodami wyrównawczymi wiodącymi na I piętro i do nowszej części klatki schodowej. Tu schody murowane, obłożone drewnem, powrotne z reliktami drewnianej tralkowej balustrady, z profilowaną poręczą i słupkami. W klatce schodowej podesty z ceramicznymi posadzkami.

Stan zachowania:
— dość dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wewnętrznych;
— dekoracja stiukowa sieni.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

- ul. Chojnowska 54 (fot. 142)

Dom, wzn. koniec XIX w., uproszczony neoklasycyzm.
Mur., tynk., na rzucie prostokąta z cylindrycznym ryzalitem klatki schodowej w narożu od podwórza, podpiwniczony, trzykondygnacyjny.
Fasada 5-osiowa. Cokół ceglany, pozostały detal architektoniczny wykonany w tynku: profilowane gzymsy na wysokości nadproży otworów przyziemia, ponad przyziemiem, pasowy gzyms nad II piętrem, pasowy gzyms wieńczący. W lewej, skrajnej osi prostokątna brama. Drzwi drewniane (z lat 20. lub 30. XX w.) dwuskrzydłowe. Skrzydła drzwi wypełnione kratownicą z listew. W tak wydzielonych polach motywy czworoliści. Okna pierwotnie o łuku odcinkowym, obecnie prostokątne, w opaskach.
Nad fasadą połać dachu z pokryciem ceramicznym.
Elewacja tylna budynku bez dekoracji.
Sień kryta stropem wzmocnionym filarami i murowanymi dźwigarami. Schody po remoncie, bez dekoracji.

Stan zachowania:
— dość dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

- ul. Chojnowska 56 (fot. 143)

Dom, wzn. 3 ćw. XIX w., podwyższony 4 ćw. XIX w., uproszczony neoklasycyzm
Mur., tynk., na rzucie prostokąta z prostokątnym ryzalitem klatki schodowej w narożu pd.-zach. (od podwórza), podpiwniczony, pięciokondygnacyjny, nakryty stropodachem.
Fasada w przyziemiu 3-osiowa, w partii wyższych kondygnacji 2-osiowa. Detal architektoniczny wykonany w tynku. W przyziemiu trzy wydłużone arkady o łuku pełnym, ujęte oprawą w formie uproszczonych pilastrów i profilowanych gzymsów podkreślających. Ponadto profilowany gzyms ponad przyziemiem i profilowany gzyms wieńczący. W lewej, skrajnej osi otwór wejściowy o łuku pełnym, w dwóch sąsiednich —wejście do sklepu i witryna. Drzwi drewniane współczesne, jednoskrzydłowe, ramowo-płycinowe ze stałym nadświetlem.
Elewacja tylna bez dekoracji. W otworze wejściowym drzwi drewniane, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe ze stałym nadświetlem.
Klatka schodowa tradycyjna nawiązująca do typu barokowej, tunelowej klatki schodowej. Schody drewniane, dwubiegowe z półkolistymi zabiegami, i z drewnianymi poręczami mocowanymi w ścianach tuneli. Tunele klatki schodowej nakryte sklepieniem odcinkowym z gurtami, w górnej części budynku klatka schodowa otwarta, na kondygnacji strychowej nakryta stropem belkowym. Wyloty biegów otwarte arkadami o łuku odcinkowym w sieniach I i II piętra.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna, stolarka drzwi wejściowych w elewacji tylnej, stolarka drzwi wejściowych w fasadzie;
— dyspozycja przestrzenna klatki schodowej.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

- ul. Chojnowska 58 (fot. 144)

Dom, wzn. w 2 ćw. XIX w., przebudowany(?) w 3 ćw. XIX w., i w XX w., neoklasycyzm.
Mur., tynk., na rzucie prostokąta, z oficyną od podwórza, podpiwniczony, trzykondygnacyjny.

Fasada 3-osiowa. Detal architektoniczny wykonany w tynku: profilowane gzymsy ponad przyziemiem (z ząbkami), pod oknami I piętra. Pod oknami II pietra belkowanie (z fryzem zdobionym plecionką). Fasada zwieńczona profilowanym gzymsem koronującym. Pokryta pseudoboniowaniem — o innym rysunku w przyziemiu (zapewne wtórnym), o innej formie — w partii wyższych kondygnacji. W prawej, skrajnej osi prostokątny otwór wejściowy bez obramienia. Drzwi neoklasycystyczne, drewniane, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe ze stałym nadświetlem. Okna prostokątne, pod gzymsem koronującym pas małych, prostokątnych otworów wentylacyjnych strychu. Okna I piętra w rozbudowanych obramieniach złożonych z prostokątnych płycin podokiennych, profilowanych opasek oraz nadokiennych gzymsów na konsolach. Okna II piętra w opaskach z gzymsami nadokiennymi. Stolarka okienna z 2 poł. XX w.
Ponad fasadą połać dachu, kryta dachówką ceramiczną,
Elewacja tylna budynku bez dekoracji.
Sień przelotowa, nakryta stropem wzmocnionym łukami konstrukcyjnymi. W tylnej części sieni drewniane schody. Z przyziemia na I piętro schody dwubiegowe z zabiegami, prowadzące do holu. Balustrada schodów tralkowa, z profilowaną poręczą i słupkami. Jeden z odcinków balustrady pozbawiony słupka. W jego miejsce wprowadzony ozdobny element konstrukcyjny z giętego drewna przechodzący w profilowaną poręcz. Schody z I piętra na strych drewniane, powrotne, z tralkową balustradą z profilowaną poręczą i słupkami.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów 2 i 3 kondygnacji.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej.

- ul. Chojnowska 60 (fot. 145, 146)

Dom, wzn. 3 ćw. XIX w., XX w., neoklasycyzm.
Mur., tynk., na rzucie prostokąta, podpiwniczony, trzykondygnacyjny.
Fasada 8-osiowa. Detal architektoniczny wykonany w tynku: cokół, profilowany gzyms pod oknami I piętra, belkowanie pod oknami II (z fryzem zdobionym plecionką), profilowany gzyms wieńczący. Fasada na paterze przebudowana, pozbawiona dekoracji, w partii I i II piętra pokryta pseudoboniowaniem. W jednej ze środkowych osi prostokątny otwór wejściowy bez obramienia, mocno zagłębiony w stosunku do lica fasady. Okna prostokątne, pod gzymsem koronującym pas małych, prostokątnych strychowych okienek. Okna I piętra w rozbudowanych obramieniach złożonych z profilowanych opasek oraz z nadokiennych gzymsów na konsolach. Dwa okna w środkowych osiach zaopatrzone we wspólny gzyms nadokienny. Okna II piętra w opaskach, z płycinami i gzymsami nadokiennymi. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna ze stałymi, profilowanymi ślemionami i drobnymi podziałami kwaterowymi skrzydeł dolnych.
Ponad fasadą połać dachu, kryta dachówką ceramiczną,
Elewacja tylna budynku bez dekoracji.

Sień z przechodem, nakryta stropem. Ściany sieni zdobione medalionem z przedstawieniem personifikacji nocy. W tylnej części sieni drewniane schody. Schody z niewielką duszą o zarysie wydłużonego prostokąta z zaokrąglonymi narożami, dwubiegowe z zabiegami. Balustrada schodów tralkowa, z profilowaną poręczą i słupkami.

Stan zachowania:
— dość dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wewnętrznych;
— dekoracja stiukowa sieni;
— dyspozycja przestrzenna klatki schodowej, schody i ich balustrada.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej, z zachowaniem istniejących wzorów.

- ul. Chojnowska 62 (fot. 147)

Kamienica czynszowa, wzn. 4 ćw. XIX w., XX w. (przebudowa witryn), neorenesans.
Mur., tynk., na rzucie prostokąta, podpiwniczona, czterokondygnacyjna z podstryszem.
Fasada 6-osiowa, tynkowana. Detal architektoniczny wykonany w tynku: cokół, boniowanie przyziemia, pasowe gzymsy na poziomie parapetów okien I i II piętra, profilowany, wydatny gzyms pod oknami III piętra, wieńczące fasadę uproszczone belkowanie (z okienkami podstrysza i prostokątnymi płycinami w partii fryzu). Otwór wejściowy w jednej ze środkowych osi, prostokątny bez obramienia. Drzwi neorenesansowe, ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, częściowo przeszklone, ze stałym nadświetlem. Okna prostokątne, dwuskrzydłowe, w rozbudowanych obramieniach okiennych. W partii I piętra obramienia złożone z płycin podokiennych, profilowanych obramień okien, z nałożonych na ich górne części profilowanych gzymsów z wypustkami oraz — z trójkątnych naczółków. Okna II piętra ujęte profilowanymi obramieniami, zaopatrzone w niewielkie, neoklasycystyczne fartuchy i — profilowane gzymsy nadokienne. Okna III piętra w malowanych opaskach, z profilowanymi gzymsami nadokiennymi. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna z dekoracją na słupkach i ze stałymi profilowanymi ślemionami.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona sienią ze stopniami wyrównawczymi. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych.

Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem dawnych podziałów.

- ul. Chojnowska 74 (fot. 148)

Kamienica czynszowa, wzn. 1926-1927, na miejscu sierocińca, modernizm z elementami neobaroku i art deco, projekt miejskiego urzędu budowlanego w Legnicy[3].
Mur., tynk., na planie prostokąta, podpiwniczona, czterokondygnacyjna, część zespołu budynków przy ulicach Hutników 27–30 i Nowy Świat 11a, 11b, 12.
Fasada zespolona z fasadą domu przy ul. Hutników 30, 7-osiowa (do zaokrąglonego narożа), z osiami zgrupowanymi oraz — z narożem w formie skrajnego ryzalitu pozornego zwieńczonego szczytem. Detal architektoniczny wykonany w tynku: cokół, pasowe boniowanie przyziemia, profilowany gzyms nad przyziemiem, profilowany gzyms koronujący z ząbkami. Szczyt ryzalitu pozornego jednoosiowy, wolutowy dzielony odcinkami gzymsów, zwieńczony odcinkiem gzymsu i trójkątnym naczółkiem. Wystrój fasady uzupełniony jej kolorystyką (ciemnoszare przyziemie, brązowa główna część elewacji, jaśniejsze opaski okienne oraz szczyt). Otwór w jednej z osi ryzalitu pozornego, prostokątny, bez obramienia. Powyżej okno termalne-nadświetle przedzielone słupkiem. Drzwi w stylu historyzmu, drewniane, ramowo-płycinowe, zdobione kasetonami z rozetami. Okna prostokątne, dwuskrzydłowe. W przyziemiu i w wyższych kondygnacjach w wąskich opaskach. W partii I–III piętra z profilowanymi podokiennikami. Pod oknami II piętra ryzalitu wgłębna prostokątna płycina z tynkową dekoracją — stylizowanym ornamentem nawiązującym do groteski. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna ze stałymi profilowanymi ślemionami.
Ponad fasadą połać dachu z pokryciem ceramicznym i szeregiem lukarn z dachami dwuspadowymi.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Sień ze schodami wyrównawczymi i drewnianym wiatrołapem (z nadświetlem), dwuskrzydłowym, ramowo-płycinowym, przeszklonym. Ściany sieni częściowo licowane płytkami ceramicznymi. Klatka schodowa w tylnym trakcie. Schody dwubiegowe, drewniane powrotne, z balustradą ze szczeblinami i z profilowaną poręczą. Słupek na początku balustrady w przyziemiu neobarokowy, wycięty z grubej deski. Stolarka projektowana dla całego bloku zabudowy.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny i kolorystyka fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych;
— stolarka schodów wewnętrznych.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

[3] K. Freund, *Baugeschitliche…*, s. 302, il. na s. 315; B. Störtkuhl, *Modernizm w Legnicy…*, s. 46, il. 57.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków jako część komponowanego kompleksu zabudowy przy ul. Hutników 27–30 oraz Nowy Świat 11a, 11b i 12.

- ul. Chojnowska 76-78 (fot. 149, 150, 151, 152)

Szpital „*Bürger-Hospital*”, obecnie budynek administracyjno-produkcyjny: Papiernicza Spółdzielnia Prac „Poligraf”, komornik, firmy doradcze. Oddany do użytku w 1868, znaleźli w nim przytulisko pensjonariusze dawnego szpitala św. Mikołaja, neogotyk.
Mur., tynk., na rzucie prostokąta o dwukrotnie załamanej osi, podpiwniczony, trójkondygnacyjny z poddaszem dachów czterospadowego i trójspadowego, krytych dachówką. Bryła podzielona na wyższą część środkową (o mezzanin strychu) i na symetryczne skrzydła boczne.
Fasada 14-osiowa, podzielona na trzy części, zaakcentowane wieżyczkami-sterczynami. Detal architektoniczny wykonany w tynku: cokół, gzymsy kordonowe, wsparty na konsolach arkadowy gzyms koronujący. Dwa otwory wejściowe ujęte w uproszczony portal zwieńczony odcinkiem gzymsu. Drzwi ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, ze stałym nadświetlem. Okna prostokątne, o wtórnej stolarce, czteroskrzydłowej, o skrzydłach jednakowej wysokości, ze stałym ślemieniem, w części wymienionej na plastikową, powtarzającej dawny układ.
Elewacja wschodnia zwieńczona gzymsem koronującym jedynie w 2/3 długości. Przepruta umieszczonymi na osi elewacji oknami doświetlającymi trakt korytarzowy i ożywiona dwoma osiami blend w części północnej. Elewacja zachodnia ślepa.
Elewacja południowa (tylna) złożona z wyższej, 6-osiowej środkowej części ze skrajnie umieszczonymi osiami z oknami klatki schodowej oraz z niższych, 4-osiowych skrzydeł bocznych. Dzielona gzymsami kordonowymi i gzymsem koronującym, identycznymi jak w fasadzie.
Wnętrze o układzie trójtraktowym, z szerokim traktem korytarzowym pośrodku. Pierwotnie wnętrze podzielone na dwie części użytkowe: męską i żeńską.
Klatki schodowe w trakcie tylnym, poprzedzone sienią ze stopniami wyrównawczymi, zamkniętą dwuskrzydłowymi, częściowo przeszklonymi, drzwiami wewnętrznymi ze stałym nadświetlem. Schody dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami. Na piętrach klatka schodowa wydzielona dwuskrzydłowymi drzwiami wewnętrznymi ze stałym nadświetlem i częściowo przeszklonymi skrzydłami.

Z budynkiem związany jest ogród przyszpitalny, rozciągający się na południu w kierunku ul. Nowy Świat. Granice ogrodu wyznaczone parkanem z murowaną podmurówką i kamiennymi słupami. Parkan pochodzi z przełomu XIX na XX w.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku.;
— detal architektoniczny elewacji, zwłaszcza fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych;
— parkan ogrodu przyszpitalnego.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz.
W przypadku wymiany stolarki okiennej zaleca się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem dawnych podziałów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. Chojnowska 82 (fot. 153, 154)

Kamienica czynszowa, wzn. 3 ćw. XIX w., uproszczony neoklasycyzm.
Mur., tynk., na planie prostokąta, podpiwniczona, trzykondygnacyjna, nakryta dachem dwuspadowym.
Fasada 5-osiowa, tynkowana. Detal architektoniczny wykonany w tynku: cokół i pas pseudomachikuł pod gzymsem wieńczącym elewację. W osi elewacji prostokątny otwór wejściowy bez obramienia. Drzwi drewniane ze stałym nadświetlem, ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, z dekoracją płycinową. Okna prostokątne, dwuskrzydłowe w rysowanych w tynku opaskach.
Ponad fasadą połać dachu z pokryciem ceramicznym.
Elewacja boczna i tylna bez dekoracji.
Sień z przechodem, nakryta stropem. Klatka schodowa w trakcie tylnym. Schody jednobiegowe prowadzące na podesty, z dolnymi biegami ze sztucznego kamienia, a górnymi drewnianymi. Balustrada schodów tralkowa lub szczeblinowa, z profilowaną poręczą i słupkami.

Stan zachowania:
—dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej.

- ul. Chojnowska 84 (fot. 155, 154)

Kamienica czynszowa, wzn. 3 ćw. XIX w., w stylu uproszczonego neoklasycyzmu, częściowo nadbudowana w 2 poł. XX w.
Mur., tynk., na planie prostokąta z ryzalitem w elewacji tylnej, podpiwniczona, trzykondygnacyjna z podstryszem, nakryta dachem dwuspadowym.
Fasada 7-osiowa, tynkowana, ze środkowym, trójosiowym ryzalitem pozornym i cokołem. Elewacja w 2/3 nadbudowana, w 1/3 z zachowanym oryginalnym zwieńczeniem w formie pasa pseudomachikuł wspierającego profilowany gzyms koronujący. W skrajnej prawej osi ryzalitu pozornego otwór wejściowy o łuku pełnym, z częściowo sfazowanym narożem. Drzwi drewniane ze stałym nadświetlem, ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, z dekoracją płycinową. Okna dwuskrzydłowe, bez obramień. Prostokątne, lub zamknięte łukami pełnymi (w partii I piętra ryzalitu pozornego).
Elewacja tylna bez dekoracji.
Sień z przechodem, nakryta stropem, Klatka schodowa w trakcie tylnym. Schody dwubiegowe powrotne, drewniane, z pełnymi balustradami, murowanymi, tynkowanymi, z drewnianymi słupkami i z profilowanymi poręczami. Przy podestach schodów oryginalne drzwi wspólnych ubikacji.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku;
— wykrój i układ otworów, stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych;
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej.

- ul. Chojnowska 86 (fot. 156, 154)

Kamienica czynszowa, wzn. 3 ćw. XIX w., uproszczony neoklasycyzm.
Mur., tynk., na planie prostokąta, podpiwniczona, trzykondygnacyjna, nakryta dachem dwuspadowym.
Fasada 5-osiowa, tynkowana. Detal architektoniczny wykonany w tynku: cokół i gzyms wieńczący. W prawej, skrajnej osi elewacji prostokątny otwór wejściowy bez obramienia. Drzwi w stylu neorenesansu łączonego z neoklasycyzmem, drewniane ze stałym nadświetlem, ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, z dekoracją płycinową. Okna prostokątne, dwuskrzydłowe bez obramień.
Ponad fasadą połać dachu z pokryciem ceramicznym.
Elewacja tylna bez dekoracji.

Stan zachowania:
— dobry (budynek), zły (wystrój elewacji).

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych;
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej.

- ul. Chojnowska 88 (fot. 157, 154)

Kamienica czynszowa, wzn. 4 ćw. XIX w., neorenesans.
Mur., tynk., na planie prostokąta z ryzalitem w elewacji tylnej, podpiwniczona, czterokondygnacyjna.
Fasada 4-osiowa, 4 kondygnacyjna, z ceglanym cokołem i gzymsem cokołowym. W partii przyziemia i I piętra tynkowana, pokryta pasowym boniowaniem. Wyżej licowana cegłą. Detal architektoniczny wykonany w tynku: gzymsy nad przyziemiem i I piętrem, pasowe gzymsy na wysokości ław podokiennych okien I i II piętra oraz naczółków okien II piętra. Fasada zwieńczona uproszczonym belkowaniem. Otwór wejściowy w prawej, skrajnej osi, w pozornej opasce (w licu boniowania). Zaakcentowany układem klińców z kluczem. Drzwi w stylu neorenesansowo-neobarokowym, drewniane ze stałym nadświetlem, ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, z dekoracją płycinową, boniami diamentowymi i konsolami, częściowo przeszklone. Okna prostokątne, dwuskrzydłowe. W przyziemiu (ze zmienioną stolarką) oprawione jak portal. Pod oknami wgłębne, prostokątne płyciny z dekoracją płycinową. Podobne płyciny pod oknami I piętra. Także i te okna w pozornych opaskach (w licu boniowania), z

kluczami (boniami diamentowymi). Okna II i III piętra w rozbudowanych, połączonych obramieniach stanowiących element pionowego podziału elewacji. Okna obu tych kondygnacji w szerokich tynkowych obramieniach ze sfazowanymi narożami. W górnej części każdego obramienia okien I piętra skrajnie bonie diamentowe, i wyżej otwór okna flankowany przez dwie prostokątne płyciny. Pod oknami dekoracyjne ławy podokienne z cokołami i podokiennikami. Każda zdobiona wydłużoną, prostokątną płyciną. Obramienia okien II piętra zwieńczone trójkątnymi naczółkami zachodzącymi na gładkie ławy podokienne okien III piętra, zaopatrzone w gzymsy-podokienniki. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna z dekoracją na słupkach i ze stałymi profilowanymi ślemionami.
Ponad fasadą połać dachu z pokryciem ceramicznym.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona sienią ze stopniami wyrównawczymi. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych;
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

- ul. Chojnowska 90 (fot. 158, 159, 160)

Kamienica czynszowa, wzn. 4 ćw. XIX w., neorenesans północny.
Mur., tynk., na planie prostokąta z oficyną od podwórza, podpiwniczona, czterokondygnacyjna.
Fasada 5-osiowa, z ceglanym cokołem. W partii przyziemia i I piętra tynkowana, pokryta pasowym boniowaniem. Wyżej licowana cegłą. Detal architektoniczny wykonany w tynku: gzyms cokołowy, gzymsy nad przyziemiem i pod oknami I–III piętra. Fasada zwieńczona uproszczonym belkowaniem z fryzem zdobionym prostokątnymi płycinami. Otwór wejściowy w osi elewacji, bez obramienia. Zaakcentowany układem klińców z kluczem (boniem diamentowym). Drzwi w stylu neorenesansowo-neoklasycystycznym, drewniane ze stałym nadświetlem, ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, z dekoracją płycinową i boniami diamentowymi, pierwotnie częściowo przeszklone. Okna prostokątne, dwuskrzydłowe. W przyziemiu ujęte jak portal. Okna I piętra w profilowanych obramieniach z kluczami w formie boni diamentowych. Pod oknami dekoracyjne ławy podokienne włączone w bieg gzymsów, z podokiennikami opartymi na stylizowanych konsolach. Na podobnych konsolach naczółki okien I piętra. W osi elewacji — naczółek trójkątny, w pozostałych osiach naczółki półkoliste. Naczółki umieszczone na gładkich ławach podokiennych okien II piętra, zaopatrzonych w gzymsy-podokienniki. Okna II piętra obramione jak okna niższej kondygnacji, z tym że odmiennie rozmieszczone naczółki. W osi fasady — naczółek półkolisty, w pozostałych osiach — naczółki trójkątne. Obramienia okien III piętra gładkie, ze sfazowanymi narożami, kluczem w formie diamentowego bonia i z dwoma diamentowymi boniami na skrajach nadproży. Powyżej gładkie, prostokątne płyciny nadokienne doprowadzone do architrawu belkowa-

nia wieńczącego fasadę. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna z dekoracją na słupkach i ze stałymi profilowanymi ślemionami. Ponad fasadą połać dachu z pokryciem ceramicznym. Tylna elewacja budynku bez dekoracji.
Sień kamienicy przelotowa ze schodami wyrównawczymi i z ceramiczną posadzką. Nakryta stropem wzmocnionym łukami konstrukcyjnymi opartymi na występach muru. Ściany przedniej części sieni licowane częściowo czarnymi płytkami ceramicznymi. Zachowane nadświetle drewnianego, przeszklonego wiatrołapu. W bocznej ścianie sieni wejście (poprzez arkadę o łuku odcinkowym) na klatkę schodową, umieszczoną w trakcie tylnym. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z pierwotnie tralkową, obecnie znacznie zniszczoną, balustradą, profilowaną poręczą i słupkami.
Do tylnej elewacji kamienicy przylega skrajnie czterokondygnacyjna o f i c y n a nakryta dachem płaskim. Z jej bocznych elewacji jedna (od strony nr 88) bezokienna, druga trójosiowa, bez dekoracji. Tylna elewacja oficyny zwrócona ku ul. Nowy Świat, jednoosiowa, tynkowana, z wystrojem. Zaznaczony wysoki cokół kryjący przyziemie i profilowany gzyms wieńczący. Okna prostokątne, dwuskrzydłowe. Okno w przyziemiu zamurowane. Okna I i II piętra w gładkich uszakowych obramieniach ze sfazowanymi narożami i kluczami (boniami diamentowymi), zaopatrzone w gzymsy nadokienne na ozdobnych konsolach. Pomiędzy obramieniami a gzymsami umieszczone rozety. Zachowane relikty elementów obramień okiennych: gzyms nad zamurowanym oknem przyziemia, podokienniki na konsolach (pod oknami II i III piętra) oraz relikty opaski okna III piętra.

Stan zachowania:
— dobry kamienicy i oficyny.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny fasady i elewacji oficyny;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych;
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
Zaleca się przywrócenie oryginalnego wyglądu zniekształconym obramieniom okien III piętra oraz — wykonanie nowej, tralkowej balustrady schodów, w oparciu o wzory z przełomu XIX i XX w. W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

- ul. Chojnowska 98, 98a, 100 — zespół zakładu dla głuchoniemych „Taubstummenastalt".

Specjalna opieka pedagogiczna nad głuchoniemymi w Legnicy datuje się od 1700 r. gdy Wilhelm Kerger zaczął ich uczyć pisać. W 1831 r. przybył z Wrocławia Johann Gottfried Schrötter i 1 lipca otworzył prywatny zakład dla dzieci głuchoniemych, w którym początkowo uczono również dzieci ociemniałe. Zakład mieści się początkowo w wynajętym od miasta parterze dawnego probostwa klasztoru benedyktynek, a od 1839 r. zajął cały budynek.
Towarzystwo dla kształcenia dzieci głuchoniemych z terenu rejencji legnickiej zostało utworzone w 1847 r. Towarzystwo zakupiło 29.5.1859 od miasta za kwotę 8 000 talarów zabudowania dawnego folwarku *Bellevue* przy ówczesnej Nowej Ulicy Chojnowskiej. Szybko przebudowano dom mieszkalny na folwarku, aby po poświęceniu 245.1860 r. przenieś do niego szkołę oraz 45 dzieci. Ten dawny dom mieszkalny na folwarku, dwukondygnacyjny, ustawio-

ny szczytowo względem ulicy Chojnowskiej, nakryty dachem dwuspadowym z naczółkami, widoczny na karcie pocztowej – fot. 161, został rozebrany po 1945 r.
W 1884 r. wg projektu radcy budowlanego Beckera wzniesiono nowy budynek główny, mieszczący szkołę dla głuchoniemych, obecnie siedziba gimnazjum nr 5 przy ul. Chojnowskiej 100. Salę gimnastyczną przy szkole wybudowano w 1901 r.
Przed 1907 r. wybudowano dom (willę) dla dyrektora zakładu oraz internat, ob. budynki przy ul. Chojnowskiej 98 i 98a.
W 1912 przy Szosie Chojnowskiej, na zachód od linii torów kolejowych Legnica-Złotoryja, wybudowano zakład opiekuńczy dla głuchoniemych *Taubstummenheim,* a sam zakład przy ul. Chojnowskiej skupił się na kształceniu.
Po 1945 r. budynki przy ul. Chojnowskiej 98 i 98a zostały zajęte przez Armię Radziecką.
Obecnie zakład jest podzielony na kilka samodzielnych nieruchomości. Czytelnym śladem dawnego zespołu jest parkan od strony ul. Chojnowskiej i Nowy Świat.

- ul. Chojnowska 98 (fot. 161, 162)

Dom dyrektora zakładu dla głuchoniemych, ob. dom mieszkalny nr 98, wzn. przed 1907, postsecesja z elementami neobaroku. Budynek remontowany ok. 2000 r.
Mur., tynk., na planie prostokąta z aneksami, podpiwniczony, jednokondygnacyjny, z bryłą rozczłonkowaną, nakrytą dachem mansardowym.
E l e w a c j a f r o n t o w a sześcioosiowa z oknami jednoskrzydłowymi. Ożywiona umieszczonym asymetrycznie dwuosiowym ryzalitem zwieńczonym trapezowym szczytem, z szerokim obdaszkiem u podstawy. Elewacja z cokołem licowanym cegłą, zwieńczona tynkowym gzymsem koronującym, osłonięta wysuniętym okapem dachu. Górna krawędź szczytu podkreślona gzymsem koronującym. W ryzalicie wypruta asymetrycznie półkoliście zamknięta, głęboka arkada o łuku półkolistym. Arkada ujęta oprawą w formie czworobocznych postumentów i wiązek pseudokolumn wspierających opaskę archiwolty zdobioną bocznymi meandrami. Podłucze arkady obramione dookoła listwą. W głębi arkady półkoliście zamknięty portal. Drzwi dwuskrzydłowe, drewniane, ramowo-płycinowe, z dekoracją płycinową. Portal poprzedzony jednobiegowymi, kamiennymi schodami z pełnymi, uskokowo kształtowanymi balustradami licowanymi cegłą. Okna prostokątne, jednoskrzydłowe, wydłużone, bez obramień. W szczycie cztery okna zestawione po dwa.. Nad elewacją połacie dachu mansardowego z pokryciem ceramicznym. W dolnej połaci dachu facjata z prostokątnym oknem dwuskrzydłowym, umieszczona mijankowo w stosunku do okien elewacji. Facjata nakryta dachem trójpołaciowym połączonym z górną połacią dachu mansardowego.
E l e w a c j a b o c z n a sześcioosiowa z oknami jednoskrzydłowymi, ożywiona kolejno: skrajnym dwuosiowym ryzalitem pozornym, centralnie usytuowaną półcylindryczną przybudówką z dachem półkopulastym oraz skrajnie umieszczonym trójosiowym, trapezowym szczytem wydzielonym u podstawy szerokim obdaszkiem. W lewej, skrajnej osi elewacji otwór wejściowy osłonięty jednospadowym dachem (z pokryciem ceramicznym), opartym na ozdobnych, kutych konsolach. Cokół elewacji licowany cegłą, podobnie jak dolna część ryzalitu pozornego. Sam ryzalit zwieńczony uproszczonym, stylizowanym belkowaniem z denticuli i z gzymsem koronującym, a przybudówka — gzymsem z denticuli. Pozostałe partie elewacji — tylko z gzymsem koronującym. Górna krawędź szczytu zwieńczona gzymsem. Okna prostokątne, bez obramień. W oknach półcylindrycznej przybudówki kraty kute, zdobione motywem czworoliścia. Nad częścią elewacji połać dachu z pokryciem ceramicznym, i z facjatą z prostokątnym oknem dwuskrzydłowym, umieszczoną mijankowo w stosunku do okien elewacji. Facjata nakryta dachem trójpołaciowym połączonym z górną połacią dachu mansardowego.
E l e w a c j a b o c z n a pięcioosiowa z oknami jednoskrzydłowymi, trzema zgrupowanymi i jednym odsuniętym. W lewej, skrajnej osi blenda o łuku odcinkowym. Cokół (z oknami

piwnicznymi o łuku odcinkowym i z małymi prostokątnymi oknami zestawionymi w parach) licowany cegłą. Elewacja zwieńczona gzymsem koronującym, osłonięta wysuniętym okapem dachu. Okna prostokątne, bez obramień. Nad elewacją połać dachu z pokryciem ceramicznym i z facjatą z prostokątnym, trójdzielnym oknem, dzielonym na dwuskrzydłowe segmenty. Facjata nakryta dachem trójpołaciowym połączonym z górną połacią dachu mansardowego.
E l e w a c j a t y l n a czteroosiowa z oknami jednoskrzydłowymi, dwoma szerszymi w centrum elewacji oraz z parą wąskich, prostokątnych okien w skrajnym ryzalicie pozornym. Cokół (z oknami piwnicznymi o łuku odcinkowym i z małymi prostokątnymi oknami zestawionymi w parach) licowany cegłą, podobnie jak dolna część ryzalitu. Ryzalit zwieńczony uproszczonym, stylizowanym belkowaniem z denticuli i z gzymsem koronującym. Elewacja zwieńczona gzymsem koronującym, osłonięta wysuniętym okapem dachu. Okna prostokątne, bez obramień. Nad elewacją połać dachu z pokryciem ceramicznym oraz z trzema facjatami z prostokątnymi oknami dwuskrzydłowymi, rozmieszczonymi mijankowo w stosunku do okien elewacji. Facjaty nakryte dachami trójpołaciowymi połączonymi z górną połacią dachu mansardowego.

Stan zachowania:
— bardzo dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych nad elewacjami;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych;
— kute kraty w oknach półcylindrycznej przybudówki,;
— ogrodzenie posesji.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. Chojnowska 98a (fot. 161, 163, 164, 165, 166)

Internat dla głuchoniemych. Wzniesiony przed 1907 r., neobarok.
Pomieszczonych w głębi dużej, czworobocznej w zarysie posesji. Od strony ulicy posesja oddzielona kutym, metalowym ogrodzeniem z kamiennymi słupami i z wysoką, ceglaną podmurówką osłoniętą półcylindryczną, kamienną czapą. Przed frontem budynku ogrodzenie przerwane i dwustronnie załamane pod kątem prostym dla utworzenia wjazdu na teren posesji. Przy domu mieszkalnym odcinek ogrodzenia półkoliście zarysowany. Tu też umieszczona furtka zbudowana z kamiennych filarów, poprzedzona od strony ulicy kilkustopniowymi kamiennymi schodami. Od tyłu posesja wygrodzona ceglanym murem.
Budynek mur., tynk., na planie litery L, złożony części trzy- i czterokondygnacyjnej (łącznie z suterenę), krytych dachami: mansardowym i, trójspadowym. Do bocznego skrzydła tego budynku dostawiony nieco niższy budynek trzykondygnacjowy (łącznie z suterenę), nakryty dachem dwuspadowym.
Elewacja frontowa głównego skrzydła 17-osiowa, komponowana. Jedna, skrajna, trzyosiowa, część fasady trzykondygnacjowa (z suterenę), nakryta dachem mansardowym. Pozostała partia fasady czterokondygnacjowa (z suterenę), z cofniętą uskokowo skrajną 6-osiową częścią, nakryta dachem trójspadowym. Zaznaczone ośmioosiowe i czterokondygnacjowe (z suterenę)

centrum fasady, osłonięte połacią dachu w formie połaci wysokiego dachu czterospadowego. Centrum fasady wydzielone skrajnie dwuosiowymi członami zwieńczonymi trójkątnymi szczytami. Fasada z wysokim cokołem licowanym cegłą. Wyżej tynkowana z detalem architektonicznym wykonanym w tynku. Trzykondygnacjowa, skrajna część elewacji zwieńczona profilowanym gzymsem koronującym, przechodzącym w gzyms podokienny w pozostałej części elewacji, mającej własny gzyms koronujący. Dodatkowe odcinki gzymsu wprowadzone w obu bocznych partiach centrum fasady. Ich szczyty ujęte profilowanymi ramami. W bocznych partiach centrum fasady dwa podobne portale. Jeden bardziej wysunięty ku przodowi. Złożony z postumentów, ustawionych na nich filarów z secesyjnymi, kostkowymi głowicami, z uproszczonego belkowania i z falistego naczółka ujętego profilowaną ramą. W portalu otwór wejściowy o łuku koszowym. Drzwi dwuskrzydłowe, drewniane, ramowo-płycinowe, z dekoracją płycinową, pierwotnie częściowo przeszklone. Nad portalem trójdzielny, prostokątny otwór z zaokrąglonymi dwoma narożami. Drugi portal podobny do pierwszego, opisanego, ale płytszy, z pilastrami. Nad nim okna klatki schodowej umieszczone na różnych poziomach. Przed portalami kilkustopniowe schody z ceglaną uskokowo kształtowaną, pełną balustradą. W suterenie okna o łuku odcinkowym. W wyższych kondygnacjach okna prostokątne, bez obramień, głównie dwuskrzydłowe, w jednej ze skrajnych partii elewacji — trójskrzydłowe. W partii II piętra, w bocznych częściach wyróżnionego centrum fasady okna zamknięte półkoliście, a w ich szczytach okna termalne. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna z profilowanymi słupkami, stałymi, profilowanymi ślemionami i kwaterowym podziałem górnych części okien. Nad fasadą połacie dachu z pokryciem ceramicznym. W osi połaci dachu nad trzykondygnacyjną, skrajną częścią fasady trójosiowa, murowana facjata z oknami dwuskrzydłowymi, nakryta dachem trójspadowym. W górnej połaci dachu okna powiekowe z małymi prostokątnymi otworami. Takie okna także w połaciach dachu w centrum fasady i w połaci dachu trójspadowego nad pozostałą częścią elewacji. W niektórych oknach sutereny kute secesyjne kraty z motywem roślinnym.
Elewacja boczna głównego skrzydła 3-osiowa (w partii I i II piętra), z osiami umieszczonymi asymetrycznie, z ceglanym cokołem o wysokości sutereny. Elewacja wyżej tynkowana, z detalem architektonicznym wykonanym w tynku. Dzielona gzymsem podokiennym pod oknami II piętra, zwieńczona gzymsem koronującym. W suterenie okna o łuku odcinkowym. Wyżej okna dwuskrzydłowe bez obramień, prostokątne. Tylko w skrajnej osi — szersze okna o luku półkolistym. Zachowana drewniana stolarka okienna z profilowanymi słupkami, stałymi, profilowanymi ślemionami i z kwaterowym podziałem górnych części okien. Nad elewacją połać dachu z pokryciem ceramicznym.
Elewacja tylna głównego skrzydła częściowo zasłonięta przez skrzydło boczne, 14-osiowa, z ceglanym cokołem o wysokości sutereny. Tynkowana, z detalem architektonicznym wykonanym w tynku. Częściowo dzielona gzymsem podokiennym pod oknami II piętra, zwieńczona gzymsem koronującym. W część elewacji pomiędzy tymi gzymsami wprowadzona połać dachu z oknami powiekowymi. W suterenie okna o łuku odcinkowym. Wyżej okna dwuskrzydłowe bez obramień, prostokątne, dwuskrzydłowe. Okna prostokątne, bez obramień, w przyziemiu zakratowane, Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna z profilowanymi słupkami, stałymi, profilowanymi ślemionami i kwaterowym podziałem górnych części okien. Nad fasadą połać dachu z pokryciem ceramicznym i oknami powiekowymi z prostokątnymi otworami.

Elewacja frontowa bocznego skrzydła 10-osiowa, dwuczęściowa. Główna część, 8-osiowa z osiami zgrupowanymi po dwie nakryta dachem mansardowym. Ożywiona osiowo usytuowaną, czteroosiową facjatą z bocznymi spływami, zwieńczoną trójkątnym szczytem. Skrajna, nieco niższa część elewacji dwuosiowa, nakryta połacią dachu dwuspadowego. Obie części elewacji zwieńczone odrębnymi gzymsami koronującymi. Szczyt facjaty ujęty profilowaną

ramą. W obu częściach elewacji okna prostokątne, dwuskrzydłowe, bez obramień. W szczycie facjaty owalny okulus. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna z profilowanymi słupkami, stałymi, profilowanymi ślemionami i z kwaterowym podziałem górnych części. Nad fasadą połacie dachu z pokryciem ceramicznym. W połaciach dachu mansardowego okna powiekowe.
Elewacja boczna bocznego skrzydła dwuczłonowa. Boczna elewacja wyższego członu skrzydła nakryta dachem mansardowym, zasłonięta przez człon niższy z dachem dwuspadowym. Boczna elewacja tego członu bezokienna, pozbawiona artykulacji, zwieńczona trójkątnym szczytem.
Elewacja tylna bocznego skrzydła 3-osiowa, także dwuczęściowa, z członami krytymi odrębnymi dachami, mansardowym i dwuspadowym. Obie części elewacji zwieńczone odrębnymi gzymsami koronującymi. Okna prostokątne, bez obramień, dwuskrzydłowe. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna z profilowanymi słupkami, stałymi, profilowanymi ślemionami i kwaterowym podziałem górnych części. Nad fasadą połacie dachu z pokryciem ceramicznym. W połaciach dachu mansardowego okna powiekowe.

Stan zachowania:
— zły.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych nad elewacjami;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych;
— kute kraty w oknach sutereny, ogrodzenie posesji.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. Chojnowska 100 (fot. 167, 168, 169, 170)

Szkoła dla głuchoniemych, ob. Gimnazjum nr 5.

S z k o ł a d l a g ł u c h o n i e m y c h , wzn. 1884, projekt rady budowlany Becker, budownictwo szkolne, ceglane, utrzymane w duchu budownictwa wernakularnego, neorenesans. Budynek mur., tynk., na planie zryzalitowanego prostokąta, trójtraktowy z węższym traktem korytarzowym, z wysoką suterenę, trzykondygnacyjny. Bryła rozczłonkowana ryzalitami różnej głębokości i wielkości.
F a s a d a 14-osiowa, licowana dwubarwną cegłą, ożywiona 4-osiowym ryzalitem środkowym zwieńczonym trójkątnym szczytem. Od frontu widoczne jednoosiowe, boczne elewacje ryzalitów przy bocznych elewacjach budynku. Detal architektoniczny wykonany w cegle. Cokół na wysokości sutereny i gładki gzyms cokołowy wykonane z ciemniejszej cegły klinkierowej. Z takiej cegły zrealizowane także pasowy gzyms pod oknami przyziemia oraz ceglane pasy (w nawiązaniu do boniowania). Nad przyziemiem szeroki gzyms złożony z dwóch równoległych szlaków o geometrycznym rysunku, wykonanych z ciemnej cegły. Dolny szlak z motywem falistego meandra zrealizowany z elementów wyprodukowanych fabrycznie. Naroża elewacji frontowej, jej środkowego ryzalitu i elewacji ryzalitów z elewacji bocznych

podkreślone boniowaniem z cegły ciemniejszej. Z takiej cegły wykonane również: pasowy gzyms pod oknami I piętra, ozdobny szlak o rysunku geometrycznym umieszczony pod oknami II piętra oraz — gzyms-szlak u podstawy szczytu ryzalitu. Szczyt ryzalitu osłonięty wysuniętymi okapami dachu na ozdobnych wspornikach. Widoczna od frontu boczna elewacja skrajnie usytuowanego ryzalitu klatki schodowej, jednoosiowa, bezokienna, rozczłonkowana jak elewacja frontowa, dzielona dodatkowo w górnej części dodatkowym gzymsem. Zdobiona na wysokości I piętra wykonanym z ciemnej cegły geometrycznym motywem dekoracyjnym (rombem z rombami w narożach). W osi tej elewacji główny otwór wejściowy zamknięty łukiem odcinkowym, bez obramienia. Drzwi drewniane, ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, ze stałym nadświetlem. Okna głównego korpusu budynku dwuskrzydłowe, zamknięte łukiem odcinkowym. W partii sutereny okna obramień, zaakcentowane układem klińców. Okna wyższych kondygnacji ujęte fasciami i podobnie podkreślone klińcami. Ponadto pod oknami przyziemia prostokątne płyciny wykonane z ciemnej cegły (z elementów produkowanych fabrycznie). Płyciny rozczłonkowane półkolistymi arkadami opartymi na krępych kolumnach. W arkadach umieszczony ornament kandelabrowy. Pod oknami I piętra — prostokątne podokienne płyciny w formie geometrycznego szlaku, także wykonanego z elementów wytwarzanych fabrycznie. Szlak złożony (w nawiązaniu do konstrukcji szkieletowej) z ramy i krzyżujących się belek wydzielających romby lub ich połówki. Na stykach belek umieszczone ozdobne, ostrosłupowe guzy, a na ich osi — trójliście. W polach rombów czworoliście z guzami w centrum i z trójlistnymi zakończeniami. W elewacji ryzalitu klatki schodowej brak okien.

E l e w a c j a b o c z n a . Złożona ze środkowego, podwyższonego, dwuosiowego ryzalitu klatki schodowej zwieńczonego trójkątnym szczytem (z pseudomachikułami), flankowanego przez dwie boczne partie elewacji. Przy jednej z nich trójboczna przybudówka, niższa od korpusu budynku, nakryta dachem trójpołaciowym. Boczna część elewacji (od frontu budynku) rozczłonkowana jak fasada. W podobny sposób opracowane przyziemie elewacji ryzalitu klatki schodowej i drugiej, bocznej partii elewacji. Zastosowane też ceglane boniowanie narożу. Ponadto w głównej, dwuosiowej elewacji ryzalitu klatki schodowej wprowadzone dwa dodatkowe gzymsy (w formie szlaku z ciemniejszej i jaśniejszej cegły) ujmujące płaszczyznę elewacji z okulusem w górnej części ryzalitu. W głównej elewacji ryzalitu klatki schodowej okna umieszczone na innych poziomach niż okna w kondygnacjach, z przerwaniem ciągłości gzymsowań. Brak okien sutereny. Okna ujęte jak okna w tylnej elewacji głównego korpusu budynku. Okna przyziemia ryzalitu klatki schodowej zamknięte półkoliście, bez obramień. Powyżej — para okien (bez sfazowanych naroży) umieszczona w blendzie o łuku odcinkowym. W jej ramach zaznaczone klińcami łuki okien, a w ich stykających się przyłuczach umieszczony kolisty medalion z rozetą. Łuk blendy podkreślony klińcami oraz ceramicznym gzymsem z akroterionami. W trzeciej kondygnacji ryzalitu okna jak w jego przyziemiu, ale ze sfazowanymi narożami. Wyżej — kolisty okulus w opasce z ciemniejszej cegły. Z bocznych partii elewacji jedna (od frontu) przepruta asymetrycznie umieszczonym oknem, a druga bezokienna.

E l e w a c j a t y l n a 12-osiowa, złożona z 8-osiowego ryzalitu środkowego (z osiami zgrupowanymi), skrajnych, dwuosiowych członów korpusu oraz — z bocznej elewacji skrajnego ryzalitu klatki schodowej. Środkowy ryzalit i boczne partie elewacji korpusu rozczłonkowane podobnie jak fasada. Podobnie ujęte okna i ich obramienia, ale w ryzalicie pary okien I piętra (bez sfazowanych naroży) umieszczone w blendach o łuku odcinkowym. W ramach każdej blendy zaznaczone klińcami łuki okien, a w ich stykających się przyłuczach umieszczone koliste medaliony z rozetami. Łuki blend podkreślone klińcami oraz ceramicznymi gzymsami z akroterionami. Boczna elewacja ryzalitu klatki schodowej oraz elewacje sąsiadującej z nim niższej, trójbocznej przybudówki dzielone jak w fasadzie do poziomu okien I pię-

tra. Poza tym górna część bocznej elewacji ryzalitu klatki schodowej przedzielona gzymsem, a górna partia elewacji sąsiedniej przybudówki pozostawiona bez podziałów.
W elewacjach szkoły zachowana drewniana stolarka okienna z bogatą dekoracją na słupkach i ze stałymi profilowanymi ślemionami.
Ponad elewacjami budynku wysunięte połacie dachów pokryte dachówką ceramiczna, nad szczytami ryzalitów oparte na ozdobnych, drewnianych wspornikach.

S a l a g i m n a s t y c z n a , wzn. 1901, remontowana i znacznie przebudowana ok. 2000 r., wówczas budowa łącznika. Budynek na planie prostokąta, mur., licowany cegłą, jednokondygnacjowy, nakryty dachem dwuspadowym, połączony łącznikiem ze szkołą. *Elewacja frontowa* pięcioosiowa z cokołem i prostokątnymi blendami w górnej części. W blendach (z pseudoparapetami wzdłuż dolnej krawędzi) przeprute okna o łuku odcinkowym. Okna bez obramień, ze sfazownymi narożami nisz okiennych. Po obu stronach okien dekoracyjne szlaki, równoległe do dolnych krawędzi blend, ułożone z ukośnie ułożonych cegieł. Do elewacji dobudowane współcześnie dwie cylindryczne przypory, wzmocnione u dołu łukami konstrukcyjnymi, licowane cegłą, podpierające wysunięty okap dachu. *Boczna elewacja* sali gimnastycznej (od strony ulicy) rozczłonkowana podziałem ramowym złożonym z narożnych lizen, gzymsów na wysokości łuków okien oraz — z ramy ujmującej pięcioboczny szczyt. W elewacji blendy o łuku odcinkowym, obramione ceglanymi opaskami o formach identycznych jak podział ramowy.

Przed frontową częścią zespołu szkolnego, od strony ul. Chojnowskiej wytyczony duży, prostokątny dziedziniec. Wydzielony od ulicy niejednorodnym o g r o d z e n i e m . Najstarszy relikt ceglanego muru z lat ok. 1900 przy bramie filarowej, z której też zachowany jeden starszy filar. Dwa pozostałe filary nowsze, z okresu z ok. 1910 r. lub może przebudowane współcześnie. W bramie dwuskrzydłowe, kute wrota o motywach historyzujących. Podobna jednoskrzydłowa furtka obok. Część ogrodzenia terenu szkolnego od strony ulicy — ceglany mur w stylu secesji (z ok. 1910 r.) ze słupkami i segmentami zdobionymi obrysami płycin z wciętymi narożami. Obrysy płycin wykonane z białej cegły klinkierowej. Czapy słupków i segmentów betonowe, pierwsze w formie ściętych ostrosłupów, drugie – o formie walcowatej. Dalsza część terenu szkolnego wydzielona ogrodzeniem złożonym z ceglanych słupków i podmurówki oraz z metalowych segmentów, z ok. 1901 r.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryły szkoły, sali gimnastycznej i łącznika, ceramiczne pokrycie ich połaci dachowych;
— detal architektoniczny elewacji budynku szkoły;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych szkoły;
— kute wrota bramy i furtka ogrodzenia.

Zaleca się przywrócenie form okien i stolarki okiennej w przypadku okien II piętra środkowego ryzalitu tylnej elewacji głównego korpusu szkoły. W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej szkoły wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek szkoły, obecnego Gimnazjum nr 5, z wyłączeniem sali gimnastycznej i łącznika, kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. Chojnowska 112, 114

Zespół szpitala i zakładu opiekuńczego dla umysłowo chorych *(Idiotenanstallt).*
Zamysł utworzenia zakładu powstał na początku 1879 r., gdy powołano fundację mającą na celu założenie, budowę i utrzymanie zakładu, w którym by kształcono osoby ograniczone umysłowo oraz znalazłyby one azyl. Kształcenie miało obejmować poziom 4 klas. Przewidywano również ćwiczenia fizyczne i kąpiele, pobyt w ogrodzie i życie wspólne w "rodzinach" pod nadzorem opiekunek. Równocześnie miał to być azyl dla tych niepełnosprawnych, którzy nie mogliby się uczyć lub podjąć pracy. Przewidziano też warsztaty dla mogących pracować i wykonywać proste rzemiosło. Zakład otrzymał nazwę Fundacji Wilhelma i Augusty – zakład opiekuńczy i wychowawczy dla upośledzonych umysłowo z rejencji legnickiej — *Wilhelm- und Augusta Stift, Idioten-Bildungs- und Pflegeanstalt für den Regierungsbezirk Liegnitz.*
Statut przyjęto 26.9.1879, fundację powołano 30.9.1880, prowadziło ją miasto. Zarząd tworzyli pod przewodnictwem prezydenta rejencji nadburmistrz Oertel, starosta Hoffmann-Scholz i inne osobistości.
Zakład otwarto 1.5.1881 dla 6 pensjonariuszy i 4 uczniów w wynajętym parterze domu przy *Neue Haynauerstrasse* 26. Wkrótce musiano wynająć piętro.
W 1887 zebranie zarządu zdecydowało o zakupie gruntu, na którym architekt Baldeweg pod kierunkiem miejskiego radcy budowlanego Becker za 126 000 marek wybudował budynek, który otwarto 17.10.1889 — obecnie ul. Chojnowska 112.
Liczba pensjonariuszy rosła szybko, zakupiono sąsiadujące parcele i wznoszono kolejne budynki. Ostatecznie powstało 8 budynków przy Szosie Chojnowskiej: 1 dom wychowawczy (*Erziehungshaus*) dla chłopców i dziewcząt, 2 domy opieki dla kobiet, 3 domy opieki dla mężczyzn, 1 budynek gospodarczy, 1 budynek zarządu, który wzniesiono w 1912 jako osobny budynek (*Absonderungshaus*).
Oprócz budynków przy ul. Chojnowskiej 112 i 114 (na mapie nr 104), są to budynki przy ul. E. Lindego 4, 6, 10, Pancernej 1, 3, 5.

- ul. Chojnowska 112 (fot. 172, 173, 174)

Główny i najstarszy budynek szpitalny należący do szpitala dla umysłowo chorych *(Idiotenanstallt),* wzn. 1889, przez architekta Baldeweg pod kierunkiem miejskiego radcy budowlanego Becker za 126 000 marek, otwarty 17.10.1889. Budownictwo ceglane nawiązujące do neoklasycyzmu, oparte na rozwiązaniach ze szkoły berlińskiej 3 ćw. XIX w.
Ok. 1930 wyłączony z zespołu i przeznaczony na siedzibę Urzędu Finansowego. Po 1945 r. zajęty przez Armię Radziecką, obecnie siedziba ZOZ, gruntownie wyremontowany przed rokiem 2000.
Mur., wewnątrz tynk., na zewnątrz licowany wielobarwną cegłą, pięciokondygnacyjny (łącznie z sutereną), na planie odwróconej litery L, wnętrze w układzie trójtraktowym, nieumiarowym. Nakryty dachami pulpitowymi z wysuniętymi okapami opartymi na wspornikach.
F r o n t o w e s k r z y d ł o p ó ł n o c n e . *Elewacja frontowa* trójosiowa, ze środkowym, jednoosiowym, płytkim ryzalitem, zwieńczonym trójkątnym szczytem (z bocznymi pseudomachikułami), sięgającym wysuniętego okapu dachu. Elewacja licowana barwną cegłą. Do poziomu gzymsu nad przyziemiem licówka wykonana z cegły czerwonej, z motywami zdobniczymi — z cegły ciemniejszej. Tu: gładki cokół, gzyms cokołowy, ozdobny szeroki szlak o geometrycznym rysunku, pasowy gzyms pod oknami przyziemia, listwy dzielące przyziemie (w nawiązaniu do boniowania) i profilowany gzyms nad przyziemiem. W partii pięter I–III wykonane z czerwonej cegły lizeny podkreślające naroża elewacji i ryzalitu. Ponadto boczne partie elewacji i ryzalitu dzielone zróżnicowanymi, geometrycznymi szlakami-gzymsami pod oknami I piętra, na wysokości górnych części okien tej kondygnacji i nad II piętrem. Elewacja zwieńczona fryzem arkadowym pod wysuniętym okapem dachu. Pozostałe płaszczyzny ele-

wacji licowane kremową cegłą. W osi fasady środkowy ryzalit pozorny ujęty skrajnie lizenami obramiającymi boki półkoliście zamkniętej blendy z dużymi oknami klatki schodowej. Lizeny zespolone z ceglaną licówką szczytu (z obramieniem łuku blendy wykonanym z klińców z cegły czerwonej i ciemniejszej). W ryzalicie otwór wejściowy zamknięty lekko zaostrzonym łukiem, ujęty bogatą oprawą o nowożytnej strukturze. Otwór flankowany pilastrami wspierającymi oprawę archiwolty (w formie opaski ze skrajnymi listwami). Dodatkową oprawę wejścia stanowią pilastry posadowione na wysokich cokołach, wspierające uproszczone belkowanie i trójkątny naczółek ujęty profilowaną ramą z denticuli. Trzony pilastrów wykonane z elementów produkowanych fabrycznie, tworzących czerwony ornament kandelabrowy na kremowym tle). W przyłuczach archiwolty — rozety. Inne rozety na skrajach fryzu belkowania. Drzwi w stylu neorenesansu łączonego z neoklasycyzmem, drewniane, z nadświetlem, dwuskrzydłowe, z dekoracją płycinową, trójkątnymi naczółkami, częściowo przeszklone. Przeszklenie i nadświetle zabezpieczone kutymi kratami zdobionymi motywami roślinnymi. Ponad portalem, w blendzie zróżnicowane otwory. Najniżej trzy małe okna zamknięte łukami odcinkowymi, bez obramienia, rozdzielone słupami, licowanymi w dolnej części przemiennie cegłą kremową i czerwoną, wyżej tylko kremową. Nad tymi oknami duże, trójskrzydłowe okno o łuku odcinkowym z podokiennikiem z denticuli (z cegły czerwonej). Podobny podokiennik pod najwyżej wyprutym oknem, zamkniętym półkoliście. W bocznych partiach elewacji okna sutereny zamknięte półkoliście, zabezpieczone kutymi kratami. Okna wyższych kondygnacji dwuskrzydłowe, umieszczone w płytkich blendach, zamknięte jak i one. W przyziemiu blendy i okna o łuku półkolistym, z prostokątnymi płycinami podokiennymi z geometryczną dekoracją z ciemniejszej cegły. Łuki blend podkreślone przemiennie ułożonymi klińcami z cegły ciemniejszej i czerwonej. W partii I piętra blendy i okna zamknięte łukami odcinkowymi. Okna ujęte obramieniami z przemiennie ułożonych klińców i cegieł, kremowych oraz czerwonych. Pod oknami prostokątne płyciny podokienne z dekoracją geometryczną z czerwonej cegły. Ponadto łuki blend podkreślone dodatkowymi klińcami (z jaśniejszej, kremowej cegły) i pasowym gzymsem z cegły czerwonej. Okna II piętra w mniejszych blendach, posadowionych na podokiennikach z konsolami, w obramieniach z przemiennie ułożonych klińców i cegieł, kremowych oraz czerwonych. Okna III piętra oprawione podobnie jak okna I piętra, ale bez dodatkowego pasa klińców i gzymsu wieńczącego. *Elewacja boczna, zachodnia, skrzydła północnego* trójosiowa, kształtowana jak boczna partia fasady skrzydła. *Elewacja boczna, wschodnia, skrzydła północnego* połączona z frontową elewacją skrzydła wschodniego. *Elewacja tylna, południowa, skrzydła północnego* obecnie jednoosiowa, kształtowana jak boczna partia fasady skrzydła, częściowo zasłonięta przez skrzydło wschodnie i nowy pion licowany cegłą.

S k r z y d ł o w s c h o d n i e *Elewacja frontowa* 8-osiowa, dzielona i licowana barwną cegłą jak elewacja frontowa. Okna dwuskrzydłowe umieszczone w płytkich blendach, zamknięte jak i one, formowane oraz obramione jak okna w elewacji frontowej skrzydła północnego. *Elewacja tylna, zachodnia, skrzydła wschodniego* obecnie czteroosiowa, kształtowana jak elewacja frontowa.

S k r z y d ł o p o ł u d n i o w e *Elewacja frontowa* 10-osiowa, licowana barwną cegłą jak fasada skrzydła północnego i pozostałe elewacje budynku. Elewacja dzielona też jak wspomniane elewacje, z tym, że lizenami wyodrębniona także jej czteroosiowa, środkowa część. Okna dwuskrzydłowe umieszczone w płytkich blendach, zamknięte jak i one. Formowane i obramione jak okna w elewacjach skrzydeł północnego i wschodniego. *Elewacje boczne, wschodnia i zachodnia skrzydła południowego* czteroosiowe, kształtowane jak inne elewacje skrzydeł budynku. *Elewacja tylna, północna skrzydła południowego* sześcioosiowa, kształtowana jak inne elewacje skrzydeł budynku. Ożywiona identycznym ryzalitem jak frontowa elewacja skrzydła północnego. Podobnie kształtowany portal w ryzalicie, ale bez ornamentu

kandelabrowego. W portalu stolarka drzwiowa — jak w portalu elewacji frontowej skrzydła północnego, także z kutymi kratami.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych nad elewacjami skrzydeł;
— detal architektoniczny fasady, jego kolorystyka;
— wykrój i układ otworów, stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych;
— kute kraty w drzwiach w portalach oraz kute kraty w oknach piwnic.
Konieczne jest uzupełnienie ubytków licówki w przyziemiu elewacji skrzydeł budynku. Zaleca się też, przy wykonywaniu kolejnego remontu kapitalnego, wymianę obecnych okien plastikowych na drewnianą stolarkę okienną, według wzorów z innych budynków zespołu, lub — w nawiązaniu do form stolarki z przełomu XIX i XX w.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. Chojnowska 114 (na mapie 104), (fot. 171)

Budynek zarządu zakładu dla umysłowo chorych *(Idiotenanstallt),* wzn. 1912 r., postsecesja z nawiązaniami do baroku.
Mur., tynk., na planie prostokąta z aneksami, trójtraktowy, czterokondygnacyjny (łącznie z sutereną), nakryty dachem czterospadowym, łączonym z dodatkowymi połaciami dachu nad uskokowo komponowanymi elewacjami oraz dachami szczytów (naczółkowymi).
E l e w a c j a f r o n t o w a komponowana symetrycznie. Sześcioosiowa, z czteroosiową częścią środkową (wyróżnioną od poziomu I piętra), zwieńczoną trapezowym szczytem. Przepruta parami wąskich, prostokątnych okien (w centrum) oraz pojedynczymi, małymi, prostokątnymi oknami (z boku). Jedna ze skrajnych części elewacji do styku przyziemia i I piętra szersza, a wyżej węższa. Cokół elewacji licowany cegłą (na wysokość sutereny), wyżej elewacja tynkowana. Detal architektoniczny wykonany w tynku: profilowane gzymsy nad I piętrem, pod oknami II pietra oraz gzyms wieńczący. W wyróżnionej, środkowej części fasady, w partii II piętra, wprowadzony dodatkowy podział pionowy — lizeny na cokołach umieszczonych pomiędzy gzymsami i wbudowanych w gzymsy. Pod cokołami stylizowane konsole. Na elewacji szczytu uproszczone pilastry wydzielające pary osi okiennych, wspierające belkowanie. Szczyt ujęty profilowaną ramą. W jednej z osi wyróżnionej, środkowej części fasady prostokątny otwór wejściowy, ujęty oprawą w formie uproszczonych pilastrów (z trzonami rozszerzającymi się ku dołowi), wspierających belkowanie. Górna część portalu zniszczona. Niemniej czytelne, iż nad belkowaniem były trapezowy obsadzek i wyprowadzone z niego dwie tynkowe listwy (z wolutami?) wspierające falisty, profilowany gzyms. W polu naczółka owalny okulus. Okna fasady dwuskrzydłowe, prostokątne, bez obramień. Zachowane resztki drewnianej stolarki okiennej z profilowanymi słupkami, ze stałymi profilowanymi ślemionami i — kwaterowym podziałem górnych części okien. Ponad elewacją połać dachu bez pokrycia lub z pokryciem ceramicznym oraz — z dwiema jednoosiowymi facjatami z dachami trójspadowymi.
E l e w a c j a b o c z n a komponowana asymetrycznie, 7-osiowa, z usytuowanym asymetrycznie, dwuosiowym, pięciokondygnacjowym (łącznie z suterenę) ryzalitem klatki schodowej, nakrytym dachem płaskim. Do bocznej elewacji ryzalitu dobudowane balkony. Jedna ze skrajnych części elewacji jednoosiowa, od I piętra wzwyż cofnięta w głąb. Druga część elewacji 4-osiowa, z dwiema skrajnymi osiami zgrupowanymi. Cokół elewacji licowany cegłą

(na wysokość sutereny), wyżej elewacja tynkowana. Detal architektoniczny jak w fasadzie, przy czym gzymsy nad I piętrem, pod oknami II piętra oraz wyżej poprowadzony gzyms przerwane przez okna klatki schodowej. Ryzalit zwieńczony odrębnym gzymsem wieńczącym. W przyziemiu ryzalitu klatki schodowej prostokątny otwór wejściowy i portal podobny jak w fasadzie. Nad belkowaniem trapezowy obdaszek. Z niego wyprowadzone dwie tynkowe listwy z wolutami, wspierające falisty, profilowany gzyms. W elewacji okna prostokątne, bez obramień. Dwuskrzydłowe lub jednoskrzydłowe (w ryzalicie klatki schodowej i na skraju elewacji). Zachowane resztki drewnianej stolarki okiennej i drzwiowej (drzwi balkonowych) z profilowanymi słupkami, ze stałymi profilowanymi ślemionami i kwaterowym podziałem górnych części okien. Ponad elewacją połać dachu bez pokrycia lub z pokryciem ceramicznym oraz — z jedną jednoosiową facjatą z dachem trójspadowym.
E l e w a c j a b o c z n a komponowana symetrycznie, 5-osiowa, z loggiami balkonowymi w osi, w partii I i II piętra. Loggie otwarte łukami koszowymi, zamknięte pełnymi balustradami, zarysowanymi na odcinku koła. Nad elewacją trapezowy szczyt z parami wąskich, prostokątnych okien w centrum oraz — z pojedynczymi, małymi, prostokątnymi oknami z boku. Cokół elewacji licowany cegłą (na wysokość sutereny). Wyżej elewacja tynkowana. Detal architektoniczny wykonany w tynku, ograniczony do gzymsowań jak w fasadzie. W partii szczytu pilastry wydzielające pary osi okiennych, wspierające belkowanie. Szczyt ujęty profilowaną ramą. Okna dwuskrzydłowe, prostokątne, bez obramień. Zachowane resztki drewnianej stolarki okiennej ze stałymi profilowanymi ślemionami i kwaterowym podziałem górnych części okien. Ponad elewacją połać dachu bez pokrycia.
E l e w a c j a t y l n a komponowana asymetrycznie, częściowo uskokowo cofnięta w głąb. Cztery osie okienne wprowadzone w jej środkowej części sugerują istnienie ryzalitu pozornego. Jedna skrajna część elewacji bezokienna, w drugiej, cofniętej — jedna oś okienna z jednym oknem i drugim wtórnie zamurowanym. Nad wysuniętą częścią elewacji trójkątna połać dachu, nad cofniętą — fragment połaci dachu czterospadowego. Cokół elewacji licowany cegłą (na wysokość sutereny), wyżej elewacja tynkowana. Detal architektoniczny wykonany w tynku, ograniczony do gzymsowań jak w fasadzie. Okna dwuskrzydłowe, prostokątne, bez obramień. Zachowane resztki drewnianej stolarki okiennej ze stałymi profilowanymi ślemionami i kwaterowym podziałem górnych części okien. Ponad elewacją połacie dachu częściowo bez pokrycia, częściowo z pokryciem ceramicznymi i czterema jednoosiowymi facjatami z dachami trójspadowymi. Facjaty rozmieszczone mijankowo w stosunku do okiennych osi elewacji.

Stan zachowania:
— budynek w ruinie (zniszczone tynki elewacyjne, pokrycie dachowe, stolarka, balustrady balkonów).

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych nad elewacjami;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, relikty stolarki okiennej oraz stolarka drzwi wejściowych.
W trakcie remontu budynku należy odtworzyć górną część portalu w fasadzie według formy zwieńczenia portalu w ryzalicie klatki schodowej. Balkony powinny otrzymać kute balustrady. W przypadku wykonywania i wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. Chojnowska 140 (fot. 175)

Willa wzn. ok. 1910 (postsecesja z elementami neoklasycyzmu), dom właściciela ogrodnictwa. W latach 30. XX w. dostawiona do budynku przybudówka z werandą w drugiej kondygnacji.
Willa mur., tynk., na planie prostokąta z aneksami, podpiwniczona, dwukondygnacyjna, z mieszkalnym poddaszem, nakryta dachem dwuspadowym.
E l e w a c j a f r o n t o w a 4-osiowa z oknami jedno- dwu i trójskrzydłowymi. Ożywiona umieszczonym asymetrycznie jednoosiowym, trójbocznym ryzalitem z dobudowanymi jednostronnie balkonami. Ryzalit zwieńczony balkonem w partii dachu, na wysokości dwuosiowej facjaty. Elewacja z cokołem licowanym cegłą, dzielona tynkowymi lizenami, narożnymi i ujmującymi ryzalit, zwieńczona odcinkami profilowanego gzymsu koronującego. Facjata ujęta skrajnie boniowanymi lizenami, osłonięta wysuniętymi okapami dachu na dekoracyjnych wspornikach. Pomiędzy okapami dachu ozdobne odeskowanie z ażurami, podcięte od dołu półkoliście. Boczne, drewniane facjaty zwieńczone trójkątnymi szczytami z dwoma ślepymi, ostrołucznymi łukami, nakryte dachami z wysuniętymi okapami. Okna bez obramień. Zamknięte łukiem zbliżonym do koszowego (w czołowej ścianie ryzalitu) oraz prostokątne (w jego bocznych ścianach oraz w pozostałych partiach fasady). W szczycie facjaty okno termalne z ławą podokienną, ujęte opaską. W bocznych facjatach okna w profilowanych opaskach. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna z dekoracją na słupkach oraz z profilowanymi ślemionami. Parapety okien ceramiczne. W oknach piwnic kute, ozdobne kraty. Balustrady balkonów kute, zdobione motywami w stylu neoklasycyzmu. Nad fasadą połać dachu z pokryciem ceramicznym oraz z facjatami nakrytymi dachami dwuspadowymi.
E l e w a c j a b o c z n a z jedną, centralnie usytuowaną osią okienną, zwieńczona w większej części trójkątnym szczytem, dzielona dekoracyjnym podziałem ramowym W osi okiennej główny otwór wejściowy bez obramienia. W nim drzwi dwuskrzydłowe, drewniane, ramowo-płycinowe, częściowo przeszklone, z dekoracją płycinową. Otwór wejściowy poprzedzony jednobiegowymi, schodami z kutą balustradą. Okna prostokątne bez obramień.
E l e w a c j a b o c z n a przebudowana, z nowymi oknami i zewnętrznym kominem, zwieńczona trójkątnym szczytem. Do elewacji dostawiona przybudówka, w przyziemiu murowana, w drugiej kondygnacji o konstrukcji szkieletowej (weranda), przeszklona, nakryta płaskim dachem. W przyziemiu przybudówki okna prostokątne. Ściany werandy ze stolarką okienną o podziale kwaterowym.
E l e w a c j a t y l n a dwuczłonowa, z jednym członem dwuosiowym, trzykondygnacjowym (z klatką schodową) — oraz drugim dwukondygnacyjnym, częściowo zasłoniętym przez skrzydło dobudówki z werandą (z drewnianą balustradą. Elewacja tylna bez artykulacji, W przyziemiu otwór wejściowy prostokątny bez obramienia. W nim jednoskrzydłowe drzwi ramowo-płycinowe z nadświetlem, częściowo przeszklone. Okna prostokątne, dwuskrzydłowe bez obramień. W oknach klatki schodowej relikty oryginalnego przeszklenia.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych nad elewacjami;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych;
— kute kraty w oknach piwnic oraz kute balustrady balkonów;

Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki według zachowanych wzorów.

Ulica Dziennikarska

Do 1945 r. *Wallstrasse.*

Założona na miejscu splantowanych umocnień miejskich, na zachodnim obrzeżu miejskiej szkółki drzewnej, zlokalizowanej na terenie *glacis*. Od ok. 1856 r. ulica występuje pod nazwą *Wallstrasse*. W pierwszym etapie, do 1877 r., zabudowa powstawała wyłącznie po jej południowej stronie.

Wskazane wypełnienie luki zabudowy pomiędzy kamienicami nr 10 a 16. Przebieg linii zabudowy winien powtarzać linię historyczną. Wysokość nowej zabudowy winna nawiązywać do kamienicy nr 10 (fot. 184).

- ul. Dziennikarska 2 (fot. 176, 177)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1860 (być może na miejscu wcześniejszego budynku), remont z przebudową klatki schodowej ok. 1890, neoklasycyzm.
Mur., tynk., na rzucie prostokąta z ryzalitem klatki schodowej od podwórza, podpiwniczona, czterokondygnacyjna.
Fasada 4-osiowa z osiami grupowanymi po 2, w przyziemiu układ ten zakłócony. Detal architektoniczny wykonany w tynku: profilowane gzymsy ponad przyziemiem, pod oknami I, II i III piętra, gzyms wieńczący, pełna attyka zwieńczona gzymsem. Otwór wejściowy umieszczony skrajnie, mijankowo względem okiennych osi, prostokątny, bez obramienia. Okna prostokątne, dwuskrzydłowe, w profilowanych opaskach, w partii I i II piętra z gzymsami nadokiennymi. Częściowo zachowana drewniana stolarka ze stałymi ślemionami.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym. Schody z duszą, dwubiegowe, częściowo z zabiegami, żeliwne, z wypełnieniem z desek (podesty) i z drewnianą tralkową balustradą z profilowaną poręczą i toczonymi słupkami.

Stan zachowania:
— średni.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wewnętrznych;
— konstrukcja schodów;
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

- ul. Dziennikarska 4 (fot. 178, 179)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1895 r., na miejscu wcześniejszego budynku, neorenesans łączony z neobarokiem.
Mur., tynk., na rzucie prostokąta z dwoma ryzalitami od podwórca, podpiwniczona, czterokondygnacyjna z podstryszem.

Fasada 5-osiowa z loggiami w lewej, skrajnej osi, z szerokim, czteroosiowym ryzalitem pozornym. Detal architektoniczny wykonany w tynku: cokół, gzyms cokołowy, boniowanie przyziemia, profilowany gzyms nad przyziemiem, profilowany gzyms pod oknami III piętra, odcinek belkowania z oknami podstrysza, ząbkami i z gzymsem koronującym na kostkowych konsolach. Attyka w formie odcinka pełnej balustrady ze słupkami, dekorowana prostokątnymi, wgłębnymi płycinami. Fasada w partii I–II piętra pokryta pasowym pseudoboniowaniem. Na tę strukturę podziałów poziomych nałożone odrębne podziały części fasady. Jeden w partii ryzalitu pozornego i III piętra, drugi w osi z loggiami. Na wysokości III piętra grupy trzech pilastrów wydzielających osie okienne. Pilastry posadowione na gzymsie podokiennym. Nad krótszymi pilastrami — profilowany gzyms przebiegający na wysokości nadproży okien. Nad większymi pilastrami zaakcentowanymi ozdobnymi konsolami i kompozytowymi głowicami — architraw belkowania wieńczącego. Artykulacja loggii zróżnicowana na każdej z kondygnacji. Loggia w przyziemiu otwarta arkadą o spłaszczonym łuku ujętą profilowaną opaską z kluczem. Na opasce i powyżej zamontowane dekoracyjne konsole balustrady loggii piętra, zdobione maszkaronami. Loggie I i II piętra kształtowane w nawiązaniu do serliany, prostokątne, z przyściennymi kolumnami podpierającymi konsole pod płytami balkonowymi. Loggia III piętra komponowana podobnie (z dwiema kolumnami), ale zamknięta jak serliana. Arkada loggii w przyziemiu ujęta opaską z kluczem, ograniczona pełną, gładką balustradą. Balustrada logii I piętra pełna, w centrum zaokrąglona, ujęta skrajnymi słupkami, ozdobiona prostokątną płyciną z ornamentem okuciowym i kartuszem. Balustrada loggii II piętra z murowanymi słupkami i kutą, metalową, środkową częścią o formach historyzujących. Balustrada loggii III piętra w całości kuta, częściowo wypukła, o formach historyzujących. Poza tym wszystkie loggie zaopatrzone w kute zabezpieczenia dla donic z kwiatami. Otwór wejściowy w prawej, skrajnej osi, zamknięty łukiem pełnym, ujęty profilowaną opaską z kluczem. Drzwi neorenesansowe, ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, ze stałym nadświetlem. Okna o łuku półkolistym lub prostokątne, dwuskrzydłowe, w loggiach trzyskrzydłowe. Odcinkowo zamknięte okna piwnic we wgłębnych opaskach. Okna przyziemia obramione jak otwór wejściowy (portal). Pod oknami I piętra balustrada tralkowa wypełniająca płaszczyznę elewacji pomiędzy gzymsami. Obramienia okien rozbudowane. Złożone z uproszczonych pilastrów i uszakowych, górnych części obramień z profilowanymi archiwoltami okien i parami guzów. Nad oknami stylizowana dekoracja roślinna ze stylizowanym kartuszem. Powyżej segmentowe naczółki z ornamentem okuciowym z kaboszonami. Okna II piętra z niewielkimi fartuchami, profilowanymi obramieniami, w górnej części z wypustkami. Na wypustki nałożona dekoracja ornamentalna. Na obramienia okien sprowadzone ozdobne konsole profilowanych gzymsów nadokiennych. Okna III piętra ujęte uproszczonymi pilastrami wspierającymi profilowany gzyms. Powyżej półkolisty naczółek w profilowanym obramieniu z kluczem. W polu naczółka motyw muszli. Okna podstrysza w czterouszakowych obramieniach. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami.

Elewacja tylna z dwoma skrajnymi ryzalitami, w tym jednym z klatką schodową, bez dekoracji.

Sień ze stopniami wyrównawczymi. Ściany dzielone pilastrami wspierającymi belkowanie. W najszerszych segmentach ścian prostokątne plafony w dekoracyjnych ramach. Sień nakryta polichromowanym stropem z fasetami, zdobionym dekoracją roślinną (stylizowany akant, kartusze). W sieni drewniany, przeszklony wiatrołap, ramowo-płycinowy, dwuskrzydłowy, ze stałym nadświetlem.

Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i toczonymi słupkami.

Stan zachowania:
— dość dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku;
— bogaty detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych;
— wystrój wnętrza sieni (podziały, sztukaterie, polichromowany strop).
— kute elementy balustrad logii, kuta balustrada loggii III piętra, kute zabezpieczenia parapetów balkonów;
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. Dziennikarska 6 (fot. 180)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1890 r., historyzm, neobarok łączony z neorenesansem północnym. Przebudowa przyziemia, XX/XXI w.
Mur., tynk., podpiwniczona, czterokondygnacyjna z pseudomezzaninem (podstryszem).
Fasada 5-osiowa, tynkowana do wysokości II piętra włącznie, powyżej licowana cegłą. Detal architektoniczny wykonany w tynku. Pod oknami I i II piętra oraz na poziomie naczółków okien I piętra profilowane gzymsy. Na wysokości naczółków okien II piętra, pod oknami III piętra gzymsy pasowe. Ponadto odcinki pasowego gzymsu na poziomie przewiązek okien III piętra. Fasada zwieńczona rozbudowaną strefą belkowania złożoną z architrawu, fryzu (z oknami podstrysza i wydatnymi konsolami, profilowanego gzymsu koronującego) i — attyki z odcinkami tralkowej balustrady. W partii II piętra fasada zdobiona pasowym boniowaniem w typie manierystycznego boniowania przemiennego. Oś fasady podkreślona dwoma balkonami, bogatszą oprawą drzwi balkonowych w partii II piętra, kartuszem i ornamentem okuciowym nad oknem III piętra, trójkątnym naczółkiem na wysokości gzymsu koronującego i pełnym odcinkiem attyki ze zwieńczeniem z kartuszem (z monogramem). Otwór wejściowy w lewej, skrajnej osi, prostokątny, w głębokiej niszy, bez obramienia. Okna prostokątne, dwuskrzydłowe. Obramienia okienne rozbudowane. W partii I piętra każde złożone ze skrajnych cokołów (z wypukłymi płycinami), płyciny podokiennej, odcinka gzymsu podokiennego, skrajnych pilastrów (z trzonami z przemiennym boniowaniem), odcinka belkowania ze skrajnymi tryglifami i z profilowanego gzymsu nadokiennego. Okno balkonowe w osi II piętra ujęte dwiema kolumnami na wysokich cokołach, mającymi trzony częściowo zdobione ornamentem okuciowym. Nad kolumnami odcinki belkowania z tryglifami wspierające półkolisty naczółek z przerwaną podstawą i z kulami. W polu naczółka dekoracja ornamentalna — ornament okuciowy z kobiecą główką i wolutami. Obramienia pozostałych okien II piętra złożone z dekoracyjnych ław podokiennych z płycinami, odcinków gzymsu podokiennego, pilastrów ze sfazowanymi narożami, przewiązkami i toskańskimi głowicami, odcinków belkowania i trójkątnych naczółków z kulami. Okna III piętra w sfazowanych, profilowanych obramieniach z przewiązkami, prostokątną płyciną nadokienną i z profilowanymi gzymsami nadokiennymi. Stolarka okienna drewniana, z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami. Balustrada balkonu I piętra pełna, zdobiona boniowaniem, w tym boniami diamentowymi. Frontowa część balustrady dekorowana dodatkowo ornamentem okuciowo-

akantowym. Na balustradzie ustawione dwa ozdobne elementy wieńczące na postumentach. Balustrada balkonu II piętra ażurowa, złożona z podwaliny, słupków z boniami diamentowymi, ażurowych segmentów z tralkami i profilowanego gzymsu parapetu.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Sień przejazdowa, sklepiona. Wykonana w tynku artykulacja ścian sieni złożona z: wysokiego cokołu i pilastrów. Cokół zdobiony płycinami, a trzony pilastrów motywem konsoli i kartusza. Na pilastrach oparte gurty spłaszczonego sklepienia krzyżowego. Wystrój sieni utrzymany w stylu neorenesansu łączonego z neobarokiem.
W jednej z bocznych ścian sieni wejście do klatki schodowej. Klatka schodowa w trakcie tylnym. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, częściowo z profilowaną poręczą mocowaną w ścianie, częściowo z reliktami tralkowej balustrady, z profilowaną poręczą oraz toczonymi, kanelowanymi i dekorowanymi słupkami i tralkami. Nad podestami schodów sklepienie odcinkowe.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych;
— wystrój sieni.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. Dziennikarska 8 (fot. 181)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1905, postsecesja z elementami historyzmu (neobaroku). Przyziemie przebudowane na przełomie XX i XXI w.
Mur., tynk., podpiwniczona, czterokondygnacyjna.
Fasada 3-osiowa (do wysokości II piętra włącznie), w partii III piętra czteroosiowa, z dwuosiowym, asymetrycznym, podwyższonym ryzalitem pozornym, zwieńczonym trójkątnym szczytem o wypukłych bokach. Osie okienne w ryzalicie umieszczone w długich, prostokątnych blendach. W jednej z osi ryzalitu balkony, z których jeden, na wysokości II piętra, oparty na dekoracyjnych konsolach. Detal architektoniczny fasady wykonany w tynku: profilowany gzyms pod oknami I piętra, podział ramowy podkreślający naroża fasady, pasowy gzyms na wysokości okien I piętra, odcinek profilowanego gzymsu wieńczącego. Otwór wejściowy w prawej, skrajnej osi, w głębokiej niszy, zamknięty pełnym łukiem, bez obramienia, drzwi w stylu secesji, ramowo-płycinowe, dwudzielne, ze stałym nadświetlem. Jedno okno o łuku odcinkowym, pozostałe prostokątne, dwu- i trzyskrzydłowe, w większości bez obramień. Tylko trójskrzydłowe okna I i II piętra, w lewej skrajnej osi fasady obramione. Ujęte wspólnym obramieniem uszakowym z guzami i z falistym, profilowanym gzymsem nadokiennym. Pomiędzy oknami prostokątna płycina zdobiona motywem kartusza z kobiecą główką i rogami obfitości. Podobna, dekoracyjna płycina między oknami I i II piętra w prawej, skrajnej osi ryzalitu pozornego, z przedstawieniem wazonu i stylizowanych motywów roślinnych. Częściowo

zachowana drewniana stolarka okienna z profilowanymi słupkami i stałymi ślemionami. Balkony z metalowymi, kutymi balustradami o prostym wzorze geometrycznym.
Ponad fasadą połać dachu z pokryciem ceramicznym i facjatą z dachem dwuspadowym.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami. W oknach klatki schodowej witrażowe szyby.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych;
— kute balustrady balkonów;
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

- ul. Dziennikarska 10 (fot. 182)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1870 r., historyzm.
Mur., tynk., na rzucie prostokąta, z ryzalitem klatki schodowej od podwórca, podpiwniczona, czterokondygnacyjna ze skrajną, dwuosiową częścią pięciokondygnacyjną. W osi fasady, w partii I piętra zachowana płyta balkonowa na ozdobnych konsolach.
Fasada 7-osiowa tynkowana. Detal architektoniczny wykonany w tynku: cokół, profilowane gzymsy międzykondygnacyjne oraz oparte na konsolach odcinki profilowanego gzymsu wieńczącego nad każdą z części budynku. Brama w skrajnej osi, zamknięta łukiem odcinkowym, bez obramienia. Drzwi ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, ze stałym nadświetlem. Okna prostokątne i o łuku odcinkowym, dwuskrzydłowe. Otwory przyziemia bez obramień. Okna I i II piętra w profilowanych obramieniach doprowadzonych do gzymsów międzykondygnacyjnych. Górne partie tych obramień podkreślone dodatkowymi opaskami (na obrysie litery C zwróconej ku dołowi) zakończonymi frędzlami. Powyżej gzymsy nadokienne o łuku odcinkowym. Podobnie wykonane obramienia okien III piętra, ale bez gzymsów nadokiennych. Okna IV piętra w profilowanych opaskach. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna z dekorowanymi słupkami i stałymi profilowanymi ślemionami.
Ponad pięcioosiową częścią fasady połać dachu z wysuniętym okapem oraz z pokryciem ceramicznym. Nad dwuosiową partią fasady prosta attyka — odcinek tynkowanego muru.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Klatka schodowa z kwadratową duszą. Konstrukcja schodów drewniana. Balustrady schodów drewniane, z toczonymi tralkami.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;

— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych;
— drewniane schody klatki schodowej.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

- ul. Dziennikarska 10a oficyna (fot. 183)

Oficyna mieszkalna, wzn. ok. 1900 r., historyzm.
Mur., pierwotnie tynk., na rzucie prostokąta, z trójbocznym ryzalitem klatki schodowej, podpiwniczona, czterokondygnacyjna. Klatka schodowa na osi, w przelotowej sieni ze schodami wyrównawczymi.
Elewacje pozbawione dekoracji.

Stan zachowania:
— dość dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Zalecenia konserwatorskie:
Obiekt istotny jako element struktury urbanistycznej dzielnicy, nie kwalifikujący się do objęcia gminną i wojewódzką ewidencją zabytków.
Ochronie podlegają historyczne granice parceli oraz bryła budynku wraz z ceramicznym pokryciem dachu.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wskazane stosowanie stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

- ul. Dziennikarska 16 (fot. 185. 186)

Narożna kamienica czynszowa, skrzyżowanie z ul. Chojnowską, wzn. 1869, neoklasycyzm szkoły berlińskiej.
Mur., tynk., podpiwniczona, trzykondygnacyjna, na planie zbliżony do litery L, ze ściętym narożnikiem, ożywionym cylindrycznym, dwukondygnacjowym, trójosiowym wykuszem z balkonem w trzeciej kondygnacji. Budynek nakryty dachem pulpitowym. Przy styku obu skrzydeł budynku ryzalit klatki schodowej, na planie czworoboku ze ściętymi narożnikami. Drugi jednoosiowy ryzalit, cylindryczny, dobudowany do tylnej elewacji podwórzowej skrzydła od strony ul. Chojnowskiej.
Fasada 5-osiowa z osiami grupowanymi oraz ze skrajnymi ryzalitami pozornymi, jednym, jednoosiowym, drugim bezokiennym (z narożnym wykuszem). Detal architektoniczny wykonany w tynku: cokół, boniowanie przyziemia, profilowany gzyms ponad przyziemiem, gzymsy pod oknami I i II piętra, gzyms wieńczący. Otwór wejściowy w lewym, skrajnym jednoosiowym ryzalicie pozornym, prostokątny, ujęty pilastrami na cokołach wspierającymi odcinek belkowania. Drzwi w stylu neoklasycyzmu, drewniane, ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, zdobione płycinami i rozetami. W przyziemiu okna o łuku pełnym z obramieniami z klińców, stanowiącymi część boniowania. Okna I piętra w rozbudowanych obramieniach w formie aedikul. Złożone z cokołów (ujmujących płyciny podokienne), z profilowanych obramień okien, skrajnych pilastrów (ze stylizowanymi głowicami) i odcinków belkowania (bez architrawu). Odcinki belkowania wspólne dla par okien. Obramienia okien I piętra zespolone z gzymsowaniem elewacji. W lewej skrajnej osi, nad portalem okno czteroskrzydłowe utwo-

rzone z połączenia dwóch okien zamkniętych półkoliście. Okna rozdzielone cofniętym w głąb, konstrukcyjnym węgarem, odcinkiem muru osłoniętym elementem stolarki okiennej. Wspólna, dekorowana część łuków obu okien podwieszona. Obramienie okna czteroskrzydłowego okazalsze niż innych okien I piętra. Okno ujęte pilastrami przy bocznej stronie węgarów, wyżej — opaskami podkreślającymi łuki okien. Podwieszona część łuków ozdobiona kutym kwiatowym pąkiem. Poniżej niej, na parapecie okna, dekorowana sterczyna. Pod oknem dwie prostokątne płyciny. Tak oprawione okno ujęte dodatkowym obramieniem w formie aedikuli, złożonym ze skrajnych pilastrów zdobionych płycinami, zaopatrzonych w stylizowane głowice kompozytowe wspierających odcinek belkowania. Okna II piętra w profilowanych obramieniach. Pary okien ze wspólnymi gzymsami nadokiennymi.
W przyziemiu w y k u s z a (dzielonego jak elewacje) prostokątne okna bez obramień, w partii I piętra okna o łuku pełnym. Otwory ujęte kanelowanymi kolumnami wspierającymi opaski łuków okien. Dodatkowo obramione strukturą w formie aedikuli, podobną do obramień okien I piętra, ale z pełnym odcinkiem belkowaniem. Wykusz zamknięty balkonem z pełną balustradą z wgłębnymi płycinami.
E l e w a c j a o d u l . C h o j n o w s k i e j 3-osiowa z dwiema osiami zgrupowanymi, ożywiona skrajnym, bezokiennym ryzalitem pozornym z cylindrycznym wykuszem. Detal architektoniczny — jak w fasadzie. Otwór wejściowy do sklepu zamknięty łukiem pełnym. Pozostałe otwory i ich obramienia — jak w elewacji frontowej. Para okien I piętra ze wspólnym gzymsem. Gzymsy nadokienne okien II piętra nie są łączone.
Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami (okno czteroskrzydłowe w fasadzie) oraz — stolarka okienna ze stałymi ślemionami (część okien).
Elewacja tylna bez dekoracji.
Sień przelotowa nakryta sklepieniem odcinkowym z gurtami na przyściennych filarach. Ściany osłonięte częściowo niską, drewnianą boazerią zdobioną płycinami. Posadzka ceramiczna o bardziej zindywidualizowanym wzorze niż standardowy. W bocznej ścianie sieni wejście na klatkę schodową umieszczoną w tylnym ryzalicie. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i dekorowanymi słupkami. Boczna ściana klatki schodowej wyłożona drewnianą boazerią — jak w sieni. Części klatki schodowej z podestami ujęte dekoracyjniej. Okazalej — partia klatki schodowej przed wylotem schodów na I piętrze. W górnej jej części pseudofaseta wydzielona profilowanymi listwami i drewniany, dekoracyjny strop. Podobny strop w części klatki schodowej przed wylotem schodów na II piętrze.

Stan zachowania:
— dość dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych;
— kute elementy dekoracyjne w fasadzie;
— wystrój sieni z przyściennymi boazeriami;
— konstrukcja schodów klatki schodowej;
— wystrój klatki schodowej (z boazeriami, dekoracyjnie kształtowanymi drewnianymi stropami).
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.

W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

Ulica św. Elżbiety

Do 1945 r. *Elisabethstrasse* 1901, Elżbiety 1946 r.

Wytyczona w 1901 r. (nie była wówczas jeszcze zabudowana) wraz z ul. R. Traugutta i ul. Oświęcimską, zamykała nowy kwartał przeznaczony pod zabudowę. Na planie miasta z 1877 r. wrysowany został jej orientacyjny przebieg jako południowej części ul. F. Roosevelta (nie przewidywano wówczas obecnej ul. R. Traugutta).

Wzdłuż całej ulicy, po obu jej stronach chodniki ułożone z prostokątnych płyt granitowych, a także ogródki przed fasadami domów nr 1-4 i 6-7 oraz ogród przy budynku nr 8.
Dodatkowo wzdłuż zachodniej pierzei pas zieleni obsadzony żywopłotami, oddzielający chodnik od jezdni.

- ul. św. Elżbiety 1 (fot. 187, 188)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1901 r., neorenesans północny z elementami neobarokowymi.
Mur., tynk., elewacje frontowe w wątku ceglanym, detal architektoniczny wyrobiony w tynku. Kamienica narożna, usytuowana u zbiegu ul. św. Elżbiety (elewacja wsch.). i ul. R. Traugutta (elewacja pn.), podpiwniczona, czterokondygnacyjna, ze ściętym narożem, o bryle rozczłonkowanej dwoma ryzalitami w elewacjach frontowych, nakryta wielospadowym dachem z pokryciem ceramicznym.
Elewacja wsch. 6-osiowa, z trójkondygnacyjnym, 3-osiowym ryzalitem w 3-5 osi, zwieńczonym niewielkim tarasem, który zamyka tralkowa balustrada. W 2-osiowym przyziemiu ryzalitu otwór wejściowy zamknięty pełnym łukiem, obwiedziony obramieniem z klińcowych boni. W 2 osi (przy ryzalicie) balkony z kutymi balustradami. Elewacja pn. 7-osiowa, z czterokondygnacyjnym, 3-osiowym ryzalitem w 3-5 osi, zwieńczonym ozdobnym szczytem. W 6 osi (przy ryzalicie) balkony z kutymi balustradami.
Naroże budynku 1-osiowe, z porte-fenêtre poprzedzonymi prostokątnymi balkonami z kutymi balustradami (ponad przyziemiem), zwieńczone rozbudowanym szczytem z motywem konchy muszli. Ujęte w II-III kondygnacji pilastrami o trzonach żłobkowanych, w IV kondygnacji zdwojonymi boniowanymi lizenami. W przyziemiu w przyłuczach półkoliście zamkniętego otworu okiennego półleżące płaskorzeźbione postacie mężczyzny i kobiety w rozwianych szatach, ujmujące kartusz z labrami, podtrzymujące jednocześnie balkon 1 piętra. Poniżej gzymsu umieszczonego na wysokości ślemienia okiennego dwa motywy lwich głów z girlandami kwiatowo-owocowymi.
Detal architektoniczny wyrobiony w tynku: cokół; bonie na narożach ryzalitów w przyziemiu; profilowany gzyms międzykondygnacyjny nad parterem; rozbudowany konsolkowo-kostkowy gzyms wieńczący; obramienia okienne z płycinami podokienników; obramienie drzwiowe; dekoracja szczytów. Stolarka okienna drewniana, z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami. Drzwi wejściowe neorenesansowe, ramowo-płycinowe, jednoskrzydłowe, ze stałymi skrzydłami bocznymi i nadświetlem; górne kwatery przeszklone, zabezpieczone kutymi kratami.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona sienią ze stopniami wyrównawczymi. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami.
Strop sieni z fasetą pokrytą sztukatorską dekoracją roślinną, dekorowany profilowaną ramą o fantazyjnej linii. Ściany ozdobione prostokątnymi płycinami z profilowanych, zdwojonych

ram, ozdobionych w narożach motywami kwiatowymi wpisanymi w przyłucza trójliści zamykających ramy wewnętrzne.
W udostępnionym mieszkaniu na parterze zachowana na stropie dekoracja sztukatorska o formach historyzujących.
Częściowo zachowana ramowo-płycinowa stolarka drzwi wewnętrznych.

Przed elewacjami niewielki ogródek z częściowo zachowanym kutym, metalowym o formach historyzujących.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— ceglana licówka i tynkowy detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych;
— kute balustrady balkonów i kraty;
— kute ogrodzenie ogródka.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. św. Elżbiety 2 (fot. 189)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1901 r., neorenesans północny.
Mur., tynk., fasada w wątku ceglanym, detal architektoniczny wyrobiony w tynku. Kamienica podpiwniczona, czterokondygnacyjna, ponad fasadą połać dachu z pokryciem ceramicznym i trzema niewielkimi lukarnami o dwuspadowych dachach.
Fasada 5-osiowa, z trójkondygnacyjnym, 1-osiowym ryzalitem (na osi symetrii), zwieńczonym niewielkim tarasem, który zamyka tralkowa balustrada. Otwór wejściowy w drugiej osi, zamknięty pełnym łukiem, ujęty portalem w formie opaski spiętej kluczem ze spływami wolutowymi. W 4 osi (przy ryzalicie) balkony z kutymi balustradami. Detal architektoniczny wyrobiony w tynku: cokół; bonie ujmujące naroża ryzalitu; profilowany gzyms nad przyziemiem; konsolkowo-kostkowy gzyms wieńczący z pasem kimationu; rozbudowane obramienia okienne z płycinami podokienników oraz gzymsami nadokiennymi w II kondygnacji. Stolarka okienna drewniana, z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami. Drzwi wejściowe neorenesansowe, ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, ze stałym nadświetlem; górne kwatery przeszklone, zabezpieczone kutymi kratami i zwieńczone trójkątnymi naczółkami, w dolnych kwaterach kraty.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona sienią ze stopniami wyrównawczymi. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami.
Strop sieni z fasetą pokrytą sztukatorską dekoracją roślinną, dekorowany pośrodku stylizowaną rozetą.

Przed fasadą niewielki ogródek z kutym ogrodzeniem o formach historyzujących, na podmurówce.

Stan zachowania:
— dość dobry, uszkodzenia detali architektonicznych fasady.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— ceglana licówka i tynkowy detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych;
— kute balustrady balkonów i kraty;
— kute ogrodzenie ogródka.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. św. Elżbiety 3 (fot. 190, 191)
  (WEZ, 1995 r.)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1901 r., neobarok.
Mur., tynk., fasada ponad przyziemiem w wątku ceglanym. Kamienica podpiwniczona, czterokondygnacyjna, kryta dachem łamanym z ceramiczną połacią nad fasadą. Elewacja tylna rozczłonkowana środkowym ryzalitem pozornym.
Fasada 7-osiowa z dwoma skrajnymi, ryzalitami pozornymi w 1-2 i 6-7 osi oraz otworem wejściowym na osi symetrii budynku, zamkniętym pełnym łukiem, poprzedzonym rodzajem kolumnowego portyku, który dźwiga balkon I piętra poprzedzający trzy osie środkowe. Balkon w II kondygnacji wyładowany pośrodku w linię wklęsło-wypukłą, zamknięty murowaną balustradą płycinowo-tralkową. W III i IV kondygnacji kamienicy balkony prostokątne, z kutymi balustradami. Balkony wsparte na konsolach pokrytych dekoracją roślinną. W przyziemiu przy portyku dwa dodatkowe niewielkie balkony w 3 i 5 osi z pełną balustradą murowaną. Cokół i przyziemie fasady tynkowane, z pasami boniowania. Pozostały detal architektoniczny wyrobiony w tynku: pas gzymsowy nad przyziemiem; rozbudowany konsolkowo-kostkowy gzyms wieńczący z kimationem i pasem fryzu roślinnego; opaska z przewiązkami i kluczem ujmująca otwór wejściowy; uszakowe opaski z kluczami wokół otworów okiennych przyziemia, obramienia okienne w wyższych kondygnacjach z wyłamanymi gzymsami nadokiennymi ozdobione ornamentem roślinnym (w II kondygnacji gzymsy wyłamane półkoliście, w III kondygnacji trójkątnie); płyciny podokienników w przyziemiu dekorowane ornamentem roślinnym; płyciny podokienników w 1, 2, 6 i 7 osi II kondygnacji z motywami tralkowych balustrad. Częściowo zachowana oryginalna, drewniana stolarka okienna, z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami, pozostałe okna wymienione współcześnie na plastikowe. Drzwi wejściowe o formach historyzujących, ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, ze stałym nadświetlem; górne kwatery przeszklone, zabezpieczone kutymi kratami.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona sienią ze stopniami wyrównawczymi. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami.
Strop sieni z fasetą pokrytą sztukatorską dekoracją ornamentalno-kwiatową, dekorowany pośrodku rozetą. Ściany ozdobione płycinami z profilowanych, prostokątnych ram ozdobionych w narożach motywami kwiatowymi. Pomiędzy sienią, a klatką schodową dwuskrzydłowe, secesyjne drzwi wahadłowe.

Sztukatorska dekoracja stropów oraz piece w mieszkaniach II i III piętra.

Przed fasadą niewielki ogródek z kutym, metalowym ogrodzeniem o formach historyzujących.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— ceglana licówka i tynkowy detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, oryginalna stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych;
— kute balustrady balkonów;
— kute ogrodzenie ogródka.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy odtworzyć zieleń ogródka przed fasadą.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. św. Elżbiety 4 (fot. 192, 193)

Kamienica czynszowa, wzn. w 1909 r., secesja z elementami historyzującymi.
Mur., tynk., podpiwniczona, czterokondygnacyjna z mieszkalnym poddaszem, nakryta łamanym dachem dwuspadowym w układzie kalenicowym, z pokryciem ceramicznym oraz współczesnymi lukarnami i oknami połaciowymi. Elewacja tylna zryzalitowana, z bocznym skrzydłem oficynowym.
Fasada 7-osiowa z dwoma trójkondygnacyjnymi, ryzalitami w 3 i 5 osi, na których niewielkie tarasy z kutymi balustradami. Na osi symetrii budynku otwór wejściowy zamknięty łukiem odcinkowym oraz 3-osiowa, mansardowa facjata w partii dachu, dekorowana płaskorzeźbionym tondem z festonami. Nad otworem wejściowym eliptyczny okulus doświetlający sień, a także znacznie wyładowany przed lico gzyms o łuku nadwieszonym, stanowiący zarazem rodzaj daszka, wsparty na dwóch kolumienkach ustawionych na konsolach przy ryzalitach. Otwory okienne w II i III kondygnacji ryzalitów oraz w 4 osi IV kondygnacji korpusu wpisane w blendy zamknięte pełnymi łukami. W ozdobnych płycinach podokiennych III kondygnacji ryzalitów napis „ANNO 1909” w wieńcach roślinno-kwiatowych. Przy ryzalitach w 2 i 6 osi, w obrębie I-III kondygnacji balkony z kutymi balustradami, wsparte na wolutowych konsolach. Przyziemie fasady dekorowane pasami boniowania; detal architektoniczny wyrobiony w tynku: profilowane gzymsy międzykondygnacyjne i wieńczący; gzyms wyłamany ponad otworem wejściowym; różnorodnie kształtowane opaski i obramienia okienne; płyciny podokienników. W dużej mierze zachowana pierwotna, drewniana stolarka okienna ze stałymi, profilowanymi ślemionami i dekoracją na słupkach. W oknach klatki schodowej zachowane fragmenty witraży. Drzwi wejściowe secesyjne, ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, ze stałym nadświetlem; górne kwatery przeszklone.
Elewacja tylna z pozostałościami pierwotnej dekoracji w postaci obramień okiennych i pasa gzymsowego.
Klatka schodowa w trakcie tylnym, poprzedzona sienią ze stopniami wyrównawczymi.

Strop sieni z fasetą bez dekoracji. Dolna partia ścian pokryta okładziną z glazurowanych, błękitnych kafli ceramicznych ozdobnych, białymi elementami dekoracyjnymi. Powyżej wyrobiona w tynku dekoracja ramowa z motywami geometrycznymi. Posadzka ceramiczna z kafli o motywach kwiatowych, ujęta bordiurą z plecionki. Przy stopniach wyrównawczych kuta, secesyjna balustrada z profilowaną poręczą.
Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i ozdobnym słupkiem.
W udostępnionym mieszkaniu na parterze zachowana secesyjna dekoracja sztukatorska na stropie, secesyjna stolarka drzwiowa oraz piec kaflowy o formie historyzującej.

Przed fasadą niewielki ogródek z kutym, secesyjnym ogrodzeniem.

Stan zachowania:
— dobry, uszkodzenia tynków fasady.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, forma i ceramiczne pokrycie dachu;
— detal architektoniczny fasady oraz zachowany detal na elewacji tylnej;
— wykrój i układ otworów, oryginalna stolarka okienna, zachowane fragmenty witrażów oraz stolarka drzwi wejściowych;
— kute balustrady balkonów i schodów;
— kute ogrodzenie ogródka.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych, okładziny i posadzki ceramiczne.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. św. Elżbiety 6/7 (fot. 194, 195)

Czterorodzinny dom mieszkalny ok. 1901-1907, późny historyzm z motywami secesyjnymi.
Mur., tynk., poddasze o konstrukcji szachulcowej, podpiwniczony, dwukondygnacyjny, nakryty wielospadowym, ceramicznym dachem o wysuniętych połaciach na ozdobnych krokstynach. Poddasze mieszkalne. Bryła budynku rozczłonkowana, z dwoma trójkondygnacyjnymi ryzalitami w fasadzie o dachach naczółkowych; trójkondygnacyjnymi ryzalitami w elewacjach bocznych nakrytymi dachami: naczółkowym (od pd.) i wielobocznym (od pn.); drewnianymi, zadaszonymi loggiami w elewacji tylnej i bocznej; narożną, wieloboczną, trójkondygnacyjną wieżą krytą ostrosłupowym, ceramicznym hełmem (od pn.) oraz narożnym jednokondygnacyjnym ryzalitem, na którym niewielki taras zamknięty tralkową balustradą (od pd.). Ponad tarasem rodzaj niszy utworzonej poprzez wysunięcie narożnika poddasza i wsparcie go na kolumnie ustawionej na balustradzie. Kolumnę wieńczy pełnoplastyczna figura lwa trzymającego w łapach kartusz herbowy. Ponadto w elewacji pn. balkony z kutymi balustradami. Detal architektoniczny wyrobiony w tynku: gzymsy; pasy gzymsowe; boniowania; profilowane opaski okienne z przewiązkami; płaskorzeźbione wyobrażenie słońca w szczycie jednego z ryzalitów fasady. Zachowana w dużej mierze drewniana stolarka okienna ze stałymi, profilowanymi ślemionami oraz ramowo-płycinowa stolarka drzwiowa wraz z drzwiami wewnętrznymi; drzwi wejściowe secesyjne (nr 7).
Klatki schodowe na rzucie wieloboku, zabiegowe, z ramową dekoracją na stropie. Schody drewniane wsparte na środkowym filarze z arkadowym prześwitem; na podestach posadzka

ceramiczna. Ściany klatki schodowej w części budynku nr 7 obłożone w partii cokołowej drewnianą boazerią ramowo-płycinową.

Przed fasadą i częściowo elewacją boczną niewielki ogródek z kutym ogrodzeniem o formach historyzujących, dzielonym murowanymi słupkami z dekoracją secesyjną.

Stan zachowania:
— dość dobry, uszkodzenia tynków na elewacjach.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, forma i ceramiczne pokrycie połaci dachowych, ozdobne krokstyny i drewniane elementy w szczytach;
— detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych;
— podziały ramowe dekorujące stropy i ściany klatek schodowych, pierwotne posadzki ceramiczne;
— kute balustrady balkonów;
— kute ogrodzenie ogródka.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy odtworzyć zieleń ogródka przed elewacjami.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. św. Elżbiety 8 (fot. 196)

Dom mieszkalny o charakterze willi — ob. Miejskie Przedszkole nr 4, wzn. w l. 1901-1907; „styl szwajcarski" z elementami historyzującymi.
Mur., tynk., poddasze o konstrukcji szachulcowej. Budynek podpiwniczony, dwukondygnacyjny, nakryty wielospadowym, ceramicznym dachem z wysuniętymi połaciami na ozdobnych krokstynach. Budynek usytuowany u zbiegu ulic św. Elżbiety i Oświęcimskiej, bryła znacznie rozczłonkowana, z dwukondygnacyjnym, trójbocznym ryzalitem w fasadzie, ponad którym nadwieszony balkon, poprzedzający szczyt nakryty wysuniętym przed lico dachem naczółkowym, stanowiącym jednocześnie zadaszenie balkonu. Podobnie opracowany szczyt ryzalitu w elewacji bocznej (pd.), przy którym niewielki taras i nad nim balkon o konstrukcji drewnianej; ponadto w partii poddasza drewniana loggia. W elewacji bocznej (pn.) niewielki dwuboczny wykusz z rodzajem ostrosłupowego dachu, zwieńczonego kwiatonem. W elewacji tylnej balkony z kutymi balustradami wpisane pomiędzy ryzality. Detal architektoniczny wyrobiony w tynku: fakturalne tynki w obrębie poddasza i na trójbocznym ryzalicie w fasadzie; pasy boniowania na narożach; profilowane, uszakowe obramienia okienne z przewiązkami i klińcami. W dużej mierze zachowana drewniana stolarka okienna ze stałymi ślemionami i drobnym podziałem kwater górnych.. Otwór wejściowy w elewacji frontowej ujęty portalem skomponowanym z uproszczonych lizen, płycin i gzymsu z motywami tryglifów, nakrytym jednospadowym ceramicznym daszkiem. Drzwi współczesne.
Wnętrze przebudowane, zachowana częściowo tralkowa balustrada schodów.

Przed fasadą i elewacją boczną (pd.) niewielki ogródek; ogrodzenie współczesne.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, forma i ceramiczne pokrycie połaci dachowych;
— detal architektoniczny elewacji wraz ze snycerką (elementy i balustrady balkonów, tarasów i loggii);
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

Ulica Władysława Grabskiego

Od ok. 1889 – *Seifert-Weg*, od 1905 r. –*Bitschenstrasse*, 1946 – *Wojewódzka*, 1947 – *22-go Lipca*, od 1991 – *Władysława Grabskiego.*

Ulica wytyczona pomiędzy 1900 a 1904 r. w miejscu istniejącej wcześniej drogi pomiędzy łanami, oznaczonej na starszych planach: w 1877 r. – *Das Druckrohr* oraz w 1900 r. – *Seifert-Weg oraz Das Druckrohr*. Przy wschodnim, węższym odcinku ulicy zachowały się relikty zagrodowej zabudowy przedmiejskiej. Pozostała zabudowa po 1910 r.
Ulica W. Grabskiego wyznaczona została jako dwujezdniowa z aleją lipową pomiędzy pasami ruchu kołowego. Na odcinku pomiędzy ulicami T. Kościuszki i Poselską, po obu stronach ulicy zachowane chodniki z płytek z lat 30. XX w. (fot. 197, 230)

- ul. W. Grabskiego 2 (fot. 198, 199)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1910, postsecesja z nawiązaniami do neobaroku i neoklasycyzmu.
Mur., tynk., na rzucie litery L z trzema ryzalitami, podpiwniczona, czterokondygnacyjna. Nakryta dachami dwuspadowymi. Wieżowy ryzalit narożny osłonięty odrębnym, dwuczęściowym dachem wieżowym (z krążynami), zwieńczonym iglicą z kulą.
F a s a d a 8-osiowa z narożnym, wieżowo kształtowanym ryzalitem, w przyziemiu czworobocznym, wyżej pięciobocznym (na bazie ośmioboku) oraz — z asymetrycznie usytuowanym dwuosiowym ryzalitem (z dwustronnie dobudowanymi balkonami). Nad II piętrem ryzalitu balkon ukryty w szerokim obdaszku z ceramicznym pokryciem. Powyżej pięcioboczny szczyt (na poziomie III piętra). Detal architektoniczny wykonany w tynku. Zaznaczony cokół, profilowany gzyms u podstawy łuków okien przyziemia, lizeny wielkiego porządku zaznaczone od poziomu I piętra. Wydzielają prostokątne, wydłużone blendy (z osiami okiennymi), z dolnymi krawędziami podkreślonymi odcinkami profilowanych gzymsów z obdaszkami. Lizeny (zdobione dekoracją w stylu postsecesji i owalnymi, neoklasycystycznymi medalionami z rozetami) wprowadzone w profilowany gzyms koronujący, i tu zarysowane ich pseudogłowice. Pole szczytu ryzalitu bez artykulacji i motywów zdobniczych. Inaczej kształtowany wystrój elewacji wieżowego, narożnego ryzalitu. Nad przyziemiem, powyżej gzymsu u podstawy łuków płytkich nisz — profilowany gzyms z obdaszkiem. Górna kondygnacja ryzalitu (w partii III piętra) „nadwieszona", podcięta od dołu łukami (nad osiami okiennymi), zwieńczona szerokim, uproszczonym belkowaniem. Pozostała część elewacji III piętra kryta dachówką, jak połać dachu mansardowego. Otwór wejściowy do budynku — w ryzalicie, w jednej ze skrajnych osi, zamknięty półkoliście jak sąsiednie okno i podobnie obramiony. W nim drzwi drewniane, z nadświetlem, ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe z wypełnieniem z desek. Drugi otwór wejściowy w czołowej ścianie wieżowego ryzalitu, obecnie w górnej części zamurowany i ogólnie przekształcony. Pierwotnie wysoki, zamknięty łukiem pełnym ujętym tynkową opaską. W przyziemiu fasady okna dwuskrzydłowe, zamknięte łukami pełnymi, oprawionymi w opaski z kluczami. Podobnie wykrojone i obramione płytkie nisze (z motywem muszlowym w górnej części) w przyziemiu narożnego, wieżowego ryzalitu. Okna wyższych kondygnacji prostokątne, zaopatrzone w podokienniki. W ryzalicie okna jednoskrzydłowe, zestawione w parach. Pod oknami w partii I piętra prostokątne, wgłębne płyciny z dodatkowymi płycinami z podciętymi narożami. Ponadto pomiędzy oknami I i II piętra ryzalitu prostokątne płyciny z wrzecionowatymi medalionami z rozetami. W polu szczytu ryzalitu stylizowana serliana — okno trójdzielne. Środkowe okno zamknięte trójbocznie zestawione z bocznymi oknami prostokątnymi. Nad oknami naczółek powtarzający ich obrysy od góry, wsparty na dwóch wydłużonych pseudokonsolach. Powyżej serliany wyprute w szczycie pro-

stokątne okno zamknięte okiennicami. W narożnym, wieżowym ryzalicie okna prostokątne, jednoskrzydłowe, w partii I i III piętra bez obramień, w partii II piętra z podokiennikami i ławami podokiennymi jak w ryzalicie. Nad oknami owalne medaliony w oprawie z laurowych girland. Natomiast pod oknami III piętra wgłębne, małe płyciny z kaboszonami. W pozostałych partiach fasady okna dwuskrzydłowe, z tynkowymi nadprożami z kluczami. Pod oknami I piętra wgłębne, prostokątne płyciny z postsecesyjną dekoracją, a pod oknami II piętra — podwieszone draperie. Balustrady balkonów pełne, z prostokątnymi wgłębieniami naśladującymi ażury. We wgłębieniach balustrad medaliony z rozetami. Balustrady balkonów II piętra gładkie.
Elewacja od strony ul. Jaworzyńskiej 6-osiowa z narożnym, wieżowo kształtowanym ryzalitem (z fasady) i — z asymetrycznie usytuowanym dwuosiowym ryzalitem komponowanym jak ryzalit w fasadzie. Do ryzalitu jednostronnie dobudowane balkony. Rozdzielone ryzalitem części elewacji różnej szerokości. W jednej z nich dwie osie w mniejszym rozstawie, w drugiej — dwie osie w rozstawie większym. Detal architektoniczny jak w elewacji frontowej, z tym że w elewacji ryzalitu — skrajne lizeny posadowione już na poziomie gruntu. Dodatkowo fasada ożywiona dekoracją skupioną na lizenach oraz na bezokiennych jej fragmentach. Dekoracja utrzymana w stylu postsecesji i neoklasycyzmu (medaliony z rozetami, niektóre ujęte laurowymi girlandami). Pozostała część elewacji III piętra pokryta dachówką, jak połać dachu mansardowego. W przyziemiu ryzalitu okno trójdzielne o wspólnym łuku koszowym w opasce z ozdobnym kluczem. W partii I piętra ryzalitu okna ujęte pojedynczymi fasciami, zaopatrzone we wgłębne, prostokątne płyciny wypełnione płycinami ćwierćcylindrycznymi z motywem kaboszona. Okna II piętra ryzalitu obramione pojedynczymi fasciami z kluczami, posadowione na trapezowych podokiennikach, pod którymi podwieszone trójboczne, dekoracyjne ławy podokienne. Ławy zdobione motywem medalionów w oprawie z laurowych girland. Okna w szczycie ryzalitu kształtowane i obramione analogicznie jak okna w szczycie ryzalitu w fasadzie. W bocznych partiach elewacji od strony ul. Jaworzyńskiej okna wykrojone i oprawione jak w elewacji frontowej. Balustrady balkonów pełne, z prostokątnymi wgłębieniami naśladującymi ażury. We wgłębieniach medaliony z rozetami.
Boczne elewacje budynku bezokienne, zwieńczone trójkątnymi szczytami, tynkowane, bez podziałów. Elewacja tylna bez dekoracji.
Ponad elewacjami połacie dachu z pokryciem ceramicznym, szczytami ryzalitów i oknami powiekowymi.
W elewacjach częściowo zachowana drewniana stolarka okienna, z dekoracją na słupkach, stałymi profilowanymi ślemionami oraz — z charakterystycznym kwaterowym podziałem górnych części.
Sień przelotowa, z posadzką ceramiczną o wzorze geometryczno-roślinnym, nakryta stropem z sufitem. Klatka schodowa w trakcie tylnym. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami. W oknach klatki schodowej zachowane relikty oryginalnego przeszklenia. Przy podestach klatki schodowej WC z drzwiami ramowo-płycinowymi z prostą, secesyjną ornamentyką.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych nad elewacjami;
— detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna, stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych.

Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

- ul. W. Grabskiego 3 (fot. 200, 201)

Niewielka zagroda zajmująca działkę na planie nieregularnego czworoboku. Przy ulicy usytuowana kalenicowo stodoła, po przeciwległej stronie podwórza, w głębi zagrody zlokalizowany dom.
D o m m i e s z k a l n o - g o s p o d a r c z y , wzn. ok. 1905 r., prosty neoklasycyzm, typowe budownictwo wiejskie.
Mur., tynk., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny. Nakryty dachem dwuspadowym.
Elewacja frontowa 8-osiowa, w przyziemiu częściowo licowana cegłą. Dzielona profilowanym gzymsem nad przyziemiem i profilowanym gzymsem zwieńczona. W jednej ze środkowych osi elewacji prostokątny otwór wejściowy bez obramienia. Drugi otwór wejściowy w lewej, skrajnej osi, zamknięty łukiem odcinkowym, ujęty ceglanym obramieniem. Okna prostokątne, bez obramień. Elewacja boczna trójosiowa, dzielona gzymsami, zwieńczona trójkątnym szczytem. Okna prostokątne, bez obramień. W górnej części szczytu okno termalne. Druga elewacja boczna z przebudowanymi otworami, bez podziałów. Elewacja tylna kształtowana podobnie jak frontowa, obecnie częściowo przebudowana. Ponad elewacją frontową i elewacją tylną połacie dachu z pokryciem ceramicznym i oknami powiekowymi.

S t o d o ł a , wzn. ok. 1905, typowe budownictwo wiejskie.
Mur., tynk., na rzucie prostokąta, nakryta dachem dwuspadowym.
Elewacja zwrócona ku ulicy i elewacja podwórzowa rozwiązane identycznie. Każda przepruta bramą o łuku odcinkowym, parami otworów wentylacyjnych i zwieńczona profilowanym gzymsem koronującym. Elewacje boczne stodoły zwieńczone trójkątnymi szczytami. Ponad elewacją frontową i elewacją tylną połacie dachu z pokryciem ceramicznym.

Stan zachowania domu i stodoły:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryły domu i stodoły, ceramiczne pokrycie ich połaci dachowych;
— detal architektoniczny elewacji domu;
— wykrój i układ otworów, stolarka zewnętrznych drzwi domu.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej.

- ul. W. Grabskiego 11 (fot. 202)

Miejski sierociniec, *Städtische Waisenhaus*, w l. 30. XX w. Dom Młodzieży *(Jugendheimstädte)*, obecnie MOPS Dom Pomocy Społecznej dla Dorosłych w Legnicy, wzn. przed 1912 r., *art deco*.
Mur., tynk. Budynek zajmuje rozległą narożną parcelę o zagospodarowaniu parkowym u zbiegu ul. W. Grabskiego i T. Kościuszki, elewacją główną – południową zwrócony w stronę ul. W. Grabskiego. Budynek dwuskrzydłowy, założony na rzucie zbliżonym do litery „T" z głównym wejściem w skrzydle południowym (od strony ul. W. Grabskiego), o bryle roz-

członkowanej, wysoko podpiwniczony, dwukondygnacyjny z użytkowym poddaszem. Skrzydła budynku nakryte dachami dwuspadowym i naczółkowym z lukarnami oraz współcześnie wprowadzonymi oknami połaciowymi. W miejscu połączenia kalenic dachów nad skrzydłami – sygnaturka zwieńczona czterospadowym dachem.
Elewacje opracowane analogicznie; na wysokim cokole w okładzinie z ciosów kamiennych, z wyrobionym w tynku bogatym detalem architektonicznym, m.in. z powtarzającą się w szczytach ryzalitów dekoracją z motywami figuralnymi (przedstawienia młodych, nagich postaci obu płci) oraz ślimaków, masek i skarabeuszy. W przyziemiu okna zamknięte odcinkowo; powyżej prostokątne.
Elewacja południowa skrzydła wschodniego 6-osiowa z ryzalitem w obrębie 4-6 osi. Ryzalit 3-osiowy, III-kondygnacyjny, zwieńczony trójkątnym frontonem z owalnym okulusem. Pierwotne wejście główne w środkowej osi ryzalitu, poprzedzone tarasem, na który prowadzą w osi wejścia zewnętrzne schody; murowana ściana podstawy tarasu oraz ścianki balustrady w okładzinie kamiennej. Wejście oraz potrójne, prostokątne okna parteru ujęte wspólną architektoniczną ramą zamkniętą profilowanym gzymsem, wspartym na 4 pilastrach o trzonach z rustykalnych ciosów; ponad gzymsem motywy waz z kwiatami. Bezpośrednio ponad otworami pas gzymsowy wyłamany na osi ponad wejściem łukiem odcinkowym oraz spięty potrójnym klińcem. Wokół prostokątnego otworu wejścia oraz nadświetla o wykroju nerkowym dekoracja tynkowa z przedstawieniem o tematyce bajkowej (?) oraz motywem winorośli. Obecne główne wejście do budynku w 1 osi, poprzedzone współczesną przeszkloną konstrukcją oraz zewnętrznymi platformami dla niepełnosprawnych. Otwór wejściowy prostokątny, flankowany rodzajem uproszczonych pilastrów z motywem pszczół na trzonach oraz plastrów miodu w partii kapiteli; ponad otworem drzwiowym pas ornamentu falistego. W osi wejścia wyniesiony szczyt o wykroju trapezu. W 2 i 3 osi w przyziemiu otwory okienne zamknięte łukiem koszowym; w obrębie tych osi w II kondygnacji zadaszony taras z drewnianą, szczeblinową balustradą. Elewacja wsch. skrzydła wsch. przesłonięta konstrukcją współczesnej klatki schodowej. Elewacja północna 5-osiowa.
Elewacja wsch. skrzydła zach. 3-osiowa z ryzalitem w obrębie 1-2 osi. W szerokości ryzalitu wykusz – na profilowanej podstawie, osadzony w połowie wysokości okien parteru. W 2 osi, w II kondygnacji zadaszony taras z szczeblinową balustradą. Elewacja południowa 1-osiowa z 3-osiowym szczytem, ponad którym naczółek dachu skrzydła zach. Na wysokości II kondygnacji tynkowa, dekorowana rama. Elewacja zachodnia skrzydła zach. 9-osiowa rozczłonkowana trójkondygnacyjnymi ryzalitami: 2-osiowym w obrębie 1-2 osi oraz 3-osiowym w obrębie 7-9 osi. Ryzality zwieńczone II-kondygnacyjnymi szczytami. Pd.-zach. naroże skrzydła zach. budynku zaakcentowane narożnym, III-kondygnacyjnym, 3-osiowym ryzalitem: w przyziemiu cylindrycznym, z licem zdobionym fakturalnym boniowaniem, powyżej mocniej wysuniętym, wielobocznym. Pomiędzy I i II kondygnacją pas gzymsowy z ornamentem ząbkowym, wsparty na wspornikach o formie kartuszy, na którym wazy powiązane girlandy. Elewacja pn. przesłonięta współczesną, zewnętrzną klatką schodową.
Stolarka współczesna PCV.
W hollu sklepienie krzyżowe z gurtami, wsparte na kolumnach; dwubiegowa klatka schodowa z duszą w trakcie tylnym.

Parcela otoczona ogrodzeniem na podmurówce.

Stan zachowania:
— Dobry. Budynek po remoncie kapitalnym.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:

— historyczne granice parceli, kształt ogrodzenia;
— bryła budynku, kształt oraz ceramiczne pokrycie dachu i sygnaturki;
— detal architektoniczny oraz wystrój fasady;
— wykrój i układ otworów;
— klatka schodowa.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z odtworzeniem w miarę możliwości pierwotnych wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. W. Grabskiego 12 (fot. 203)

Zagroda na planie prostokąta, zabudowana w czworobok, złożona z budynków gospodarczych (przy trzech pierzejach) i z domu usytuowanego kalenicowo w stosunku do ulicy.
Dom wzn. ok. 1905, prosty neoklasycyzm.
Mur., tynk., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny.
Elewacja frontowa 5-osiowa z cokołem licowanym cegłą klinkierową, wyżej tynkowana, dzielona profilowanymi gzymsami ponad przyziemiem i pod oknami I piętra. Zwieńczona profilowanym gzymsem koronującym. Otwór wejściowy w osi elewacji, prostokątny, bez obramienia, obecnie częściowo zamurowany. W górnej części widoczne nadświetle dawnych drzwi. Okna prostokątne, dwuskrzydłowe, bez obramień. Częściowo zachowana drewniana stolarka ze stałymi ślemionami. W oknach przyziemia parapety z cegły klinkierowej.
Elewacja boczna dwuosiowa, z wtórnie zamurowanym oknem w przyziemiu, tynkowana, bez artykulacji. Zwieńczona trójkątnym szczytem. W elewacji okna prostokątne, dwuskrzydłowe bez obramień. W partii szczytu okna dwóch kondygnacji strychu, prostokątne, mniejsze od okien dolnych kondygnacji, dwu- i jednoskrzydłowe, z podokiennikami, także bez obramień. Druga elewacja boczna bezokienna, pozbawiona artykulacji. Elewacja tylna bez dekoracji.
Ponad elewacjami frontową i tylną połacie dachu z pokryciem ceramicznym.

Pomiędzy domem a sąsiednim budynkiem gospodarczym brama i furta filarowe, złożone z trzech ceglanych, nie tynkowanych słupów z czapami. Brama i furta zamknięte kutymi wrotami z dekoracją w stylu secesji.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych nad elewacjami;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna;
— kute wrota bramy filarowej i furty.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

- ul. W. Grabskiego 19 (fot. 204)

Dom wielorodzinny, obecnie dom księży emerytów i przychodnia lekarska, wzn. ok. 1930–1940, modernizm z nawiązaniami do neoklasycyzmu. Budynek remontowany ok. 2000 r.
Mur., tynk., na rzucie wydłużonego prostokąta z ryzalitami, podpiwniczony, trzykondygnacyjny. W centrum nakryty dachem dwuspadowym, skrajnie — prostopadle założonymi dachami czterospadowym i mansardowym.
F a s a d a wieloosiowa z szerokim, środkowym ryzalitem z loggiami (w partii I i II piętra) Loggie usytuowane pojedynczo i skrajnie lub rozmieszczone w parach. Te ostatnie rozdzielone murami wysuniętymi przed lico elewacji, połączonymi z pełnymi balustradami. Centrum ryzalitu podkreślone szeroką lukarną z dachem pulpitowym. Jedna z bocznych partii fasady dwuosiowa, druga — czteroosiowa, ze skrajną osią zbliżoną do narożnika. Elewacja frontowa bez artykulacji, osłonięta wysuniętym okapem dachu. Ożywiona dwoma wyeksponowanymi, uskokowymi, prostokątnymi portalami z kluczami. Portale umieszczone w jednej z osi ryzalitu fasady oraz — w skrajnej osi jednego z jej bocznych członów. Okna prostokątne, jedno-, dwu- i trzyskrzydłowe bez obramień.
E l e w a c j e b o c z n e kilkuosiowe, przeprute prostokątnymi oknami bez obramień, pozbawione artykulacji, osłonięte wysuniętym okapem dachu. W jednej z elewacji, w partii I i II piętra półkoliście wykrojone balkony z pełnymi balustradami.
Ponad elewacjami budynku połacie dachu z pokryciem ceramicznym oraz — z facjatami, w tym nowymi.

Przed fasadą niewielki ogródek wydzielony ogrodzeniem murowanym z lekko obrobionych ciosów kamienia.

Stan zachowania:
— bardzo dobry (po remoncie).

Zalecenia konserwatorskie:
Obiekt istotny jako element struktury urbanistycznej dzielnicy, nie kwalifikujący się do objęcia gminną i wojewódzką ewidencją zabytków.
Ochronie podlegają historyczne granice parceli oraz bryła budynku wraz z ceramicznym pokryciem dachu.

- ul. W. Grabskiego 23 (dawny nr 25) (fot. 205)

Nr rejestru zabytków 641/1015/L z dnia 29.12.1993.
(WEZ, 1993 r.)
Willa, wzn. ok. 1910–1920, postsecesja z odniesieniami do baroku i neoklasycyzmu.
Mur., tynk., na rzucie czworoboku z aneksami, jednokondygnacyjna z mieszkalnym poddaszem, nakryta dachem dwuspadowym z łamanymi połaciami.
E l e w a c j a f r o n t o w a 2-osiowa, zwieńczona pięciobocznym szczytem (z dwiema dolnymi krawędziami wklęsłymi), poprzedzona trójosiową przybudówką z balkonem. Cokół elewacji licowany cegłą klinkierową. Wyżej elewacja tynkowana. Ujęta skrajnie boniowanymi lizenami wspierającymi odcinki profilowanego gzymsu. Na nie sprowadzone profilowane obramienie szczytu. Okna wyprute tylko w partii I piętra (w dolnej części szczytu), prostokątne, z podokiennikami, we wgłębnych opaskach. Podobnie obramione okno w górnej części szczytu. Czołowa elewacja przybudówki trójosiowa, z cokołem licowanym cegłą klinkierową, wyżej tynkowana. Przepruta trzema otworami o łuku pełnym, centralnie usytuowanymi drzwiami oraz — dwoma oknami. Otwory we wgłębnych opaskach. Przybudówka zwieńczo-

na profilowanym gzymsem oraz pełną balustradą balkonu, ożywioną trzema prostokątnymi blendami z dekoracyjnymi płycinami.
E l e w a c j e b o c z n e jednokondygnacjowe, tynkowane, z wysokimi, łamanymi połaciami dachu z wydłużonymi facjatami nakrytymi dachami pulpitowymi. Przy jednej z bocznych elewacji przybudówka z głównym wejściem do budynku (prostokątnym, bez obramienia), poprzedzona jednobiegowymi schodami.
Ponad elewacjami połacie dachu z pokryciem ceramicznym.

Wzdłuż ulicy segmenty kutego ogrodzenia i furta w stylu historyzmu, mocowane w tynkowanej podmurówce. Zachowane także kute wrota w bramie filarowej.

Stan zachowania:
— bardzo dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych nad elewacjami;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna, stolarka drzwi wewnętrznych;
— kute ogrodzenie, wrota bramy filarowej i furty;
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Wszelkie prace remontowe, zmiany własności, funkcji i przeznaczenia obiektu wymagają pisemnego pozwolenia legnickiej Delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.

- ul. W. Grabskiego 25 (fot. 206)

Willa, wzn. ok. 1920, modernizm z odniesieniami do historyzmu. Budynek remontowany ok. 2000 r.
Mur., tynk., na rzucie czworoboku z aneksami, dwukondygnacyjna, nakryta dachem dwuspadowym.
E l e w a c j a f r o n t o w a 2-osiowa, tynkowana, zwieńczona trójkątnym szczytem, poprzedzona trójosiową, półcylindryczną przybudówką z balkonem. Detal architektoniczny ograniczony do ramy ujmującej boki szczytu i półkole w jego zwieńczeniu. Ponadto w górnej części szczytu uskokowo zestawione odcinki muru zwieńczone gzymsami. Otwory wyprute tylko w partii I piętra — okno i drzwi balkonowe, prostokątne, w profilowanych opaskach z motywem trójkąta w partii nadproża. Podobnie obramione okno w górnej części szczytu, z tym że zamiast motywu trójkąta — odcinek koła. Czołowa elewacja półcylindrycznej przybudówki trójosiowa. Przepruta trzema prostokątnymi otworami bez obramień, rozczłonkowana podziałem ramowym. Zwieńczona profilowanym, wydatnym gzymsem oraz pełną balustradą balkonu. Balustrada złożona ze słupków i z segmentów podciętych od góry wklęśle. W podcięcia segmentów balustrady wmontowane jej kute ozdobne elementy o formach historyzujących, uzupełnione nowoczesnymi motywami roślinnymi.
E l e w a c j e b o c z n e dwukondygnacjowe, tynkowane. Przy jednej z bocznych elewacji taras ograniczony pełną balustradą z zaznaczonym układem słupków.
Ponad elewacjami połacie dachu z pokryciem ceramicznym.

Posesja wydzielona ogrodzeniem złożonym z bramy filarowej połączonej z odcinkami muru (ze wspólnymi czapami) oraz — z murowanego ogrodzenia ze słupkami (z czapami) uzupełnianego kutymi segmentami. W bramie wjazdowej na teren posesji kute wrota. W ujęciu mu-

rowanej części ogrodzenia kamienna licówka podcinana od góry wklęśle, w nawiązaniu do form balustrady balkonu. Chodnik przed willą i dojścia na teren posesji brukowane granitową kostką.

Stan zachowania:
— bardzo dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych nad elewacjami;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka drzwi wewnętrznych;
— kute elementy balustrady balkonu, segmenty ogrodzenia, wrota w bramie wjazdowej;
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej.

- ul. W. Grabskiego 26 (fot. 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213)

Nr rejestru zabytków 60/A/01 z dnia 25.09.2001.
(WEZ, 2001 r.)
Budynek sztabu Wehrmachtu, obecnie siedziba Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, wzn. 1936–1937, modernizm z odniesieniami do neobaroku i neoklasycyzmu. Budynek remontowany i rozbudowany ok. 2000 r.
Mur., tynk., na rzucie podkowy, z sutereną, trzykondygnacyjny, nakryty dachami dwuspadowym i czterospadowymi.
E l e w a c j a f r o n t o w a głównego korpusu 26-osiowa, ożywiona środkowym, pięcioosiowym, podwyższonym, płytkim ryzalitem z dachem płaskim. Przed ryzalitem portyk (oparty na słupach) z tarasem. Frontowe elewacje bocznych skrzydeł trójosiowe. Elewacje wszystkich części fasady tynkowane, z artykulacją ograniczoną do uproszczonego gzymsu koronującego. Ryzalit zwieńczony odrębnym gzymsem koronującym oraz nową, pełną attyką. W nim prostokątny otwór wejściowy w kamiennym obramieniu. Okna prostokątne, dwuskrzydłowe ujęte opaskami, z podokiennikami na konsolach. W ryzalicie okna bardziej wydłużone, z podokiennikami na konsolach i z kluczami. Balustrada tarasu nad portykiem kuta, o prostym rysunku geometrycznym.
E l e w a c j a b o c z n a b o c z n e g o s k r z y d ł a 10-osiowa, tynkowana, z uproszczonym gzymsem koronującym. Okna prostokątne, dwuskrzydłowe z podokiennikami na konsolach, ujęte opaskami. Podobnie obramione okna trójskrzydłowe w jednej z osi elewacji. W jej prawej, skrajnej osi prostokątny otwór wejściowy bez obramienia, osłonięty płytkim daszkiem. Nad wejściem wydłużone, prostokątne okna klatki schodowej ujęte jak pozostałe okna elewacji. Podobnie komponowana e l e w a c j a b o c z n a d r u g i e g o s k r a j n e g o s k r z y d ł a b u d y n k u , 9-osiowa z asymetrycznie umieszczonym otworem wejściowym bez obramienia.
E l e w a c j a t y l n a głównego korpusu, 34-osiowa, tynkowana, częściowo przebudowana (nowa licówka sutereny z płyt piaskowcowych, nowa klatka schodowa). Zachowane: oryginalny gzyms koronujący oraz wykrój i obramienia okien — jak w fasadzie.
Ponad elewacjami połacie dachu z pokryciem ceramicznym.

Na terenie posesji zlokalizowany p a r t e r o w y b u d y n e k g o s p o d a r c z y , wzn. ok. 1930 r. w stylu neoklasycyzmu. Mur., tynk., na planie prostokąta, z bezokiennymi elewacjami

rozczłonkowanymi podziałem ramowym, nakryty wysokim dachem czterospadowym z pokryciem ceramicznym.

Wzdłuż ulicy — murowane ogrodzenie licowane ciosami piaskowca, miejscami z kutymi oryginalnymi segmentami o prostym rysunku geometrycznym, podobnymi do balustrady tarasu nad portykiem. W ogrodzeniu bramy filarowe. Na północno-zachodnim narożu muru piaskowcowa tablica z inskrypcją upamiętniającą poległych. Działka pomiędzy ogrodzeniem od strony ulicy a budynkiem brukowana kostką granitową.
Po przeciwnej stronie ulicy zachowany granitowy cokół pomnika.

Stan zachowania:
— bardzo dobry (budynku sztabu, obecnie ZUS oraz budynku gospodarczego).

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych nad elewacjami budynku sztabu, obecnie ZUS oraz budynku gospodarczego;
— detal architektoniczny elewacji budynku sztabu;
— wykrój i układ otworów;
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej.
Wszelkie prace remontowe, zmiany własności, funkcji i przeznaczenia obiektu wymagają pisemnego pozwolenia legnickiej Delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.

- ul. W. Grabskiego 28/30 (fot. 215)

Willa dwurodzinna, wzn. ok. 1926 r., neoklasycyzm łączony z neobarokiem. Budynek rozbudowany w 2 poł. XX w.
Mur., tynk., na rzucie czworoboku, podpiwniczony, dwukondygnacyjny z mieszkalnym poddaszem, nakryty dachem czterospadowym.
E l e w a c j a f r o n t o w a komponowana symetrycznie (lustrzane odbicie obu członów) 6-osiowa, tynkowana, ze skromnym detalem architektonicznym wykonanym w tynku (cokół, profilowany, uproszczony gzyms koronujący). W dwóch skrajnych osiach identyczne portale. Każdy z otworów wejściowych zamknięty łukiem koszowym, ujęty opaską (z przewiązkami u podstawy archiwolty) ożywioną wydatnym kluczem. Fragment muru z otworem wejściowym obramiony dodatkowo listwą kreślącą zarys prostokąta, rozdzieloną po obu stronach klucza i doprowadzoną dwustronnie do opaski archiwolty. Tak wydzielony otwór wejściowy flankowany przez dwie lizeny wspierające odcinek profilowanego gzymsu z ozdobnymi wazonami (z bukietami kwiatów) na skrajach. Portale poprzedzone jednobiegowymi schodami z pełnymi, uskokowo ukształtowanymi balustradami z kapnikami. W elewacji frontowej okna prostokątne, dwuskrzydłowe, z podokiennikami, bez obramień. Pomiędzy oknami prostokątne płyciny. Nad portalami owalne okulusy bez obramień. Dwie lukarny w dachu rozmieszczone mijankowo w stosunku do osi w fasadzie. Lukarny murowane, tynkowane, jednoosiowe. Każda z cokołem, prostokątnymi płycinami flankującymi okno, belkowaniem wieńczącym i naczółkiem zamkniętym łukiem koszowym. W lukarnach okna prostokątne, bez obramień.
E l e w a c j e b o c z n e tynkowane, rozczłonkowane jak fasada, z nieregularnym układem otworów (z jedną skrajną osią z oknami jak w elewacji frontowej oraz — z mniejszymi, prostokątnymi oknami). Przy jednej z elewacji bocznych, w partii I piętra balkon z kutą balustradą. W połaciach dachu nad elewacjami pojedyncze lukarny — jak w elewacji frontowej.
E l e w a c j a t y l n a zasłonięta przez nowy człon budynku.

Ponad elewacjami połacie dachu z pokryciem ceramicznym i z lukarnami nakrytymi dachami walcowatymi.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych nad elewacjami;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka drzwi zewnętrznych;
— kuta balustrada balkonu.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej.

- ul. W. Grabskiego 29 — patrz ul. Słowackiego 13

- ul. W. Grabskiego 31 (dawniej 27) (fot. 216)

Willa, wzn. ok. 1930, modernizm. Budynek remontowany i przebudowany ok. 2000 r.
Mur., tynk., na rzucie czworoboku z aneksami, podpiwniczony, dwukondygnacyjny z mieszkalnym poddaszem, nakryty dachem czterospadowym.
E l e w a c j a f r o n t o w a 5-osiowa, z cokołem licowanym cegłą, wyżej tynkowana, z wystrojem wykonanym w tynku. Dzielona wąskim, profilowanym gzymsem nad przyziemiem, osłonięta wysuniętym okapem dachu. Poprzedzona w osi półcylindryczną, jednokondygnacjową przybudówką (z tarasem na dachu wydzielonym pełną balustradą). Przed przybudówką, na poziomie przyziemia drugi taras, kolisty(?) z pełną balustradą, posadowiony na cylindrycznym trzonie. W bocznych partiach elewacji frontowej okna trójskrzydłowe, a w centrum, w tym w elewacji przybudówki — okna dwuskrzydłowe. Okna w profilowanych obramieniach. Oś elewacji frontowej podkreślona facjatą (z dachem trójspadowym) poprzedzoną pełną attyką lub niewielkim, współczesnym balkonem wbudowanym w dach. Dach lukarny zwieńczony nową? iglicą z kulą, chorągiewką (z datą?) oraz — z wizerunkiem konia.
E l e w a c j e b o c z n e dwuosiowe z osiami zgrupowanymi w centrum, dzielone jak elewacja frontowa. Otwory prostokątne, dwuskrzydłowe w profilowanych obramieniach kompozycyjnie powiązane z balkonami z pełnymi balustradami. W połaciach dachu nad elewacjami pojedyncze, dwuosiowe facjaty z dachami trójspadowymi. W facjatach okna prostokątne, obramione jak okna w elewacji.
E l e w a c j a t y l n a 5-osiowa, rozczłonkowana jak fasada. Przepruta prostokątnymi otworami o różnych proporcjach, jedno- dwu- i trójskrzydłowymi w profilowanych obramieniach. W jednej z osi małe balkony z pełnymi, tynkowanymi balustradami. W połaci dachu dwuosiowa facjata z dachem trójspadowym. W facjacie okna prostokątne, obramione jak okna w elewacji.

Stan zachowania:
— bardzo dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:

— bryła budynku, ceramiczne pokrycie dachu;
— detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej.

- ul. W. Grabskiego 32/34 (fot. 217)

Nr rejestru zabytków 642/1010/L z dnia 29.12.1993.
(WEZ, 1993 r.)
Willa dwurodzinna, wzn. ok. 1926 r., neoklasycyzm łączony z neobarokiem. Budynek rozbudowany w 2 poł. XX w.
Mur., tynk., na rzucie czworoboku, podpiwniczony, dwukondygnacyjny z mieszkalnym poddaszem, nakryty dachem czterospadowym.
E l e w a c j a f r o n t o w a komponowana symetrycznie (lustrzane odbicie obu członów) 6-osiowa, tynkowana, ze skromnym detalem architektonicznym wykonanym w tynku (cokół, profilowany, uproszczony gzyms koronujący). W dwóch skrajnych osiach identyczne portale. Każdy z otworów wejściowych zamknięty łukiem koszowym, ujęty opaską (z przewiązkami u podstawy archiwolty) ożywioną wydatnym kluczem. Fragment muru z otworem wejściowym obramiony dodatkowo listwą kreślącą zarys prostokąta, rozdzieloną po obu stronach klucza i doprowadzoną dwustronnie do opaski archiwolty. Tak wydzielony otwór wejściowy flankowany przez dwie lizeny wspierające odcinek profilowanego gzymsu z ozdobnymi wazonami (z bukietami kwiatów) na skrajach. Portale poprzedzone jednobiegowymi schodami z pełnymi, uskokowo ukształtowanymi balustradami z kapnikami. W elewacji frontowej okna prostokątne, dwuskrzydłowe, z podokiennikami, bez obramień. Pomiędzy oknami prostokątne płyciny. Nad portalami owalne okulusy bez obramień. Dwie lukarny w dachu rozmieszczone mijankowo w stosunku do osi w fasadzie. Lukarny murowane, tynkowane, jednoosiowe. Każda z cokołem, prostokątnymi płycinami flankującymi okno, belkowaniem wieńczącym i naczółkiem zamkniętym łukiem koszowym. W lukarnach okna prostokątne, bez obramień.
E l e w a c j e b o c z n e tynkowane, rozczłonkowane jak fasada, z nieregularnym układem otworów. W połaciach dachu nad elewacjami pojedyncze lukarny — jak w elewacji frontowej. E l e w a c j a t y l n a z cokołem i gzymsem jak w elewacji frontowej, częściowo zasłonięta przez prostopadle dostawioną dobudówkę (z garażem) nakrytą dachem dwuspadowym.
Ponad elewacjami budynku połacie dachu z pokryciem ceramicznym i lukarnami, nakrytymi dachami walcowatymi.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych nad elewacjami;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka drzwi wewnętrznych;
— kuta balustrada balkonu;
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej.

Wszelkie prace remontowe, zmiany własności, funkcji i przeznaczenia obiektu wymagają pisemnego pozwolenia legnickiej Delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.

- ul. W. Grabskiego 33 (dawniej 29) (fot. 218)

Willa, wzn. ok. 1930, modernizm z nawiązaniami do neoklasycyzmu. Budynek remontowany i przebudowany ok. 2000 r.
Mur., tynk., na rzucie czworoboku z aneksami, podpiwniczony, dwukondygnacyjny z mieszkalnym poddaszem, nakryty dachem czterospadowym.
E l e w a c j a f r o n t o w a 5-osiowa, tynkowana, z wystrojem wykonanym w tynku. Dzielona profilowanym gzymsem pod oknami I piętra, zwieńczona profilowanym gzymsem. Poprzedzona w osi półcylindryczną, jednokondygnacjową przybudówką z tarasem na dachu, ograniczonym pełną balustradą z kutą barierką. Otwory prostokątne w profilowanych obramieniach. W bocznych partiach elewacji frontowej okna trójskrzydłowe. W centrum, w partii I piętra dwuskrzydłowe drzwi balkonowe flankowane przez okna jednoskrzydłowe. W elewacji przybudówki — okna dwuskrzydłowe bez obramienia. Oś frontowej elewacji budynku podkreślona jednoosiową facjatą wydzieloną od dołu profilowanym gzymsem. Facjata zwieńczona trójkątnym naczółkiem połączonym skrajnie z odcinkami profilowanych gzymsów. Okno lukarny w opasce. Ponadto w połaci dachu trójkątne lukarny.
E l e w a c j a b o c z n a trójosiowa ze środkowym, podwyższonym, jednoosiowym ryzalitem z klatką schodową, nakrytym dachem trójspadowym. Boczne partie elewacji dzielone jak elewacja frontowa. Ryzalit z odrębnymi podziałami: profilowanym gzymsem nad przyziemiem i z odrębnym gzymsem koronującym. Od strony ogrodu do ryzalitu i do bocznej partii elewacji dostawione w obu kondygnacjach balkony (w planie prostokątne) narożnie wzmocnione czworobocznym słupem. Balustrady balkonów pełne z kutymi barierkami. W ryzalicie — główny otwór wejściowy, pozostałe okna i drzwi balkonowe wykrojone i oprawione jak okna we frontowej elewacji budynku. D r u g a e l e w a c j a b o c z n a dwuosiowa, z artykulacją, wykrojami i obramieniami okien — jak w elewacji frontowej. E l e w a c j a t y l n a głównie bezokienna, z użytkowym rozkładem nielicznych okien, rozczłonkowana jak fasada. W połaci dachu jednoosiowa facjata z dachem płaskim. W facjacie okno prostokątne, obramione jak okna w elewacji.
W oknach willi częściowo zachowana drewniana stolarka okienna z profilowanymi, stałymi ślemionami. Połacie dachu z pokryciem ceramicznym.

Stan zachowania:
— bardzo dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie dachu;
— detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka drzwi zewnętrznych;
— kute barierki balustrady tarasu i balkonów.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej.

- ul. W. Grabskiego 36/38 (fot. 219)

(WEZ — 1993 r.)
Willa dwurodzinna, wzn. ok. 1926 r., neoklasycyzm łączony z neobarokiem.
Mur., tynk., na rzucie czworoboku, podpiwniczony, dwukondygnacyjny z mieszkalnym poddaszem, nakryty dachem czterospadowym.
E l e w a c j a f r o n t o w a komponowana symetrycznie (lustrzane odbicie obu członów) 10-osiowa, tynkowana, z wgłębionym, czteroosiowym centrum (w obrysie prostokąta). Znajdujące się w nim dwie środkowe osie z portalami i z płytkimi balkonami (o zarysie odcinka koła) ujęte wklęśle wciętą ramą. Całe wgłębione centrum elewacji wyodrębnione dodatkowo półwałkiem doprowadzonym do gzymsu koronującego. Detal architektoniczny skromny, złożony z markowanego w tynku szerokiego cokołu i z uproszczonego gzymsu koronującego, wklęśnie podciętego. W dwóch środkowych osiach elewacji identyczne portale. Każdy z otworów wejściowych zagłębiony w stosunku do lica elewacji, prostokątny, we wgłębnej opasce. Ponadto otwory wejściowe objęte zewnętrznymi opaskami wydzielającymi półkoliste, ślepe pseudonadświetla z kluczami. Portale poprzedzone jednobiegowymi schodami z pełnymi, niskimi balustradami. W elewacji frontowej okna prostokątne, dwuskrzydłowe, z podokiennikami. Okna przyziemia we wgłębnych opaskach z nadprożami częściowo wyładowanymi w centrum w formę trójkąta. Okna I piętra tylko we wgłębnych opaskach doprowadzonych do gzymsu koronującego. Otwory w centrum elewacji, w tym drzwi balkonowe, bez obramień. Balustrady balkonów kute. Lukarny w połaci dachu rozmieszczone w osiach okiennych, ale nie symetrycznie. Lukarny murowane, tynkowane, jednoosiowe (z prostokątnymi oknami bez obramień) zwieńczone trójkątnymi szczytami, nakryte dwuspadowymi dachami.
E l e w a c j a b o c z n a dwuosiowa, tynkowana, z artykulacją, wykrojami i obramieniami okien — jak w fasadzie. W połaci dachu lukarna, podobna do lukarn z dachu nad elewacją frontową.
Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna ze stałymi, profilowanymi ślemionami. W oknach piwnic kute kraty. Ponad elewacjami budynku połacie dachu z pokryciem ceramicznym i z lukarnami.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowych nad elewacjami;
— detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, relikty stolarki okiennej, stolarka drzwi wewnętrznych;
— kute balustrady balkonów oraz kraty w oknach piwnic.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej według zachowanych wzorów.

- ul. W. Grabskiego 39 (fot. 220)

Dom wielorodzinny. Wzniesiony lata 30. XX w., proste formy stylu rodzimego.

Zalecenia konserwatorskie:
Obiekt istotny jako element struktury urbanistycznej dzielnicy, nie kwalifikujący się do objęcia gminną i wojewódzką ewidencją zabytków.
Ochronie podlegają historyczne granice parceli oraz bryła budynku i rodzaj pokrycia dachu.

- ul. W. Grabskiego 40 (fot. 221)

Willa, wzn. ok. 1930, modernizm z nawiązaniami do neoklasycyzmu.
Budynek remontowany i ocieplony ok. 2000 r., z częściowym zatarciem cechy stylowych. W trakcie remontu zlikwidowano przybudówkę w elewacji tylnej, zmieniono obramienia okienne na nowe, nawiązujące do form z pocz. XX w. Zadaszono portyk. Zbudowano od strony ulicy nowe ogrodzenie o historyzujących formach.
Willa mur., tynk., na rzucie czworoboku z portykiem, podpiwniczona, dwukondygnacyjna, nakryta dachem czterospadowym.
E l e w a c j a f r o n t o w a w partii przyziemia 2-osiowa, w partii I piętra 3-osiowa, z nieznaną artykulacją zasłoniętą przez ocieplenie. Zachowane prostokątne, dwuskrzydłowe okna (w nowych obramieniach z kluczami i z przewiązkami). W partii I piętra, w środkowej osi prostokątny w zarysie balkon (z zaokrąglonymi narożnikami) ograniczony oryginalną kutą balustradą. E l e w a c j a b o c z n a w partii przyziemia 2-osiowa, w partii I piętra 3-osiowa. Zachowane prostokątne, dwuskrzydłowe okna (w nowych obramieniach z kluczami i z przewiązkami). W połaci dachu lukarna. W d r u g i e j e l e w a c j i b o c z n e j jednokondygnacjowy murowany portyk osłaniający główne wejście do budynku. Portyk tworzony przez słupy wspierające belkowanie, nakryty dachem trójspadowym. E l e w a c j a t y l n a z oknami w obramieniach jak w elewacji frontowej. Bezokienna część elewacji nowa, w miejscu wyburzonej przybudówki.
W połaciach dachu willi facjaty i ozdobnie kształtowane kominy.
Posesja wydzielona nowym, murowanym ogrodzeniem z kutymi segmentami i kutą furtką.
Otoczenie willi urządzone parkowo.

Stan zachowania:
— bardzo dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Obiekt istotny jako element struktury urbanistycznej dzielnicy, nie kwalifikujący się do objęcia gminną i wojewódzką ewidencją zabytków.
Ochronie podlegają historyczne granice parceli oraz bryła budynku i rodzaj pokrycia dachu.

- ul. W. Grabskiego 41 (fot. 222, 223)

Dom wielorodzinny. Wzniesiony lata 30. XX w., proste formy stylu rodzimego.

Zalecenia konserwatorskie:
Obiekt istotny jako element struktury urbanistycznej dzielnicy, nie kwalifikujący się do objęcia gminną i wojewódzką ewidencją zabytków.
Ochronie podlegają historyczne granice parceli oraz bryła budynku i rodzaj pokrycia dachu.

- ul. W. Grabskiego 42 (naroże z ul. J. Słowackiego) (fot. 224)

Willa, wzn. ok. 1930, modernizm z nawiązaniami do neoklasycyzmu. Budynek remontowany z częściowym zatarciem cechy stylowych.
Mur., tynk., na rzucie czworoboku z przybudówką, podpiwniczony, dwukondygnacyjny, nakryty dachem czterospadowym.

E l e w a c j a f r o n t o w a 2-osiowa ze skrajnie usytuowaną, trójboczną przybudówką z tarasem (na dachu), ograniczonym pełną balustradą. Elewacja zwieńczona profilowanym gzymsem koronującym. Okna prostokątne, trójskrzydłowe w obramieniach z kluczami. Podobnie obramione otwory w przybudówce. Tu prostokątne dwuskrzydłowe drzwi, oraz prostokątne, jednoskrzydłowe okna. W połaci dachu lukarna zwieńczona trójkątnym szczytem, nakryta dachem dwuspadowym.
E l e w a c j a b o c z n a dwuosiowa, z murowaną, jednokondygnacjową przybudówką z głównym wejściem do budynku. Przybudówka nakryta dachem trójspadowym z wysuniętymi okapami. D r u g a b o c z n a e l e w a c j a dwuosiowa zwieńczona gzymsem koronującym. Okna trójskrzydłowe ujęte obramieniami jak w elewacji frontowej.
Częściowo zachowana drewniana stolarka z charakterystycznym podziałem kwaterowym. W połaciach dachu willi — facjata i ozdobnie kształtowane kominy.
Posesja wydzielona murowanym ogrodzeniem z kutymi segmentami i bramą.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Obiekt istotny jako element struktury urbanistycznej dzielnicy, nie kwalifikujący się do objęcia gminną i wojewódzką ewidencją zabytków.
Ochronie podlegają historyczne granice parceli oraz bryła budynku i rodzaj pokrycia dachu.

- ul. W. Grabskiego 43 (fot. 225, 223)

Dom wielorodzinny. Wzniesiony lata 30. XX w., proste formy stylu rodzimego.

Zalecenia konserwatorskie:
Obiekt istotny jako element struktury urbanistycznej dzielnicy, nie kwalifikujący się do objęcia gminną i wojewódzką ewidencją zabytków.
Ochronie podlegają historyczne granice parceli oraz bryła budynku i rodzaj pokrycia dachu.

- ul. W. Grabskiego 44

Willa, mur., wzniesiona ok. 1930, proste formy stylu rodzimego.
Zalecenia konserwatorskie:
Obiekt istotny jako element struktury urbanistycznej dzielnicy, nie kwalifikujący się do objęcia gminną i wojewódzką ewidencją zabytków.
Ochronie podlegają historyczne granice parceli oraz bryła budynku i rodzaj pokrycia dachu.

- ul. W. Grabskiego 45-47-49 (fot. 226, 227, 231)

Dom wielorodzinny. Wzniesiony lata 30. XX w., proste formy stylu rodzimego.

Zalecenia konserwatorskie:
Obiekt istotny jako element struktury urbanistycznej dzielnicy, nie kwalifikujący się do objęcia gminną i wojewódzką ewidencją zabytków.
Ochronie podlegają historyczne granice parceli oraz bryła budynku i rodzaj pokrycia dachu.

- ul. W. Grabskiego 46 (fot. 228)

Willa, wzn. ok. 1930, modernizm. Budynek remontowany ok. 2000 r.

Mur., tynk., na rzucie czworoboku z przybudówką, podpiwniczony, dwukondygnacyjny, nakryty dachem czterospadowym.
E l e w a c j a f r o n t o w a tynkowana, zwieńczona wąskim, pasowym gzymsem, poprzedzona w osi jednokondygnacjową przybudówką (z dachem trójspadowym), mieszczącą główne wejście do budynku. Elewacja z komponowanym układem prostokątnych okien, dwuskrzydłowych w przyziemiu (obok przybudówki) i jednoskrzydłowych w partii I piętra. Okna jednoskrzydłowe zgrupowane nad przybudówką. Okna w tynkowych opaskach. E l e w a c j a b o c z n a dwuosiowa z gzymsem koronującym jak w elewacji frontowej. Okna prostokątne, w opaskach, dawniej dwuskrzydłowe.
Połacie dachu willi z ceramicznym pokryciem.

Stan zachowania:
— bardzo dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Obiekt istotny jako element struktury urbanistycznej dzielnicy, nie kwalifikujący się do objęcia gminną i wojewódzką ewidencją zabytków.
Ochronie podlegają historyczne granice parceli oraz bryła budynku i rodzaj pokrycia dachu.

- ul. W. Grabskiego 48

Dom wielorodzinny. Wzniesiony lata 30. XX w., proste formy stylu rodzimego.

Zalecenia konserwatorskie:
Obiekt istotny jako element struktury urbanistycznej dzielnicy, nie kwalifikujący się do objęcia gminną i wojewódzką ewidencją zabytków.
Ochronie podlegają historyczne granice parceli oraz bryła budynku i rodzaj pokrycia dachu.

- ul. W. Grabskiego 50 (fot. 232)

Dom wielorodzinny. Wzniesiony lata 30. XX w., proste formy stylu rodzimego.

Zalecenia konserwatorskie:
Obiekt istotny jako element struktury urbanistycznej dzielnicy, nie kwalifikujący się do objęcia gminną i wojewódzką ewidencją zabytków.
Ochronie podlegają historyczne granice parceli oraz bryła budynku i rodzaj pokrycia dachu.

- ul. W. Grabskiego b.n. — narożе ul. J. Słowackiego (fot. 234, 235)

Stacja transformatorowa wraz z murem, wzn. ok. 1930, modernizm z odniesieniami do neoklasycyzmu.
Stacja mur., tynk., na rzucie czworoboku, jednokondygnacyjna, nakryta dachem czterospadowym.
Elewacje bezokienne z podziałem ramowym z częściowo obrobionego kamienia (rustyka), łączonym z komponowanymi układami kamiennej licówki. W jednej z elewacji przebudowany otwór wejściowy, prostokątny, pierwotnie szerszy, z węgarami licowanymi częściowo obrobionym kamieniem oraz z nadprożem — kamienną belką. Połacie dachu z pokryciem ceramicznym oraz z jedną trójkątną, ślepą lukarną z odeskowaną ścianą czołową. Ze stacją transformatorową połączony kamienny mur złożony z podmurówki i słupków.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania bryła budynku, ceramiczne pokrycie dachu oraz — murowane ogrodzenie.

Ulica Grunwaldzka

Logaustrasse – ok. 1900 r., *Helmuth-Brückner-Strasse* – 1933, *Friedrich-Ebert-Strasse* – 1934, *Tannenbergstrasse* – 1936, *Grunwaldzka* – od 1946 r.

Ulica wytyczona ok. 1900 r. – na planie z tego roku oznaczona jako *Logaustrasse – Hillerweg*. Na większej części długości ulicy (od skrzyżowania z ul. Wojska Polskiego do osi ul. Złotoryjskiej) zachowana brukowana nawierzchnia jezdni oraz obustronne obsadzenie zielenią wysoką. Zabudowa w większości willowa, w części wschodniej – w kwartale sięgającym od ul. E. Orzeszkowej do ul. Jaworzyńskiej, powstała ok. 1912 r. zwarta zabudowa czynszowych kamienic z zachowanymi przedogródkami i odcinkiem chodnika z płyt granitowych. (fot. 236, 241, 254).

- ul. Grunwaldzka 1 (fot. 237)

Budynek mieszkalny, wzn. po 1912 r., postsecesja, projekt podobny do Grunwaldzkiej 5.
Mur., tynk., z wyrobionym w tynku detalem architektonicznym, podpiwniczony, III-kondygnacyjny z dodatkową mieszkalną kondygnacją w poddaszu, nakryty dachem mansardowym z pokryciem ceramicznym.
Elewacja południowa – fasada 6-osiowa, z 1-osiowymi, górą 2-osiowym płytkim ryzalitem klatki schodowej zwieńczonym dachem naczółkowym. Okna z podokiennikami, ujęte gzymsami. W dolnej połaci dachu uskok z oknami ostatniej kondygnacji mieszkalnej. W osiach 2 i 4 balkony. Wejście główne ujęte w kanelowane filary.
Elewacja tylna otynkowana, pozbawiona dekoracji.
Stolarka okienna drewniana, z stałymi profilowanymi ślemionami, w górnych, niższych skrzydłach z drobniejszymi, prostokątnymi podziałami kwaterowymi.
Klatka schodowa w trakcie przednim; dolny bieg schodów wykonany z lastrika, powyżej schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z prostą balustradą i poręczą oraz słupkiem.

Przed fasadą niewielki ogródek z oryginalnym, murowanym z cegły ogrodzeniem i kutą kratą.

Stan zachowania:
— Dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— historyczne granice parceli, fragmenty oryginalnego ogrodzenia oraz zieleń i elementy zagospodarowania działki;
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie dachu;
— detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna;
— klatka schodowa.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy odtworzyć zieleń ogródka przed fasadą.

- ul. Grunwaldzka 3 (fot. 238)

Budynek mieszkalny, wzn. przed 1912 r., postsecesja.
Mur., tynk., z wyrobionym w tynku detalem architektonicznym, podpiwniczony, III-kondygnacyjny z dodatkową mieszkalną kondygnacją w poddaszu, nakryty dachem mansardowym z pokryciem ceramicznym.
Elewacja południowa – fasada 6-osiowa, z 2-osiowymi pseudoryzalitem pośrodku, zwieńczonym tympanonem. Okna z dekorowanymi podokiennikami i nadokiennikami, ujęte listwowymi gzymsami. W dolnej połaci dachu uskok z oknami ostatniej kondygnacji mieszkalnej. W skrajnej osi od wschodu brama sieni przejazdowej, z której wejście na klatkę schodową.
Elewacja tylna otynkowana, pozbawiona dekoracji.
Stolarka okienna drewniana, z stałymi profilowanymi ślemionami, w górnych skrzydłach z drobniejszymi, prostokątnymi podziałami kwaterowymi.
Klatka schodowa w trakcie tylnim; dolny bieg schodów wykonany z lastrika, powyżej schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z prostą balustradą i poręczą oraz słupkiem.

Przed fasadą niewielki ogródek z nowym, murowanym z cegły ogrodzeniem i kutą kratą.

Stan zachowania:
— Dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— historyczne granice parceli, zieleń i elementy zagospodarowania działki;
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie dachu;
— detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna;
— klatka schodowa.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy odtworzyć zieleń ogródka przed fasadą.

- ul. Grunwaldzka 5 (fot. 239, 240, 241)

Budynek mieszkalny, wzn. po 1912 r., postsecesja, projekt podobny do Grunwaldzkiej 1.
Mur., tynk., z wyrobionym w tynku detalem architektonicznym, podpiwniczony, III-kondygnacyjny z dodatkową mieszkalną kondygnacją w poddaszu, nakryty dachem mansardowym z pokryciem ceramicznym.
Elewacja południowa – fasada 6-osiowa, z 1-osiowymi, górą 2-osiowym płytkim ryzalitem klatki schodowej zwieńczonym dachem naczółkowym. Okna z podokiennikami, ujęte gzymsami. W dolnej połaci dachu uskok z oknami ostatniej kondygnacji mieszkalnej. W osiach 2 i 4 balkony. Wejście główne z zachowanymi oryginalnymi dwuskrzydłowymi drzwiami.
Elewacja tylna otynkowana, pozbawiona dekoracji.
Stolarka okienna drewniana, z stałymi profilowanymi ślemionami, w górnych, niższych skrzydłach z drobniejszymi, prostokątnymi podziałami kwaterowymi.
Klatka schodowa w trakcie przednim; dolny bieg schodów wykonany z lastrika, powyżej schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z prostą balustradą i poręczą oraz słupkiem.

Przed fasadą niewielki ogródek.

Stan zachowania:
— Dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— historyczne granice parceli, zieleń i elementy zagospodarowania działki;
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie dachu;
— detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna;
— klatka schodowa.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy odtworzyć zieleń i ogrodzenie ogródka przed fasadą.

- ul. Grunwaldzka 7 (fot. 242)

Budynek mieszkalny, wzn. po 1925 r., modernizm.
Mur., tynk., z wyrobionym w tynku detalem architektonicznym, podpiwniczony, III-kondygnacyjny z dodatkową mieszkalną kondygnacją w poddaszu, nakryty dachem czterospadowym z pokryciem ceramicznym.
Elewacja południowa – fasada 8-osiowa, z dwoma III-kondygnacyjnymi, 1-osiowymi, ryzalitami w 2 i 7 osi. Zakończone tarasami ryzality o narożach dwubocznie wysuniętych, załamanych i o płaszczyznach ścianek bocznych wklęsłych. W osiach ryzalitów otwory okienne o większym świetle z czterodzielną stolarką; okna ujęte gzymsami – gzymsy nadokienne w dwóch dolnych kondygnacjach na osi okien wyłamane dwubocznie, tworząc rodzaj trójkątnego naczółka; pomiędzy oknami prostokątne tynkowe ramy o ściętych narożach. W połaci dachu uskok z oknami ostatniej kondygnacji mieszkalnej. W osiach ryzalitów okna balkonowe, ponad którymi półokrągłe, zamknięte gzymsem naczółki. Na osi budynku wejście główne zaakcentowane portalem o uskokowo kształtowanych ościeżach, zwieńczonym wyładowanym, prostym odcinkiem gzymsu. Pozostałe otwory okienne w profilowanych opaskach; w skrajnych osiach okna o trójdzielnej stolarce.
Elewacje boczne 3-osiowe. Elewacja tylna 7-osiowa z dwoma narożnymi, symetrycznymi, ślepymi ryzalitami. W osiach przy ryzalitach, w II i III kondygnacji balkony. Obecne wejście do kondygnacji mieszkalnych budynku oraz okna klatki schodowej w 1-osiowym ryzalicie pozornym, na osi symetrii elewacji tylnej. Artykulacja pseudoryzalitu analogiczna jak w ryzalitach fasady. Otwór wejściowy pozbawiony obramienia.
Stolarka okienna drewniana, z stałymi profilowanymi ślemionami.
Klatka schodowa w trakcie tylnym; dolny bieg schodów wykonany z lastrika, powyżej schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z prostą balustradą i poręczą oraz słupkiem.

Przed fasadą niewielki ogródek z oryginalnym, murowanym z cegły ogrodzeniem.

Stan zachowania:
— Dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— historyczne granice parceli, fragmenty oryginalnego ogrodzenia oraz zieleń i elementy zagospodarowania działki;
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie dachu;
— detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna;
— klatka schodowa.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy odtworzyć zieleń ogródka przed fasadą.

- ul. Grunwaldzka 8 (fot. 243, 244, 245)

Szpital Bethanien (*Diakonissen Krankenhaus Bethanien)*, prowadzony przez diakonisy, ob. prokuratura w Legnicy, wzn. 1911 r., historyzm, neobarok wilhelmiński.
Do budynku od północnego zachodu dobudowane ok. 1970 r. skrzydło aresztu.
Mur., elewacje pozostawione w surowej cegle, z wyrobionym w tynku detalem architektonicznym, na rzucie litery C z wielobocznym ryzalitem od zachodu, wnętrza o układzie trójtraktowym, z wąskim traktem korytarzowym. Budynek podpiwniczony, III-kondygnacyjny z dodatkową użytkową kondygnacją w poddaszu, nakryty dachem łamanym z pokryciem ceramicznym, w którym lukarny powiekowe i współczesne okna połaciowe.
Fasada, elewacja wschodnia od ul. E. Orzeszkowej – 13-osiowa, z 3-osiowym pseudoryzalitem pośrodku, zamkniętym jednokondygnacyjnym naczółkiem o wklęsło-wypukłym zarysie. Na osi pseudoryzalitu wejście główne, ujęte w bliźnie pilastry, na których wsparty naczółek z owalnym okulusem nadświetla. Kondygnacja przyziemia pokryta kamienną okładziną. Artykulacja pionowa elewacji wyznaczona pilastrami wielkiego porządku I i II piętra. Otwory okienne ujęte w obramienia zamknięte prosto lub łukiem odcinkowym z kluczem.
Pozostałe elewacje dekorowane w podobny sposób. W elewacji południowej, skrajna oś od wschodu na wysokości przyziemia i parteru poprzedzona trójbocznym wykuszem balkonowym. Druga oś od wschodu poprzedzona tarasami, na które prowadzą szerokie drzwi.
Stolarka okienna współczesna, drewniana, z stałymi profilowanymi ślemionami, powtarzająca dawny układ.
Wnętrza po remoncie.

Wokół budynku ogródek otoczony współczesnym parkanem. Na terenie ogrodu, w jego południowej i zachodniej części urządzono parking garaż i dla samochodów służbowych

Stan zachowania:
— Dobry, po remoncie.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— historyczne granice parceli;
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie dachu;
— detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna;
— klatka schodowa.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz.

W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem obecnych wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisania do rejestru zabytków.

- ul. Grunwaldzka 27 (fot. 246)

Willa, wzn. l. 30. XX w., modernizm

Zalecenia konserwatorskie:
Obiekt istotny jako element struktury urbanistycznej dzielnicy, nie kwalifikujący się do objęcia gminną i wojewódzką ewidencją zabytków.
Ochronie podlegają historyczne granice parceli oraz bryła budynku.

- ul. Grunwaldzka 38 (fot. 247)

Nr rej. 643/1007/L z dn. 29.12.1993 r. oraz WKZ-5340/662/95 z dnia 20.04.1995 r.
(obiekt wpisany do rejestru zabytków w granicach działki nr 634/87, obręb Tarninów)
(WEZ, 1993 r.)
Willa, obecnie siedziba firmy „*Ogrody Zdrowia*", wzn. ok. 1920 r., styl regionalny.
Willa wzniesiona na działce o zagospodarowaniu parkowym, u zbiegu ul. Grunwaldzkiej i T. Kościuszki, zwrócona elewacją główną – północną do ul. Grunwaldzkiej. Mur., tynk., z wyrobionym w tynku oraz drewnianym detalem architektonicznym, wysoko podpiwniczona, II-kondygnacyjna, nakryta dachem mansardowym i częściowo dwuspadowym. Budynek założony na rzucie zbliżonym do kwadratu, o zróżnicowanej przestrzennie bryle. Elewacje na ceglanym cokole, tynkowane gładko, szczyty ryzalitów w konstrukcji ryglowej. Obramienia okien w postaci płaskich, tynkowych opasek.
Elewacja główna – północna I-kondygnacyjna z II-kondygnacyjnym ryzalitem zamkniętym oszalowanym szczytem i nakrytym dachem łamanym. W przyziemiu ryzalitu trzy osie okien zamkniętych półkoliście, ujętych wspólną opaską o wykroju łuku koszowego. W drugiej kondygnacji ryzalitu dwie osie okienne. Do ryzalitu od strony zachodniej przylega I-kondygnacyjny aneks nakryty ceramicznym daszkiem, mieszczący zewnętrzne, granitowe, jednobiegowe schody prowadzące do wejścia głównego do budynku. Fragment biegu schodów przed aneksem przesłonięty szklanym daszkiem na stalowej konstrukcji.
Elewacja wschodnia 4-osiowa. W obrębie 2-3 osi w dwóch kondygnacjach werandy; w skrajnej, północnej osi pięcioboczny i 5-osiowy, II-kondygnacyjny (górna kondygnacja w konstrukcji ryglowej) ryzalit zamknięty dachem wielospadowym. Elewacja zamknięta trójkątnym, II-kondygnacyjnym i 2-osiowym szczytem w konstrukcji ryglowej (w górnej kondygnacji ściana szczytu oszalowana).
Elewacja południowa z usytuowanym przy zachodnim narożu pięciobocznym i 5-osiowym ryzalitem (druga kondygnacja ryzalitu wyodrębniona w dolnej połaci mansardowego dachu), nakrytym dachem mansardowym ze sterczyną. W ścianie elewacji jedna oś okienna; w połaci dachu facjatka.
Elewacja zachodnia pozbawiona dekoracji; otwory okienne rozmieszczone nieregularnie. Szczyt elewacji w konstrukcji ryglowej.
Oryginalna stolarka drzwi wejściowych, stolarka okienna drewniana, z dekoracją na słupkach.

W pd.-zach. narożniku parceli murowana pergola na rzucie zbliżonym do kwadratu. Od południa i zachodu parcela otoczona oryginalnym, pełnym ogrodzeniem z półkoliście zakończonymi filarami, od strony północnej współczesnym ogrodzeniem kutym na ceglanej podmurówce, od strony wschodniej fragment ogrodzenia z pełnych, betonowych segmentów.

Stan zachowania:
— Dobry. Budynek po remoncie kapitalnym.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— historyczne granice parceli, fragmenty oryginalnego ogrodzenia oraz zieleń i elementy zagospodarowania działki;
— bryła budynku, forma dachu;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym boazerie, stolarka drzwi wewnętrznych, sztukaterie, piece.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Wszelkie prace remontowe, zmiany własności, funkcji i przeznaczenia obiektu wymagają pisemnego pozwolenia legnickiej Delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.

- ul. Grunwaldzka 40 (fot. 248)

Nr rej. 644/1004/L z dn. 29.12.1993 r. oraz WKZ-5340/666/95 z dnia 20.04.1995 r.
(obiekt wpisany do rejestru zabytków w granicach działki nr 634/86, obręb Tarninów)
(WEZ, 1993 r.)
Willa, wzn. ok. 1915 r., styl regionalny.
Willa wzniesiona na działce o zagospodarowaniu parkowym, zwrócona elewacją główną – północną do ul. Grunwaldzkiej. Mur., tynk., wysoko podpiwniczona, I-kondygnacyjna z mieszkalną kondygnacją poddasza, nakryta dachem mansardowym. Budynek założony na rzucie zbliżonym do kwadratu, o zróżnicowanej przestrzennie bryle. Elewacje na ceglanym cokole, tynkowane gładko, detal architektoniczny tynkowany w postaci płaskich opasek okiennych.
Elewacja główna – północna o nieregularnie rozmieszczonych osiach okiennych. Część środkowa elewacji wyniesiona powyżej gzymsu wieńczącego w postaci II-kondygnacyjnego, 4-osiowego szczytu, nakrytego dachem mansardowym. W północno-wschodnim narożu budynku podcień otwierający się półkolistymi arkadami wspartymi na rozszerzającym się do dołu narożnym filarze; z podcienia – do głównego wejścia – prowadzi przesłonięty zewnętrzną ścianą budynku bieg schodów. W narożu północno-zachodnim elewacji pięcioboczny, 3-osiowy, I-kondygnacyjny ryzalit zwieńczony fragmentem dwuspadowego dachu; w zachodniej części północnej połaci dachu facjata.
Elewacja wschodnia w partii cokołowej 5-osiowa, powyżej 3-osiowa, w partii szczytu 4-osiowa. W pn. narożu – podcień.
Elewacja południowa 6-osiowa z 2-osiowym, I-kondygnacyjnym ryzalitem usytuowanym na osi budynku, zakończonym tarasem z pełną balustradą; od strony zachodniej do wejścia w ścianie ryzalitu prowadzi bieg zewnętrznych schodów przylegających do ściany korpusu. Powyżej, w dolnej połaci dachu 2-osiowa facjata.
Elewacja zachodnia w partii cokołowej 4-osiowa, w parterze 1-osiowa i w poddaszu – 2-osiowa; w narożu północno-zachodnim pięcioboczny ryzalit.
Oryginalna, drewniana stolarka drzwi wejściowych oraz stolarka okienna.

W południowo-zachodnim narożu posesji wyniesienie terenu z murowanym podestem; w północno-zachodnim narożu posesji kamień poświęcony w 1852 r. kompozytorowi i zarazem

muzykowi z kościoła św. Piotra i Pawła Wilhelmowi Tschirchowi, odnowiony w 1926 r. w zakładzie Hermana Bachmanna. Od południa i wschodu parcela otoczona oryginalnym pełnym ogrodzeniem z półkoliście zakończonymi filarami, od strony północnej i zachodniej współczesne ogrodzenie drewniane na ceglanej podmurówce.

Stan zachowania:
— Dobry, budynek po remoncie kapitalnym.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— historyczne granice parceli, fragmenty oryginalnego ogrodzenia oraz zieleń i elementy zagospodarowania działki wraz z kamieniem pamiątkowym;
— bryła budynku, forma dachu;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych;
— kute elementy metalowe.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym boazerie, stolarka drzwi wewnętrznych, sztukaterie, piece.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Wszelkie prace remontowe, zmiany własności, funkcji i przeznaczenia obiektu wymagają pisemnego pozwolenia legnickiej Delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.

- ul. Grunwaldzka 50 (fot. 249-251)

Nr rej. 645/1005/L z dn. 29.12.1993 r. oraz WKZ-5340/661/95 z dnia 20.04.1995 r.
(obiekt wpisany do rejestru zabytków w granicach działki nr 634/33, obręb Tarninów)
(WEZ, 1993 r.)
Willa, obecnie Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Legnickiej, I Rok Studiów, wzn. ok. 1920 r., modernizm z motywami neobaroku.
Willa wzniesiona na rozległej działce o zagospodarowaniu parkowym, zwrócona elewacją główną – północną do ul. Grunwaldzkiej. Mur., tynk., wysoko podpiwniczona, usytuowana na spadku terenu w kierunku południowym, II-kondygnacyjna z użytkową kondygnacją poddasza, nakryta dachem czterospadowym z przypustnicami; w połaciach dachu lukarny. Budynek założony na rzucie prostokąta zbliżonego do kwadratu, o zwartej bryle z płytkimi ryzalitami w trzech elewacjach – od południa do elewacji ogrodowej budynku przylega półkolisty taras. Elewacje tynkowane gładko, na cokole, utworzonym przez kondygnację sutereny; pomiędzy kondygnacjami pasy profilowanego gzymsu, detal architektoniczny oraz płaskie opaski okienne tynkowane.
Elewacja główna – północna 3-osiowa, kształtowana symetrycznie. Na osi elewacji główne wejście poprzedzone podestem, na który prowadzi bieg zewnętrznych, granitowych schodów z pełną murowaną balustradą. Otwór wejścia zamknięty łukiem koszowym, wraz z czterema niewielkimi oknami przyziemia ujęty odcinkiem fryzu wyprofilowanym ponad partią wejścia. Fryz wyznaczony pomiędzy dwoma odcinkami gzymsu, wypełniony centralnie kartuszem, po bokach przedstawienia putt i dekoracja roślinna. W połaci dachu, na osi, facjata zamknięta naczółkiem o wykroju łuku koszowego; w jego polu owalna plakieta z dekoracją roślinną.
Elewacja wschodnia 4-osiowa z 2-osiowym ryzalitem w 1 i 2 osi., zamkniętym trójspadowym dachem z oknem powiekowym.
Elewacja południowa 3-osiowa. W partii cokołu – na osi – wysunięty półkoliście taras, na który prowadzą dostawione na całą szerokość elewacji zewnętrzne, trójbiegowe schody. Kon-

strukcję tarasu i schodów otacza półkolisty klomb ograniczony murkiem. Na osi elewacji wyjście na taras. Otwory parteru zamknięte łukami obniżonymi. W II kondygnacji, w obrębie wszystkich trzech osi – balkon o ażurowej balustradzie. Powyżej, w połaci dachu 1-osiowa facjata, zwieńczona naczółkiem zamkniętym łukiem koszowym, w którego polu owalny kartusz herbowy.
Elewacja zachodnia 4-osiowa, z 3-osiowym ryzalitem w obrębie 2-4 osi. Powyżej, w połaci dachu 1-osiowa facjata zwieńczona naczółkiem zamkniętym łukiem koszowym, w którego polu motyw roślinny.
Oryginalna, drewniana stolarka drzwi wejściowych oraz stolarka okienna.

Parcela otoczona współczesnym kutym ogrodzeniem na ceglanej podmurówce.

Stan zachowania:
— Dobry, budynek po remoncie kapitalnym.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— historyczne granice parceli oraz zieleń i elementy zagospodarowania działki;
— bryła budynku i tarasu, forma dachu;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym boazerie, stolarka drzwi wewnętrznych, sztukaterie, piece.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Wszelkie prace remontowe, zmiany własności, funkcji i przeznaczenia obiektu wymagają pisemnego pozwolenia legnickiej Delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.

- ul. Grunwaldzka 52 (fot. 252)

Willa, wzn. l. 30. XX w., styl rodzimy

Zalecenia konserwatorskie:
Obiekt istotny jako element struktury urbanistycznej dzielnicy, nie kwalifikujący się do objęcia gminną i wojewódzką ewidencją zabytków.
Ochronie podlegają historyczne granice parceli oraz bryła budynku.

- ul. Grunwaldzka 54/56 (fot. 253)

Dom wielorodzinny, wzn. l. 30. XX w., styl rodzimy.

Zalecenia konserwatorskie:
Obiekt istotny jako element struktury urbanistycznej dzielnicy, nie kwalifikujący się do objęcia gminną i wojewódzką ewidencją zabytków.
Ochronie podlegają historyczne granice parceli oraz bryła budynku wraz z ceramicznym pokryciem dachu.

- ul. Grunwaldzka 60/60a (fot. 254, 255)

Dom dwurodzinny, wzn. l. 30. XX w., styl rodzimy.

Zalecenia konserwatorskie:
Obiekt istotny jako element struktury urbanistycznej dzielnicy, nie kwalifikujący się do objęcia gminną i wojewódzką ewidencją zabytków.
Ochronie podlegają historyczne granice parceli oraz bryła budynku wraz z ceramicznym pokryciem czterospadowego dachu.

- ul. Grunwaldzka 62/64 (fot. 256)

Dom dwurodzinny, wzn. l. 30. XX w., styl rodzimy.
Mur., otynkowany, detal architektoniczny wyrobiony w tynku lub sztucznym kamieniu. Na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny, nakryty dachem czterospadowym z facjatami. Elewacje z gzymsem podokiennym drugiej kondygnacji. Otwory wejściowe od strony ulicy ujęte w uskokowe obramienia, nad którymi płaskorzeźbione aplikacje.
Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— historyczne granice parceli oraz zieleń i elementy zagospodarowania działki;
— bryła budynku, forma dachu, rodzaj ceramicznego pokrycia;
— detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym boazerie, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

- ul. Grunwaldzka 66 (fot. 257)

Willa, wzn. l. 30. XX w., styl rodzimy.
Mur., otynkowana, detal architektoniczny w tynku lub sztucznym kamieniu. Na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjna, nakryty dachem czterospadowym z lukarnami powiekowymi. Naroża podkreślone lizenami. Elewacje z gzymsem podokiennym drugiej kondygnacji. Otwory okienne ujęte w obramienia, na parterze o rozbudowanej formie nadokienników zwieńczonych naczółkami o zarycie łuku odcinkowego. W elewacji północnej dwuosiowy płytki ryzalit zwieńczony wklęsło-wypukłym naczółkiem.
Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— historyczne granice parceli oraz zieleń i elementy zagospodarowania działki;
— bryła budynku, forma dachu, rodzaj ceramicznego pokrycia;
— detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym boazerie, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

- ul. Grunwaldzka 68 (fot. 258, 259)

Dom dwurodzinny wraz z garażem, wzn. l. 30. XX w., styl rodzimy.

Zalecenia konserwatorskie:
Obiekt istotny jako element struktury urbanistycznej dzielnicy, nie kwalifikujący się do objęcia gminną i wojewódzką ewidencją zabytków.
Ochronie podlegają historyczne granice parceli oraz bryła budynku wraz z ceramicznym pokryciem czterospadowego dachu.
Należy zachować mur aranżujący wejście od strony ulicy.

Ulica Hutników

Do 1945 r. *Grenadier Strasse.*

Ulica wytyczona ok. 1870 r. w związku z budową koszar dla królewskich grenadierów. Nazwana Königliche Grenadier Strasse, a następnie — Grenadier Strasse. Po 1945 r. krótko zwana ul. Ułańską, później przemianowana na ul. Hutników.
Na planie z 1877 r. widoczne jest projektowane przedłużenie ulicy od skrzyżowania z Nowym Światem do Chojnowskiej. Zwarta zabudowa pierzejowa po stronie południowej najwcześniej została ukształtowana przy narożu z Nowym Światem.
Najważniejszym elementem wnętrza urbanistycznego jest zespół koszar grenadierów, obecna Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Wittelona — patrz ul. Sejmowa 5a.

Wzdłuż ulicy zachowane są na znacznych odcinkach oryginalne brukowane chodniki — płyty granitowe obramione bazaltową kostką. Jest to element, który należy chronić.
Wskazane jest uzupełnienie zabudowy na skrzyżowaniu ul. Hutników z Nowym Światem.

- ul. Hutników 2 (fot. 262)

Kamienica czynszowa, narożna z ul. Lotniczą, wzn. ok. 1910, postsecesja z elementami neoklasycyzmu.
Mur., tynk., podpiwniczona, na planie litery L, czterokondygnacyjna z częściowo mieszkalnym poddaszem.
F a s a d a od ul. Hutników 6-osiowa (w przyziemiu) z asymetrycznie usytuowanym, pięciokondygnacjowym, dwuosiowym ryzalitem z przeszkloną loggią w piątej kondygnacji. W jednej ze środkowych osi fasady, obok ryzalitu, portyk z balkonem, powyżej pozostałe balkony. Oś elewacji frontowej (z balkonami) oraz przeciwległy skraj ryzalitu podkreślone dwiema jednoosiowymi facjatami z trójkątnymi szczytami. Architektura budynku kształtowana poprzez członowanie bryły oraz — rozkład i formy otworów, w tym grupowanych okien jednoskrzydłowych. Detal architektoniczny ograniczony. Przyziemie ryzalitu i części elewacji ożywione dużymi blendami o łuku koszowym (z parami okien). Fasada zwieńczona przerwanym, profilowanym gzymsem koronującym. Naroża ryzalitu ujęte kanelowanymi lizenami wspierającymi odcinek gzymsu koronującego i gładki pas attyki (dolną część przeszklonej logii). Portyk obok ryzalitu ożywiony stylizowanymi kolumnami z głowicami zespolonymi z nadprożem. Powyżej głowic postumenty z kulami. We wnętrzu portyku prostokątny otwór wejściowy bez obramienia. Okna prostokątne, jedno- i dwuskrzydłowe, grupowane. Para okien w partii piętra ryzalitu zaopatrzona we wspólny, pięcioboczny, neoklasycystyczny naczółek na stylizowanych pseudokonsolach. Pod oknami 3 piętra, też w elewacji ryzalitu, wgłębna prostokątna płycina. Pozostałe okna bez obramień, z odcinkami gzymsów podokiennych na uproszczonych konsolach. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna. W otworze wejściowym drzwi dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe, górą przeszklone. Zachowane kute balustrady balkonów.
E l e w a c j a od ul. Lotniczej w przyziemiu 3-osiowa (witryny), w partii wyższych kondygnacji częściowo bezokienna, również ożywiona podobnym ryzalitem jak w fasadzie. Ryzalit w partii dachu nakryty dachem czterospadowym ściętym, z wbudowanym weń balkonem połączonym z narożną czteroosiową facjatą. Artykulacja elewacji, detal architektoniczny i kute balustrady balkonów, jak w fasadzie.
Ponad fasadą od ul. Hutników i elewacją od ul. Lotniczej połacie dachu z pokryciem ceramicznym, ożywione facjatami o dachach dwuspadowych.
Elewacja tylna bez dekoracji. Zachowane kute balustrady balkonów.

Klatka schodowa w trakcie tylnym. Schody drewniane, powrotne (z biegami z zabiegami oraz z dodatkowymi podestami). Ograniczone tralkową balustradą z profilowaną poręczą i słupkami. Klatka schodowa otwarta ku halowi parteru podwójną arkadą.

Przed fasadą niewielki ogródek z ogrodzeniem złożonym z tynkowanych podmurówki i słupków oraz kutych, metalowych segmentów, uzupełnianych współcześnie.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad elewacjami;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, relikty stolarki okiennej oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych;
— kute kraty balustrad balkonów.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy zachować zieleń ogródka przed fasadą.

- ul. Hutników 2a (fot. 263, 264)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1911, postsecesja z elementami neoklasycyzmu.
Mur., tynk., na planie prostokąta, podpiwniczona, czterokondygnacyjna z częściowo mieszkalnym poddaszem.
Fasada 5-osiowa z asymetrycznie usytuowanym, trzykondygnacjowym, dwuosiowym ryzalitem, z balkonem w czwartej kondygnacji. W przyziemiu ryzalitu podcień. Miejsce usytuowania ryzalitu podkreślone dwuosiową facjatą z trzyspadowym dachem. Detal architektoniczny ograniczony. Przyziemie fasady gładkie, Nad przyziemiem profilowany gzyms, gzyms także pod oknami I piętra. Część elewacji w partii I i II piętra oraz elewacja ryzalitu ujęte skrajnie lizenami, zwieńczone gładkim, szerokim pasowym gzymsem imitującym belkowanie. Fasada w partii III piętra dzielona lizenami, zwieńczona przerwanym, profilowanym gzymsem koronującym. Podcień w przyziemiu ryzalitu przepruty arkadami o łuku pełnym, ozdobionymi kluczami. We wnętrzu podcienia prostokątny otwór wejściowy bez obramienia. Drzwi wejściowe współczesne. Okna prostokątne, dwuskrzydłowe, w przyziemiu bez obramień, w wyższych kondygnacjach we wgłębnych opaskach. Pod oknami II piętra prostokątne płyciny. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna.
Ponad fasadą połacie dachu z pokryciem ceramicznym, ożywione facjatą z dachem trójspadowym.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym. Schody drewniane, powrotne, z tralkową balustradą z profilowaną poręczą i słupkami.

Przed fasadą niewielki ogródek z ogrodzeniem złożonym z podmurówki i słupków, murowanych i tynkowanych oraz współczesnych, kutych, metalowych segmentów i furty.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, relikty stolarki okiennej oraz stolarka drzwi wewnętrznych.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy odtworzyć zieleń ogródka przed fasadą.

- ul. Hutników 2b (fot. 263, 265)

Kamienica czynszowa, wzn. 1911, postsecesja z elementami neoklasycyzmu.
Mur., tynk., podpiwniczona, czterokondygnacyjna z częściowo mieszkalnym poddaszem.
Fasada 6-osiowa z dwiema osiami środkowymi podkreślonymi trzykondygnacjowym, dwuosiowym ryzalitem pozornym oraz czteroosiowym szczytem. Portal w jednej ze środkowych osi fasady. W osiach 2 i 5 balkony (w partii I i II piętra). Detal architektoniczny ograniczony. Przyziemie fasady gładkie, partie elewacji na wysokości I i II piętra rozczłonkowane podziałem ramowym. W partii II piętra ryzalitu pozornego szeroka blenda o łuku odcinkowym, wypełniona parą okien. Pomiędzy tymi oknami krępy pilaster o kanelowanym trzonie i jońskiej głowicy. Powyżej płycina z rozetą. Druga rozeta pod blendą. Na wysokości III piętra inna artykulacja fasady — pary lizen z trzonami zdobionymi wgłębnymi płycinami. Fasada budynku zwieńczona profilowanym gzymsem koronującym. Ponad dwiema środkowymi osiami elewacji stylizowany, uproszczony, wolutowy szczyt, nad oknami wypełniony tynkową kratownicą naśladującą konstrukcję szkieletową. W jednej ze środkowych osi otwór wejściowy o łuku odcinkowym. Węgary ujęte niskimi pilastrami, a archiwolta — odcinkiem profilowanego obramienia. Okna głównie prostokątne, dwuskrzydłowe. W partii ryzalitu pozornego para okien o łuku pełnym. Okna bez obramień, tylko pod oknami II piętra ryzalitu pozornego wspólny gzyms podokienny na uproszczonych konsolach. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna. W otworze wejściowym dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe drzwi w stylu postsecesji, ze stałym nadświetlem. Zachowane kute balustrady balkonów oraz metalowe, kute konstrukcje nośne zadaszeń tychże balkonów.
Ponad fasadą połać dachu z pokryciem ceramicznym, ożywiona szczytem i dwiema lukarnami w formie prostokąta połączonego z połową okna powiekowego.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym. Schody drewniane, powrotne, z tralkową balustradą z profilowaną poręczą i słupkami.

Przed fasadą niewielki ogródek z współczesnym ogrodzeniem złożonym z podmurówki, słupków wykonanych z betonu oraz — z kutych, metalowych segmentów i furty.

Stan zachowania:
— dobry

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, relikty stolarki okiennej oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych;
— kute elementy metalowe balustrad balkonów i ogrodzenia;
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy odtworzyć zieleń ogródka przed fasadą.

- ul. Hutników 3 (fot. 266, 267)

Narożna kamienica czynszowa, wzn. ok. 1895, historyzm, neorenesans północny.
Mur., tynk., na planie prostokąta z ryzalitem, podpiwniczona, trzykondygnacyjna o bryle ożywionej ryzalitami, w tym narożnym i — jednokondygnacjowym portykiem,.
F a s a d a od ul. Hutników 7-osiowa z trójosiowym, trzykondygnacjowym ryzalitem środkowym zwieńczonym trójkątnym szczytem oraz — z narożnym, trzykondygnacjowym ryzalitem. Elewacja częściowo licowana cegłą, częściowo tynkowana, w partii II piętra przebudowana. Detal architektoniczny wykonany w tynku: cokół, gzyms cokołowy, pasowe gzymsy zespolone z ceglanymi obramieniami okiennymi, profilowany gzyms nad przyziemiem i profilowany gzyms koronujący. Naroża środkowego ryzalitu podkreślone boniowanymi lizenami. Główne wejście w elewacji bocznej. Górna kondygnacja narożnego ryzalitu zwieńczona profilowanym gzymsem i trójkątnym szczytem. Okna fasady o łuku odcinkowym i prostokątne. Okna w przyziemiu w ceglanych obramieniach z ozdobnymi kluczami i tynkowymi przewiązkami (odcinkami pasowych gzymsów). W partii I piętra okna w tynkowych, uszakowych obramieniach z ozdobnymi kluczami i diamentowymi pseudoboniami. W jedno- i dwuosiowych elewacjach narożnego ryzalitu okna (w tym ślepe) o łuku odcinkowym, prostokątne, obramione jak w fasadzie. Okna w partii II piętra ryzalitu zamknięte łukami pełnymi, rozdzielone pilastrami, ujęte profilowanymi archiwoltami z kluczami. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna z dekoracją na słupkach i stałymi, profilowanymi ślemionami.
E l e w a c j a b o c z n a 5-osiowa ze środkowym, dwuosiowym ryzalitem pozornym (z trapezowym szczytem) poprzedzonym jednokondygnacjowym portykiem z balkonem. Wystrój elewacji i formy okien, w tym ślepych — jak w przypadku fasady. Brak profilowanego gzymsu koronującego. Elewacja osłonięta wysuniętym okapem dachu na wydłużonych, dekoracyjnych wspornikach. Portyk przy ryzalicie pozornym z prostokątnym, tynkowanym otworem od strony ulicy oraz — z dwuosiową elewacją od strony domu nr 2b. Naroża elewacji portyku podkreślone boniowanymi lizenami wspierającymi uproszczone belkowanie z profilowanym gzymsem koronującym. Pozostała część elewacji licowana cegłą, opracowana podobnie jak przyziemie fasady budynku. We wnętrzu portyku prostokątny otwór wejściowy bez obramienia.
Ponad fasadą i elewacją połać dachu z pokryciem ceramicznym. Nad elewacją boczną wysunięty okap dachu oparty na wydłużonych, dekoracyjnych wspornikach. Partie okapu dachu na wysokości szczytu ryzalitu pozornego zdobione dekoracyjnym układem zastrzałów.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Klatka schodowa przebudowana, współczesna.

Przed fasadą niewielki ogródek z oryginalnym, kutym, metalowym ogrodzeniem o formach historyzujących. W ogródku dwa wysokie żywotniki.

Stan zachowania:
— dobry

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, relikty stolarki okiennej oraz stolarka drzwi wewnętrznych;
— kute ogrodzenie posesji;
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy dokonać rekompozycji wystroju przebudowanej trzeciej kondygnacji fasady, w nawiązaniu do wystroju III kondygnacji elewacji bocznej. Zaleca się urządzenie ogródka przed fasadą z zachowaniem żywotników.

- ul. Hutników 4 (fot. 268)

Kamienica czynszowa, wzn. przed 1900 r., neorenesans północny.
Mur., tynk., na planie prostokąta z ryzalitami, podpiwniczona, czterokondygnacyjna z podstryszem.
Fasada 6-osiowa w przyziemiu tynkowana, powyżej w cegle, z pięciokondygnacyjnym, dwuosiowym ryzalitem środkowym zwieńczonym ozdobnym szczytem. Detal architektoniczny wykonany w tynku: cokół, gzyms cokołowy, pasowe boniowanie przyziemia, profilowany gzyms ponad przyziemiem, pasowe gzymsy na wysokości okiennych naczółków (I i II piętro), pasowy gzyms pod oknami podstrysza, profilowana rama szczytu ryzalitu. Fasada osłonięta wysuniętym okapem dachu. Główny otwór wejściowy zlokalizowany w jednej z osi ryzalitu, ujęty wgłębną opaską, podkreślony układem klińców z kluczem, elementów boniowania przyziemia. Rozbudowane obramienia okienne górnych kondygnacji tworzą element pionowej artykulacji elewacji. Obramienia złożone z podokiennych płycin, profilowanych uszakowych obramień otworów, płycin nadokiennych (z boniami diamentowymi) i naczółków trójkątnych lub zamkniętych łukiem odcinkowym. Okna II piętra w gładkich obramieniach uszakowych z guttami oraz z płycinami nadokiennymi z dekoracją w formie boni. Stolarka okienna wymieniona. Drzwi w głównym otworze wejściowym ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, ze stałym nadświetlem.
Ponad fasadą połać dachu z pokryciem ceramicznym.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Klatka schodowa w trakcie tylnym. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami.

Przed fasadą niewielki ogródek z oryginalnym, kutym, metalowym ogrodzeniem o formach historyzujących.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych;
— kute ogrodzenie posesji;
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
Należy przywrócić drewnianą stolarkę, nawiązując do form oryginalnej stolarki budynku przy ul. Hutników 3 oraz odtworzyć zieleń ogródka przed fasadą.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. Hutników 5 (fot. 269)

Kamienica czynszowa, wzn. przed 1900 r., neorenesans północny z elementami neobaroku. W 2007 r. przebudowano okna w tylnej elewacji domu.
Mur., tynk., na planie prostokąta z ryzalitem w elewacji tylnej, podpiwniczona, czterokondygnacyjna z podstryszem.
Fasada 6-osiowa, z osiami grupowanymi po 2. W przyziemiu i w partii I piętra elewacja tynkowana, powyżej w cegle, z dwuosiowym, środkowym ryzalitem pozornym z balkonami na wysokości I i II piętra. Niski cokół ceglany, naroża elewacji podkreślone ceglanymi lizenami, pozostały detal architektoniczny wykonany w tynku: pasowe boniowanie przyziemia, profilowany gzyms ponad przyziemiem, gzymsy podokienne pod oknami II, III piętra oraz pod oknami podstrysza. Pod okapem dachu dekoracyjny, tynkowy fryz zdobiony płycinami oraz parami ozdobnych konsol. Na nich oparty okap dachu osłaniający fasadę. Główny otwór wejściowy zlokalizowany w jednej z osi ryzalitu, ujęty pozorną opaską, podkreślony układem klińców (z kluczem), elementów boniowania przyziemia. Okna prostokątne, w przyziemiu zaakcentowane układem klińców, jak portal, powyżej w obramieniach rozbudowanych. Najokazalsze obramienia okienne w partii I piętra, wspólne dla par okien, w formie aedikuli, ze wspólnym segmentowym, przerwanym naczółkiem. Cokoły pilastrów obramień zdobione płycinami, płyciny podokienne — boniami diamentowymi, a naczółki — dekoracją roślinną i obeliskami. Okna II piętra w opaskach z przewiązkami i z pseudokonstrukcyjnym łukiem z kluczem. Nad nimi umieszczone małe trójkątne naczółki na konsolach. Okna II piętra zamknięte łukami odcinkowymi, ujęte tynkowymi, gładkimi, dekoracyjnie podcinanymi opaskami. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna z dekoracją na słupkach i stałymi, profilowanymi ślemionami. Drzwi w głównym otworze wejściowym neomanierystyczne, ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, ze stałym nadświetlem. Zachowane kute, metalowe balustrady balkonów i oryginalna, metalowa konstrukcja nośna zadaszenia balkonu II piętra.
Ponad fasadą połać dachu z pokryciem ceramicznym.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Sień ze stopniami wyrównawczymi, zamknięta przeszklonymi drzwiami ramowo-płycinowymi. Klatka schodowa w trakcie tylnym. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z tralkową balustradą, profilowaną poręczą i słupkami.

Przed fasadą niewielki ogródek z oryginalnym, kutym, metalowym ogrodzeniem o formach historyzujących.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych;
— kute ogrodzenie posesji;
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy odtworzyć zieleń ogródka przed fasadą.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. Hutników 6 (fot. 270)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1900 r., historyzm, neorenesans.
Mur., tynk., na planie prostokąta z ryzalitem w elewacji tylnej, podpiwniczona, czterokondygnacyjna z podstryszem.
Fasada 6-osiowa z osiami grupowanymi po 2. W przyziemiu i w partii podstrysza tynkowana, w pozostałych partiach licowana cegłą. Licówka wykonana dwubarwną cegłą w układzie pasowym. Detal architektoniczny zrealizowany w tynku: cokół, pasowe boniowanie przyziemia, profilowany gzyms ponad przyziemiem, gzyms podokienny pod oknami I piętra, pasowe gzymsy na wysokości okiennych naczółków (I i II piętro), profilowany gzyms na poziomie gzymsów nadokiennych II piętra, stanowiący element wieńczącego belkowania. W partii belkowania fryz z rustykalnymi, markowanymi boniami, wyżej profilowany gzyms oparty na dekoracyjnych konsolach. Główny otwór w prawej, skrajnej osi fasady, zamknięty łukiem odcinkowym, podkreślony układem klińców (z kluczem), elementów boniowania przyziemia. Okna prostokątne. W przyziemiu ujęte pozornymi (w licu boniowania) opaskami, zaopatrzone we wgłębne, prostokątne płyciny. Rozbudowane obramienia okienne górnych kondygnacji tworzą element pionowej artykulacji elewacji. Obramienia złożone z podokiennych płycin, profilowanych uszakowych obramień otworów, płycin nadokiennych, naczółków trójkątnych lub zamkniętych łukiem odcinkowym (w partii I i II piętra) oraz — z odcinków nadokiennych gzymsów (w partii III piętra) Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna z dekoracją na słupkach i stałymi, profilowanymi ślemionami. Drzwi w głównym otworze wejściowym ramowo-płycinowe, ze stałym nadświetlem, trzyczęściowe z jednoskrzydłową częścią ruchomą.
Ponad fasadą połać dachu z pokryciem ceramicznym.
Elewacja tylna bez dekoracji. W bramie w elewacji tylnej stylowa stolarka drzwiowa. Drzwi ramowo-płycinowe, ze stałym nadświetlem, trzyczęściowe z jednoskrzydłową częścią ruchomą.
Sień przelotowa. Klatka schodowa w tylnym trakcie, w bok od sieni. Schody dwubiegowe, drewniane. Do klatki przylegają ubikacje.

Przed fasadą niewielki ogródek z niskim, murowanym, ceglanym ogrodzeniem.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stylowa stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych;
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy odtworzyć zieleń ogródka przed fasadą, naprawić ogrodzenie, wykonać nowe elementy metalowe, kute, na wzór podobnych przy domu nr 7.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. Hutników 7 (fot. 271, 272)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1900 r., neorenesans północny.
Mur., tynk., na planie prostokąta, podpiwniczona, czterokondygnacyjna (z kondygnacjami wyższymi niż w sąsiednich kamienicach), z podstryszem.
F a s a d a 6-osiowa w przyziemiu tynkowana, powyżej w cegle, z dwoma, jednoosiowymi narożnymi ryzalitami pozornymi. Cokół ceglany. Licówka ceglana dwubarwna, w innym odcieniu w środkowej części fasady, w innym — w partii narożnych ryzalitów pozornych. Pozostały detal architektoniczny wykonany w tynku: pasowe boniowanie przyziemia (z diamentowymi boniami), profilowane gzymsy (pod oknami przyziemia, nad przyziemiem, pod oknami piętra), pasowy gzyms pod oknami III piętra, przemienne boniowanie naroży skrajnych ryzalitów pozornych oraz strefa wieńczącego belkowania nad oknami III piętra. Strefa belkowania złożona z: uproszczonego architrawu, fryzu z wgłębnymi płycinami, pasa ząbkowania i profilowanego gzymsu koronującego. Główny otwór wejściowy poprzedzony jednobiegowymi murowanymi, tynkowanymi schodami z balustradami pełnymi, zlokalizowany w jednej ze środkowych osi fasady. Prostokątny, ujęty pozorną opaską (w licu boniowania), podkreślony kluczem (z maszkaronem) na pasie boniowania. Okna prostokątne. W przyziemiu podobnie obramione jak portal. Pod oknami wgłębne płyciny podokienne z boniami diamentowymi. Rozbudowane obramienia okienne górnych kondygnacji — element pionowej artykulacji elewacji. Obramienia złożone z podokiennych płycin (z boniami diamentowymi), profilowanych uszakowych obramień otworów, płycin nadokiennych, gzymsów nadokiennych (I piętro) i naczółków zamkniętych łukiem odcinkowym (II piętro). Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna z dekoracją na słupkach i stałymi, profilowanymi ślemionami.
E l e w a c j a b o c z n a z jedną, środkową osią, zwieńczona trapezowym szczytem, tynkowana, w przyziemiu pokryta boniowaniem. Elewacja w partii wyższych kondygnacji ożywiona przemiennym narożnym boniowaniem, dzielona pasowymi gzymsami podokiennymi i gzymsami łączonymi z rozbudowanymi obramieniami okiennymi. W środkowej osi w przyziemiu prostokątny otwór (obecnie częściowo zamurowany), ujęty ceglanymi kolumnami z tynkowymi, kompozytowymi głowicami, wspierającymi odcinek uproszczonego belkowania. W osi, w wyższych kondygnacjach elewacji rozbudowane obramienia okienne — element pionowej artykulacji. Obramienia podobne jak w fasadzie.
Ponad fasadą połać dachu z pokryciem ceramicznym. Nad skrajnymi ryzalitami ścięte ostrosłupowe dachy.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Sień przechodnia ze schodami wyrównawczymi. Klatka schodowa w trakcie tylnym. Schody drewniane, dwubiegowe powrotne, z poręczą mocowaną w ścianie, na ozdobnych uchwytach.

W piwnicy schron przeciwlotniczy z czasów II wojny światowej.
Przed fasadą niewielki ogródek z reliktami oryginalnego, kutego, metalowego ogrodzenia na ceglanej podmurówce.
Na podwórku zachowana oryginalna studnia z ok. 1900 r., przykryta granitową płytą, na której żeliwna pompa.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych;
— kute ogrodzenie posesji;
— studnia z pompą.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Należy odtworzyć zieleń ogródka przed fasadą.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. Hutników 8c (fot. 273)

Kamienica czynszowa, wzn. pocz. XX w., uproszczony neoklasycyzm.
Mur., tynk., na planie nieregularnego czworoboku, podpiwniczona, czterokondygnacyjna.
Fasada 5-osiowa. Zachowany detal architektoniczny wykonany w tynku: profilowane gzymsy ponad przyziemiem, nad II piętrem oraz gzyms wieńczący. Otwory prostokątne bez obramień, pod oknami gzymsy podokienne oraz wgłębne, prostokątne płyciny. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna ze stałymi profilowanymi ślemionami.
Ponad fasadą połać dachu z pokryciem ceramicznym.
Elewacja tylna bez dekoracji.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

- ul. Hutników 9 (fot. 274)

Kamienica czynszowa, wzn. 1890–1900, neorenesans północny.
Mur., tynk., na planie czworoboku z ryzalitem w elewacji tylnej, podpiwniczona, czterokondygnacyjna.

Fasada 6-osiowa częściowo tynkowana (przyziemie), częściowo licowana cegłą. Detal architektoniczny: tynkowany cokół, pasowe boniowanie przyziemia, profilowany gzyms ponad przyziemiem, pasowy gzyms pod oknami I piętra. Pomiędzy tymi gzymsami tynkowana strefa z płycinami podokiennymi. Portal w jednej ze środkowych osi, prostokątny, w profilowanym tynkowym obramieniu. Okna przyziemia bez obramień, zaakcentowane układem klińców nad nimi. Okna I piętra w rozbudowanych obramieniach okiennych, złożonych z płycin pod- i nadokiennych oraz z półkolistych naczółków. Okna II piętra w podobnych obramieniach (bez płycin podokiennych) z trójkątnymi naczółkami. Okna III piętra przebudowane, a ich obramienia przekształcone. Dekoracja ornamentalna elewacji (stylizowane neobarokowe balustrady, kartusze ujęte dekoracją roślinną) skupiona w płycinach pod- i nadokiennych. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna, z profilowanymi słupkami i stałymi profilowanymi ślemionami.
Ponad fasadą połać dachu z wysuniętym okapem i pokryciem ceramicznym.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Klatka schodowa w tylnim trakcie.

Stan zachowania:
— dobry

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wewnętrznych.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

- ul. Hutników 10 (fot. 275)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1895, uproszczony neoklasycyzm.
Mur., tynk., na planie czworoboku z ryzalitem w elewacji tylnej, podpiwniczona, czterokondygnacyjna.
Fasada 4-osiowa. Detal architektoniczny wykonany w tynku: cokół, gzyms cokołowy, boniowanie przyziemia, pary gzymsów (nad przyziemiem, I i II piętrem) zespolone z obramieniami okiennymi. Gzymsy profilowane lub pasowe. Portal w jednej ze środkowych osi, zamknięty łukiem odcinkowym, ujęty profilowanym obramieniem. Drzwi ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, ze stałym nadświetlem. Okna prostokątne. W przyziemiu w profilowanych obramieniach, w partii I i II piętra zaopatrzone w płyciny nadokienne oraz w naczółki trójkątne lub półkoliste. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami.
Ponad fasadą połać dachu z wysuniętym okapem i pokryciem ceramicznym.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Sień przechodnia ze schodami wyrównawczymi. Klatka schodowa w tylnim trakcie.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

- ul. Hutników 11 (fot. 276)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1895, neorenesans północny z elementami neobaroku.
Mur., tynk., na planie czworoboku z ryzalitem w elewacji tylnej, podpiwniczona, czterokondygnacyjna.
Fasada 5-osiowa w większej części licowana cegłą. Detal architektoniczny: licowany cegłą cokół, pasowe, tynkowe boniowanie przyziemia, narożne tynkowe boniowanie, pasowe, tynkowe gzymsy nad przyziemiem, pod oknami I piętra, nad I piętrem, wyeksponowane na tle ceglanej licówki fasady. Fasada zwieńczona tynkowym belkowaniem z wydatnymi, ozdobnymi konsolami wspierającymi wysunięty okap dachu. Ornamentalna dekoracja elewacji (płyciny, bonie, maszkarony) skupiona na kluczach obramień okiennych i podokapowych konsolach.
Otwór wejściowy w skrajnej, lewej osi, zamknięty pełnym łukiem, bez obramienia, z kluczem. Drzwi ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, ze stałym nadświetlem. Okna prostokątne lub zamknięte łukami odcinkowymi. Okna przyziemia bez obramień, z kluczem. Okna I i II piętra w rozbudowanych, tynkowych obramieniach akcentujących piony osi okiennych. Obramienia otworów uszakowe z kluczami. Pod oknami płyciny podokienne. Nad oknami I piętra łuki z klińców, a nad oknami II piętra płyciny nadokienne i trójkątne naczółki na konsolach. Okna III piętra w uszakowych opaskach z kluczami. W niewielkim stopniu zachowana drewniana stolarka okienna, z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami.
Ponad fasadą wysunięty okap dachu, część połaci dachu z pokryciem.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Sień ze schodami wyrównawczymi, dolny podest wyłożony flizami o układzie szachownicowym. Klatka schodowa w tylnim trakcie. Schody dwubiegowe, powrotne z drewnianą balustradą o toczonych balaskach.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, relikty stolarki okiennej oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. Hutników 12 (fot. 277)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1895, neorenesans północny z elementami neobaroku.
Mur., tynk., na planie prostokąta, podpiwniczona, czterokondygnacyjna.
Fasada 6-osiowa w większej części licowana cegłą. Detal architektoniczny: licowany cegłą cokół, pasowe, tynkowe boniowanie przyziemia, pary pasowych, tynkowych gzymsów, nad przyziemiem i pod oknami I piętra, na wysokości naczółków okien I i II piętra oraz pod oknami tych kondygnacji. Fasada zwieńczona tynkowym belkowaniem z wydatnymi, ozdobnymi konsolami wspierającymi wysunięty okap dachu.
Otwór wejściowy w skrajnej, lewej osi, prostokątny, bez obramienia. Drzwi ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, ze stałym nadświetlem. Okna prostokątne. Okna przyziemia bez obramień, zaakcentowane układem klińców w ramach boniowania przyziemia. Okna I i II piętra w rozbudowanych, tynkowych obramieniach akcentujących piony osi okiennych. Obramienia otworów profilowane. Pod oknami płyciny podokienne. Nad oknami I piętra profilowane gzymsy nadokienne, a nad oknami II piętra płyciny nadokienne i trójkątne naczółki na konsolach. Okna III piętra w profilowanych obramieniach z kluczami. W niewielkim stopniu zachowana drewniana stolarka okienna, z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami.
Ponad fasadą wysunięty okap dachu, część połaci dachu z pokryciem ceramicznym.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Sień ze schodami wyrównawczymi, dolny podest wyłożony flizami o układzie szachownicowym. Klatka schodowa w tylnym trakcie. Schody dwubiegowe, powrotne z drewnianą balustradą o toczonych balaskach. Na podniebiach biegów ślady pierwotnej geometrycznej malatury.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, relikty stolarki okiennej oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. Hutników 13 (fot. 278, 279)

Narożna kamienica czynszowa, wzn. ok. 1900, neorenesans północny z elementami neobaroku.
Mur., tynk., podpiwniczona, czterokondygnacyjna, na planie litery L, z ryzalitami, w tym z narożnym, dwuosiowym ryzalitem z balkonami, zwieńczonym ozdobnym szczytem.
Fasada licowana cegłą, 3-osiowa. Detal architektoniczny w przyziemiu wykonany z cegły, wyżej z tynku. W przyziemiu: cokół, gzyms cokołowy, boniowanie. Profilowane, tynkowe

gzymsy nad przyziemiem, pod oknami I piętra oraz pod oknami pięter II i III. Fasada zwieńczona profilowanym gzymsem koronującym na konsolach. Podobnie rozczłonkowana 7-osiowa elewacja od strony ul. Sejmowej, z dwiema parami zgrupowanych osi, ożywiona asymetrycznie usytuowanym dwuosiowym ryzalitem zwieńczonym attyką.
Portal w prawej, skrajnej osi fasady, wysoki, zamknięty łukiem odcinkowym, bez obramienia. Drzwi ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, ze stałym nadświetlem. Okna w fasadzie oraz w elewacji od strony ul. Sejmowej o łuku odcinkowym (w przyziemiu), prostokątne (w wyższych kondygnacjach). W przyziemiu okna w profilowanych obramieniach, z ceglanymi płycinami podokiennymi, zdobionymi rozetami. W wyższych kondygnacjach okna w obramieniach uszakowych. W partii I piętra obramienia zaopatrzone w płyciny podokienne z tralkami, i w płyciny nadokienne z boniami. Powyżej trójkątne naczółki, na ozdobnych konsolach. W polach naczółków maszkaron, ornament okuciowy i liście akantu. Obramienia okien II piętra z płycinami nadokiennymi (z boniami diamentowymi) i półkolistymi naczółkami (z motywem muszli) na konsolach. W narożnym ryzalicie obramienia okienne zaopatrzone tylko w płyciny nadokienne. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna, z profilowanymi słupkami i stałymi profilowanymi ślemionami. Balkony z kutymi balustradami.
Ponad fasadą od ul. Hutników i elewacją od strony ul. Sejmowej połacie dachu z pokryciem ceramicznym.
Elewacja tylna bez dekoracji.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad elewacjami;
— detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych;
— kute balustrady balkonów.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. Hutników 14 (fot. 280)

Narożna kamienica czynszowa, wzn. ok. 1900, neorenesans z elementami neobaroku.
Mur., tynk., podpiwniczona, czterokondygnacyjna, na planie litery L, z dwuosiowym narożnym ryzalitem z balkonami, zwieńczonym ozdobnym szczytem.
Fasada 5-osiowa z dwiema osiami zgrupowanymi. Detal architektoniczny: cokół, gzyms cokołowy, boniowanie przyziemia, profilowane gzymsy nad przyziemiem, pod oknami I piętra, nad II piętrem. Fasada zwieńczona profilowanym gzymsem koronującym na konsolach. Podobnie rozczłonkowana 6-osiowa elewacja od strony ul. Sejmowej, ożywiona dwuosiowym ryzalitem zwieńczonym attyką. W skrajnej części elewacji, w przyziemiu loggia o prostokątnym otworze.
Portal w fasadzie, w lewej skrajnej osi, wysoki, zamknięty łukiem półkolistym, ujęty opaską z kluczem. Drzwi ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, ze stałym nadświetlem. Okna w fasadzie oraz w elewacji od strony ul. Sejmowej prostokątne. W przyziemiu bez obramień, zaak-

centowane klińcami, zaopatrzone we wgłębne płyciny podokienne zdobione motywami geometrycznymi. W wyższych kondygnacjach okna w obramieniach uszakowych. W partii I piętra zaopatrzone w płyciny podokienne z tralkami, płyciny nadokienne z dekoracją geometryczną oraz — w trójkątne naczółki na konsolach. W polach naczółków kobiece głowy w otoczeniu ornamentu roślinnego. Obramienia okien II piętra z płycinami nadokiennymi zdobionymi motywami kartuszy w oprawie z ornamentu okuciowego i liści akantu. Pod oknami III piętra płyciny podokienne z tralkami, a nad oknami — płyciny z dekoracją geometryczną. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna, z profilowanymi słupkami i stałymi profilowanymi ślemionami.
Ponad fasadą od strony ul. Hutników i elewacją od ul. Sejmowej połacie dachu z pokryciem ceramicznym.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Sień ze schodami wyrównawczymi. Klatka schodowa w tylnim trakcie. Schody dwubiegowe, powrotne o drewnianej balustradzie z toczonymi słupkami i tralkami.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad elewacjami;
— detal architektoniczny elewacji;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych;
— kute balustrady balkonów.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. Hutników 14a (fot. 281)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1900, neorenesans północny z elementami neobaroku.
Mur., tynk., na planie prostokąta, podpiwniczona, czterokondygnacyjna z niewielkim podstryszem, ożywiona balkonami w jednej ze środkowych osi.
Fasada 4-osiowa z dwiema osiami zgrupowanymi, w przyziemiu tynkowana, w partii wyższych kondygnacji licowana cegłą. Elementy wystroju wykonane w tynku. Detal architektoniczny: licowany cegłą cokół, tynkowane gładko przyziemie z blendami o łuku odcinkowym, pary pasowych, tynkowych gzymsów, nad przyziemiem i pod oknami I piętra, na wysokości naczółków okien I i II piętra oraz pod oknami II i III piętra. Naroża fasady podkreślone boniowanymi lizenami, a cała elewacja zwieńczona tynkowym belkowaniem z wydatnymi, ozdobnymi konsolami wspierającymi wysunięty okap dachu.
Otwór wejściowy w lewej skrajnej osi, zamknięty łukiem odcinkowym, bez obramienia. Drzwi ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, ze stałym nadświetlem. Okna prostokątne. Okna przyziemia bez obramień, pod nimi wgłębne płyciny. Okna wyższych kondygnacji w uszakowych obramieniach, w partii I i II piętra z płycinami nadokiennymi i z naczółkami trójkątnymi lub półkolistymi. Okna III piętra z płycinami i gzymsami nadokiennymi. Na płycinach nadokiennych dekoracja roślinna lub geometryczna. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna z profilowanymi słupkami i stałymi profilowanymi ślemionami.

Ponad fasadą wysunięty okap dachu, część połaci dachu z pokryciem.
Elewacja tylna bez dekoracji.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, relikty stolarki okiennej oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. Hutników 15 (fot. 282)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1900, neorenesans północny z elementami neobaroku.
Mur., tynk., na planie prostokąta, podpiwniczona, czterokondygnacyjna z niewielkim podstryszem, ożywiona balkonami w jednej ze środkowych osi. Lustrzane odbicie sąsiedniego domu nr 14a.
Fasada 4-osiowa z dwiema osiami zgrupowanymi, w przyziemiu tynkowana, w partii wyższych kondygnacji licowana cegłą. Elementy wystroju wykonane w tynku. Detal architektoniczny: licowany cegłą cokół, tynkowane gładko przyziemie z blendami o łuku odcinkowym, pary pasowych, tynkowych gzymsów, nad przyziemiem, pod oknami I piętra, na wysokości naczółków okien I i II piętra oraz — pod oknami tych kondygnacji. Naroża fasady podkreślone boniowanymi lizenami, a cała elewacja zwieńczona tynkowym belkowaniem z wydatnymi, ozdobnymi konsolami wspierającymi wysunięty okap dachu.
Otwór wejściowy w prawej skrajnej osi, zamknięty łukiem odcinkowym, bez obramienia. Drzwi ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, ze stałym nadświetlem. Okna prostokątne. Okna przyziemia bez obramień, pod nimi wgłębne płyciny. Okna wyższych kondygnacji w uszakowych obramieniach, w partii I i II piętra z płycinami nadokiennymi i naczółkami trójkątnymi lub półkolistymi. Okna III piętra z płycinami i gzymsami nadokiennymi. Na płycinach nadokiennych dekoracja roślinna lub geometryczna. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna z profilowanymi słupkami i stałymi profilowanymi ślemionami.
Ponad fasadą wysunięty okap dachu, część połaci dachu z pokryciem ceramicznym.
Elewacja tylna bez dekoracji.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny fasady;
— kute balustrady balkonów;

— wykrój i układ otworów, relikty stolarki okiennej oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. Hutników 16 (fot. 283)

Kamienica czynszowa, wzn. koniec XIX w., uproszczony neoklasycyzm. Budynek po remoncie (zbity wystrój).
Mur., tynk., na planie prostokąta z ryzalitem w elewacji tylnej, podpiwniczona, pięciokondygnacyjna.
Fasada 5-osiowa. Detal architektoniczny: cokół, gzyms cokołowy, gzymsy międzykondygnacyjne. Otwory prostokątne bez obramień. Fasada zwieńczona wysuniętym okapem dachu. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna ze stałymi profilowanymi ślemionami.
Elewacja tylna bez dekoracji.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku;
— relikty detalu architektonicznego fasady;
— wykrój i układ otworów.

- ul. Hutników 17 (fot. 284)

Kamienica czynszowa, wzn. koniec XIX w., pierwotnie uproszczony neoklasycyzm. Budynek po remoncie (zbity wystrój).
Mur., tynk., na planie prostokąta z ryzalitem w elewacji tylnej, podpiwniczona, pięciokondygnacyjna.
Fasada 5-osiowa. Detal architektoniczny: profilowany gzyms ponad przyziemiem. Elewacja zwieńczona wysuniętym okapem dachu. Otwory prostokątne bez obramień. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna ze stałymi profilowanymi ślemionami.
Elewacja tylna bez dekoracji.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku;
— relikty architektonicznego detalu fasady;
— wykrój i układ otworów.

- ul. Hutników 18 (fot. 285)

Narożna kamienica czynszowa, wzn. koniec XIX w., neorenesans z elementami neobaroku. *Budynek po 2000 r. poddano remontowi, w trakcie którego zbito część wystroju i wykonano nowy. Zachowano artykulację, uproszczono obramienia okienne, wykonano nową polichromię elewacji.*
Mur., tynk., podpiwniczona, pięciokondygnacyjna, na planie litery L, z jednoosiowym narożnym ryzalitem, zwieńczonym ozdobnym, neobarokowym szczytem.
Fasada 5-osiowa z asymetrycznie usytuowanym dwuosiowym ryzalitem, także ze szczytem neobarokowym. Oryginalny detal architektoniczny: cokół, boniowanie przyziemia, gzymsy nad przyziemiem, pod oknami I, III i IV piętra, gzyms koronujący, obramienia szczytów. Podobnie rozczłonkowana 5-osiowa elewacja od strony ul. J. Matejki. Pozostałe elementy wystroju elewacji zaprojektowane współcześnie. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna, z profilowanymi słupkami i stałymi profilowanymi ślemionami.
Elewacja tylna bez dekoracji.

Stan zachowania:
— bardzo dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— relikty dawnego architektonicznego detalu fasady;
— wykrój i układ otworów.

- ul. Hutników 19 (fot. 286)

Kamienica czynszowa, wzn. koniec XIX w., historyzm, neobarok.
Mur., tynk., na planie prostokąta z ryzalitem w elewacji tylnej, podpiwniczona, czterokondygnacyjna.
Fasada 5-osiowa złożona z części czterokondygnacjowej i trójosiowej oraz z części pięciokondygnacjowej, dwuosiowej zwieńczonej segmentowym naczółkiem. Detal architektoniczny wykonany w tynku: cokół, boniowanie przyziemia, profilowany gzyms nad przyziemiem, pod oknami I piętra, boniowane lizeny wydzielające dwuosiową, wyższą partię elewacji, gzyms pod oknami III piętra — oraz odcinki profilowanego gzymsu koronującego. Portal o łuku pełnym, bez obramienia, zaakcentowany układem pasów boniowania. Drzwi w stylu postsecesji, ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, ze stałym nadświetlem. Witryna sklepu zamknięta łukiem podobnym do koszowego. W przyziemiu okna o łuku półkolistym bez obramień. Pod oknami płyciny z kolistymi medalionami. Rozbudowane obramienia okien I i II połączone w swoisty, pionowy podział elewacji, strukturalnie nawiązujący do baroku. Pod oknami I piętra wgłębne płyciny podokienne, same okna wydzielone bocznie listwami wspierającymi prostokątne płyciny. Na nich posadowione płyciny międzyokienne z wydatnymi podokiennikami pod oknami II piętra. Okna tej kondygnacji oraz okna w partii szczytu we wgłębnych opaskach. W podobnych opaskach okna III piętra, zaopatrzone dodatkowo w odcinki nadokiennych gzymsów. Nad oknami w dwuosiowej partii elewacji wspólny gzyms nadokienny. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna, z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami.
Ponad fasadą połać dachu z pokryciem ceramicznym.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Sień przechodnia. W bok od sieni schody wyrównawcze do klatki schodowej umieszczonej w tylnym trakcie. Schody klatki dwubiegowe, powrotne, z drewnianą balustradą o toczonych tralkach. Na podestach klatki schodowej drzwi wejściowe do ubikacji.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

- ul. Hutników 20 (fot. 287)

Kamienica czynszowa, wzn. 1907, na miejscu wcześniejszego budynku, postsecesja z nawiązaniami do klasycyzmu i baroku.
Mur., tynk., na planie prostokąta z ryzalitem w elewacji tylnej, podpiwniczona, czterokondygnacyjna, kompozycyjnie zestawiona z domem nr 19
Fasada 6-osiowa złożona z części czterokondygnacjowej i czteroosiowej oraz z części pięciokondygnacjowej, dwuosiowej zwieńczonej segmentowym naczółkiem. Detal architektoniczny wykonany w tynku: cokół, boniowanie przyziemia, profilowany gzyms nad przyziemiem, boniowane lizeny wydzielające dwuosiową, wyższą partię elewacji, uproszczona strefa wieńczącego belkowania (złożona z architrawu, fryzu z płycinami i profilowanego gzymsu). Strefa ta w skrajnej, wyższej partii elewacji poprowadzona w partii szczytu pod oknami. Na wysokości lizen zaakcentowana lambrekinami, tryglifami i odcinkami gzymsu. Szczyt ujęty skrajnie boniowanymi lizenami wspierającymi skraje segmentowego naczółka bez podstawy, zarysowanego z bocznymi uskokami. Poza tym w osi szczytu gładki pilaster stanowiący podporę neobarokowego kartusza z inicjałami i datą budowy domu. Portal o łuku koszowym, we pozornej opasce (w licu boniowania), zaakcentowany kluczem (z lambrekinem) i układem pasów boniowania. W przyziemiu podobnie obramione prostokątne okna oraz prostokątna witryna sklepowa. Okna wyższych kondygnacji także prostokątne. Okna I piętra w opaskach z podokiennymi fartuchami ze skrajnymi wypustkami i guttami. Obramienia okien II piętra złożone z podobnych fartuchów, listwowych opraw otworów i dekoracyjnych uszakowych naczółków z guttami oraz kluczami z lambrekinami. Uszaki naczółków o kształtach organicznych. Powyżej naczółków trójkątne naczółki bez podstaw, z wklęsło zarysowanymi bokami. Okna III piętra w tynkowych opaskach, okna szczytu bez obramień. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna ze stałymi ślemionami.
Ponad fasadą połać dachu z pokryciem ceramicznym.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Sień przejazdowa. W bok od sieni schody wyrównawcze do klatki schodowej umieszczonej w tylnym trakcie. Schody klatki dwubiegowe, powrotne, z drewnianą balustradą o toczonym tralkach. Na podestach klatki schodowej drzwi wejściowe do ubikacji.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, relikty stolarki okiennej oraz stolarka drzwi wewnętrznych.

Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

- ul. Hutników 20a (fot. 288)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1920, na miejscu wcześniejszego budynku, modernizm połączony z historyzmem, art. deco.
Mur., tynk., na planie prostokąta, podpiwniczona, czterokondygnacyjna.
Fasada 5-osiowa z centralnie usytuowanym czterokondygnacyjnym, podwyższonym wykuszem na planie trójkąta (z dwiema jednoosiowymi elewacjami). Fasada zwieńczona szczytem. Cokół licowany cegłą. Pozostały detal architektoniczny wykonany w tynku: profilowany gzyms nad przyziemiem, gzymsowania wykusza (gzymsy międzykondygnacyjne i podokienne (w partii I–III piętra), kratownica z listew na elewacji wykusza oraz stylizowana strefa wieńcząca. Strefa ta złożona z odcinków architrawu, gładkiego fryzu i profilowanego gzymsu, zespolona z rozbudowanymi obramieniami okien III piętra. Pozostały wystrój elewacji w partii wyższych kondygnacji — malowany podział ramowy wykonany w odcieniu piaskowca, wyeksponowany na tle czerwonego tła. Pionowe elementy podziału zwieńczone na wysokości III piętra odcinkami architrawu strefy wieńczącej fasadę. Odrębnie polichromowane naczółki okien III piętra i gzymsy strefy wieńczącej fasadę.
Szczyt nad prawie całą fasadą, gładki, trójosiowy, z dwoma bocznymi, jednoosiowymi, czworobocznymi aneksami, zwieńczonymi profilowanymi gzymsami. Poprzedzony górną kondygnacją wykusza (z kratownicą z listew) nakrytą dachem namiotowym. Boki środkowej, schodkowej części szczytu z uskokami kształtowanymi w nawiązaniu do renesansowej attyki, ale o formach neobarokowych. Wykreślone odcinkami krzywej wklęsło-wypukłej. Szczyt zwieńczony trójkątnym naczółkiem flankowanym przez jajowate elementy dekoracyjne. Boczne aneksy szczytu podkreślone niskimi obeliskami. Elewacja szczytu tylko tynkowana, bez dodatkowej polichromii.
W środkowej osi, pod wykuszem portal, prostokątny, uskokowy. Ujęty obramieniem w formie listew przechodzących w partii nadproża w ślimacznice połączone z pękami stylizowanych liści. Nadproże portalu ozdobione pseudokoroną z ukośnego szlaku i dwóch warstw stylizowanego jajownika. Drzwi w stylu postsecesji, ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, ze stałym nadświetlem. W przyziemiu dwa trójskrzydłowe, prostokątne okna z częściowo ściętymi narożami, wypełnionymi wklęsłymi płycinami (neorenesans). W wyższych kondygnacjach także okna prostokątne, dwuskrzydłowe lub jednoskrzydłowe (w wykuszu). Okna I i II piętra w tynkowych, malowanych na czerwono opaskach. Pomiędzy nimi (w osiach) czerwone, malowane płyciny międzyokienne). Podobnie ujęte okna III piętra, zaopatrzone w dekoracyjne naczółki. Na tle czerwonej polichromii partii elewacji nad oknami, na wysokości strefy wieńczącej fasadę, owalne medaliony w roślinnej oprawie. Nad nimi profilowane naczółki wykreślone względem krzywej wklęsło-wypukłej. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna, z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami.
Ponad fasadą połać dachu z pokryciem ceramicznym.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Sień przechodnia z klatką schodową w tylnym trakcie. Schody klatki dwubiegowe, powrotne, z drewnianą balustradą o prostych tralkach. Słupki poręczy o kanelowanych czapach.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:

Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.
Zaleca się odtworzenie oryginalnej polichromii fasady, ważnego elementu współtworzącego jej architekturę.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

- ul. Hutników 21 (fot. 289)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1875, historyzm, neorenesans.
Mur., tynk., na planie prostokąta z ryzalitem w elewacji tylnej, podpiwniczona, czterokondygnacyjna z podstryszem.
Fasada 6-osiowa ze skrajnym, dwuosiowym ryzalitem pozornym (z osiami zgrupowanymi). Detal architektoniczny wykonany w tynku: cokół, strefa belkowania pod oknami II piętra (z antykizującym ornamentem falistym), strefa belkowania wieńcząca fasadę. Strefa wieńcząca złożona z pasowego architrawu, fryzu z płycinami (ujmującymi okulusy podstrysza) i pasowego gzymsu. Elewacja osłonięta wysuniętym okapem dachu. Otwór wejściowy umieszczony skrajnie w partii ryzalitu, zamknięty łukiem odcinkowym, bez obramienia. Drzwi w stylu historyzmu, ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, ze stałym nadświetlem. Okna prostokątne, dwuskrzydłowe, w ryzalicie pozornym jednoskrzydłowe. W przyziemiu i w partii I piętra w opaskach. W partii II piętra w uszakowych, gładkich obramieniach z płycinami nadokiennymi oraz z trójkątnymi, spłaszczonymi naczółkami na ozdobnych konsolach zdobionych liśćmi akantu. W polach naczółków palmety z wolutami. Okna III piętra w tynkowych opaskach, zaopatrzone w płyciny nadokienne i profilowane nadokienne gzymsy. Nad oknami II piętra w partii ryzalitu pozornego wspólny trójkątny naczółek, a nad oknami III — wspólny, profilowany gzyms nadokienny. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna, z dekoracją na słupkach i stałymi profilowanymi ślemionami.
Ponad fasadą połać dachu z pokryciem ceramicznym.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Sień przejazdowa. Klatka schodowa w trakcie tylnym, dostępna z sieni i osobno z podwórca. Schody drewniane, dwubiegowe, powrotne.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wewnętrznych.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej zaleca się stosowanie stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

- ul. Hutników 22 (fot. 290)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1875, historyzm (uproszczony neoklasycyzm), z częściowo zatartym (w wyniku remontu) wystrojem elewacji. Bliźniacza z domem przy ul. Hutników 23.
Mur., tynk., na planie prostokąta, podpiwniczona, czterokondygnacyjna z podstryszem.
Fasada 5-osiowa ze skrajnym, dwuosiowym ryzalitem pozornym (z osiami zgrupowanymi). Detal architektoniczny wykonany w tynku: profilowany gzyms nad przyziemiem, strefa belkowania wieńcząca fasadę. Strefa wieńcząca złożona z pasowego architrawu, fryzu z płycinami (ujmującymi prostokątne okna podstrysza) i z profilowanego gzymsu z denticuli. Elewacja osłonięta wysuniętym okapem dachu. W skrajnym pseudoryzalicie umieszczone wejście zamknięte łukiem pełnym, bez obramienia. W otworze drzwi w stylu historyzmu, ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, ze stałymi nadświetlami. Okna prostokątne, dwuskrzydłowe w tynkowych opaskach. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna, z profilowanymi słupkach i profilowanymi ślemionami.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Sień przechodnia, w tylni trakcie schody pierwszego biegu klatki schodowej. Schody górnych kondygnacji dwubiegowe, powrotne.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych;
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej zaleca się stosowanie stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

- ul. Hutników 23 (fot. 291)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1875, historyzm (uproszczony neoklasycyzm), z częściowo zatartym (w wyniku remontu) wystrojem elewacji. Bliźniacza z domem przy ul. Hutników 22.
Mur., tynk., na planie prostokąta z ryzalitem w elewacji bocznej, podpiwniczona, czterokondygnacyjna z podstryszem.
Fasada 5-osiowa ze skrajnymi, dwuosiowym ryzalitem pozornym (z osiami zgrupowanymi). Detal architektoniczny wykonany w tynku: profilowany gzyms nad przyziemiem, strefa belkowania wieńcząca fasadę. Strefa wieńcząca złożona z pasowego architrawu, fryzu z płycinami (ujmującymi prostokątne okna podstrysza) i z profilowanego gzymsu z denticuli. Elewacja osłonięta wysuniętym okapem dachu. W skrajnym pseudoryzalicie umieszczone wejście zamknięte łukiem pełnym, bez obramienia. W otworze drzwi w stylu historyzmu, ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, ze stałymi nadświetlami. Okna prostokątne, dwuskrzydłowe w tynkowych opaskach. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna, z profilowanymi słupkach i profilowanymi ślemionami.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Sień przechodnia. Klatka schodowa w bok od sieni, ze schodami wyrównawczymi, schody górnych kondygnacji dwubiegowe, powrotne.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku;
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych;
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej zaleca się stosowanie stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

- ul. Hutników 24 (fot. 292, 293)

Kamienica czynszowa, wzn. ok. 1875, historyzm (uproszczony neoklasycyzm), z częściowo zatartym w wyniku remontu wystrojem elewacji.
Mur., tynk., na planie prostokąta z ryzalitem w elewacji tylnej, podpiwniczona, czterokondygnacyjna z podstryszem.
Fasada 6-osiowa ze skrajnym, dwuosiowym ryzalitem pozornym (z osiami zgrupowanymi). Detal architektoniczny wykonany w tynku: cokół, gzyms nad przyziemiem (z obdaszkiem), gładki fryz w partii podstrysza i profilowany gzyms koronujący. Elewacja osłonięta wysuniętym okapem dachu. Otwór wejściowy umieszczony skrajnie w partii ryzalitu, zamknięty łukiem pełnym, bez obramienia. Drzwi w stylu historyzmu, pierwotnie ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, zachowane stałe nadświetle. Okna prostokątne, dwuskrzydłowe, w partii podstrysza okulusy. Okna bez obramień. Pod oknami I piętra wgłębne, prostokątne płyciny podokienne. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna, z profilowanymi słupkami i profilowanymi ślemionami.
Ponad fasadą połać dachu z pokryciem ceramicznym.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Sień przechodnia ze schodami wyrównawczymi.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku,
— detal architektoniczny fasady;
— wykrój i układ otworów;
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej zaleca się stosowanie stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

- ul. Hutników 27 (fot. 294, 295, 296)

Kamienica czynszowa, wzn. 1926–1927 (neobarok z elementami art deco, projekt miejskiego urzędu budowlanego[4]), część komponowanego zespołu budynków mieszkalnych wzniesionych przez miasto przy ul. Hutników 27–30, Nowy Świat 11a, 11b, 12, Chojnowska 74.
Dom nr 27 mur., tynk., podpiwniczony, czterokondygnacyjny, na planie litery L, z podwyższonym pionem klatki schodowej (nakrytym odrębnym dachem), na styku dwóch skrzydeł. W narożnym pomieszczeniu parteru poczta.

[4] B. Störtkuhl, *Modernizm w Legnicy…*, s. 46, il. 56 i 57.

Fasada zespolona przestrzennie i kompozycyjnie z fasadami domów przy ulicach Hutników 28 i Nowy Świat 12, nie wydzielona architektonicznie, złożona z części dwuosiowej (od strony domu nr 28) i z części zapewne 4-osiowej. Łącznie 6-osiowa, z osiami grupowanymi. Detal architektoniczny wykonany w tynku: cokół, pasowe boniowanie przyziemia, profilowany gzyms nad przyziemiem, profilowany gzyms koronujący z ząbkami. Kompozycyjnie wyróżniona jednoosiowa elewacja skrajnie usytuowanego pionu klatki schodowej pokryta w partii I–III piętra pasowym boniowaniem. Wystrój fasady uzupełniony jej kolorystyką (ciemnoszare przyziemie, brązowa główna część elewacji, jaśniejsze opaski okienne oraz górna kondygnacja pionu klatki schodowej). W elewacji pionu klatki schodowej otwór wejściowy, prostokątny, obramiony. Portal fasciowy z neobarokowym naczółkiem tworzonym przez giętą, skrajną listwę, wypełnionym stylizowaną wicią roślinną i kampanulami. Naczółek portalu połączony z parapetem okna klatki schodowej. W jej osi duże, prostokątne okna bez obramień, rozdzielone odcinkami muru zdobionymi płycinami o zarysie czworoliści nawiązujących do form gotyckich. Płyciny kreślone profilowanymi listwami. Górne okno klatki schodowej zamknięte łukiem pełnym. Okna pozostałej części fasady prostokątne, dwuskrzydłowe, w przyziemiu i w wyższych kondygnacjach w wąskich opaskach. W partii I–III piętra okna z profilowanymi podokiennikami. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna ze stałymi profilowanymi ślemionami. W oknach klatki schodowej charakterystyczne podziały okiennych kwater wzdłuż krzyżujących się przekątnych.
Pierwotnie pomieszczenia poczty z wysokimi witrynami, zastąpionymi po 1945 r. oknami.
Ponad fasadą połać dachu z pokryciem ceramicznym i szeregiem lukarn z dachami dwuspadowymi. Pion klatki schodowej nakryty odrębnym dachem.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Sień ze schodami wyrównawczymi i drewnianym wiatrołapem z nadświetlem, dwuskrzydłowym, ramowo-płycinowym, przeszklonym. Ściany sieni częściowo licowane płytkami ceramicznymi. Klatka schodowa w tylnym trakcie. Schody dwubiegowe, drewniane powrotne, z balustradą ze szczeblinami i profilowaną poręczą.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny i kolorystyka fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wewnętrznych.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków jako część komponowanego kompleksu zabudowy przy ulicach. Hutników 28, 29, 30, Chojnowskiej 74 oraz Nowy Świat 11a, 11b i 12.

- ul. Hutników 28 (fot. 294, 295, 296)

Kamienica czynszowa, wzn. 1926–1927, (neobarok z elementami art deco, projekt miejskiego urzędu budowlanego [5]), część komponowanego zespołu budynków przy ulicach Hutników 27–30, Chojnowskiej 74 i Nowy Świat 11a, 11b, 12.
Dom nr 28 mur., tynk., podpiwniczony, czterokondygnacyjny, na planie nieregularnego wieloboku, z zaokrąglonym, asymetrycznym ryzalitem pozornym od strony ulicy, stanowiącym pendant dla podobnego ryzalitu domu nr 30.
Fasada 11-osiowa z częściowo grupowanymi osiami. Nie wydzielona architektonicznie, złożona z 4-osiowej części środkowej flankowanej przez dwie części boczne, jedną 2-osiową (od strony nr 29) i drugą 5-osiową. Detal architektoniczny wykonany w tynku: cokół, pasowe boniowanie przyziemia, profilowany gzyms nad przyziemiem, boniowane lizeny akcentujące naroża zaokrąglonego ryzalitu pozornego, profilowany gzyms koronujący z ząbkami (wspólny dla całej fasady. Szczyt dwuosiowy, z uproszczonymi spływami wolutowymi. Dzielony odcinkami gzymsów (w dolnej części), narożnymi gładkimi, szerokimi lizenami, zwieńczony odcinkiem gzymsu, gładką attyką i spłaszczonym trójkątnym naczółkiem budzącymi skojarzenia z pseudokopułą. Pierwotnie szczyt zwieńczony wazą. Wystrój fasady uzupełniony jej kolorystyką (ciemnoszare przyziemie, brązowa główna część elewacji, jaśniejsze opaski okienne oraz szczyt. Otwór wejściowy w jednej ze środkowych osi pięcioosiowej partii fasady, prostokątny, bez obramienia. Drzwi w stylu historyzmu, drewniane, ramowo-płycinowe, ze stałym nadświetlem, dwuskrzydłowe, zdobione motywem stylizowanego pilastra z trzonem dzielonym przewiązkami. Okna prostokątne, dwuskrzydłowe, w przyziemiu i w wyższych kondygnacjach w wąskich opaskach. W partii I–III piętra z profilowanymi podokiennikami. Nad oknami wyższych kondygnacji zaokrąglonego ryzalitu pozornego dodatkowa dekoracja. Nad oknami I piętra gzymsy nadokienne przekształcone w centrum w trójkąty z ukośną kratownicą. Pomiędzy oknami II i III piętra prostokątne płyciny nawiązujące do gotyckiego czworoliścia, wykreślone profilowanymi listwami. W osiach szczytu okna prostokątne, wyżej termalne, bez obramień, rozdzielone prostokątnymi płycinami międzyokiennymi. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna, ze stałymi profilowanymi ślemionami.
Ponad fasadą połać dachu z pokryciem ceramicznym i szeregiem lukarn z dachami dwuspadowymi.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Sień ze schodami wyrównawczymi i drewnianym wiatrołapem (z nadświetlem), dwuskrzydłowym, ramowo-płycinowym, przeszklonym. Ściany sieni częściowo licowane płytkami ceramicznymi, Klatka schodowa w tylnym trakcie. Schody dwubiegowe, drewniane powrotne, z drewnianą balustradą ze szczeblinami i z profilowaną poręczą. Słupek na początku balustrady w przyziemiu neobarokowy, wycięty z grubej deski, słupki przy podestach w formie odcinka koła.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny i kolorystyka fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych.

[5] B. Störtkuhl, *Modernizm w Legnicy…*, s. 46, il. 56 i 57.

Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków jako część komponowanego kompleksu zabudowy przy ul. Hutników 27, 29, 30, Chojnowskiej 74 oraz Nowy Świat 11a, 11b i 12.

- ul. Hutników 29 (fot. 294, 295, 296)

Kamienica czynszowa, wzn. 1926–1927, (neobarok z elementami art deco, projekt miejskiego urzędu budowlanego[6]), część komponowanego zespołu budynków przy ulicach Hutników 27–30, Chojnowskiej 74 i Nowy Świat 11a, 11b, 12.
Dom nr 29 mur., tynk., na planie prostokąta, podpiwniczony, czterokondygnacyjny,
Fasada zespolona z fasadami domów przy ul. Hutników 30 i 28, 3-osiowa, nie wydzielona architektonicznie. Detal architektoniczny wykonany w tynku: cokół, pasowe boniowanie przyziemia, profilowany gzyms nad przyziemiem, profilowany gzyms koronujący z ząbkami. Wystrój fasady uzupełniony jej kolorystyką (ciemnoszare przyziemie, brązowa główna część elewacji, jaśniejsze opaski okienne). Otwór wejściowy w prawej, skrajnej osi, prostokątny, bez obramienia. Drzwi w stylu historyzmu, drewniane, ramowo-płycinowe ze stałym nadświetlem, dwuskrzydłowe, zdobione płycinami. Okna prostokątne, dwuskrzydłowe. W przyziemiu i w wyższych kondygnacjach w wąskich opaskach. W partii I–III piętra z profilowanymi parapetami. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna, ze stałymi profilowanymi ślemionami.
Ponad fasadą połać dachu z pokryciem ceramicznym i szeregiem lukarn z dachami dwuspadowymi.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Sień ze schodami wyrównawczymi i drewnianym wiatrołapem z nadświetlem, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe, przeszklone. Ściany sieni częściowo licowane płytkami ceramicznymi, Klatka schodowa w tylnym trakcie. Schody dwubiegowe, drewniane powrotne, z balustradą ze szczeblinami i z profilowaną poręczą. Słupek na początku balustrady w przyziemiu neobarokowy, wycięty z grubej deski, słupki przy podestach w formie odcinka koła.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny i kolorystyka fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych;
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece, stolarka drzwi wewnętrznych.
W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków jako część komponowanego kompleksu zabudowy przy ul. Hutników 27–30, Chojnowskiej 74 oraz Nowy Świat 11a, 11b i 12.

[6] B. Störtkuhl, *Modernizm w Legnicy…*, s. 46, il. 56 i 57.

- ul. Hutników 30 (fot. 294, 295, 296)

Kamienica czynszowa, wzn. 1926–1927, (neobarok z elementami art deco, projekt miejskiego urzędu budowlanego [7]), część komponowanego zespołu budynków przy ulicach Hutników 27–30, Chojnowskiej 74 i Nowy Świat 11a, 11b, 12.
Dom nr 30 mur., tynk., na planie litery L, z zaokrąglonym ryzalitem pozornym podpiwniczony, czterokondygnacyjny.
Fasada 15-osiowa, łącznie z nie wydzieloną architektonicznie, opisaną już powyżej 7-osiową fasadą domu przy ul. Chojnowskiej 74. Cała fasada komponowana symetrycznie. Złożona z 4-osiowej części środkowej flankowanej przez dwie części boczne, 7-osiową (ul. Chojnowska 74) i 4-osiową. Detal architektoniczny wykonany w tynku: cokół, pasowe boniowanie przyziemia, profilowany gzyms nad przyziemiem, boniowane lizeny akcentujące naroża zaokrąglonego ryzalitu pozornego, profilowany gzyms koronujący z ząbkami (dla całej elewacji). Szczyt dwuosiowy, z uproszczonymi spływami wolutowymi. Dzielony odcinkami gzymsów (w dolnej części), narożnymi gładkimi, szerokimi lizenami. Szczyt zwieńczony odcinkiem gzymsu, gładką attyką i spłaszczonym trójkątnym naczółkiem budzącymi skojarzenia z pseudokopułą. Wystrój fasady uzupełniony jej kolorystyką (ciemnoszare przyziemie, brązowa główna część elewacji, jaśniejsze opaski okienne oraz szczyt). Otwór wejściowy w jednej ze środkowych osi części elewacji od strony ul. Hutników. Prostokątny, bez obramienia, ze stałym nadświetlem. Drzwi w stylu historyzmu, drewniane, ramowo-płycinowe, dwuskrzydłowe, zdobione szeregami neobarokowych płycin. Okna prostokątne, dwuskrzydłowe, w przyziemiu i w wyższych kondygnacjach w wąskich opaskach. W partii I–III piętra z profilowanymi podokiennikami. W elewacji zaokrąglonego ryzalitu pozornego dodatkowa dekoracja. Nad oknami I piętra gzymsy nadokienne przekształcone w centrum w trójkąty z ukośną kratownicą. Pomiędzy oknami II i III piętra prostokątne płyciny nawiązujące zarysem do gotyckiego czworoliścia, wykreślone profilowanymi listwami. W osiach szczytu okna prostokątne, wyżej termalne, bez obramień, rozdzielone prostokątnymi płycinami międzyokiennymi. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna, ze stałymi profilowanymi ślemionami.
Ponad fasadą połać dachu z pokryciem ceramicznym i szeregiem lukarn z dachami dwuspadowymi.
Elewacja tylna bez dekoracji.
Sień ze schodami wyrównawczymi i drewnianym wiatrołapem (z nadświetlem), dwuskrzydłowym, ramowo-płycinowym, przeszklonym. Ściany sieni częściowo licowane płytkami ceramicznymi. Klatka schodowa w tylnym trakcie. Schody dwubiegowe, drewniane powrotne, z drewnianą poręczą ze szczeblinami i profilowaną poręczą. Słupek na początku balustrady w przyziemiu neobarokowy, wycięty z grubej deski, słupki przy podestach w formie odcinka koła.

Stan zachowania:
— dobry.

Zalecenia konserwatorskie:
Do zachowania:
— bryła budynku, ceramiczne pokrycie połaci dachowej nad fasadą;
— detal architektoniczny i kolorystyka fasady;
— wykrój i układ otworów, stolarka okienna oraz stolarka drzwi wejściowych i wewnętrznych.
Ponadto ochronie podlegają oryginalne elementy wystroju i wyposażenia wnętrz, w tym sztukaterie, piece.

[7] B. Störtkuhl, *Modernizm w Legnicy…*, s. 46, il. 56 i 57.

W przypadku wymiany stolarki okiennej i drzwiowej wymaga się stosowania stolarki drewnianej z zachowaniem istniejących wzorów.

Budynek kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków jako część komponowanego kompleksu zabudowy przy ul. Hutników 27–30, Chojnowskiej 74 oraz Nowy Świat 11a, 11b i 12.